

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Збірник
студентських
наукових праць*

Випуск XX

Чернівці, 2017

Збірник студентських наукових праць Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Випуск XX. – Чернівці, 2017. – 120 с.

До збірника наукових праць увійшли статті, які містять результати студентських досліджень у галузі соціально-політичних та правових аспектів сучасності, економіки та управління підприємствами, туризму, обліку та фінансів.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичної інформації, власних імен, цитат та інших відомостей, наданих у рукописах, несуть автори публікацій.

© ЧТЕІ КНТЕУ, 2017

Підписано до друку 02.06.2017 р.

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОСТІ

Волочій Лідія , 3 курс, «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук.кер. – Добржанська І.М.	6
ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ	
Воробець Роман , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. керівник – Ковалевич Д.А.	7
СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
Гаурлян Владислав , 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Ковалевич Д.А.	10
ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	
Дмитрук Оксана , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Ковалевич Д.А.	12
МОДЕЛІ ВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИНУТИХ КРАЇН СВІТУ	
Дума Олеся , 5 курс, спец. «Менеджмент», Наук. кер. – Докаш О.Ю.	15
ДО ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	
Жолоб Світлана , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	16
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	
Куліш Анастасія , 2 курс, спец. «Економіка підприємства», Наук. кер. – Докаш О.Ю.,	19
ЖІНКА І ПОЛІТИКА: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ	
Радиш Віта , 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Ковалевич Д.А.	21
ПРОБЛЕМИ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ	
Соломонюк Олександр , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська і страхування», Наук. кер. — Ковалевич Д.А.	23
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ	
Сташкевич Анастасія , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	25
ПРО РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЙОГО МІНІМІЗАЦІЇ	
Харовський Роман , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», Наук. кер. - Ковалевич Д.А.	27
ДЕРЖАВА ЯК ГОЛОВНИЙ СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	
Хохун Ольга , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Добржанська І.М.	30
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЖІНОК У ВЛАДІ	

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Дмитрук Оксана , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Урсакий Ю.А.	31
АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВНУТРІШНЬОГО ВАЛОВОГО ПРОДУКТУ В УКРАЇНІ 2013-2016 рр.	
Петрушко Крістіна , 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Чичун В.А.	33
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Пецей Михайло , 5 курс, спец. «Менеджмент організацій торгівлі», Наук. кер. – Замятіна Н.В.	35
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ	
Сташкевич Анастасія , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Когут Ю.В.	37
ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	
Щавінська Ольга , 2 курс, спец. «Фінанси банківська справа та страхування», Наук. кер. - Чичун В.А.	39
НЕМАТЕРІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ РОБІТНИКІВ	

Бондаренко Галина , 5 курс, спец. «Туризм», Наук. кер. - Федорюк А.Л.	42
ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В МІСТІ КОЛОМИЇ	
Савчук Юлія , 5 курс, спец. «Туризм», Наук.кер. - Федорюк А.Л.	44
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК У ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ	
Сакалюк Юлія , 4 курс, спец. «Туризмознавство», Наук. кер. - Гищук Р.М.	46
МУЗЕЙНА СПРАВА ТА ВИКЛИК ЧАСУ: МІСІЯ СУЧАСНОГО МУЗЕЮ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	
Ткач Олександр , 5 курс, спец. «Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу», Наук. кер. – Замятіна Н.В.	48
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	
Янчук Христина , 5 курс, спец. «Туризм», Наук. Кер. – Федорюк А.Л.	51
БЕЗПЕКА ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Вигнан Євгенія , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Рошило В.І.	53
АНАЛІЗ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ М.ЧЕРНІВЦІ	
Вигнан Євгенія , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Голик М.М.	55
АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ КРАЇН АФРИКИ	
Вигнан Євгенія , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Каспрук А.Ю.	58
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	
Гнатюк Тетяна , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Каспрук А.Ю.	60
СТРАХУВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ	
Григоряк Ілля , 2 курс, спец. «Фінанси та кредит», Наук. кер.- Ковалевич Д.А.	61
РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	
Гулянич Мирон, Візитіу Василь , 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Ковалевич Д.А.	63
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	
Дмитрук Оксана , 5 курс, спец. «Державні фінанси», Наук. кер. – Юрій С.М.	65
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ ОГЛЯД БОРГОВОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	
Дмитрук Оксана , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ватаманюк О.С.	67
БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ВИДАТКІВ МІСТА ЧЕРНІВЦІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	
Дупешко Максим, Кобалія Теймураз , 4 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Каспрук А.Ю.	70
ОСОБЛИВОСТІ РОЗМІЩЕННЯ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ В УКРАЇНІ	
Іванків Оксана , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Каспрук А.Ю.	72
СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	
Іванків Оксана , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. - Голик М.М.	74
ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА ІТАЛІЇ	
Сморжанюк Олексій, Кирилова Тетяна , 2 курс, спец. «Фінанси та кредит», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	76
СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ В КИТАЇ ТА СХОЖІСТЬ РОЗВИТКУ З УКРАЇНОЮ	
Перепелюк Денис , 4 курс, спец. «Державні фінанси», Наук. кер.- Юрій С.М.	78
СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	
Попович Володимир , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування» Наук. кер. – Ватаманюк О.С.	80
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИДАТКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	

Ризюк Юлія , 4 курс, спец. «Державні фінанси», Наук. кер. – Юрій С.М.	82
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	
Ризюк Юлія , 4 курс, спец. «Фінанси і кредит», Наук. кер. – Каспрук А.Ю.	84
РИНОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: ОГЛЯД ТА ПРОБЛЕМИ	
Сташкевич Анастасія , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ватаманюк О.С.	88
НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	
Сташкевич Анастасія , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Юрій С.М.	90
БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ	
Ступницький Дмитро , 2 курс спец. «Фінанси, банківська справа і страхування», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	92
НАКОПИЧУВАЛЬНА ПЕНСІЙНА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН	
Труш Олександра , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	95
НЕОБХІДНІСТЬ ДОДЕРЖАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ	
Уткін Віталій , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Рошило В.І.	97
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
Уткін Віталій , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Докаш О.Ю.	99
ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	
Хохун Ольга , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Докаш О.Ю.	101
ПОРЯДОК РОЗПОДІЛУ КОШТІВ МІЖ ЛАНКАМИ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
Хохун Ольга , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Голик М.М.	103
ГРОШОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХ РІШЕННЯ	
Хохун Ольга , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Рошило В.І.	104
АНАЛІЗ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ	
Яковлев Андрій , 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Ковалевич Д.А.	106
ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

Андрухів Марія , 3 курс, спец. «Облік і оподаткування», Наук. кер. – Ватаманюк О.С.	109
АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК 2017 – НОВАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВІ	
Вигнан Євгенія , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Докаш О.Ю.	111
СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
Іванків Оксана , 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування», Наук. кер. – Томнюк Т.Л.	113
РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ	
Костенюк Юлія , 3 курс, спец. «Облік та оподаткування», Наук. кер. – Ватаманюк О.С.	115
ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЕЛЕМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМ СПРАВЛІННЯ	
Метрусь-Марущак Тетяна , 3 курс, спец. «Облік і оподаткування», Наук. кер. – Мустеца І.В.	117
ОЦІНКА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ	

Вплив гендерних стереотипів на професійну діяльність людини

У статті розкривається поняття стереотипів і їх вплив на професійну діяльність людини. Проаналізована особливість стереотипів у жінок і чоловіків.

Професійна діяльність є однією з найважливіших сфер діяльності людини саме тому самореалізація у професії по своєму спрямуванні є однією із найважливіших складових особистісної зрілості. Статистика за останні десять років показує, що саме представниці «слабкої» статі частіше зазнають труднощів щодо самореалізації у професії, оскільки і до сьогодні існують стереотипи про неможливість жінок поєднувати досягнення у професійній діяльності [1, с.111].

Поняття «гендер» включає в себе соціально-визначені характеристики чоловіків і жінок, на відміну від біологічно визначених. Тому ця категорія ще за своєю сутністю розглядається як «соціокультурна стать», що покликана підкреслити соціальний характер нерівності між статями, яка поступово змінюється залежно від суспільних та культурних перетворень. Як справедливо зауважує О. Б. Петренко, не існує особистості без статевої належності, і саме від статевої соціалізації багато в чому залежить майбутня задоволеність життям, гармонійність життєвого світу, рівень самореалізації людини [1, с. 113].

Професійна зайнятість належить до ключових сфер людської життєдіяльності, але розподіл жінок і чоловіків в економіці нерівномірний. Є ціла низка сфер діяльності та відповідних професій, які традиційно вважаються «жіночими» та «чоловічими», що називають «гендерною стратифікацією».

Гендерні стереотипи - це стійкі, емоційно «забарвлені» уявлення про поведінку і риси характеру чоловіків або жінок. М. Джекмен і М. Сентер довели, що ці стереотипи набагато сильніші навіть за расові. Гендерні стереотипи здатні негативно позначатися на самореалізації як чоловіків, так і жінок, виступаючи бар'єром у розвитку їхньої індивідуальності [2, с.90].

Найбільшою мірою гендерні стереотипи стосуються тих сфер суспільного життя, які традиційно мають досить жорстке статеве закріплення. Типовими вони є для діяльності органів внутрішніх справ. Гендерні стереотипи відрізняються життестійкістю. Вони міцно укорінилися в нашій свідомості і передаються із покоління в покоління.

Всі гендерні стереотипи можна поділити на 3 групи:

— Перша група, яка включає стереотипи стосовно рис характеру, особливостей поведінки чоловіків і жінок - нормативне уявлення про психічні, поведінкові якості, які характерні для чоловіків і жінок. Чоловіки компетентні, домінують, незалежні, агресивні, схильні до логічних розмірковувань, здібні керувати своїми почуттями. В свою чергу жінки є більш пасивні, емоційні, турботливі і лагідні.

— Друга група стереотипів стосується змісту праці чоловіків і жінок. Традиційною для жінок вважається діяльність обслуговуюча, виконавча, а для чоловіків характерна інструментальна діяльність, творча, - організуюча і керівна.

— Третя група стереотипів пов'язана з закріпленням сімейних і професійних обов'язків в співвідношенні зі статтю. Для чоловіків головні ролі – професійні, для жінок - сімейні. «Нормальний» чоловік прагне побудувати кар'єру, прагне професійного успіху, а «нормальна» жінка бажає вийти заміж, мати дітей, займатись хатньою роботою [3, с.139].

Жінка, яка проявляє свої здібності, бажає реалізовувати свій потенціал та часто приходиться до конфлікту з традиційними поглядами громади щодо місця жінки в суспільстві і, можливо, до конфлікту з власними уявленнями про себе як про особистість. Жінки працюють і паралельно в той самий час виконують велику частину побутових обов'язків. На шляху жінки до традиційно чоловічих, високооплачуваних і високих за статусом робіт поставлено значну кількість бар'єрів. Жінки стикаються з завищеними вимогами, дискримінацією при прийомі на роботу, при службовому переміщенні, що досить сильно перешкоджає жінці реалізовувати себе як особистість.

На чоловіка гендерні стереотипи також впливають негативно. До стандартів традиційної чоловічої ролі відносять норми успішності, статусу, розумової, фізичної та емоційної твердості. Проте для багатьох чоловіків не притаманна повна або навіть часткова належність цим нормам, що призводить до стресу і жорстких реакцій. Жінки, в порівнянні з чоловіками-підприємцями, орієнтовані на стійкі ділові стратегії та ведуть свій бізнес більш відповідально та обережно, оскільки розглядають бізнес як можливість самореалізації [4, с.158].

За останнє десятиліття дослідженнями ООН було виявлено, що:

- жінки виконують 1/2 всієї роботи в світі;
- жінки заробляють 1/10 частину всього доходу;
- жінки складають 1/2 всіх неграмотних в світі;
- жінки володіють менше, ніж 1/100 всієї світової власності [5].

Аналіз даних стереотипів показує, що далеко не всі вони відповідають сучасному життю. Для повноцінної самореалізації людини необхідно позбавлятися обмежень, які накладають традиційні стереотипи на поведінку чоловіків і жінок та особливо роботодавців. Свобода від подібних стереотипів, що більшою мірою дає людині можливість отримати душевне і фізичне здоров'я та здатність жити повним життям.

Найпоширенішим є стереотип про те, що сім'я і кар'єра для жінки є не сумісними. Виконання жінкою своєї «материнської» функції може бути сумісною з її активним професійним просуванням чи кар'єрою. Така різнобічна активність жінки робить її більш реалізованою, ефективною і повною мірою благополучною. Жінка не пристосовується до чоловічого стилю управління, а творчо користується нетрадиційними стилями управління. Взагалі, за мотивацією і прагненням до лідерства жінки не тільки не поступаються, але навіть і переважають чоловіків, тим не менше, лідерська роль все ще закріплюється за чоловіками.

Отже, особливістю стереотипів є те, що вони настільки глибоко проникають у свідомість, що їх важко не тільки подолати, а й усвідомити взагалі. Ми мусимо зламати стереотипи в собі і сучасними очима подивитися на світ, змінити свій світогляд і намагатися впливати на свідомість керівників та оточуючих нас людей.

Список використаних джерел:

1. Петренко О. Б. Становлення гендерного підходу до освіти і виховання в українському суспільстві / О. Б. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. - [Вип. 27]. - Рівне : РДГУ, 2003. - Ч. 1.- 110-120 с.
2. Загурська С. Гендерний підхід у вивченні політичної діяльності та лідерства/С. Загурська // Український науковий журнал «Освіта регіону». - №3. - 2012. - 87-94 с.
3. Тюріна І. О. Гендерні аспекти зайнятості та управління / І. О. Тюріна// Соціологічні дослідження. - 2002. - 135-142 с.
4. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи / С. М. Оксамитна // Основи теорії гендеру: [навчальний посібник /відп. редактор Скорик М. М.]. - К.: «К.І.С.», 2004. - 157-181 с.
5. Про Цілі Розвитку Тисячоліття [Електронний ресурс] : доповідь Ген. секретаря ООН. - Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/millennium-development-goals>

Воробець Роман, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та стархування»,
Наук. керівник – Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Сутність, необхідність та напрямки соціальної політики в Україні

У статті розкрито, параметри соціальної сфери, існуючі в суспільстві умови праці, побуту, дозвілля, охорони здоров'я, міра їх відповідності стандартам сучасного суспільства; стан і динаміка соціальної структури, відносин між класами, соціальними верствами, іншими спільнотами; відносини людини й суспільства з навколишнім природним середовищем.

Соціальна сфера має надзвичайно багатоманітну, складну й динамічну структуру, яка характеризується цілою низкою взаємозв'язаних та взаємодіючих параметрів, що окреслюють соціальний простір, в якому живе, працює й відпочиває людина. Головними чинниками, що нині визначають розвиток соціальної сфери, є насамперед соціальне становище людини в суспільстві, котре визначається рівнем соціальної свободи особистості та можливості її самореалізації, наявність та ефективність її соціальної захищеності, характер взаємозв'язку особистих, групових та суспільних інтересів, зрілість життєвих потреб та можливість їхнього задоволення тощо.

Реальний стан та рівень розвитку названих параметрів соціальної сфери залежить від багатьох обставин. Найважливішими з них є такі: рівень розвитку продуктивних сил, зміни у виробництві на базі досягнень науково-технічної революції, соціально-економічна модель розвитку (форми власності, характер господарського механізму і т. п.) суспільства; соціально-класова структура суспільства та рівень демократизації політичної системи; рівень розвитку духовної, у тому числі й політичної культури населення; масштаби та якість підготовки кадрів, а також характер і ефективність соціальної політики, яка є головним інструментом реалізації об'єктивних можливостей економічного, політичного й духовного потенціалів суспільства.

У політології соціальна політика розглядається як особливий напрямок діяльності суб'єктів соціально-політичного життя, спрямований на забезпечення сприятливих умов і засобів існування індивідів, на реалізацію життєво важливих соціальних потреб і інтересів людей та соціальних спільнот. Соціальна політика — це діяльність владних структур, інших суб'єктів соціально-політичного життя, що знаходить свій вияв в управлінні соціальним розвитком суспільства, у здійсненні заходів для задоволення матеріальних і духовних потреб його членів та в регулюванні процесів соціальної диференціації суспільства. Основною метою соціальної політики є досягнення в суспільстві рівноваги, стабільності, цілісності й динамізму.

Як свідчить суспільна практика, соціальна політика покликана розв'язувати суперечності між поточними й перспективними інтересами суспільства, між інтересами класів, соціальних груп та верств, які (інтереси) зовсім не однакові. Соціальна політика постійно відповідає на запитання: інтереси яких соціальних груп задовольнити негайно, а яких груп пізніше, як саме можна задовольнити ці інтереси.

Соціальна політика — чи не найважливіший напрям державного регулювання економіки, органічна частина внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом. Значення

соціальної політики визначається її впливом на процеси відтворення робочої сили, підвищення продуктивності праці, освітнього і кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, на рівень науково-технічного розвитку продуктивних сил, на культурне і духовне життя суспільства. Соціальна політика, спрямована на поліпшення умов праці й побуту, розвиток фізкультури і спорту, дає зниження захворюваності й тим самим відчутно впливає на скорочення економічних втрат у виробництві. У результаті розвитку таких систем соціальної сфери, як громадське харчування, дошкільна освіта, звільняється частина населення зі сфери домашнього господарства, підвищується зайнятість у суспільному виробництві. Наука й наукове забезпечення, визначальні перспективи економічного розвитку країни в епоху НТП, також є частиною соціальної сфери, а їхній розвиток і ефективність регулюються в межах соціальної політики.

Соціальна сфера не тільки регулює процеси зайнятості населення, а й забезпечує роботою мільйони людей у країні. Такі галузі соціального комплексу, як охорона здоров'я, освіта, торгівля, житлово-комунальне господарство й інші забезпечують робочими місцями до 20 % економічно активного населення, а в економічно розвинутих країнах у сфері послуг зайнято до 70 % всіх працівників. Якість соціальної сфери важлива не тільки завдяки її величезному впливу на економіку, головне її призначення — задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб, формування всебічно й гармонійно розвинених членів суспільства. Це і є стратегічна, вища мета розвитку будь-якої цивілізованої держави[1, с. 436].

Основними завданнями соціальної політики держави є:

- Гармонізація суспільних взаємин, узгодження інтересів і потреб окремих груп населення з довготривалими інтересами суспільства, стабілізація суспільно-політичної системи.

- Створення умов для підвищення матеріального добробуту громадян, формування економічних стимулів для участі в суспільному виробництві, забезпечення рівності соціальних можливостей для досягнення нормального рівня життя.

- Забезпечення соціального захисту всіх громадян та їхніх основних гарантованих державою соціально-економічних прав, у тому числі підтримка малозабезпечених і слабкозахиснених груп населення.

- Забезпечення раціональної зайнятості громадян.

- Зниження рівня криміналізації в суспільстві.

- Розвиток галузей соціального комплексу — освіта, охорона здоров'я, наука, культура, житлово-комунальне господарство і т. ін.

- Забезпечення екологічної стабільності країни.

Соціальна політика — найважливіша сфера діяльності будь-якої держави, і в цій сфері нагромаджено значний досвід. Сучасні моделі соціальної політики відрізняються ступенем втручання держави в соціально-економічну сферу суспільства та ступенем соціальної захищеності громадян, забезпеченості свободи соціального вибору в різних верств населення та впливу соціальних процесів на економічний розвиток країни.

Найбільше нам знайома патерналістська соціалістична модель, основні характеристики якої — усебічна відповідальність держави за соціально-економічне становище своїх громадян, державна монополія в галузі виробництва, розподілу суспільних товарів і послуг, необхідних населенню, виховання почуття соціальної захищеності, соціальної стабільності, лояльності громадян до своєї держави. При всіх позитивних якостях ця система, володіючи низькою економічною ефективністю, не в змозі забезпечити високий рівень добробуту всіх громадян, тому для неї також характерна система соціальних пільг і привілеїв для бюрократичної еліти і низький рівень забезпеченості й ліміти соціальних благ для основної маси населення. За цієї моделі також дуже висока залежність індивіда від держави: формується ідеологія утриманства, утрачається ініціатива, і в підсумку — обмежується соціальна свобода. Повільний розвиток ринкових взаємин у соціальній сфері зумовлює слабку зацікавленість у результатах праці її працівників, низьку орієнтацію на споживача та практичну відсутність захисту його прав. Методи соціальної політики досить різноманітні — від адміністративних, економічних і до прямого насильства [2, с. 202-203].

Шведська модель соціальної політики характеризується дуже великою відповідальністю й високим рівнем регулювання державою соціальної сфери. Іноді її називають «шведський соціалізм». Вона забезпечує високий ступінь соціальної захищеності громадян, але через властиву для всіх надзвичайно централізованих систем уніфікацію в соціальній сфері, надмір обмеженості свободи вибору для споживачів не користується популярністю, оскільки це розцінюється як істотні вади в системі західної демократії. Для шведської моделі характерний високий податковий тиск на підприємництво й населення, що також не особливо привабливо для інших країн.

Модель «держави добробуту» — типово ринкова модель з високим рівнем регулювання соціальної сфери. Держава, маючи за пріоритет ринкове господарство, бере на себе функцію забезпечення соціальної стабільності, забезпечує широкий спектр соціальних послуг, які ринок забезпечити не може. У «державі добробуту» високий рівень витрат на соціальні потреби, високі соціальні мінімальні стандарти, часто наближені до середніх показників у країні.

Модель соціально орієнтованого ринкового господарства ґрунтується на принципах вільної конкуренції, вільного вибору предметів споживання, свободи розкриття і процвітання особистості. За безумовного пріоритету економічної свободи ринку ця модель характеризується також високим ступенем захищеності громадян, що забезпечується за допомогою державного втручання через перерозподіл благ, податкову політику, правове забезпечення і т. ін. У цій моделі діє ціла система соціальних амортизаторів, що забезпечує рівень життя не нижче за межу бідності. При цьому держава завдання, що їх можуть вирішити самі громадяни, на себе не бере.

З цієї причини не завжди вдається реалізувати і проголошені принципи соціальної політики, наприклад, такі, як створення умов для підтримки прийняттого рівня добробуту, соціальна захищеність в екстремальних ситуаціях, гарантованість прожиткового мінімуму у вигляді мінімальної зарплати й мінімальної пенсії. До основних принципів української соціальної політики також належать підтримка за рахунок державних коштів тільки слабко захищених груп населення та їхня адресна підтримка; підвищення обґрунтованості пільг, що надаються, переваг і привілеїв, перенесення центру соціальної сфери на місцевий рівень влади; оприлюднення наслідків соціальних перетворень; державний і суспільний контроль у соціальній сфері тощо [3, с. 10-11].

До основних напрямків і пріоритетів соціальної політики на сучасному етапі розвитку українського суспільства належать соціальна політика, що спрямована на створення умов для реалізації соціального потенціалу людини; соціальна політика як чинник розвитку суспільних, соціальних відносин; соціальна політика, що націлена на формування соціальної безпеки людини і суспільства; гуманітарна сфера і гуманітарна політика.

Соціальна політика, спрямована на створення умов для реалізації соціального потенціалу людини

До цього блоку входять такі напрямки соціальної політики:

- розширення, поглиблення суспільного поля для реалізації творчого соціального потенціалу людини, свободи вибору нею способів і форм самореалізації у сфері соціального буття, збагачення змісту й напрямків альтернативної діяльності у процесі соціального, суспільного розвитку;

- досягнення в суспільстві соціальної злагоди у процесі суспільного розвитку на основі сталих процесів соціальної структурованості, соціального миру та співробітництва, соціального партнерства як різних класів, соціальних груп, прошарків суспільства, так і суб'єктів соціального регулювання, ринкового господарства;

- утвердження в суспільстві соціальної справедливості як важливої суспільної цінності, без здійснення якої неможливий повноцінний соціальний та економічний розвиток суспільства, свободи задоволення соціальних потреб та інтересів людини, створення умов для соціальної безпеки;

- формування в суспільстві нової соціальної культури, яка ґрунтувалася б на новій парадигмі базисних морально-етичних, соціальних цінностей, знань, переконань, світоглядних орієнтацій, зокрема нового соціального світобачення, в органічній єдності із суспільною діяльністю з освоєння соціального буття, самореалізації соціального потенціалу людини, подолання суперечностей між усталеними, традиційними соціальними цінностями й новою системою соціальних цінностей[4, с. 68-69].

З напрямів соціальної політики, викладених в одному з послань Президента до Верховної Ради України, можна виділити:

досягнення соціальної злагоди у процесі суспільного розвитку на основі соціального миру та співпраці, соціального партнерства як різних класів, соціальних груп, прошарків суспільства, так і суб'єктів соціального регулювання, ринкового господарства;

утвердження у суспільстві соціальної справедливості як важливої суспільної цінності, без якої неможливий повноцінний соціальний та економічний розвиток суспільства, свобода задоволення потреб та інтересів людини, створення умов для соціальної безпеки;

розширення, поглиблення суспільного поля для реалізації творчого соціального потенціалу людини, свободи вибору нею напрямів самореалізації у сфері соціального буття, збагачення змісту і напрямів альтернативної діяльності у процесі соціального, суспільного розвитку;

формування у суспільстві нової соціальної культури, яка б ґрунтувалася на базисних морально-етичних, соціальних цінностях, знань, переконань, світоглядних орієнтацій, зокрема нового соціального світобачення в органічній єдності з суспільною діяльністю щодо освоєння соціального буття, самореалізації соціального потенціалу людини;

формування та розвиток соціально-ринкової економіки, соціально орієнтованого господарства, за якого економічна свобода ринку спрямовувалася б на посилення соціальної безпеки людини і суспільства, соціальної захищеності особистості, її незалежності від держави;

розвиток соціально-класових відносин, в основі яких лежить становлення різноманітних елементів нової соціально-класової структури суспільства і головним чином формування потужного середнього класу як чинника соціально-політичної та економічної стабільності суспільства, створення умов для функціонування динамічних процесів соціальної мобільності;

регулювання розвитку соціально-етнічних, етнонаціональних відносин на основі принципу рівності всіх націй і етнічних груп, єдності етнонаціонального та загальнолюдського, етнічного і соціального в національному;

регулювання сімейно-шлюбних відносин, спрямованих на зміцнення соціальних, духовних, моральних, матеріальних цінностей сім'ї, на виконання нею як найважливішим соціальним інститутом суспільства своїх функцій, розв'язання суперечностей між сім'єю та державою і суспільством;

регулювання процесів соціально-територіального розвитку соціально-просторовими формами організації суспільства, насамперед розселенням, соціально-культурними процесами урбанізації, а також міграційними процесами;

створення умов для заохочення продуктивної трудової діяльності, зростання соціально-економічної активності населення, відтворення і всебічна реалізація трудового потенціалу на основі формування внутрішніх глибинних життєздатних джерел розвитку мотивації трудової діяльності кожної людини, спроможної до праці;

створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини, її сім'ї, обмеження соціального розшарування населення за рівнем доходів, стимулювання формування стабільного платоспроможного попиту населення на основі соціального самозахисту, самоствердження кожним трудівником свого добробуту, мікросхеми свого соціального захисту відповідно до свого трудового внеску і заходи соціально-економічної активності;

вироблення та створення гнучкої, динамічної системи оплати праці на основі глибокої структурної реформи заробітної плати, формування її нової моделі, збільшення її частки у структурі суспільного доходу як головного джерела підвищення добробуту громадян, що ґрунтується на високій ціні робочої сили, наближення мінімальної заробітної плати до межі малозабезпеченості, підвищення рівня мінімальної заробітної плати, посилення впливу тарифної системи під час визначення заробітної плати;

формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту, яка охоплює кілька типів соціальних заходів, на основі розширення та поглиблення соціально-економічної бази, соціальної безпеки людини, посилення соціальної захищеності особи, активного реформування системи соціального захисту і насамперед тих її складових, що ставлять трудівника в абсолютну соціальну залежність від держави;

вироблення та впровадження у практику нової концепції розвитку соціального страхування за всіма його видами — пенсійного, медичного, через хворобу, з безробіття — на засадах справедливого розподілу фінансового тягаря між роботодавцями, працівниками і державою;

реформування системи пенсійного забезпечення на основі як обов'язкового, так і добровільного страхування, зокрема, державної системи з обов'язковим пенсійним страхуванням і недержавної, що функціонує на засадах добровільного страхування;

регулювання ринку праці, здійснення політики зайнятості, мета якої — максимальне забезпечення роботою працездатного населення відповідно до структурних змін зайнятості та кількісного і якісного складу трудових ресурсів, запобігання масовому безробіттю;

глибока структурна реформа державної житлової політики на основі створення умов для розширення, стимулювання і децентралізації житлового будівництва у різних формах за рахунок різних джерел

фінансування, ринку будівельних послуг, зміни структури житлового фонду, стратегії будівництва; перехід на самоокупну плату за користування житлом і комунальні послуги та до адресних субсидій для окремих категорій громадян, створення сприятливого житлового середовища[5, с. 4-5].

Висновки: у процесі управління трудовим потенціалом суспільства соціальними рішеннями охоплюються види економічної діяльності зі значними проблемними ситуаціями, пов'язаними з відтворенням робочої сили, її оптимальним використанням у процесі виробництва. Вони зумовлюються політичними, економічними, соціальними та організаційними чинниками, які діють тепер і можуть виникнути у майбутньому. Тому об'єктами прийняття соціальних рішень з питань створення умов для творчої високопродуктивної праці є як перспективні завдання розвитку кадрів, що виконуються у галузях освіти, культури та соціальної політики, так і оперативні заходи щодо їх реалізації.

Соціальна політика безпосередньо пов'язана з людиною та її особистими інтересами. Тому, приймаючи рішення соціального спрямування щодо управління трудовим потенціалом суспільства, керівництво держави несе високу суспільну відповідальність. Повного узгодження суспільних і особистих інтересів можна досягнути лише через реалізацію багатьох соціальних рішень. Такі рішення приймають керівники усіх рівнів управління. Вони мають прямий і в багатьох випадках вирішальний вплив на поведінку працівників.

Список використаних джерел:

1. Савченко І. Соціальна політика як фактор розвитку соціальної держави //Савченко Вісник академії державного управління при Президентів України. - 2005. - № 4. - С. 436-441.
2. Сергієва Л. Формування соціальної політики на рівні національної держави //Сергієва Вісник Національної академії державного управління при Президентів України. - 2008. - № 1. - С. 202-213.
3. Мельник С. На передовій соціальної політики //МельникСоціальний захист. - 2005. - № 10. - С. 10-11
4. Остапенко Л. Головні пріоритети соціальної політики //Остапенко Праця і зарплата. - 2006. - № 41. - С. 4-5
5. Юрченко Ю. Соціально-правова держава та її соціальна політика //Юрченко Управління сучасним містом. - 2005.- №1-2.-С.68-74.

Гаурлян Владислав, 6 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Особливості європейської соціальної політики

У статті розкрито основні особливості побудови та функціонування соціальної політики країн Європи. Детально розглянуто історію зародження та розвитку соціальної політики, та вказані ключові положення щодо особливостей сучасної соціальної політики в країнах Європи.

Постановка проблеми. Актуальність статті обґрунтована тим, що однією з найважливіших тенденцій сучасних міжнародних відносин є інтеграційні процеси, які можуть докорінно змінити політичну картину світу. Будівництво єдиної Європи показує, наскільки це складне й неоднозначне явище.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі даних національних доповідей про Цілі Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) розглянути особливості європейської соціальної політики. Дана мета визначає рішення такого дослідницького завдання: виявити переваги й недоліки процесу євроінтеграції, з якими зіткнулися країни Центральної й Східної Європи (ЦСЕ).

Як відомо, Євросоюз ділиться на так звану «стару» Європу й нових членів Євросоюзу. Вперше в історії в ЄС вступила така велика кількість країн, рівень добробуту й рівень розвитку економіки яких значно відрізняється від країн – «старих» членів ЄС. Таке активне розширення може значно збільшити положення в ЄС як фінансово, так і функціонально. Будь-яке погіршення стану світової економіки, що відбивається на Європі, буде мати вплив на дебати із приводу доцільності вступу в ЄС і умов, необхідних для цього вступу. Процес євроінтеграції не можна оцінювати однозначно, оскільки він має як позитивні, так і негативні сторони. До переваг можна віднести ріст можливостей доступу до ринку, приплив капіталу, прямі трансферти фінансових ресурсів з Європи, поліпшення перерозподілу факторів виробництва, підвищення ефективності економічних процесів, економію фінансових ресурсів внаслідок ослаблення бар'єрів в операціях із країнами ЄС.

Соціальна політика Європейського союзу пройшла у своєму розвитку кілька етапів. З розширенням сфери її дій виникла необхідність удосконалити механізм функціонування ринку праці та стратегію зайнятості, розширити компетенції наднаціональних органів, створити нові структури, які б були здатними конструктивно відповісти на виклики будь-якого часу. Незважаючи на те, що вже на початку ХХІ століття політика ЄС у соціальній сфері в цілому сформувалася, проте й нині спостерігається ряд невирішених проблем.

На початковому етапі (50-70-ті роки) політика соціальної сфери зводилася суто до механізму формування загального ринку праці, вільного переміщення робочої сили, а також соціального захисту мігрантів, який формувалася в рамках Європейської Спільності, починаючи ще з Паризької угоди 1951 року, коли було засновано Європейське об'єднання вугілля і сталі, у якому були зафіксовані соціальні права робітників, а саме:

- часткове фінансування виплат при звільненні;
- фінансування при професійній перепідготовці, працевлаштуванні, та створенні альтернативних робочих місць при закритті сталеливарних заводів або скороченні вугледобування;
- права профспілок;
- гарантії проти необґрунтованого зниження зарплати і соціальних виплат;
- права трудящих-мігрантів.

2-й етап розпочався у 80-ті роки. В ЄС посилюлася дискусія про політику в галузі зайнятості. У прийнятій у 1989 році Соціальної хартії зафіксований політичний консенсус з приводу того, що в рамках внутрішнього ринку ЄС основні соціальні права працівників не будуть порушуватися. Амстердамський договір визначив стратегію зайнятості в ЄС як сприяння появи кваліфікованої, освіченої, здатної пристосуватися до нових умов

робочої сили та ринків праці, чутливих до економічних змін.

Європейська стратегія зайнятості (ЕСЗ) була кодифікована Амстердамським договором і запущена в 1997 році Люксембурзькою сесією. В люксембурзькій стратегії виділені чотири теми:

- entrepreneurship (підприємницькі якості) — готовність до створення нових робочих місць за рахунок скорочення трудових затрат, які не мають відношення до зарплати та інших форм податкового навантаження зайнятості;
- employability (відповідність вимогам найму) — сприяння громадянам в отриманні ними додаткових якостей, умінь, які сприятимуть отриманню роботи;
- adaptability (адаптивність) — вплив на підприємства та індивідів засобами податкового стимулювання;
- equal opportunities (рівність можливостей) — сприяння участі жінок у ринку праці, інтеграція інвалідів до трудового життя.

В 1999 році Європейська Рада в Кельні ухвалила Європейський пакт зайнятості, що був спрямований на припинення скорочення кількості робочих місць і визначив підхід до об'єднання всіх заходів ЄС щодо політики зайнятості:

- вичерпна структурна реформа та модернізація, метою якої стало посилення інноваційної спроможності і ефективності ринку праці та ринків товарів, послуг і капіталів (Кардифський процес);
- координування економічної політики та поліпшення ефективності взаємодії між зростанням заробітної плати та валютною, бюджетною та фінансовою політикою шляхом макроекономічного діалогу, спрямованого на збереження динаміки без зростання інфляції (Кельнський процес);
- подальший розвиток і запровадження скоординованої стратегії зайнятості для поліпшення ефективності ринків праці шляхом підвищення рівня зайнятості, розвитку підприємництва, пристосування бізнесу та найманих працівників до нових умов, а також рівних можливостей для чоловіків і жінок у працевлаштуванні (Люксембурзький процес).

Керуючись цими пунктами, країни ЄС щорічно узгоджують основні елементи економічних політик, стратегії зайнятості, макроекономічний діалог проводиться в рамках Економіко-фінансового комітету через співпрацю з Радою з трудових і соціальних питань та за участі представників Європейської Ради, Комісії, Європейського центрального банку та соціальних партнерів. У макроекономічному діалозі іде обмін інформацією та думками підзвітних Спільноті установ і його соціальних партнерів щодо питання зіставлення плану макроекономічної політики для збільшення і повного використання потенціалу зростання зайнятості.

У 2000-ні роки Лісабонська стратегія визначила мету соціальної сфери аж до 2010 року, а конкретніше — перетворити ЄС у найбільш інноваційну, конкурентоздатну і динамічну економіку у світі. Зокрема, досягти 70 % зайнятості, в тому числі при 60 % зайнятості жінок. У Лісабонському процесі також робиться спроба ще більше пов'язати політику в галузі зайнятості з іншими областями економічної політики, однак загальний фон при цьому сильно змінився. Якщо в Кельні на першому плані ще знаходилися міркування орієнтації на попит, то в Лісабоні утвердилася парадигма конкурентоспроможності з першочерговою метою перетворення Європи до 2010 року в найбільш динамічний в світі, заснований на знаннях, економічний простір.

Європейська стратегія в галузі зайнятості важлива як «методична лабораторія» ЄС, тому що тут вперше було застосовано «метод відкритої координації» (МВК). Суть його полягає в тому, що на підставі спільних європейських уявлень про цілі (у даному випадку — орієнтирів в сфері політики зайнятості) розробляються національні плани дій, які Комісія та Рада коментують в щорічному Спільному звіті. При цьому Комісією розробляються специфічні для відповідних країн рекомендації, однак механізмів введення санкцій немає.

На Лісабонському саміті виділено п'ять головних орієнтирів:

- подовження трудового життя, введення безперервного навчання відповідно до завдань економічної реструктуризації;
- реформування системи соціального захисту;
- заохочення соціальної інтеграції;
- надання батькам свободи у визначенні кількості дітей у сім'ї;
- розвиток імміграційної політики.

На сьогодні сфера соціальної політики зводиться передусім до основних «соціальних вимірів» спільного європейського ринку праці, а саме:

- зняття обмеження на доступ до кваліфікованої роботи за національним громадянством;
- визнання права всіх робітників-мігрантів на рівну оплату за рівний труд чоловіків і жінок, прагнення гармонізувати національні системи страхування, розвиток діалогу між трудом і капіталом;
- введення наднаціонального режиму, який уточнював, за яких умов соціальні виплати, отримані в рамках однієї національної системи можуть бути конвертованими та експортованими в рамках ЄС, правил гармонізації стандартів у сфері захисту здоров'я і безпеки на робочому місці.

У свою чергу спільний ринок праці Євросоюзу передбачає:

- ліквідацію будь-якої дискримінації працівника на ґрунті громадянства в питаннях працевлаштування, зарплати та інших умов роботи та найму;
- право проживати у країні, де оселився громадянин після звільнення разом з родиною, яка не втрачає це право і після смерті особи;
- боротьбу з дискримінацією через релігійні та інші переконання, інвалідність, вік чи сексуальну орієнтацію.

У рамках ЄС робітники та члени їхніх сімей, що виїжджають на роботу до інших європейських країн, мають право на:

- об'єднання періодів для нарахування та отримання виплат, пенсій, соціального захисту для себе та своїх дітей;
- подібне за типом пенсійне право, на яке було зароблено в різних державах-членах Спільноти, можна об'єднати в одну пенсію, але не більше розміру найвищої пенсії, яку отримала б дана особа, якби постійно проживала в одній країні;
- державні службовці та особи, яких до них прирівнюють, отримують загальне пенсійне забезпечення;
- додаткові пенсійні права осіб, що працюють або мають власний бізнес, однаково гарантовані на території всіх країн Спільноти;
- єдине законодавство для студентів.

Можна зробити висновок, що, незважаючи на розходження в моделях соціальної політики, країни Європейського Союзу у своїй основі є соціально-орієнтованими державами. Їхні розходження полягають у ступені цієї «соціальності». Функція суспільного добробуту будується відповідно до подань конкретного суспільства про справедливість і при особистій участі держави. Визначення її виду залежить від сполучення ринку й держави в економіці, тобто від того, яка концепція соціально-економічного розвитку обрана відповідним суспільством: неоліберальна або егалітарна. Ідея свого роду контракту, що держава має із суспільством у цей час, виражається в певних зобов'язаннях держави стосовно суспільства, що склало з ним такий контракт.

Так, в обмін на податки на користь держави, що сплачуються суспільством на постійній і регулярній основі, держава гарантує суспільству фінансування, виробництво й розподіл тих або інших суспільних і соціально вагомих благ. У зв'язку із цим виникає проблема конкретизації соціальних гарантій з обліком їхнього економічного наповнення. Аналіз досліджуваної проблеми показує, що можливі два варіанти трансформації соціальної політики. Зміст першого в тому, що необхідно знижувати загальний рівень соціальних витрат, що суспільство буде змушено так чи інакше прийняти й адаптуватися до нього. Це пов'язане з ростом конкуренції з боку компаній країн з більш низькими витратами виробництва, особливо – більш низькою оплатою праці при аналогічному рівні якості продукції. З іншого боку, це зацікавленість відповідних країн у залученні прямих іноземних інвестицій. Другий – гіпотетичний варіант підвищення цієї норми, пов'язаний довгостроковою перспективою з можливим новим ривком у продуктивності праці в умовах науково-технічної революції XXI століття.

Сутність процесу реформування соціальної політики в країнах Європейського Союзу на сучасному етапі припускає серйозну модернізацію соціальної сфери, а саме перехід від пасивної до активної соціальної політики, з акцентом на працевлаштування, професійну підготовку, допомогу молоді, інвалідам і людям похилого віку, рішення проблеми бідності й соціального виключення. Особлива увага приділяється реформам пенсійного забезпечення й медичного страхування. Основна мета складається в скороченні темпів росту соціальних витрат.

Список використаних джерел:

1. Регіональна політика в країнах Європи. Р. П. Аметов – К.: Логос, 2001. – 72 с.
2. Приоритеты и ценности социально-экономической политики стран Еросоюза: Под общ. ред. Н. Шмелева и В. Перской. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – С.31–50.
3. Проблемы конвергенции стран Центральной и Восточной Европы с Европейским Союзом / И. Бакаева // Економіст. – № 2. – 2003. – С. 36–38.
4. Национальные цели развития тысячелетия: платформа для действий. Региональный доклад о целях развития тысячелетия в странах Европы и СНГ // Региональное бюро ПРООН по странам Европы и Содружества Независимых Государств, 2006. – С. 51–52.
5. Гражданское общество и государство в условиях кризиса / А. Канунников [Електрон- ний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawinrussia.ru/dokladi/2009-03-19/grazhdanskoe-obshchestvo-igosudarstvo-v-usloviyah-krizisa.html>.

Дмитрук Оксана, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Моделі ведення соціальної політики розвинутих країн світу

Розглянуто моделі соціальної політики, які застосовуються у розвинених країнах світу. Проаналізовано кожну структуровану модель та її елементи, які визначають оптимальність соціального захисту в державі. Визначено класифікацію моделей соціальної політики за характерними ознаками.

Якість життя населення в Україні, за останніх кілька років різко почав знижуватися. Цей процес відбувається через скрутне економічне становище населення країни, погіршення фізичного здоров'я, скорочення середньої тривалості життя, збільшення диференціації доходів різних груп населення, погіршення соціальної захищеності, соціального забезпечення та інших вагомих факторів.

Відсутність системного підходу до формування державної соціальної політики, державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики та механізмів її реалізації призвела до фрагментарності вирішення нагальних соціальних проблем. Більшість заходів соціальної політики мають декларативний характер і у повному обсязі не реалізовано. Таким чином, введення в систему соціального захисту та соціального забезпечення певної структурної моделі допоможе Україні здійснювати ефективну та раціональну соціальну політику держави.

Метою даної статті є дослідження класифікацій світових моделей соціальної політики та визначення підходів до побудови оптимальної моделі соціальної політики для України.

Питання виокремлення та сутності світових моделей соціальної політики досліджувало багато вчених, зокрема: Гриненко А. М., Ламбаєва І. А., Лібанова Е.М., Мудролюбова Н. , Семігіна Т. В., Скуратівський В. А. та інші.

Перед будь-якою економічною системою стоїть проблема вибору між ринковим розподілом доходів, який коригується державою, або ж державним розподілом доходів, який коригується ринком. Прагнення до

досягнення рівності шляхом перерозподілу доходів, як правило, асоціюється зі справедливістю, але майже завжди супроводжується падінням економічної ефективності. Така ситуація призводить до падіння економічної активності і заможних (оскільки велику частину їхнього доходу держава вилучає у вигляді податку), і бідних (втрачається стимул працювати, оскільки є можливість жити за рахунок допомоги).

На сьогоднішній день, питання соціальної політики є найважливішим та нагальним у всьому світі. Зважаючи на специфіку ведення господарської діяльності, різноманіття ментальності та принципи управління державою, виокремлюють окремі моделі соціальної політики.

Сполучені Штати Америки здійснюють соціальну політику за принципами відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеження захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. При цьому забезпечується досить високий рівень і якість життя основної частини населення. Відмінними рисами ведення соціального забезпечення та соціального захисту в США є:

- відсутність уніфікованої системи соціального захисту, мінімалістський підхід до розв'язання соціальних проблем;
- реалізація федеральних програм на рівні штатів із подвійним фінансуванням із бюджетів обох рівнів;
- обов'язкове солідарне соціальне страхування, за рахунок якого виплачують пенсії, допомогу малозабезпеченим тощо;
- використання перевірки нужденності в усіх програмах соціальної допомоги; розгалужена мережа добровільного медичного страхування, частково регульованого державою;
- існування приватних закладів із надання платних соціальних і медико-соціальних послуг;
- активна діяльність благодійних організацій за відсутності політики «соціального замовлення», розвиток волонтерства [1, с. 95].

Серед скандинавських країн світу актуальною є шведська модель ведення соціальної політики. Даний термін з'явився наприкінці 1960-х рр., коли іноземні спостерігачі стали відзначати успішне сполучення у Швеції швидкого економічного зростання з політикою реформ на тлі відносно соціальної безконфліктності в суспільстві. Відзначається надзвичайно високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет (понад 50%). Соціальна політика цієї скандинавської країни тісно пов'язана з державним регулюванням економіки, що має чітко виражену соціальну спрямованість [2].

Найрозвинутіша країна Азії, Японія має власну модель ведення соціального захисту та забезпечення населення. Вона передбачає проведення політики вирівнювання доходів, особливу політику використання робочої сили (система довічного найму з певними сучасними модифікаціями), домінування психології колективізму, солідарності в доходах, досягнення консенсусу між різними суб'єктами у розв'язанні соціально-економічних проблем, виділення питань підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів.

Модель соціальної справедливості у Японії значно відрізняється від європейської та американської. В Японії правильний розподіл і правильне виконання соціальної ролі має дуже велике значення. Для японців характерним є пошук відповідності між соціальною позицією та обов'язками, саме в цьому виявляється справедливість у суспільстві. Ще один аспект справедливості по-японськи полягає у доброчинності правління, заснованому на конфуціанстві: «Тому не існує розриву між правлячим класом та підвладним, між ними встановлюється справедливий соціальний обмін: правитель дає народу благо і отримує правління. Японський тип правління ґрунтується на взаємозалежності правлячих та підлеглих, тому розкішне життя правителя буде причиною втрати ним влади»

Так, як і в Японії, у Китаї зміст соціальної справедливості спирається на ідеї конфуціанства (гармонічного розвитку на основі «великого єднання» та «великого добробуту», досягнення мрії про всеохопну рівність). При цьому егалітарна ідея поєднується з ідеєю соціальної ієрархії. Тобто, з давнини в Китаї вважали справедливим суспільство, яке поділяється на тих, хто працює і виробляє, і тих, хто керує та управляє. Кожен повинен добре виконувати свої обов'язки: держава має бути сильною та централізованою, чиновники мають забезпечувати порядок (зокрема, деяку економічну рівність). Соціальна рівність реалізувалася у тому, що всі сословія мали право на освіту. Критерієм соціального зростання особистості були здібності, грамотність, розум. [3].

Такі країни, як Англія, Канада та Ірландія використовують модель англосаксонського типу. Вона передбачає ведення проміжної політики між ліберальною американською і соціально орієнтованою шведською та німецькою моделями. Для неї характерним є активніше, ніж для першої моделі, регулювання соціальних процесів з боку держави, проте нижчий, ніж в останніх двох моделях, рівень оподаткування і перерозподіл ВВП через держбюджет (не більше 40%).

Більшість країн Європейського Союзу застосовують загальноєвропейську модель соціальної політики. Її основою є принцип поєднання економічної ефективності та соціальної солідарності. Наголос робиться на збалансований розвиток соціальної політики Європи, транспарентність і дотримання інтересів усіх країн-членів ЄС. Відбувається процес переорієнтації соціальних програм з універсального рівня на індивідуальний, що значно дешевше і ефективніше, тому що адресна допомога надається тільки тим, хто її дійсно потребує.

Серед науковців нашого часу існує також й інші класифікації моделей ведення соціальної політики. Найбільшою популярністю серед учених користується класифікація моделей соціальної політики, яка наведена в таблиці 1.

Соціал-демократична (скандинавська або нордична) модель сформувалася у 30-ті рр. XX ст. Базовим принципом даної систематизації є "універсалізм". Основа соціально-демократичної моделі полягає в максимальний рівень соціального патерналізму держави й мінімальна соціальна відповідальність людини. Фінансування цієї моделі тримається на стабільному і високому рівні продуктивності праці, сильних профспілках. Відповідно, державний сектор фінансує соціальну політику через систему оподаткування та несе відповідальність не тільки за розширення і фінансування соціального забезпечення, а й за функціонування різних соціальних служб. Це можливо за наявності сильного, але децентралізованого управління [4, с. 53].

Класифікація моделей соціальної політики

Найменування	Характерні ознаки
<i>Соціал-демократична модель</i>	1. Відповідний рівень соціального забезпечення всіх громадян у середовищі суспільства. 2. Проведення державної політики повної зайнятості. 3. Високий рівень податків та допомоги; 4. Низький рівень бідності.
<i>Ліберальна модель</i>	1. Соціальне забезпечення залишкового типу, де громадяни повинні існувати в суспільстві і без соціального забезпечення. 2. Держава несе обмежену, проте, загальну відповідальність за соціальне забезпечення всіх громадян. 3. Фінансова реалізація моделі залежить від наявності великого обсягу добровільної та неформальної допомоги
<i>Корпоративістська модель</i>	1. Праця громадянина визначає подальше його соціальне забезпечення. 2. Запровадження та ведення соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється виключно під державним наглядом.
<i>Консервативна модель</i>	1. Високий рівень правової захищеності із жорсткими нормами трудового права, орієнтованими на збереження робочих місць. 2. Поширеність тарифного регулювання з незначною диференціацією заробітної плати.
<i>Католицька модель</i>	1. Ідея допоміжної концепції.
<i>Рудиментарна модель</i>	1. Мінімізація або відсутність юридичних прав у сфері соціального захисту та соціального забезпечення.

В основі ліберальної (американсько-британської) моделі соціальної держави лежить індивідуальний принцип, де роль державних структур у безпосередній реалізації соціальної політики мінімізована. Її основними суб'єктами є особистість і різні недержавні організації - соціально-страхові фонди й асоціації. Фінансову основу соціальних програм складають передусім приватні заощадження і приватне страхування. За ліберальної моделі соціальної політики держава максимально стимулює створення та розвиток у суспільстві різних форм недержавного соціального страхування й соціальної підтримки, а також різних засобів і способів одержання й підвищення громадянами своїх доходів. Класичними країнами, в яких запроваджено ліберальну модель соціальної політики, вважаються Великобританія і США.

Модель США відносять до умовно-залишкової, за якої держава навмисно обмежує свої функції тільки тими (причому далеко не всіма), які не хочуть або не можуть забезпечити приватний капітал і ринок. Це модель, за якої держава в принципі обмежує свою роль матеріальною підтримкою тільки найбільш малозабезпечених верств населення [5, с.62]. Потрібно зазначити, що ліберальна модель (як і всі інші) сильно модифікувалася з того моменту, коли вона стала формуватися.

Корпоративістська модель має кілька назв: а) європейська (континентальна) - відповідно до її геополітичного положення; б) інституційна. Центральний принцип, однак, у всіх один - ринкові відносини та запровадження страхування під державним наглядом. Проблеми виникають щодо тих верств населення, які не працюють постійно або взагалі не працевлаштовані, тому змушені розраховувати на місцеві благодійні органи і громадську допомогу, зазвичай не дуже велику.

Країною, де максимально повно реалізовані принципи консервативної моделі, є Німеччина. Означена модель дістала високу оцінку спеціалістів МОП, хоча має певні недоліки: зростання безробіття, ускладнення доступу на ринок праці молоді та інших малозахищених громадян, послаблення стимулюючої ролі заробітної плати, зниження темпів соціально-економічного зростання.

Католицька модель. Принципи католицької моделі соціальної політики викладені в низці "папських листів", виданих Ватиканом протягом XX ст. Головний принцип - ідея допоміжної концепції, що передбачає, якщо громадянин не може допомогти собі сам, то повинен звернутися до сім'ї, родичів, друзів. Якщо вони не зможуть допомогти, то наступною ланкою допомоги стає місцева громада (включаючи церкву й громадські організації, а також сусідів і т. ін.). Якщо і це не допоможе, то людині слід скористатися послугами страхування, остання інстанція - державний сектор [6].

Рудиментарну модель науковці приписують таким країнам, як Португалія, Іспанія, Греція тощо. Головна риса цієї моделі полягає в тому, що юридичні права на соціальний захист мінімальні або взагалі відсутні. Значна частина соціальної допомоги спирається на добродійність, а більшість соціальних проблем і потреб намагаються розв'язати і задовольнити неурядові громадські організації. Тому соціальна політика має переважно пасивний характер і орієнтована на компенсацію витрат у доходах окремої категорії громадян [7].

Отже, з вищесказаного можна зробити висновки, що кожна країна повинна формувати свою власну модель соціального забезпечення населення, з урахуванням специфічних особливостей свого народу.

На сьогоднішній день, Україна повинна скористатися досвідом зарубіжних країн світу, щодо обрання правильної моделі ведення соціальної політики, щоб в подальшому гідно підтримувати якість життя своїх громадян.

Список використаних джерел:

1. Скуратівський В. А. Управління соціальним та гуманітарним розвитком : навч. посіб. / авт.кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трошинський, Е. М. Лібанова та ін. ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трошинського : у 2 ч. - К. : НАДУ, 2007. - Ч. 1. - 456 с., 95
2. Мудролюбова Н. Північноєвропейський досвід соціальної держави на прикладі Королівства Швеції / Н. Мудролюбова // Вісн. - 2008. - № 3. - С. 70-72.
3. Хорікава А. Соціальна справедливість з точки зору японців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru>
4. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч.дисципліни. - К. : КНЕУ, 2008. - 309 с. , 53

5. Ламбаєва І. А. Соціальна робота за кордоном : н.п. - К. : ВСГТУ, 2012. - 112 с.
6. Лібанова Е.М. Демографічні показники в контексті соціального розвитку // Демографія та соціальна економіка. - 2009. - № 1(21). - С. 9-23.
7. Семигіна Т. В. Соціальна політика економічно розвинутих країн в умовах глобалізації / Т. В. Семигіна // Магістеріум : Соціальна робота і охорона здоров'я. - 2004. - № 15. - С. 79-84.

Дума Олеся, 5 курс, спец. «Менеджмент»,
Наук. кер. – Докаш О.Ю.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

До проблем правового регулювання та класифікації недобросовісної конкуренції в Україні

У статті досліджується процес нормативно-правового регулювання та класифікаційного нормування недобросовісної конкуренції в Україні на сучасному етапі.

Конкуренція – це органічний елемент функціонування ринку. Поза ринком практично неможливе здорове економічне середовище, а без використання й розвитку механізму конкуренції неможливими видаються ринкова рівновага і повноцінний ринок. Однак змагальність у середовищі суб'єктів господарювання за споживчий попит на ринку може здійснюватися, як добросовісно, так і такими методами суперництва, що завдають шкоди споживачам, конкурентам і суспільству загалом. У цьому разі йдеться про недобросовісну конкуренцію – явище вкрай небажане для української держави в період розбудови ринкових відносин, що відповідають світовим стандартам, що й актуалізує обрану тематику дослідження.

Метою наукової розвідки є концептуалізація процесу нормативно-правового регулювання та класифікаційного впровадження недобросовісної конкуренції в Україні на сучасному етапі.

Проблемам еволюції недобросовісної конкуренції на ринку та засобів протидії їй присвятили свої праці О. Бакалінська, О. Белянич, Н. Корчак, О. Костусев, Т. Руденко, Ю. Слободчиков та інші.

Добросовісну конкуренцію на ринку держава не лише дозволяє, а й захищає та підтримує, в той час, як недобросовісна конкуренція заборонена законодавством, а особи, які вчиняють дії, визнані як недобросовісна конкуренція, підлягають покаранню [4, с. 46].

Відносини, пов'язані із захистом від недобросовісної конкуренції, регулюються Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Законом України «Про захист економічної конкуренції», Законом України «Про Антимонопольний комітет України», Паризькою конвенцією про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та іншими актами законодавства, виданими на підставі законів чи постанов Верховної Ради України [1].

Стаття 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає недобросовісну конкуренцію як будь-які дії в конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [1]. Цей же Закон, у главах 2 – 4 містить перелік проявів недобросовісної конкуренції, що є найбільш поширеними в країнах з ринковою економікою, за видами правопорушень, які підпадають під кваліфікацію «недобросовісна конкуренція». Однак цей перелік не є вичерпним, адже прийоми у нечесній боротьбі обмежуються лише «фантазією» несумлінних конкурентів.

Так недобросовісну конкуренцію визнаються неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання; створення перешкод суб'єктам господарювання в процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [1].

Виділяють наступні ознаки недобросовісної конкуренції:

а) недобросовісна конкуренція, на відміну від монополістичної діяльності, може здійснюватися тільки активними діями, можливість пасивної поведінки у вигляді бездіяльності не передбачена;

б) такі дії будуть розглядатися як правопорушення, якщо вони суперечать не тільки положенням чинного законодавства, але й звичаям ділового обороту, вимогам добросовісності, розумності, справедливості;

в) суб'єктами недобросовісної конкуренції можуть бути лише господарюючі суб'єкти, тобто організації, що займаються підприємницькою діяльністю, а також індивідуальні підприємці;

г) метою активних дій суб'єктів недобросовісної конкуренції є набуття переваг у підприємницькій діяльності;

д) в результаті дії конкурентам можуть бути заподіяні збитки або завдана шкода їх діловій репутації [8].

Зазначені безпосередньо в Законі дії не є винятковими діями, що кваліфікуються як недобросовісна конкуренція. В Законі немає обмеженого переліку видів протиправної поведінки, які визнаються недобросовісною конкуренцією. Таким чином, усяка поведінка, засіб конкурентної боротьби, які будь-яким чином суперечать звичаям чесної підприємницької практики, пов'язані з порушенням прийнятих на ринку норм і правил, що мають місце у відносинах між конкуруючими суб'єктами, можуть бути визнані недобросовісною конкуренцією [3, с. 29].

Також слід звернути увагу, що на відміну від чинного раніше законодавства були прийняті деякі зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції», а саме новелою стало повернення в сферу державного контролю угод, в результаті яких створюється суб'єкт господарювання з ринковою часткою, яка заздалегідь перевищує 35 % «порог домінування», незалежно від вартості характеристик учасників концентрацій. При цьому, не має значення чи досягає сукупна вартість активів або обсяг реалізації товарів учасників концентрації показників, визначених п.1 ст.24 даного Закону. Ця норма направлена, головним чином, на попередження монополізації регіональних ринків [6, с.12].

Недобросовісна конкуренція завдає шкоди, як споживачам, так і ринку. На конкурентному ринку споживачі мають змогу ознайомитися з перевагами та недоліками товарів, що пропонуються, і вибрати ті, що можуть повністю задовольнити їх потреби. Ідеальне становище на ринку – це наявність реклами та можливість для споживача об'єктивно оцінити продукцію та прийняти усвідомлене рішення стосовно купівлі. Споживачі мають

право на належну якість товарів, торговельного обслуговування, безпеку товарів та на необхідну, доступну та достовірну інформацію про кількість, якість і асортимент товарів. Такі норми відносин на конкурентному ринку прописані в статті 3 Закону України «Про захист прав споживачів». Захист прав споживачів та недобросовісна конкуренція є тісно пов'язаними концепціями.

Система захисту від недобросовісної конкуренції на сьогодні є достатньо розвинутою, включає в себе відповідну нормативно-правову базу – конкурентне законодавство, контрольну діяльність у цій сфері державного органу із спеціальним статусом – Антимонопольного комітету України, а також діяльність державних органів, суб'єктів господарювання, їх об'єднань, споживачів та громадськості, що регулюється конкурентним законодавством. Тому одним із головних наслідків боротьби з недобросовісною конкуренцією є захист інтересів споживачів [2, с. 405].

Поведінка суб'єктів господарювання щодо введення в оману, насамперед, розрахована на споживача, тому що в цьому випадку можливе прийняття споживачами таких рішень (стосовно придбання товарів та послуг), що завдають шкоди їх власним інтересам. Споживач має право вимагати від продавця (виробника, виконавця), щоб якість придбаного ним товару (виконаної роботи, наданої послуги) відповідала вимогам нормативних документів, умовам договору, а також інформації про товари (роботи, послуги), яку надає продавець (виробник, виконавець) [5, с. 419]. Придбаний товар (робота, послуга) має бути якісним і безпечним для життя і здоров'я кожної людини.

Тому для вдосконалення системи захисту інтересів суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції в Україні необхідно: по-перше, вдосконалити роботу системи органів захисту інтересів суб'єктів господарювання, а саме: покращення матеріально-технічного та кадрового забезпечення, викоринення корупційних проявів, вдосконалення координації діяльності між даними органами в процесі боротьби з недобросовісною конкуренцією; по-друге, систематизувати норми законодавства зі створенням єдиного Конкурентного Кодексу; по-третє, модифікувати норми вітчизняного законодавства в напрямку наближення до норм Європейського Союзу та ратифікувати міжнародні угоди, які досі не були ратифіковані; по-четверте, здійснити інформаційно-роз'яснювальну роботу, спрямовану на висвітлення переваг добросовісної конкуренції, як для підприємців, так і для споживачів, порядку захисту їх від недобросовісної конкуренції [7].

В цілому для ефективного захисту інтересів суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції необхідно не просто боротись з нею нормативними та адміністративними методами, а створити такі умови, за яких було б не вигідно порушувати правила чесної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Про захист від недобросовісної конкуренції [Текст] : закон України від 7.06.1996 р. № 236/96-ВР: офіц. текст // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – С. 164; Конституція України : офіц. текст [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами від 22.02.2014 р. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>; Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. [Текст] // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 1990. – № 1. – С. 320; Про Антимонопольний комітет України : закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІв редакції від 1.05.2016 р. : офіц. текст [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>; Про захист економічної конкуренції [Текст] : закон України від 11.01.2001 р. № 2210 : офіц. текст // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 164; Про природні монополії [Текст] : Закон України від 20 квітня 2000 р. № 1682-III : офіц. текст // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 30. – С. 238; Про запровадження ліцензування діяльності господарюючих суб'єктів у сфері природних монополій [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 17 листопада 1998 р. № 1257/98. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1257/98>; Про державну програму демонополізації економіки та розвитку економіки [Текст] : постанова Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р. № 3757-XII : офіц. текст // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 9. – С. 42; Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 219 : офіц. текст // Офіційний вісник України. – 2002. – № 9. – С. 405; Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] : розпорядження Антимонопольного комітету України від 19 лютого 2002 р. № 33-Р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02>.
2. Бакалінська О. О. Конкурентне право: навч. посіб. [Текст]. – К.: КНТЕУ, 2010. – 588 с.
3. Беляневич О. А. Механізм правового регулювання відносин, що виникають у сфері економічної конкуренції [Текст] / О. А. Беляневич // Конкурентія. – 2003. – № 3 (6). – С. 28-30.
4. Корчак Н. М. До питання про зміст поняття «недобросовісна конкуренція» [Текст] / Н. М. Корчак // Науковий вісник Чернівецького ун-ту. – Вип. 103. Правознавство. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 45-48.
5. Корчак Н. М. Теоретико-правові засади антимонопольного регулювання: міжнародний та вітчизняний досвід [Текст] / Н. М. Корчак // Держава і право: 36. наук. праць. Юридичні та політичні науки. Спецвипуск / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2003. – С. 418-421.
6. Костусев О. Державний контроль над концентрацією суб'єктів господарювання [Текст] / О. Костусев // Конкурентія. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2005. – № 4 (19). – С. 10-13.
7. Руденко Т. В. Захист інтересів споживачів від проявів недобросовісної конкуренції [Текст] / Т. В. Руденко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 2. – С. 62-67.
8. Слободчикова Ю. В. Форми недобросовісної конкуренції і методи її регулювання [Текст] / Ю. В. Слободчикова // Економіка та держава. – 2010. – № 2. – С. 92-94.

Жолоб Світлана, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Соціальна політика як фактор суспільного розвитку

В статті висвітлюються особливості соціальної політики в Україні та її роль в розвитку суспільства. Визначено місце соціальної політики у складі фінансової політики, а також її призначення. Розглянуто сутність «соціальної політики» та висвітлено аспекти реалізації. Стаття з'ясує недоліки соціальної політики та пропонує шляхи виявлення наявних недоліків.

Соціальна політика держави – це саме та діяльність держави, котра має бути спрямована на забезпечення соціальних прав громадян. І саме соціальна політика повинна бути визначальним вектором у реалізації

внутрішньої політики держави. Якщо говорити про зміст соціальної політики, то вона повинна вирішувати основні проблеми суспільства – подолання бідності та розвиток усіх галузей соціально-політичного життя громадян.

Україну часто називають соціально-орієнтованою країною. Навіть у Конституції зазначається про таке спрямування. Однак, насправді задеклароване не у повній мірі відповідає сучасним реаліям.

Соціальна політика, як складова загальної політики держави, призначена для розробки і втілення сталого суспільного та державного стану, в чому і полягає актуальність обраної теми.

Питаннями реалізації соціальної політики та забезпечення добробуту громадян займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Т.Ганслі, О.Давиліук, А.Колот, Е.Лібанова, О.Новікова, У.Садова, Т. Семигіна, І. Яковюк, О.Яременко. В їхніх працях розглянуто сутність та роль соціальної політики, а також механізм її реалізації в процесі забезпечення соціальних прав громадян.

Метою статті є визначення сутності соціальної політики як невід'ємної складової загальної політики держави, а також визначення основних проблем механізму реалізації соціальної політики в Україні.

Згідно поставленої мети у статті вирішуються наступні завдання:

- розгляд сутності поняття «соціальна політика», а також теоретичних аспектів реалізації соціальної політики;
- з'ясування недоліків соціальної політики у практичному її аспекті;
- пропозиція шляхів вирішення наявних проблем.

Соціальну політику можна визначити як діяльність держави й інших суспільних інститутів, спрямовану на прогресивний розвиток соціальної сфери, удосконалення умов, способу і якості життя людей, забезпечення певної частини їхніх життєвих потреб, надання громадянам необхідної соціальної підтримки, допомоги й захисту.

Так, наприклад, на думку М. Каргалової, соціальна політика - це і засіб залучення народу до вирішення найважливіших проблем суспільства, до створення добробуту країни, і збереження її безпеки [1, 71с.].

В той час О.Яременко стверджує, що соціальна політика в вузькому розумінні - "діяльність суб'єктів соціальної політики, спрямована на захист груп населення, неспроможних до самозахисту та самозабезпечення, організація соціальних служб [2, с. 27].

Разом з тим А.Колот вважає, що соціальна політика не може бути ефективною, якщо її об'єктом є виключно соціально уразливі верстви населення, які, безумовно, потребують уваги з боку держави і суспільства в цілому. Умови, необхідні для підтримки соціально уразливих груп непрацюючого населення, створюються зайнятими в суспільному виробництві, на яких можуть і повинні поширюватися заходи щодо їх соціальної підтримки та розвитку [3].

Під соціальною політикою загалом необхідно розуміти регулювання й узгодження взаємодій різних секторів суспільства, інтересів різних соціальних груп, людини й суспільства з метою стійкого й збалансованого розвитку, до якого включене все населення.

Основні завдання та пріоритети соціальної політики:

1. Проведення економічних реформ, які були б тісно пов'язані з твердими соціальними гарантіями для робітників, селян, інтелігенції, підприємців.
2. Докорінна реструктуризація всієї системи соціальної Інфраструктури суспільства та недопущення руйнації нинішніх соціальних надбань.
3. Створення працездатним особам умов для отримання роботи у відповідності з рівнем кваліфікації, ефективної і якісної праці, справедливого заробітку, підвищення кваліфікації, зміни професії, оздоровлення і відпочинку. Невідкладне здійснення глибокого реформування заробітної плати. Зміцнювати служби зайнятості, налагодити систему перекваліфікації з врахуванням насамперед структурного безробіття.
4. З метою зупинення тенденції до вимирання нації забезпечити підтримку сімей з дітьми. В кризовий період адресну допомогу спрямувати сім'ям, де доходи на кожного члена не досягають прожиткового мінімуму.
5. Створити юнакам і дівчатам рівні стартові можливості для отримання безплатної якісної освіти і кваліфікації та ефективного працевлаштування. Встановити розмір державних стипендій в залежності від середнього доходу сім'ї або особистого де-коду студента.
6. Соціальний захист інвалідів та пенсіонерів передбачається забезпечити шляхом приведення мінімальних розмірів пенсій у відповідність з розмірами фізіологічного мінімуму споживання: всі дотації пенсіонерам і інвалідам доцільно спрямувати у вигляді грошової допомоги безпосередньо конкретним особам: ввести порядок з державним соціальним забезпеченням пенсійне страхування [1].

В процесі реалізації соціальної політики важливо визначити систему соціальних показників, стандартів, норм та нормативів, тобто критеріїв згідно яких і буде здійснюватися певна соціальна політика. При чому важливим є визначення таких критеріїв не лише на початковому етапі здійснення соцполітики, а й на наступних. Оскільки, ці показники потрібні для оцінки ефективності вже здійснених соціальних заходів, використаних методів, а також для моніторингу виконання поставлених цілей.

Згідно законодавства державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій[4]. Тобто, ці стандарти мали б відображати бажаний рівень життя кожного громадянина в державі.

Але слід зазначити, що соціальні стандарти не повинні повністю відображати добробут населення. Для цього існують такі категорії як «якість життя» та «рівень життя». Якість життя це показник, що характеризує матеріальне, фізичне, культурне та соціальне благополуччя суспільства. Тоді як рівень життя – це показник який характеризує можливості забезпечення державою якості життя, тобто його добробуту.

Підвищення якості життя людей у поєднанні зі створенням належних умов для реалізації інноваційної моделі економічного зростання, досягнення і перетворення високих стандартів якості життя у потужний чинник

глобальної конкурентоспроможності України є стратегічними управлінськими завданнями. Визначення основних компонентів та чинників впливу на якість життя населення, формування стратегії управління якістю життя дозволить забезпечити гармонізацію цілей економічного зростання, розвитку людини та збереження навколишнього середовища.

Попри скрутне економічне становище, держава витрачає сотні мільярдів гривень на соціальний захист українців і тому повинна ретельно перевіряти тих, хто хоче отримати соцдопомогу. Однак, виявляти усіх порушників сьогодні заважає відсутність єдиної бази даних пільговиків і отримувачів соцвиплат. На думку експертів, в Україні як най швидше має запрацювати Єдина інформаційно-аналітична система у сфері соцзахисту.

Автоматизоване виявлення шахрайств та помилок обіцяє економію до 20% бюджетних коштів, які виділяються на соціальні виплати, а це 80 мільярдів гривень на рік.

Сьогодні одна особа може бути одночасно занесена у декілька баз, і вся ця інформація не звіряється, що може призвести до порушень, коли самі українці подають, а органи соціального захисту – вносять до реєстрів неадекватну інформацію щодо майнового статусу отримувачів соціальної допомоги (Рис.1).

Мінфін України рапортував у 2016 році про сумнівність соціальних виплат у розмірі 21 млрд грн на рік та прогнозував ще більший потенціал для оптимізації видатків.

У всіх розвинених країнах світу під час призначення соціальної допомоги враховується майновий стан отримувача. Тобто держава перевіряє наявність рухомого і нерухомого майна, активів у вигляді акцій, облігацій та інших доходів. В Україні такої практики немає, і тому склалася ситуація, коли з 16 мільйонів осіб, які користуються соціальною підтримкою держави, лише 25 % можуть вважатися бідними. Тому необхідно змінювати законодавство, щоб при призначенні соціальної допомоги та пільг, враховувався майновий стан та добробут громадян.

Значні проблеми у сфері соціальної політики в Україні присутні й у пенсійній системі. В Європі та Америці пенсійним забезпеченням займається держава, а платити за це - платник податків. В Україні діє солідарна пенсійна система, яка поглинає майже всі кошти з податкових надходжень (понад 33%), таким чином не залишаючи коштів на розвиток освіти чи медицини. Оскільки з кожним роком частка пенсіонерів зростає в купі із збільшенням прожиткового мінімуму, працюючому населенню все важче утримувати людей похилого віку.

Соціальна політика держави на сьогодні потребує негайних змін. Реформи, які вже проведені не в змозі вирішити всі наявні проблеми.

Тому для ефективних змін в соціальній сфері необхідно:

- створення єдиного реєстру соціальних виплат. Відсутність загальнодержавного реєстру отримувачів всіх соціальних виплат важко переоцінити. З його допомогою нарешті буде видно хто отримує одну і ту саму виплату у декількох областях одразу (адже сьогодні обласні реєстри виплат жодним чином не синхронізовані), чому у різних областях суттєво відрізняється відсоток пенсіонерів чи отримувачів субсидій, чи виплат лікарняних чи по безробіттю тощо. Його відсутність і є фундаментальною причиною таких зловживань.
- здійснення щорічного повного та поглибленого аудиту та верифікації соціальних виплат. Цей крок дасть змогу виявити шахраїв, що не мають права на соціальну допомогу;
- реформування пенсійної системи шляхом поступового переходу з солідарної системи на накопичувальну, що дасть змогу зменшити завантаженість Пенсійного Фонду України. Потрібно закріпити систему накопичувальних індивідуальних пенсійних рахунків. Прикладом для України у цьому питанні може стати Грузія. Там немає пенсійного фонду і відсутній окремий соціальний податок. Уряд і сприяв вільному накопичуванню заощаджень, відмовившись від плаского розподілу за яким держава бере повну відповідальність за приватні вклади, і виплачував соціальну допомогу лише тим, кому це потрібно. Тому що головне завдання пенсійних виплат запобігти зубожінню людей літнього віку, це універсальна допомога на старість, частка якої зменшується, і допомога у разі старечої безпорадності, частка якої збільшується;
- запровадження змін в системі надання соціальних допомог –необхідно перейти на адресне надання соціальних виплат;
- змінювати законодавство, щоб, при призначенні соціальної допомоги, пільг і виплат, враховувався майновий стан і добробут громадян;
- реформування всіх сфер соціальної політики: освіти, науки, медицини, культури та ін.;
- визначити комплексну реформу системи оплати праці, запровадження європейських стандартів у сфері соціально-трудових відносин. Реформа системи праці має на меті створити умови для ефективної роботи людини, оскільки насамперед доходи від трудової діяльності формують добробут родин;
- децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад.

І це лише далеко неповний перелік заходів, які необхідні, на нашу думку, у соціальній політиці держави задля її ефективного функціонування.

Одним із головних завдань соціальної політики є забезпечення гідного рівня життя усіх верств населення. Метою її реалізації є максимізація позитивного впливу і мінімізація негативних наслідків функціонування державної системи соціального захисту. Вона повинна сприяти розвитку суспільства, зростання його добробуту, досягненню рівноваги та стабільності в суспільстві, забезпечувати права та свободи громадян.

На сьогодні соціальна політика держави активно реформується, оскільки, соціальний захист людини визнано головною метою соціальної політики найвищим її пріоритетом. Тому для України важливим кроком зараз є формування правильної моделі соціальної політики, яка б була зосереджена не лише на потребах окремої групи населення, а й конкретно на окремій людині. І в майбутньому слід сподіватися, що соціальна політика не пристосовуватиметься до обмежених фінансово матеріальних ресурсів, а реформуватиметься задля соціальної справедливості та підвищення добробуту громадян.

І тоді можливе скорочення рівня бідності, зміцнення позицій та ролі середнього класу, зміцнення національної економіки, збільшення зайнятості населення та запобігання втрати кваліфікованих кадрів.

Список використаних джерел:

1. Ярова Л. Нові тенденції соціальної політики у сучасному світі/ Л. Ярова. - Український науковий журнал "Освіта регіону" – 2015.
2. Яременко О. О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації : Монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю /О. О. Яременко. - К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України; УІСД ім. О. Яременка, 2006. - 480 с.
3. Колот А. Міфи соціальної політики, або з чого слід розпочати формування нової моделі / Анатолій Колот// Дзеркало тижня. - 2010. - 23-29 січ. - №2 (781).
4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

Куліш Анастасія, 2 курс, спец. «Економіка підприємства»,
Наук. кер. –Докаш О.Ю.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Жінка і політика: гендерна нерівність

У статті розглянуто питання гендерної нерівності. Проаналізовано місце та роль жінки в політиці. Розглянуто нерівність у політичному просторі сьогодення. Визначено, які проблеми виникають при формуванні та підтриманні іміджу жінки-політика та досягненні нею вищих щаблів влади.

На сучасному етапі в Україні актуалізується проблема забезпечення гендерної рівності. Адже жінки мають рівні права на участь в політичному житті країни, але у сьогоднішніх реаліях можна побачити, як в деяких випадках жінці важко скористатися цими правами. Ще з давніх часів жінку уявляли як тендітну, беззахисну людину, яка повинна виховувати дітей та підтримувати домашнє вогнище. Але все це стереотипи, адже жінка, протягом всієї історії людства приймала активну участь у суспільних, політичних, культурних процесах. У XIX столітті бачимо появу жінок, які почали висловлюватися та боротися за свої права. Сьогодні існує багато законопроектів, які сприяють подоланню гендерної нерівності. Проте можна побачити, що дискримінація в українському суспільстві існує до сих пір. Незважаючи на високий рівень освіти та бажання реалізовуватись, брати участь у політичному житті України, жінка не може використати свій потенціал повністю. Проблема рівності залишається не вирішеною й актуальною. Саме тому нам видається важливим сформулювати повну картину участі українських жінок у політичному житті, розглянути процес залучення жінок до політики, як в минулому, так і в сьогоденні.

Проблеми участі жінки в політиці та жіночого лідерства було розглянуто в багатьох дослідженнях та наукових працях зарубіжних науковців, зокрема М. Еделмана, Г. Літла, Б. Фрідена, Г. Маркузе, М. Мелемі, П. Норіса, С. Окіна та інших. Вітчизняні науковці Т. Мельник, Л. Шумрикова, М. Богачевська-Хом'як, Т. Журженко, О. Кісь, Л. Смоляр також захоплювались цією проблематикою.

Розгляд даної теми варто розпочати словами Маргарет Тетчер: «Будь-яка жінка, яка розуміє проблеми в управлінні домашнім господарством, зрозуміє проблеми і в управлінні країною» [1]. Тому головною метою статті є визначити проблеми жінки-лідера, чому вони виникають і як подолати гендерну нерівність в управлінні.

Становищу жінки у дореволюційний період приділяв увагу М. Грушевський, який у своїй фундаментальній праці «Історія України-Руси» виділив окремі підрозділи, де досліджував шлюб і його форми, патріархальну родину, відносини чоловіка і жінки, владу батька в сім'ї, правове та економічне становище жінок. Аналізу становища жінки у традиційній селянській родині та особливостям відносин між жінкою та чоловіком у великій та малій селянській родині приділяла увагу у своїх працях О. Єфименко. Комплексне історико-етнологічне дослідження становища жінок у середовищі українського селянства з погляду гендерного підходу було здійснено сучасним істориком О. Кісь [5, с. 34].

В останні десятиліття з'явилися публікації, що розглядають становище жінок та жіночий рух незалежної України. Проте помітне кількісне переважання праць невеликого обсягу, типовою формою яких є наукова стаття або повідомлення на конференції. Серед вітчизняних науковців, які виявили найбільшу активність у розробленні цієї проблематики, можна виділити О. Ярош, дисертаційне дослідження якої розкрило вплив жіночого руху на процеси становлення незалежної української держави. Наразі дослідниця активно здійснює аналіз політичної системи та політики гендерної рівності України. Н. Ковалішина свою дисертацію присвятила формуванню гендерної політики в Україні через взаємодію жіночих громадських організацій з органами державної влади. Варто також відзначити праці, які висвітлюють діяльність жіночих організацій України та особливості розгортання жіночого руху як чинника гендерної рівноваги та паритетної демократії [5, с. 36]. На сьогодні у вітчизняній науці висвітлено участь жінок в політичному житті країни, розкрито проблеми та перспективи жінки в політиці.

В сучасних дослідженнях стверджується існування в українській політиці гендерної асиметрії і особливе значення надається появі та активній діяльності групи яскравих жінок-політиків, які заявили про себе у кінці 1990-х рр. Зараз існує багато стереотипів, вони є невід'ємними в житті кожної людини та її свідомості. Деякі стереотипи змінюються, а деякі є постійними, наприклад, гендерні стереотипи. Нерівність жінки та чоловіка – це проблема, яка існувала й існує донині. Особливо цю нерівність можна прослідкувати у розподілі праці, доступі та контролі над ресурсами, а також можливості приймати участь у прийнятті рішень. Чоловік не може повністю зрозуміти умови життя жінки, її проблеми, це може призвести до дискримінації, щоб цьому запобігти потрібно, щоб приймали активну участь у житті країни обидві статі.

Генетично склалося, що жінка обережна в діях, відчуває відповідальність не тільки за своє життя, а й за життя інших, тому вона не піде на ризики, які створюють небезпеку для оточуючих. Можна відмітити, коли держави перебувають на межі кризи, до влади приходили жінки. У тяжкі часи, коли держава потребує безпеки та спокою, жінка була як матір, берегиня, яка захистить кожного громадянина.

Жінка в політиці сьогодні - це необхідність, українська політика потребує нового типу політичного лідера.

Лідер повинен бути сміливим, відповідальним, здатним до аналізу, мати інтелектуальні здібності, вміти впливати та об'єднувати людей задля спільної мети. Саме жінка наділена такими якостями. Більшість населення України - це жінки, тому вони повинні мати вплив на прийняття політичних рішень.

Панує думка, що жінка у політиці - це істота без статі. Що, приходячи до влади, вона повинна бути як чоловік сильним, в деякій мірі жорстоким. На нашу думку, жінка повинна залишатися собою, інакше не буде ніяких змін у державі, адже чоловіків і так вистачає. Жінка-політик - це самодостатня, успішна, незалежна особистість. Вона здатна до компромісів, на відміну від чоловіків, може програти дрібні бої, але виграти великі політичні битви.

Світові експерти прийшли до висновку, що країни, які мають в своїх парламентах та урядах менше 25–30% жінок, погано справляються з питаннями соціального захисту, охороною материнства і правами дітей. Мета чоловіка є завоювання, в той час, як мета жінки це боротися за мир та будівництво стабільної держави, здійснення нових реформ. Дискримінація за статевою ознакою вважається основою для інших її видів, таких, наприклад, як національна або вікова. Світовий лідер в області гендерної рівноправності – Швеція, перемогла корупцію здебільшого завдяки тому, що стала активно залучати жінок до управління державою. Жіноче представництво в парламенті та уряді цієї країни доходить до 47%. У країні стала активно формуватися соціальна політика, що призвело до підвищення рівня життя [4, с. 169].

Дослідження показують, що існує прямий взаємозв'язок між зростанням гендерної рівноправності і зниженням рівня бідності. Пояснюють це тим, що жінки, які мають можливість до самозабезпечення, вкладають набагато більше сил і фінансів в благополуччя своїх родин і громади. Не випадково найвищий рівень життя в світі зафіксовано саме в паритетних в плані гендерних можливостей країнах. Це – Норвегія, Фінляндія і та ж Швеція [4, с. 170].

На превеликий жаль, дискримінація за статтю існує в усіх країнах світу, не виняток - і Україна. Головними перешкодами непросування жінок у політику є: по перше, поведінка та емоції - ці перешкоди, які заважають жінці ефективно управляти та приймати правильні рішення [2, с. 179]. Іноді жінкам бракує впевненості у своїх силах, які перешкоджають приймати рішення, впливати на людей. Стосовно емоцій, чоловіки є більш врівноваженими і стриманими. Жінки ж навпаки є більш емоційні, на кожен подію реагують сплеском емоцій. По-друге, жінка в ролі лідера та матері. Кожний з нас протягом життя грає різні ролі, можемо бути донькою, подругою, керівником. Існує стереотип, що чоловік – це лідер, він повинен бути керівником, робити кар'єру, а жінка – повинна реалізовуватись у сімейному колі. Цей стереотип призводить до конфліктів, і це може вплинути на самореалізацію жінки у політичному аспекті. Потрібно ламати стереотипи та доводити, що жінка не гірше за чоловіка. По-третє, культурно-соціальний бар'єр. Жінки у більшості випадків не можуть або не бажають повністю присвятити себе політичній кар'єрі. Багато жінок не йдуть у політику через відсутність чи обмеженість доступу до ресурсів – фінансових, матеріальних, вільного часу та підтримки родини. Жінки дуже часто не ризикують йти у непередбачений виборчий процес, з яким пов'язана політична кар'єра, а мати стабільну роботу, нормований робочий тиждень [2, с. 180].

Інтелект, освіта, матеріальний достаток і склад характеру – вирішальні чинники для жінок-політиків. Як правило, жінки – політичні лідери мають високий рівень освіти й інтелекту. Серед спеціальностей, які вони мають, найпоширенішими є – юрист, економіст або фінансист, спеціаліст з міжнародних відносин [6, с. 79].

Не зважаючи на сформовані гендерні стереотипи, в історії є жінки, які прагнули займатися політичною діяльністю та, попри все, піднялися на вищі щаблі кар'єри. Це доводить, що розумно керувати країною можуть лідери незалежно від статі. Гідним прикладом є Маргарет Тетчер, її називали «найсильнішою жінкою Європи», «залізною леді» [3, с. 163]. Вона була найвпливовішою жінкою в світі. Була наділена чесністю, силою волі, упертістю. Маргарет Тетчер досягла вершини влади своєю цілеспрямованістю та боротьбою за правду.

Важко не згадати про Ангелу Меркель, яка стала першим канцлером Німеччини жіночої статі. Жіноча логіка, ось секрет її успіху.

Кондоліза Райс була першою жінкою на американському континенті, що займала пост радника президента США з національної безпеки. Її називали «принцесою-воїном» через жорстку манеру поведінки [3, с. 163].

Своїми прикладами, ці жінки доводять, що все можливо, потрібно мати ціль, діяти, а не стояти на місці, бути готовими до різних перешкод та намагатися подолати всі бар'єри.

Отже, темі жіночої рівності в політиці приділяли увагу багато зарубіжних та українських науковців. Нині ця тема стає все більш актуальною, тому що інтеграція України до європейських процесів неможлива без врахування гендерної рівності. Важливу роль у формуванні образу жінки-політика, повинні відігравати засоби масової інформації. Адже нині вони мають великий вплив на населення. Крім того, на нашу думку, до влади не мають приходити жінки -«зірки», які просуватимуть політичні партії, їм повинна бути відведена та ж сама роль в управлінні, що й чоловікам. Деякі політичні партії використовують імідж та популярність імен жінок, які можуть залишитися у масовій свідомості.

Жінки починають заявляти про свої можливості, вони хочуть мати право на прийняття рішень, брати активну участь в політичному житті країни. На нинішній день існує маса законопроектів, які забезпечують рівність між статями, але й надалі існує гендерна нерівність. Досягнення гендерної збалансованості держави – це заповіт сильної країни.

Чоловік і Жінка - це недосконалі створіння, природа їх створила, щоб вони дорівнювали, урівноважували один одного. Чоловік і Жінка мають різні характери, інакші погляди на ситуації, тому моногамний уряд не може бути досконалим і працювати на повну. Жінка повинна проявляти свої лідерські якості, готуватися до активної участі в розвитку суспільства, розвиткові цих навичок сприятиме проведення різних тренінгів, конференцій, семінарів. Для того, щоб країна була сильною, стабільною, це можливо лише за рівноправної участі жінок та чоловіків. Якщо жіночу статтю зрозуміють і підтримають, ми позбудемось стереотипів про жінку як домогосподарку, життя нашої країни стане кращим, динамічнішим і згодом можна буде побачити позитивний результат.

Список використаних джерел:

1. Жінка-легенда. Знамениті фрази Маргарет Тетчер та історія у фото [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/society/2013/04/8/125950/>.
2. Лазоренко О. Жіноча присутність в українській політиці: що заважає професійній політичній кар'єрі / О. Лазоренко // Жінки в політиці: міжнародний досвід для України. – 2006. – С. 175–182.
3. Митко А. М. Імідж жінки-політика в сучасній Україні: спроба аналізу і перспективи змін / А. М. Митко // Сучасна українська політика. – 2009. – №17. – С. 160–166.
4. Нофенко А. С. Жінки в українській політиці: виклики та перспективи / А. С. Нофенко // Гендерна політика очима української молоді. – 2016. – С. 169–170.
5. Олійник Н. Проблема громадсько-політичної активності жінок у вітчизняній науковій думці / Н. Олійник // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2015. – №27. – С. 33–40.
6. Терлецька І. Гендерні аспекти політики: спроба синтезного аналізу / І. Терлецька // Філософські виміри сучасного світу. – 2010. – №3. – С. 77–84.

Радиш Віта, 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький Торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Проблеми безробіття в Україні

В статті розглянуто сучасний стан та проблеми безробіття в Україні. Досліджено його причини, особливості, недоліки політики зайнятості, а також запропоновано заходи щодо розвитку рівня зайнятості.

За останні роки, проблема безробіття стала однією з найголовніших проблем вітчизняної економіки. Безробіття – це таке соціально- економічне явище, коли частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі. Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілу низку проблем: по-перше, скорочується купівельна спроможність населення, по-друге, бюджет втрачає платників податків, підприємство - персонал, по-третє, зростають ризики соціального напруження, з'являються додаткові витрати на підтримку безробітних.[1] Створення в Україні досконалого ринку праці, який би дозволяв безробітному населенню швидко і оперативно знайти роботу згідно своєї кваліфікації, з достойною заробітною платою і нормальними умовами праці, які б відповідали вимогам законодавства, а роботодавцям - висококваліфікованих працівників, можливе тільки за наявності ефективної системи працевлаштування.

Питання безробіття та зайнятості досліджували вітчизняні науковці, такі як: С.І. Бандура, В.В. Близнюк, Д.П. Богині, І.К. Бондар, Е.М. Лібанової, Ю.М. Маршавіна та багато інших. Це свідчить про те, що безробіття не було предметом самостійного дослідження в Україні. Значний внесок у вивчення проблем стосовно довготривалого безробіття зробили іноземні вчені, зокрема: Дж. Акерлоф, Л.Гроган, П.Дайамонд, Р.Джекман, А.Сміт. З огляду на динамічність процесів на ринку праці та специфіку розвитку українського ринку праці дана тема потребує постійного вивчення.

Безробіття – найбільш гостра проблема, з якою стикається населення України.

Безробітні у визначенні Міжнародної організації праці (МОП) — особи у віці 15-70 років (zareєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), що одночасно задовольняють трьома умовам:

- не мали роботи (прибуткового заняття);
- активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх 4-х тижнів, що передували опитуванню;
- готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів.

Рівень безробіття розраховується як відношення чисельності безробітних, які zareєстровані в державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку. Значний недолік такої методики розрахунку полягає у заниженні реального числа безробітних, оскільки в країнах, де соціальна допомога безробітним низька або де-факто відсутня, багато осіб не реєструються як безробітні на біржі праці. Згаданий феномен також спостерігається у сільських регіонах, де працездатне населення займається обробкою (власної) землі, що не охоплюється статистикою як діяльність господарювання.[2]

Виділяють такі види безробіття:

- Циклічне (кон'юнктурне) безробіття виникає внаслідок коливань економіки. У фазі рецесії підприємства звільняють робочих та наймають на роботу в разі економічного підйому. Вважається, що кон'юнктурне безробіття зникає через 2-3 роки.

- Сезонне безробіття — результат природних коливань кліматичних умов протягом року або коливань попиту. Зникає протягом року.

- Панельне безробіття (у розумінні монетаристів — природне безробіття): відсоток безробіття, який неможливо усунути навіть при найкращому розвитку кон'юнктури. Цей вид безробіття виникає внаслідок фрикційного, добровільного та структурного безробіття. Це та група безробітних, які не можуть знайти роботу в зв'язку з кваліфікацією, віком, станом здоров'я, місцем проживання або недостатнім бажанням до праці.

- Фрикційне безробіття(тимчасове) виникає, коли люди тимчасово знаходяться без роботи в результаті зміни місця праці, професій.

- Структурне безробіття(технологічне) - виникає в результаті зміни структури економіки, викликане науково-технічним прогресом і зміною структури потрібних кадрів.

Причиною безробіття є неефективність використання робочої сили у минулому і відсутність економічних умов, які б дали змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі за пристойну плату. Дослідження проблеми безробіття в Україні в сучасних соціально-економічних умовах є досить актуальним. Особливої уваги потребують питання щодо дотримання принципів гідної праці, гарантування соціального

захисту, дотримання загальних прав людини в соціально-трудовій сфері, впорядкування міжнародних міграційних потоків. З одного боку, безробіття вважається важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого - великою суспільною проблемою. Стан ринку праці й тенденція до зростання числа безробітних свідчать про потребу прийняття термінових заходів, необхідних для вирішення проблеми зайнятості та створення робочих місць. Отже, система допомоги безробітним потребує докорінного реформування.

За січень 2016 року кількість офіційно зареєстрованих безробітних в Україні збільшилася на 17,8 тисячі осіб – до 508,6 тисячі. На ринку праці роботодавці пропонують 31,3 тисячі вакансій, тобто на одне місце претендують 16 осіб.

За січень працевлаштували лише 19,4 тисячі офіційно зареєстрованих безробітних (3,5%). Такі дані наводить Державна служба статистики, детальну інформацію можна побачити в таблиці 1.

Жінок серед безробітних у 1,2 разу більше, ніж чоловіків (279,1 тис. проти 229,5 тис.). Складніше роботу знайти міським жителям – рівень безробіття тут у 1,3 разу більше, ніж у сільській місцевості (287,8 тис. проти 220,8 тис.). Торік у різних місяцях безробітних було від 394 тисяч до 524 тисяч.[3]

Загалом через служби зайнятості 2015 року працевлаштували 445,6 тисячі безробітних. 15,4 тисячі скористалися державною програмою, отримали одноразову допомогу із безробіття та відкрили власні справи. Кожен другий колишній безробітний відкрив бізнес у сферах торгівлі та ремонту автотранспортних засобів, кожен десятий – у професійній, науковій та технічній діяльності, стільки ж – у сільському, лісовому та рибному господарствах.

Таблиця 1.

Зареєстроване безробіття у 2016 році

	Кількість зареєстрованих безробітних у 2016 році			Середній розмір допомоги за місяць, грн.
	тис. осіб		у % до населення працездатного віку	
	Всього	з них отримують допомогу по безробіттю		
Січень	508,6	414,4	1,9	1516
Лютий	508,2	416,	1,9	1509
Березень	467,5	376,8	1,7	1566
Квітень	434,7	339,0	1,6	1472
Травень	416,4	333,2	1,6	1498
Червень	388,9	314,2	1,5	1547
Липень	369,7	293,0	1,4	1740
Серпень	355,7	282,6	1,3	1741
Вересень	341,5	269,5	1,3	1793
Жовтень	316,2	245,7	1,2	1884
Листопад	337,9	264,0	1,3	1873
Грудень	390,8	317,1	1,3	1997

В таблиці 1. можна побачити, що кількість безробітних до кінця 2016 року зменшилась, а середній розмір допомоги збільшився. Втім, якщо проаналізувати статистику за ключовими галузями економіки, показники попиту на працю, динаміку доходів населення та заборгованості по заробітній платі, стане очевидним, що вищевказані дані Держстату є більш ніж умовними.

На сьогодні всі без винятку галузі української економіки демонструють спад - у середньому на понад 10 %. Зокрема, на 15% скоротився обсяг будівельних робіт; на 5% - бсяг сільськогосподарського виробництва. На 30% скоротився торговельний обіг. А отже, про нарощення виробництва не йдеться, тоді про яке зростання потреби в робочій силі та створення додаткових робочих місць можна говорити. Більше того, в країні знижується попит на працю, і з кожним місяцем ця динаміка лише посилюється; змінилося співвідношення кількості зареєстрованих безробітних на вакансію. Тобто, з одного боку, маємо «на папері» скорочення кількості безробітних, а з другого - зростання заборгованості по заробітній платі, скорочення потреби роботодавців у найманій праці, спад виробництва, торгівлі та інших галузей на чверть. Це ті фактори, через які зростання зайнятості населення просто не може відбуватися в реальному житті.

Доцільним наголосити, що за значний час відсутності роботи, а також зневіра знайти роботу призводять до того, що деякі люди по суті втрачають кваліфікацію і навіть бажання регулярно працювати. Ступінь негативного впливу безробіття на стан у країні залежить від конкретних параметрів економічної ситуації. В результаті чого безробіття викликає такі негативні наслідки:

- масова дискваліфікація;
- посилення соціальної напруженості;
- зниження трудової активності;
- знецінення наслідків навчання;
- скорочення обсягів виробництва валового національного продукту;
- зростання витрат на соціальну допомогу безробітним;
- зниження податкових надходжень до державного бюджету [2].

Отже, мова йде про найгірші економічні та соціальні наслідки безробіття, подолання яких потребує спрощення заходів із боку держави.

Проблема безробіття є досить актуальною сьогодні і вимагає розробки та реалізації соціальних гарантій як

від держави, так і від регіональних органів влади. Проблема безробіття – це проблема, яка потребує негайного вирішення. Основними напрямками вирішення проблеми безробіття в нашій країні можуть бути:

- збільшення державного фінансування програм професійного навчання;
- збільшення фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітним;
- преміювання підприємств, які сплачували страхові внески протягом більше, ніж двох років, без звільнень робітників;
- надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце;
- відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності із реальним станом попиту на робочу силу [2];
- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;
- надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день;
- стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили; залучення приватного (як вітчизняного, так і іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття.

Отже, запровадження вищезaproпонованих заходів значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці, що сприятиме покращенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Зайнятість: випробування кризою//Урядовий кур'єр. - 2010. - №4(26 січня).- с. 6.
2. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття/ І.Л. Гальків// Економіка і регіони. – 2009. – С.110-113.
3. Державний комітет статистики Електронний ресурс - [Режим доступу]: <http://www.ukr.stat.gov.ua>.

Соломонюк Олександр, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська і страхування»,
Наук. кер. — Ковалевич Д.А.

Чернівецький торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Сучасні тенденції формування середнього класу в Україні

Стаття присвячена дослідженню сучасних тенденцій формування середнього класу в Україні. Охарактеризовано основні та специфічні ознаки, які притаманні середньому класові. На основі даної праці, можна дізнатися які ознаки притаманні середньому класові та яку роль він відіграє у сучасному суспільстві.

Підґрунтям соціальної стабільності в суспільстві є потужний і численний середній клас, який здійснює значний внесок в економічне зростання завдяки своєму освітянському рівню, професіоналізму та мотивації до підприємництва, соціальної свідомості та ринкових реформ. Здебільшого в країнах із розвиненим типом економіки середній клас охоплює близько 60 % населення країни. Процес трансформації соціально-економічної системи в Україні, супроводжується значною диференціацією суспільства за рівнем доходів, наявністю великого прошарку малозабезпеченого населення і бідних.

Метою статті визначення основних передумов та перспектив формування середнього класу суспільства України, виявити особливості та перспективи його становлення.

Якщо проаналізувати соціальну структуру українського суспільства, то можна зробити висновок проте, що до населення, яке можна класифікувати як український середній клас, складає від 10 до 40% населення. Така різниця в даних спричинена недосконалістю критеріїв виокремлення середнього класу. На даний час, сплеск наукового інтересу до проблем середнього класу у вітчизняній літературі тільки підвищується. Враховуючи вирішальну роль середнього класу як стабілізатора і рушія сучасного суспільства, а також й відсутність ґрунтовної методології його ідентифікації, вивчення цього феномену стає одним з найактуальнішим напрямком наукових досліджень.

Дослідженню проблем становлення та функціонування середнього класу присвячено низку праць провідних українських науковців таких як: І. Бондар, Є. Бугаєнко, В. Геєць, Т. Кір'ян, Е. Лібанова, В. Мандибура, В.Паламарчук, Т. Тресвятська, Г. Ярошенко. Проте як серед науковців, так і в масовій свідомості поки що немає чіткого уявлення про сутність та структуру середнього класу.

Поняття середнього класу цікавить не тільки соціологів, але й політиків, політологів, економістів. Посилення уваги до середнього класу пояснюється роллю, яку він відіграє в теперішньому суспільстві. Ще давньогрецький учений-енциклопедист Аристотель у IV ст. до н.е. цілком справедливо зазначив: "У кожній державі ми знаходимо три групи громадян: дуже заможних, дуже убогих і третю, що стоїть посередині між ними. Оскільки ж, на думку багатьох, поміркованість і середина є найкращою (порівняно з двома крайностями), то, зрозуміло, і середній статок з усіх благ найкращий" [1, с.28-29]. Аристотель наголосив на ідеї, суть якої полягала в тому, що чим більшою буде ця середня частина суспільства, тим стабільнішим буде й саме суспільство. Поняття "середній клас" одержало широке розповсюдження у XX ст.

Складність ідентифікації середнього класу в Україні обумовлена незавершеністю трансформаційних процесів у суспільстві, для яких характерні: динамічність структури суспільства, недостатньо тривалий період економічного зростання, розірваність ланцюга "освіта – професія – доходи" та значна економічна активність населення поза сферою легальної економіки тощо.

Зазначимо ознаки, якими володіє середній клас:

1. Стабільні доходи (не менше рівня середньої заробітної плати) та економічна незалежність.
2. Доходовий стиль життя — наявність власного житла та автомобіля, можливість провести відпустку за кордоном тощо.
3. Високий рівень освіти.

4. Професійний статус громадянина, тобто кваліфікація працівника.

5. Висока самооцінка, яка ґрунтується на усвідомленні своєї значимості в громадському житті.

Середнім класом прийнято вважати осіб, які мають стабільні доходи, і цих доходів вистачає не лише на придбання товарів першої необхідності, але й на задоволення інших матеріальних і нематеріальних потреб. Проте, майновий достаток не є єдиною ознакою приналежності середнього класу, адже крім нього має бути певна незалежність у своїй праці, в реалізації своєї особистості та можливість заробляти гроші незалежно від влади.

Специфічні ознаки середнього класу в Україні полягають в тому, що він, по-перше, був побудований не на базі розвитку реального виробництва, а внаслідок вдало проведеної приватизації і необхідного доступу до бюрократичних інституцій, що здійснювали це роздержавлення, і, по-друге, зорієнтований переважно на обслуговування класу багатих. Складається враження, що основу українського середнього класу складає, в першу чергу, вище керівництво транснаціональних компаній, які зараз діють в Україні, вітчизняних фінансово-промислових груп, керівництво холдингових компаній, великих і середніх підприємств, державні службовці вищого рангу[2, с.15-24].

Головним завданням середнього класу є реалізація дії досить велетенського економічного "донора" через справляння податків, формування фінансової основи діяльності державної та місцевої влади. Така категорія осіб вбачається основним платником податків, саме вона формує державний та місцеві бюджети, фінансує необхідні соціальні трансферти, мобілізує джерела фінансування суспільних благ. Середній клас здебільшого виступає в ролі внутрішнього інвестора держави в державні цінні папери, страхові, пенсійні, інвестиційні і взаємні фонди представники середнього класу, з одного боку, підтримують фінансовий ринок країни, а з іншого, – забезпечують себе додатковим доходом[9, с.35].

Отримуючи стабільний дохід, даний прошарок населення створює масовий попит на споживчі товари і послуги, маючи у своїй власності достатні матеріальні ресурси. Середній клас є найбільш активним на ринках, на його долю припадає лівовва частка попиту. Заможні верстви населення хоча й мають високі середні витрати, проте є порівняно нечисленим класом. Проте, дивлячись з іншого боку, частка бідних у суспільстві є більшою, але їхні середні витрати є порівняно невеликими. Поведінка середнього класу на ринках є найбільш раціональною порівняно з найбагатшими, для яких практично не існує фінансових обмежень, танайбіднішими, яких турбує виключно питання задоволення базових потреб. Високий платоспроможний попит, який формується представниками середнього класу, сприяє розширенню внутрішнього ринку. Саме попит створює базу для масового виробництва, що забезпечує економічне зростання, створення нових робочих місць і підвищення добробуту населення. Середній клас покликаний перебирати на себе відповідальність за стабільний розвиток суспільства та зміцнення основних принципів демократії. Порушення таких принципів призведе до згорання демократичних процесів і встановлення в країні тоталітарного або авторитарного режиму. Його представники справедливо вважають демократію ефективним компромісом між інтересами різних верств населення, своєрідною формою соціально-політичного консенсусу суспільства[7].

В країнах із соціально зорієнтованою економікою до середнього класу належать навіть так звані "вразливі верстви населення" – пенсіонери, інваліди, багатодітні та неповні сім'ї. До середнього класу, як за рівнем доходу, так і за якістю життя, їм дозволяє увійти існуюча розгалужена та диверсифікована система соціального забезпечення.

У Польщі середній клас – це люди, які заробляють більше середнього рівня, налаштовані позитивно до усіх змін, які відбуваються у державі. Загалом до середнього класу зараховуються польські родини, в яких місячний дохід на одну особу сягає 500 євро.

При наявності достатньо заможних громадян до прикладу, середній клас в Сполучених Штатах Америки – це той клас, який живе на свої заробітки, не потребує жодної допомоги від суспільства, добре влаштований, як правило, має свої власні помешкання, машину або дві, або й три. Він навіть розподіляється на декілька категорій: нижчий, середній і вищий. Нижчий середній клас – це, як правило, люди, які заробляють некваліфікованими роботами, наприклад швейцари. Якщо людина заробляє 35-40 тисяч доларів на рік, то це вважається як нижчий середній клас.

Утвердження такого прошарку в Україні відбувається надто повільно і весь час штучно гальмується державною економічною політикою.

Аналіз соціальної структури сучасного українського суспільства свідчить про інше – наявність лише невеликого прошарку населення, який можна класифікувати як середній клас.

В Україні до груп із середнім доходом у 2016 р., за даними Центру Разумкова, відносили громадян, у яких рівень щомісячного доходу по Україні становив 3634 грн – таких виявилось 14 % населення. Так, серед наймолодших 16-, 17-, 18-річних узагалі немає представників середнього класу, а достатнє для аналізу залежностей наповнення категорії починається від 22 років. Це узгоджується з нашим припущенням, що конструювати середній клас для тих, хто і ще не отримав диплом про вищу освіту – передумову реалізації успішної кар'єри, відповідного доходу та, як наслідок – матеріального становища, а це приблизно 22-23 роки, – не виправдано [5].

Незважаючи на слабкий диференціюючий чинник освіти загалом на 2016 рік, усе ж освітня структура середнього класу в розрізі «немає вищої освіти» / «є вища, незакінчена вища освіта» (29,7 % / 70,3 %) статистично значуще відрізняється від структури тих, хто не належить до «серединного» прошарку (64,4 % / 35,6 %), і сукупності загалом (60,2 % / 39,8 %)[5].

Однак є певні методичні проблеми: заявляти реальні цифри своїх доходів, значна частина яких має тіньове походження, люди не схильні. Згідно з даними всіх досліджень домогосподарств, рівень доходів, що офіційно заявляються, і рівень реальних витрат значно різняться (наприклад, за даними Держкомстату, мінімум у 1,5 раза), що робить використання цього критерію як основного непродуктивним.

За даними дослідження, більшість представників середнього класу проживає в обласних центрах та великих

містах країни. Натомість у західних областях відповідна частка населення є нижчою. Наведені цифри засвідчують бажання громадян віднести себе до середнього класу більш за звичкою, аніж це відповідає дійсності.

Так, якщо взяти до прикладу розвинені країни, тобільшість медичних працівників, освітян, представників місцевого самоврядування завжди відносять до середнього класу, зважаючи на їхній рівень освіти, матеріального забезпечення, статус. Тоді як в Україні низький рівень оплати праці цих категорій суттєво звужує їх шанси опинитися поміж середнього класу. За рівнем купівельної спроможності громадян Україна увійшла до дев'ятки найменш заможних європейських держав.

В США, Великій Британії, ФРН, Японії малий і середній бізнес забезпечує найбільше надходжень до державного бюджету — за різними даними понад 2/3 доходів, в Україні цей показник становить лише 15-30%, що є недостатнім для повного забезпечення державного бюджету [6, с.258]. На думку президента Центру ринкових реформ В. Ланового, в Україні за будь-якої влади малий і середній бізнес не розглядалися як рушії розвитку економіки. Вже у перші роки незалежності такий бізнес зазнавав утисків з боку держави й донині ситуація не покращилась, а починаючи з 2014 року додалися ще й нові труднощі: фінансові, регулятивні, податкові, юридичні та війна на Сході країни [8, с.27-28].

На даний час в Україні середній клас поки що є надто кволим, тому що в країні гальмується розвиток малого та середнього бізнесу. Якщо проаналізувати прийнятнішими можновладцями рішення за останні роки в цій сфері, то складається враження, що це робиться навмисно, щоб перетворити більшу частину населення на дешеву робочу силу для великого бізнесу. Значний вплив на життя українського суспільства сьогодні здійснюють дві протилежні за своїм статусом і чисельністю соціальні групи, які формують соціальну систему, що нагадує піраміду. На її вершині — олігархи, від яких залежить ситуація в країні з огляду на їхні фінансові та політичні можливості, а в основі — велика кількість громадян із низьким рівнем доходів, а між ними — в стадії формування слабкий середній клас [4, с.6-7].

Олігархічна економічна модель, сформована в Україні, позбавляє державу майбутнього. Відтак олігархи й далі швидкими темпами зосереджують в своїх руках як економічні, так і політичні ресурси, що приводить до зрощення бізнесу й політики. Кожен четвертий із сотні найбагатших людей України є членом якоїсь партії, а отже може лобювати прийняття для своєї галузі необхідних рішень в парламенті та уряді, впливати на розподіл бюджетних коштів [3, с.4-5].

Наші олігархи і багатії довели неспроможність використати свій вплив на економічну політику держави так, щоб вона була спрямована на розвиток, ефективне використання вітчизняних ресурсів і капіталу, щоб позбулася залежності від російських енергоресурсів у поєднанні з відповідальним ставленням до природи та інтересів суспільства. Десятирічна програма подолання бідності в Україні урядом повністю провалена [2, с.22-25]. Серед українських реалій щодо позбавлення клану олігархії можуть призвести лише широкий комплекс заходів та наявність політичної волі і суспільної підтримки для їх впровадження. З такою ситуацією в країні, яка склалась на даний час, нам потрібен потужний середній клас, який інвестуватиме гроші в розвиток економіки, буде спроможний запроваджувати реформи різних типів, які спрямовані на зміну олігархічно-люмпенської економічної моделі, розвиток країни та виведення її з бідності. Як демонструє нам досвід інших країн, за допомогою середнього класу можна було б переорієнтувати українську економіку на інноваційний шлях розвитку. При тому, враховуючи що середній клас охоплює кілька різних верств населення, це дало б змогу забезпечити розвиток традицій довіри й партнерства в суспільстві.

Таким чином, основною рушійною силою для проведення радикальних реформ в Україні може бути тільки середній клас, тому що наша олігархія не усвідомлює всієї глибини проблем, які притаманні вітчизняній системі управління.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Політика / Аристотель. – К., 2003. – С.28-29
2. Бондар І. Економічні передумови становлення середнього класу / І. Бондар // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2009. – № 7-8. – С. 15-24.
3. Бондар І. Середній клас і рівень доходів / І. Бондар, Є. Бугаєнко, Г. Ярошенко // Праця і зарплата. – 2016. – №14(квітень). – С.4-5.
4. Геєць В. Фактори і умови формування середнього класу як стабілізуючого ядра суспільного розвитку в Україні / В. Геєць // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 8. – С. 6-7.
5. Державна служба статистики України. Структура сукупних витрат населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Классовое общество. Теория и эмпирические реалии / [под ред. С. Макеева]. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 2016. – 258 с.
7. Лише 5% громадян живуть як середній клас європейських країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://health.unian.net/ukr/detail/237803>.
8. Лібанова Е. Середній клас в Україні: сучасні масштаби і проблеми розвитку / Е. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 8. – С. 27-28.
9. Мандибур В. Вплив політики доходів на формування "середнього класу" в Україні / В. Мандибур // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 8. – С. 33-35.

Сташкевич Анастасія, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Про рівень безробіття в Україні та основні шляхи його мінімізації

Дана стаття присвячена висвітленню сутності безробіття та основних його видів. Також проведений аналіз чисельності безробітних осіб за останні роки в Україні, також запропоновані шляхи зменшення цього негативного явища.

В умовах сьогодення, питання зайнятості населення є досить актуальним, адже, безробіття робить економічну ситуацію в країні нестійкою та сприятливою від зовнішніх та внутрішніх чинників дестабілізації. Ситуація на ринку праці значно впливає на основні макроекономічні показники, рівень міграції населення, добробут громадян, скорочення робочих місць, кваліфікацію робітників та на економіку країни в цілому.

Міграція висококваліфікованих працівників зумовлена високою потребою їх на світовому ринку праці у прогресивних країнах, які здатні забезпечувати відповідну оплату праці. Бідність більшої частини населення є однією з ключових проблем в Україні, яка спричинена неспроможністю роботодавців забезпечувати достатню кількість робочих місць пов'язану з спадом виробництва та зі зменшенням доходів підприємств.

Метою даної статті є висвітлення сутності безробіття, основних його видів, проведення аналізу динаміки кількості безробітних за останні роки, а також виділення шляхів подолання цього негативного явища в Україні.

Проблему безробіття населення досліджували такі вчені, як А. В. Вороніна, К. М. Ніколаєва [2], Стельмах О., Тимошик В. Ю. [3], Н. В. Янченко, Л. В. Юрченко [4], Е. К. Онищенко, І. М. Онищенко [5] та ін.

Згідно Закону України "Про зайнятість населення", безробіття - соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Безробітний - особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи [1].

В економічній літературі виділяють такі види безробіття: фрикційне, структурне, сезонне, циклічне, технологічне і регіональне.

1) Фрикційне безробіття пов'язане з витратами часу на пошук нового місця роботи, триває від 1 до 3 місяців.

2) Структурне безробіття залежить від технологічних змін і зрушень у виробництві, що змінюють структуру попиту на робочу силу. В результаті цього відбуваються зміни в професійно-кваліфікаційній структурі робочої сили, що вимагає її перерозподілу. Структурне безробіття відрізняється від фрикційного більшою тривалістю, зазвичай вона триває більше 6 місяців, і характерна для працівників, які мають низьку кваліфікацію або застарілу професію.

3) Сезонне безробіття пов'язане з сезонними коливаннями в обсязі виробництва певних галузей: сільське господарство, будівництво, промисли, в яких протягом року відбуваються різкі зміни попиту на працю.

4) Циклічне безробіття являє собою відхилення фактичного рівня безробіття від природного. Воно базується на циклічних коливаннях обсягів випуску продукції і зайнятості, пов'язаних з економічним спадом і браком попиту.

5) Регіональне безробіття є результатом не збалансованості між попитом і пропозицією робочої сили в даному регіоні [4, с. 169].

Наявність безробіття в суспільстві свідчить про неповне використання трудових ресурсів. Надмірне безробіття, без сумніву, негативно відображається на всій економіці країни. До негативних соціально-економічних наслідків безробіття можна віднести:

1. Незайнята робоча сила означає недовикористання економічного потенціалу суспільства, прямі економічні втрати, що є наслідком природного й фактичного безробіття (і відповідно зайнятості).

2. Безробіття скоує вимоги профспілок про підвищення заробітної плати, тобто спрацьовує на користь вимог союзів підприємців.

3. При тривалому безробітті працівник втрачає кваліфікацію, а одержання нової кваліфікації й адаптація до нових умов часто протікають для нього болісно. За результатами досліджень, працівник навіть після трьох місяців безробіття досягає попередньої продуктивності праці лише приблизно через 7 місяців.

4. Безробіття веде до прямого падіння раніше досягнутого рівня життя. Допомога по безробіттю завжди є меншою, ніж заробітна плата і має тимчасовий характер. Зростання безробіття знижує купівельний, інвестиційний попит, скорочує обсяги заощаджень у населення.

5. Сам факт безробіття наносить людині тяжку психологічну травму, порівняну із самими неприємними обставинами (смерть близьких, тюремне ув'язнення тощо) [3, с.150].

Найгострішою проблемою сфери зайнятості є загроза скорочення трудового потенціалу та рівня зайнятості, це спричинено економічною кризою 2008 року, проведенням антитерористичної операції на сході країни, політичною кризою. Зміни в динаміці чисельності безробітного населення наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітних в Україні за 2010 - 2016 рр. [6]

Рік	Безробітне населення			
	У віці 15-70 років		Працездатного віку	
	в середньому, тис.осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис.осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1 713,9	8,2	1 712,5	8,9
2011	1 661,9	8,0	1 660,9	8,7
2012	1 589,8	7,6	1 589,2	8,2
2013	1 510,4	7,3	1 510,3	7,8
2014	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7

Виходячи з вищенаведених даних, можемо побачити, що в 2010 - 2013 роках кількість безробітного населення зменшувалась. Так, в 2011 році порівняно з 2010 чисельність не працюючих громадян зменшилась на 52 тис. (або на 0,2 % до ек. активного населення), у 2012 ще на 72,1 тис. та в 2013 році порівняно з 2012 на 79,4 тис. Проте з початку 2014 року ситуація на ринку стає значно гіршою, кількість безробітних значно збільшується відповідно до попереднього року на 337,2 тис., або 9,3 % до економічно активного населення. Але вже в 2015 і 2016 роках бачимо поступове скорочення незайнятих осіб.

Важливим аспектом в роз'ясненні складної ситуації на українському ринку праці в 2014 році є те, що зі сходу

країни, де проходять антитерористичні операції, та з території, окупованою Російською Федерацією, Криму виїхало близько 455 тис. осіб. В результаті бойових дій та зменшення поданих вакансій на цих територіях, в країні з'явилась тенденція до міграції населення з цих регіонів у більш стабільні регіони країни [2, с. 168].

Одночасно відбувається зростання рівня безробіття, основними причинами якого є: спад економіки і структурні зрушення (міжгалузеві, внутрішньогалузеві, регіональні); невідповідність попиту та пропозиції робочої сили як у професійно-кваліфікаційному, так і в територіальному розрізі, невисока мобільність трудових ресурсів, відсутність доступного ринку житла та неефективна політика у сфері оплати праці.

Основним гальмом у забезпеченні якісного соціально-економічного розвитку країни є необґрунтована та неефективна політика доходів, яка зорієнтована на модель дешевої робочої сили та низькі соціальні стандарти. Наслідком її стала демотивація продуктивності праці, відтік кваліфікованих кадрів, особливо молоді, екстенсивний характер використання виробничих потужностей і недостатнє інвестування у фізичний і людський капітал.

В Україні нарастають обсяги міграції робочої сили як результат цілого комплексу економічних і неекономічних чинників, зокрема, різниця в рівнях доходів та істотні відмінності в умовах праці, рівні життя, у веденні підприємницької діяльності, та інших факторів, таких як АТО і позаекономічні події (нестабільність законодавчої системи та правових відносин громадян). Офіційні дані щодо обсягів трудової міграції в Україні відсутні. Фахівці Міністерства праці та соціальної політики оцінили кількість трудових мігрантів за кордон у 2,5—3 млн осіб [5].

Виходячи із сучасних реалій, конкретні заходи щодо розвитку ринку праці повинні бути гнучкими та мати економічний та соціальний ефект, тому перспективи подальшого розвитку та вдосконалення ринку праці України пов'язані з підвищенням рівня зайнятості та зменшенням рівня безробіття. Для досягнення цієї мети потрібно сформулювати пріоритетні напрямки реформування ринку праці. До них ми можемо віднести:

- вдосконалення системи оплати праці з метою відродження основних функцій заробітної плати. Створення мотиваційного потенціалу працівників за рахунок збільшення заробітної плати відповідно від професійних надбань працівників;

- збільшення попиту на робочу силу як з боку приватного так і з боку державного сектору економіки. Впровадження механізмів щодо працевлаштування випускників навчальних закладів: взаємодія роботодавців з професійно-технічними навчальними

зкладами, участь роботодавців у створенні сучасної навчально-виробничої бази, створення центрів перепідготовки та фахового навчання працівників;

- створення нових робочих місць через створення сприятливого інвестиційного режиму в країні для зарубіжних підприємств та за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу. Державна підтримка малого та середнього бізнесу, може бути досягнута за допомогою надання податкових канікул та пільгового кредитування українським виробникам або ж впровадження, так званих, «податкових канікул» терміном 3-5 років;

- удосконалення механізму застосування праці іноземців в Україні з метою запобігання їх нелегальній зайнятості;

- державна підтримка на ринку праці, може бути досягнута за рахунок надання субсидій на підвищення кваліфікації чи перепідготовку працівників, надання пільгових кредитів і податкових пільг для відкриття нових підприємств в проблемних регіонах [2, с. 169].

Отже, для зменшення рівня безробіття державі необхідно: відновити реальний сектор економіки, розвивати підприємницьку діяльність, вдосконалити систему оплати праці, стимулювати офіційне працевлаштування та підвищення кваліфікаційного рівня працівників, створити нові робочі місця в пріоритетних галузях економіки. Саме вдосконалення ринку праці таким чином, на нашу думку призведе до найшвидшого економічного зростання, а також поліпшить ситуацію у сфері зайнятості громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про зайнятість населення» [Електронний ресурс] // ВВР. -2013 -№ 24 - ст. 243 - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
2. Вороніна А. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку праці в Україні / А. В. Вороніна, К. М. Ніколаєва // Молодий вчений. - 2015. - № 2(1). - С. 167 -170
3. Стельмах О. Вплив безробіття на суспільство та соціально-економічні наслідки / О. Стельмах, В. Ю. Тимошик // «МОЛОДА НАУКА-2015». - 2015 - с.149-151
4. Янченко Н. В. Проблема безробіття в Україні та шляхи її вирішення / Н. В. Янченко, Л. В. Юрченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2014. - Вип. 47. - С. 168-172
5. Онищенко Е. К. Проблемні аспекти та інноваційні підходи щодо вирішення проблем зайнятості молоді в Україні / Е. К. Онищенко, І. М. Онищенко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/21287/1/122-125.pdf>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm

Харовський Роман, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа і страхування»

Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Держава як головний суб'єкт соціальної політики

У статті показано роль держави у вирішенні питань соціальної політики. Розкрито всі аспекти які відіграє держава як суб'єкт соціальної політики, та озвучено проблематику у регулюванні державою суспільними процесами.

Метою статті є відображення головної та невідомої ролі яку відіграє держава, як суб'єкт соціальної політики, що покликаний виконувати координуючу, організуючу роль у регулюванні процесів функціонування та розвитку соціального буття, її основні аспекти у вирішуванні специфічних соціальних проблем певної соціальної спільності, в поєднанні з інтересами народу загалом.

Суб'єкти соціальної політики, як і соціального управління взагалі, різняться домінуючим впливом. Багатогранна структура таких суб'єктів, складність їх взаємовідносин у процесі реалізації соціальної політики передбачають чіткий розподіл між ними завдань, функцій та компетенцій. Суб'єкти соціальної політики потребують підтримання необхідного співвідношення між її складовими, застосовуваними формами та засобами впливу на об'єкт, а також узгодження зусиль державних, політичних, громадських, господарських та інших організацій, трудових колективів і єдності інституціональних та інших суб'єктів. Це потребує виділення в системі основного керуючого суб'єкта, який поєднував усю багатогранну діяльність інших учасників цього процесу. Держава є основним суб'єктом соціальної політики, що покликана виконувати керуючу та організуючу роль у регулюванні процесів функціонування та розвитку соціального буття.

Діяльність держави як суб'єкта соціальної політики в Україні тривалий час була малоефективною, а іноді й дестабілізуючою, що уповільнювало повноцінний процес соціального розвитку. Основними проявами такої соціальної політики держави були ігнорування соціальних потреб людини, невраховуючи їхніх інтересів.

У світових процесах суспільного розвитку піділяли більшу увагу зменшенню впливу держави на різні сфери соціального буття, що зумовлюють самореалізацію соціального потенціалу людини й утвердження громадянського суспільства з властивими йому регулятивними механізмами, які сприяють саморозвитку та саморегулюванню суспільства. Однак і за цих умов роль держави як суб'єкта соціальної політики залишається дуже важливою, значною, та невідомою, тому що процеси об'єктивної саморегуляції не є абсолютно самодостатніми для розвитку суспільства. [1,309-312 с]

Перехідний період, на етапі суспільного, соціального перетворення, роль держави в упорядкуванні соціальних процесів є головною: саме держава має створити основні способи та форми оптимального, ефективного соціального розвитку; саме цей суб'єкт соціальної політики має бути основним чинником на шляху об'єктивізації суб'єктивного; саме держава є основним чинником створення умов для формування процесів саморегуляції соціально-економічного буття. Тому процесові суспільних, соціальних перетворень в українському суспільстві відповідає тенденція посилення ролі держави в упорядкуванні процесів соціального розвитку, соціуму взагалі. У процесі суспільної трансформації, руйнування командно-адміністративних форм державного управління й поступового утвердження механізмів соціальної саморегуляції відмова держави від процесів регулювання соціальною сферою неминуче призведе до переважання стихійних чи навіть хаотичних механізмів саморегуляції, зниження діалектичної сталості процесів функціонування соціального буття, зростання соціальної напруженості. Тому перебіг процесів розвитку соціального буття, соціокультурного розвитку українського суспільства на сучасному етапі передбачає посилення ролі держави, державної соціальної політики, її впливу на соціальні відносини з метою створення умов для стабільних процесів соціодинаміки. [2,335-340 с]

Істотним у діяльності держави як суб'єкта соціальної політики є створення нею для кожної людини, соціальної спільності, групи рівності способів життєдіяльності в освоєнні соціального буття, індивідуальних способів реалізації соціального потенціалу кожного. На практиці це означає створення державою на основі розроблених нею концептуальних принципів здійснення соціальної політики умов і надання прав для багатогранних, різноманітних способів соціальної людської життєдіяльності. Потрібно створити такі умови для соціального розвитку, які б ураховували різноманітні особливості людей, соціальних спільностей. Важливо, щоб таке державне регулювання цим процесом будувалося не на імпульсивній імпровізації, а на чітких загальних принципах за допомогою індивідуальних засобів, демократичних засад, з науковим обґрунтуванням тих чи інших питань, і метою державного регулювання.

Держава має здійснювати регулятивну діяльність, спрямовану на соціальний розвиток як безпосередньо, так і опосередковано, створивши відповідні економічні, соціально-політичні й духовні передумови для збагачення соціального потенціалу суспільства. Держава покликана бути головним знаряддям свідомого й планомірного розв'язання суперечностей процесу розвитку й функціонування соціальної сфери. Регулятивна діяльність має передбачати постійний пошук найраціональніших форм і способів поєднання прогресивних протилежностей з урахуванням інтересів людей, соціальних спільностей, насамперед соціальних класів, верств, груп, народу загалом, з використанням як основного регулятивного механізму власної зваженої соціально-економічної політики, державного прогнозування та координування. Тим самим держава буде здатна не лише створювати об'єктивні умови для свідомого й планомірного розв'язання суперечностей у сфері соціального буття, а й безпосередньо регулювати й розв'язувати ці суперечності. Процес суспільної трансформації поступово створює умови для того, щоб людина позбулася тотальної залежності від держави, від владних структур, які перетворювали її на слухняного виконавця команд, і долучилася до загальнолюдських соціальних цінностей, насамперед до її природних прав. Пріоритетним у цьому процесі є всебічний розвиток демократії, що забезпечувала б автономію і невіддільні соціальні права індивідуальності. Однак безперечні зрушення, що намітилися в суспільстві щодо розвитку демократії, стикаються з низкою суперечностей, проблем, що існують у суспільстві. Зокрема, є суперечність між потребою в розвитку демократичних засад щодо збагачення змісту соціального буття, створення умов для самореалізації соціального потенціалу людини і відсутністю в суспільстві глибоких демократичних традицій, наявними залишками тоталітаризму, командно-адміністративної системи, що звужує соціальний простір людини. Звідси прояви в суспільстві охлократичних тенденцій, що йдуть на зміну державній автократії, низькій політичній, соціальній культурі людей. Повільність, непослідовність соціальних реформ, непривабливість національних соціальних реалій значною мірою гальмують процес формування державними структурами нової системи соціальних цінностей. [3]

Важливими базовими засадами розвитку демократичних процесів у суспільстві, у сфері соціального буття є самодисципліна особистості, відповідальність індивідуальності, які б на основі соціальної, морально-етичної саморегуляції забезпечували порядок з державним регулюванням соціальних процесів реалізацію демократичних принципів соціальної життєдіяльності людини. Багато говорячи сьогодні про свободу реалізації соціального

потенціалу людини, якої справді бракувало в минулі роки, ми часто забуваємо як про відповідальність, так і про правові межі тієї свободи, що є безперечною цінністю будь-якого цивілізованого суспільства. Свобода ніколи не може бути свавіллям, можливістю здійснення будь-яких вчинків. Утвердження свободи соціального самоздійснення людини передбачає насамперед її внутрішню самоорганізацію, свідоме саморегулювання цінностей соціального буття, керування власними вчинками і соціальними діями.

У контексті зазначеного суттєве завдання держави як суб'єкта соціальної політики полягає у створенні в суспільстві умов для соціальної безпеки людини, для реалізації нею своїх соціальних прав, а також усвідомлення нею власної відповідальності за рівень свого добробуту. [4,170-179 с.]

Кожна інституціональна форма організації соціального буття і здійснення соціальної політики, маючи безперечні позитивні аспекти, пов'язані зі стабільністю, упорядкованістю соціальних взаємодій, водночас містить елементи деструктивності, консервативності, деінноваційності. Тому абсолютизація ролі соціальних інститутів, держави в системі організації соціальних зв'язків, розвитку соціального буття, реалізації соціальної політики тією чи іншою мірою пов'язана із загрозою десоціологізації людини, деіндивідуалізації, знеособлення, зниження чинників свідомої саморегуляції соціального захисту та соціальної безпеки. Перебільшення ролі держави як суб'єкта реалізації соціальної політики, необґрунтована віра в її необмежені можливості у здійсненні соціального захисту й соціальної благодійності неминуче гальмують життєздатний потенціал особистісної саморегуляції соціального потенціалу людини й суспільства. А тому ніколи не слід перебільшувати роль держави в регулюванні соціальних процесів, її діяльності як суб'єкта соціальної політики. Водночас недооцінювання ролі держави як суб'єкта соціальної політики так само неприпустимо, адже вона завжди є й буде головною інституціональною структурою в системі суб'єктів управління, регулювання процесів соціального розвитку суспільства.

Серед суб'єктів соціальної політики важливе місце посідають політичні партії. Місце і роль їх як суб'єктів соціальної політики зумовлені ефективністю їх політики, зв'язком із життям, народом, здатністю специфічними для них засобами збагачувати соціальний потенціал суспільства. Соціально-політичне значення діяльності політичних партій визначається також активністю залучення громадян до вдосконалення соціального буття, мірою спрямованості діяльності цих суб'єктів на утвердження в суспільстві соціально-політичної злагоди, соціального миру й стабільності на основі вільного вибору людиною як політичних, так і соціальних пріоритетів.

Діяльність партій, політичних структур загалом, для яких характерні плюралізм, багатогранність концепцій і принципів, може бути ефективною й конструктивною лише тоді, коли вона іманентно є певною системою загальних ідей, цінностей, які поділяють усі партії. Такою ідеєю, цінністю, очевидно, могла б стати загальнонаціональна ідея утвердження соціальної єдності, соціальної злагоди суспільства, соціального миру, створення умов для стабільного рівня соціального добробуту, соціальної безпеки людини й суспільства. Реалізація такої ідеї, цінності — це сфера діяльності, що здатна об'єднати більшість політичних партій, груп, інших політичних формувань. Збіг одного з основних інтересів усіх політичних партій має консолідувати їхні зусилля щодо досягнення соціального, національного, громадянського миру, єдності суспільства, його соціальної злагоди.

Оптимізації діяльності політичних партій як суб'єктів соціальної політики сприятиме здійснення ними низки основоположних принципів, моментів. Найважливішими серед них є визнання принципів демократичного консенсусу важливим фактором самоорганізації діяльності політичних партій як суб'єктів соціальної політики, недопущення ними ізоляціонізму й протиробства; підведення реалізму під політичні платформи діяльності партій у сфері соціальних відносин, перегляд директив, лозунгів, закликів щодо необхідності підвищення рівня добробуту людей з позицій їх практичності; рішуча відмова від односторонньої спрямованості політичної діяльності на основі суб'єктно-об'єктних відносин, що склалася в багатьох політичних організаціях; утвердження в роботі механізму зворотного зв'язку, функціонування якого є найважливішою умовою ефективного процесу виявлення особливостей соціального розвитку суспільства, його суперечностей, стану соціального добробуту, соціальної безпеки конкретної людини; утвердження в суспільній свідомості розуміння діалектичного характеру соціальної єдності суспільства, яка передбачає його розвиток на основі розв'язання суперечностей у соціальній сфері, плюралізму поглядів, ідей, думок; здійснення глибоких зрушень в ідейно-моральній діяльності політичних партій з формування громадської, соціальної культури на основі зміцнення їх зв'язків з масами, розгортання діалогу з людьми з найскладніших проблем соціального розвитку; недопущення абсолютизації ідеологічної роботи в загальному процесі формування соціальної культури, відмова від віри у всесилля пропаганди як фактора утвердження соціальних цінностей; зміщення шкали пріоритетів у партійній роботі із сфери державного й господарського управління в галузь політики, ідеології, моралі виховання, "людинознавства", значне місце в якому має посісти політичне прогнозування розвитку й збагачення соціального простору і вивчення соціального самопочуття людини в ньому; постійний пошук шляхів, засобів, методів удосконалення й оновлення механізму реалізації політичними партіями, їх організаціями своєї ролі в соціальній сфері, зокрема і як важливого суб'єкта реалізації соціальної політики. [5,252-270 с.]

Отже філософія державної соціальної політики має полягати в тому, що не слід відмовлятися від держави як її суб'єкта, а докорінно змінити зміст і форми її діяльності в цій сфері суспільного буття. В основу такої філософії мають бути покладені вироблені державою загальні принципи та орієнтири щодо реалізації соціальної політики, які б забезпечували людині, соціальним спільностям право на повноцінний соціальний розвиток. Держава повинна не нав'язувати спущені "згори" форми, способи розв'язання соціальних проблем виходячи з якоїсь уніфікованої програми чи жорсткого шаблону, а раз і назавжди відмовитись від функції оперативного втручання в ті чи інші сфери життєдіяльності людини, функціонування соціального буття, що сприяють його збагаченню. Важливим у державному регулюванні процесів, що впливають на розвиток соціального, має стати принцип диференційованого підходу, який виходив би не з одноманітності, а з багатогранності, розмаїття життя певної соціальної спільності, урахував неповторність кожної конкретної ситуації, проблеми, специфіку

виникнення й прояву суперечності у певній сфері. Для держави, яка здійснює регулятивну діяльність із соціального розвитку, що відбувається на засадах загальних принципів, політика у сфері соціальних відносин має стати політикою людини, в основу якої покладено соціальну ініціативу, самодіяльність людини. Держава повинна створювати умови для найпродуктивнішої самореалізації такої ініціативи, творчості у сфері соціального самоутвердження. Водночас державне регулювання досліджуваного процесу має враховувати, що та чи інша ініціатива "знижу", соціальна самодіяльність, самореалізація поряд з прогресивними, творчими моментами містить деструктивні моменти. [6,335-340 с]

Список використаних джерел:

1. Гриненко А. М. Соціальна політика. — К.: КНЕУ, 2003. — 309-312 с.
2. Головінов О. М Соціальна політика та економічна безпека. О.М. Головінов, М.Є.Горожанкіна, Л.І.Дмитриченко та ін. — Донецьк: Каштан, 2004. — 335-340 с
3. Суб'єкти соціальної політики [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18576/
4. Мужикова Н. М. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС. Н.М.Мужикова, В.Ф.Пузирний, Л.А.Семиног — Чернівці: Деснянська правда, 2007. — 170-179 с.
5. Семигіна Т. В. Соціальна політика у глобальному вимірі. — К.: Університетське видавництво "Пульсари", 2003. — 252-270 с.
6. Шевчук П. І. Соціальна політика. — Л.: Світ, 2005. — 400-401 с.

Хохун Ольга, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Добржанська І.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Проблеми становлення жінок у владі

У статті розглянуто становлення жінок у владі, та рівноправність жінок і чоловіків у політичній та економічній сфері життя.

В наш час і досить актуальною є проблема стереотипного ставлення допредставників різних статей. Ця проблема проявляється під час відбору кандидатів на керівні посади у владних структурах.

Для української жінки, згідно з історично сформованими патріархальними стереотипами, які попри суспільний прогрес ще трапляються, важливою є орієнтація на сім'ю та сімейні цінності, ведення домашнього господарства тощо. Відповідно до цього, важливою умовою самореалізації для жінки вважається успішний і вчасний шлюб.

У більшості розвинених країн світу рівноправність жінок і чоловіків у сфері політичного та економічного життя, закріплено законодавчо. Система рівних соціальних можливостей людини успішно працює в США та розвинених країнах Європейського Союзу [3].

Україна зобов'язалася досягти «Цілей розвитку тисячоліття щодо 30-відсоткового представництва жінок у парламенті»[2]. Однак поки що, як звертають увагу фахівці Національного демократичного інституту, Україна не робить успіхів на цьому шляху, жінки нині замало представлені на керівних посадах в українських органах влади [3].

Керівні державні посади, а також високі посади у політичних партіях обіймають переважно чоловіки, які й формують політику держави в її «чоловічому вбранні». Проте логічно буде припустити, що жінка-політик зможе компетентніше оцінити проблеми жінок, що вона адекватно представлятиме саме жіночу частину населення. Для цього жінка-політик повинна мати позитивний імідж, який відповідає рівню політичної свідомості сучасного суспільства [1].

Жінки у 2016 році складають 8,5 відсотків від загальної кількості депутатів у Верховній Раді. Що стосується уряду, то упродовж 10 років у жодному складі Кабінету Міністрів було не більше трьох представниць жіночої статі. У 2015 році в Кабінеті міністрів працювало 4 жінки. За кількістю жінок у парламенті Україна займає 110 місце серед 188 країн. При цьому рівень освіти жінок не нижчий, ніж у чоловіків [5].

Безумовно, відмінності між жінками і чоловіками в лідерських можливостях існують, але вони не виступають чинником, який повністю закриває можливість для жінки лідирувати у політиці, а лише підтверджують необхідність пошуку жінками тих моделей лідерства, які руйнують статево-рольові стереотипи, з одного боку, а з іншого, забезпечують успіх початої справи. У цьому випадку жіноче лідерство вимагає значно більше зусиль порівняно з чоловічим. Його становлення відбувається інколи в достатньо несприятливому середовищі, зумовленому складним набором чинників. Жінки дуже часто це усвідомлюють, тому не погоджуються ризикувати і нерідко перемагають. Розмаїття чинників ризику, з якими доводиться справлятися жінці при занятті лідируючої позиції, можна по-різному інтерпретувати, але зрозуміло одне - найголовніше, чи володіє жінка необхідним потенціалом, щоб блокувати ці чинники ризику [4].

Отже, жінка цілком спроможна займати владну посаду відповідно до рівня її кваліфікації. В українському суспільстві настав час руйнувати гендерні стереотипи, як це відбувається в багатьох розвинених іноземних країнах. Потрібно знищувати уявні «бар'єри» суспільства про чоловічу та жіночу роботу. Це стане позитивним кроком як для самого суспільства, для національної економіки, так і для держави в загалом.

Список використаної літератури:

1. Бондарева К. Что дают квоты для женщин во властных коридорах [Електронний ресурс]. - Режим доступу : - <http://www.pravda.com.ua/rus/inozmi/deutsche-welle/4f58801a4b37a/>
2. Жінки і політика - чи є шанси для змін на краще? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/%D0%B6%>
3. Жінка при владі: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua-referat.com/1%96>
4. Права жінок та гендерна рівність [Електронний ресурс] // Українська Гельсінська спілка з прав людини. - Режим доступу : - <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1298365038>
5. Психологічні особливості успішності жінки-керівника в правоохоронній діяльності: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/969/941/>

Аналіз показників внутрішнього валового продукту в Україні 2013-2016рр.

Найближчим часом Україні потрібно провести цілу низку невідкладних реформ, для того щоб з'явилася можливість досягти сталого економічного зростання, створити нові якісні робочі місця вже впродовж наступних кількох років. Відтермінування реформ більше не може бути рішенням, тому що макроекономічна нестабільність та поглиблення рецесії в Україні починають завдавати шкоди життю пересічних громадян України.

Метою даної статті є проведення аналізу показників внутрішнього валового продукту в Україні протягом останніх років, що дасть змогу дослідити становище економічного розвитку нашої держави.

Цю проблему вивчають та досліджують такі вітчизняні вчені, як Геець В., Горленко Г., Костецький Р., Моторина Р. та інші.

Основним показником економічного розвитку будь-якої держави є валовий внутрішній продукт. Завдяки йому можливо відобразити результати діяльності надання послуг, товарообороту всередині населення щодо розвитку економічного становища. Україна не є виключенням щодо використання ВВП.

Для якіснішої оцінки рівня економічного розвитку країни крім загального обсягу ВВП визначається обсяг ВВП у розрахунку на одну особу. Важливе значення показник ВВП у розрахунку на одну особу має насамперед під час проведення міжнародних зіставлень. За допомогою статистичного аналізу можливо визначити подальший економічний розвиток та чинники, що на нього впливають.

Валовий внутрішній продукт (англ. Gross Domestic Product), загальноприйняте скорочення — ВВП (англ. GDP) — макроекономічний показник, що відображає ринкову вартість всіх кінцевих товарів і послуг (тобто призначених для безпосереднього вживання), вироблених за рік у всіх галузях економіки на території держави для вжитку, експорту і накопичення, незалежно від національної приналежності використаних чинників виробництва. Вперше це поняття було запропоноване в 1934 році[1].

Номинальний ВВП – це той показник, який виражається в цінах даного року. Тобто проводити аналіз та порівняння економічного розвитку, як однієї країни в різні періоди часу, так і кількох іноземних країн неможливо. Такі порівняння можна здійснювати тільки за допомогою реальних показників (показників реального виробництва та реального рівня доходів), які виражені в незмінних (співставлених) цінах. Тому важливо розрізнити номінальні та реальні (очищені від впливу змін рівня цін) показники.

Номинальний ВВП – це ВВП, розрахований в цінах даного року. На величину номінального ВВП впливають два фактори: зміни реальних обсягів виробництва та зміни рівня цін. Щоб вимірювати та прогнозувати реальний ВВП, необхідно очистити номінальний ВВП від дії на нього рівня цін[2, с.27].

Реальний ВВП – це ВВП, який вимірюється в співставлених (незмінних) цінах, в цінах базового року. При цьому, базовим роком може бути обраний будь-який рік, за хронологією як раніше, так і пізніше даного.

Розраховується ВВП як у фактично діючих цінах, так і в цінах попереднього року, які дають змогу вилучити вплив цінового фактора на зміну обсягу ВВП і визначити темпи зростання (падіння) його фізичного обсягу. Для оцінки впливу на величину ВВП цінового фактора розраховуються індекси дефлятори (відношення обсягу ВВП у фактичних цінах поточного періоду до обсягу ВВП у цінах попереднього періоду). Для розрахунку ВВП використовують три методи: виробничий, розподільчий, кінцевого використання [3, с. 68].

При розрахунку ВВП виробничим методом підсумовується додана вартість, яка створена всіма галузями економіки. При розрахунку ВВП розподільним методом підсумовуються всі види факторних доходів, а також непрямі податки на бізнес. При розрахунку ВВП методом кінцевого використання підсумовуються витрати всіх економічних агентів, які використовують ВВП: домашніх господарств, фірм, держави та іноземців, які експортують товари з даної країни [3, с.72].

Використання методів факторного аналізу під час прогнозування основних макроекономічних показників таких як номінальний та реальний ВВП України здійснюється завдяки правильному розміщенню вагомих факторів впливу. Зміст застосування факторних моделей під час прогнозування полягає у формуванні функціональних залежностей показника, який досліджується від змін показників (факторів), що впливають на динаміку цього показника у часі.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, можливо визначити найбільш потрібні фактори, які мають величезний вплив на показник ВВП в державі, зокрема:

- динаміка (темпи) зміни показників ВВП України та провідних країн світу (враховується як середньостатистичний показник зміни ВВП);
- динаміка змін доданої вартості промисловості за роками (враховується за кожним кроком як вплив на загальний показник ВВП за роками);
- динаміка державного боргу України, бо глобальна заборгованість – це одна з характерних особливостей сучасних національних економік. Використання державою зовнішніх позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, необхідних для виконання боргових зобов'язань, покриття дефіциту державного бюджету, фінансування проектів, підтримки національної валюти тощо. Зміна обсягів заборгованості, зростання виплат за боргом також здійснює певний вплив на формування показника ВВП;
- динаміка змін рівня економічної безпеки (розрахована Міністерством економічного розвитку і торгівлі України відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України №1277 від 29.10.13рр.)[4].

Відповідно до офіційних даних Державної служби статистики України, у табл. 1 відобразимо показники ВВП за останні кілька років[5].

Виходячи з даних табл.1, можна зробити висновки, що з 2013 р. по 2016 р. показники ВВП мали тенденцію до збільшення у грошовому еквіваленті. Насправді, по факту, дані показники зменшувалися через різноманітні

негативні фактори, які й досі впливають на економічний розвиток України, зокрема глибока політична, соціально-економічна кризи, зниження рівня життя, закриття виробництв, занедбання промисловості. Також несприятлива цінова кон'юнктура на зовнішніх ринках, військовий конфлікт на Сході України, анексія АР Крим і м. Севастополя, торговельні обмеження зі сторони Російської Федерації негативно позначилися на економіці країни. Таким чином, станом на 2016 рік реальний ВВП становив 2 034 430 млн. грн., що на 604 140 млн. грн. більше за 2015 рік. Це вказує на позитивну тенденцію до підняття даного показника і прогнозування ще вищого ВВП у 2017 році.

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт України з 2013 – 2016 рр.

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.
Починаючи з 2014 року, також без частини зони проведення антитерористичної операції)

Роки	Номінальний ВВП, млн.грн.	Реальний ВВП, млн.грн.	Різниця між номінальним ВВП та реальним ВВП, млн.грн.
2013	1 454 931	1 410 609	-44 322
2014	1 566 728	1 365 123	-201 605
2015	1 979 458	1 430 290	-549 168
2016	2 383 182	2 034 430	-348 752

За офіційною статистикою ВВП (номінальний) в Україні майже завжди має приріст завдяки девальвації гривні, зростанню відпускних цін на імпортовані та вітчизняні товари, а також катастрофічному зростанню тарифів на житлово- комунальні послуги. Проте справжню картину економіки розкриває реальний ВВП, вирахований у незмінних цінах базового року. Аналізуючи дані показники, можна виявити, що реальний ВВП за 2014 рік впав на 6,8%, а за 2015 рік виріс буквально на 4%. Це вказує на те, що сповільнений режим реформ не є ефективним. Саме тому держава в особі Уряду вирішує компенсувати падіння обсягів промисловості і торгівлі, а отже, реального ВВП, за рахунок збільшення сум сплачених простими громадянами та підприємствами податків і зборів, які в свою чергу, не є складовою ВВП в інших економічно розвинутих країнах та є похідними явищами від суми виробленої продукції чи наданої послуги.

Валовий внутрішній продукт є одним з основних показників економічної діяльності країни. Зважаючи на це, неможливо обійти стороною дослідження ВВП на душу населення. Цей показник використовується як індикатор рівня життя, соціально-економічний розвиток регіону та економічні території однієї держави.

ВВП на душу населення - це міра загального обсягу виробництва країни, яка включає в себе обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП), поділений на кількість людей в країні. ВВП на душу населення особливо корисний при порівнянні країн, саме тому що він показує відносну продуктивність. Зростання ВВП на душу населення сигналізує про економічне зростання, а також зростання продуктивності праці.

Що ж стосується України, то показник ВВП на душу населення, за останніми даними вважається одним з найнижчих серед європейських країн світу та не має втішеного прогнозу у майбутньому. В табл. 2 представлені дані щодо загального ВВП та цього ж показника на душу населення[6].

Таблиця 2

Загальний розмір ВВП в Україні та розмір ВВП на душу населення

(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.
Починаючи з 2014 року, також без частини зони проведення антитерористичної операції)

Рік	Загальний розмір ВВП у національній валюті (грн..)	Загальний розмір ВВП в іноземній валюті (дол. США)	Загальний розмір ВВП на душу населення, (грн.)
2013	1 411 238	175 781	31988,7
2014	1 454 931	183 310	35834,0
2015	1 566 728	131 805	46210,2
2016	1 979 458	90 615	55853,5

З табл.2 можна зробити висновки, що рівень ВВП в Україні протягом останніх чотирьох років різко зменшується. Зважаючи на девальвацію національної валюти, загальний розмір досліджуваного показника у 2016 становив 1 979 458 грн., що на 412 730 грн. більше за 2015 р. Але враховуючи інфляційні процеси та розраховавши ВВП в іноземній валюті, а саме долар США, можна простежити стрімке падіння показника, майже в два рази. Таким чином різниця між 2013р. та 2016 колосальна, а саме - 85 166 дол. США.

На сьогоднішній день виявлено внутрішні проблеми падіння ВВП в Україні, зокрема: продовження військового конфлікту на Сході, політична криза, погіршення соціально-економічного стану, зменшення попиту інвестиційних вкладів та ін. Через ці проблеми Україна отримує фінансові ресурси від міжнародних фінансових організацій та країн-донорів для поліпшення ситуації та стабілізації, підтримки макроекономічної стабільності та реалізації задекларованих проектів, від яких очікується віддача, не раніше 2017 р.

Що ж стосується підтримки національної валюти, то в цьому випадку штучне утримання курсу можливе тільки шляхом подальшого зниження реальної пропозиції грошей. На думку В. Гесця, зниження інфляційних процесів, у 2015-2016 р., коли грошова маса М3 в реальному обчисленні скорочується на 30,1%, а падіння економіки в Україні становить біля 10%, знизити інфляцію не вдається, оскільки основною її причиною є стрімка девальвація[7].

За офіційними даними, за 2016 рік реальний ВВП України зріс більш, ніж очікувалося - на 2% проти прогнозних 1,6%, за рахунок зростання інвестицій, що і стало ключовим фактором для відновлення економіки.

За прогнозом вітчизняних аналітиків, економіка України в 2017 році продовжить тенденцію відновлення після переломного моменту в 2016 році, що призвело до зростання валового внутрішнього продукту на близько 1,5%. Провідні українські економісти очікують, що в наступаючому році зростання ВВП може прискоритися до 2,1%, промислове виробництво зросте на 2,5%, а інфляція сповільниться до 10% з 12-13% в 2016 році.

За прогнозом уряду нашої держави, ВВП в 2017 році зросте не менше як на 3%. Більш консервативні в своїх оцінках міжнародні фінансові інституції. За прогнозами МВФ і рейтингового агентства Fitch, зростання вітчизняної економіки в 2017 році складе 2,5%. Всесвітній банк і ЄБРР вважають, що зростання економіки України не зможе перевищити 2%. Саме це є реальними прогнозними показниками на сьогоднішній день [8].

Зважаючи на відносно позитивну тенденцію росту показника, для вищого рівня життя, необхідні значно більші зрушення у 2017 році. ВВП України в 2014-2015 роках, в умовах розв'язаної Росією війни на Донбасі і окупації Криму, впав на 17,5%. Навіть з темпами зростання економіки 3-4% на відновлення до рівня передкризового 2013 року Україні потрібно не менше 4-5 років.

Отже, можна зробити висновки, що такі фактори, як низьке соціально-економічне становище, політична криза, військова агресія та інші, мають негативні наслідки для економічного зростання України. На сьогоднішній день, становище нашої держави потребує термінового зрушення та структурних змін, зокрема і в державному, економічному, соціальному, законодавчому секторах. Ці заходи можуть бути болючими в короткостроковій перспективі, але вони необхідні для забезпечення сталого зростання економіки із охопленням всього населення.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт - Електронний ресурс: [Режим доступу] - <http://news.finance.ua/ua/news/-/295969/valovyj-vnutrishnij-produkt>
2. Костецький Р. Т. Макроекономіка. – Львів, Просвіта, 2007. – 181с.
3. Економічна статистика [Текст]: навч. посіб. / за наук. ред. д-ра екон. наук Р. М. Моторина. - К.: КНЕУ, 2005. - 362 с
4. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 N 1277 Електронний ресурс: [Режим доступу] - <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>
5. Державна служба статистики України. Електронний ресурс: [Режим доступу] - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Валовий внутрішній продукт в Україні. Електронний ресурс: [Режим доступу] - <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>
7. Геєць В., Економіка України 2016 року. Електронний ресурс: [Режим доступу] - https://www.business.ua/politics/ekonom_ka_ukra_ni_2016_roku-282704/
8. Економіка України - 2017: більше зростання і менше інфляції. Електронний ресурс: [Режим доступу] - <http://news.finance.ua/ru/news/-/392088/ekonomika-ukrainy-2017-bolshe-rosta-i-menshe-inflyatsii>

Петрушко Крістіна, 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Чичун В.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Роль інформації в діяльності підприємства

В статті висвітлено сутність і роль інформації як економічного ресурсу, окреслено її роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

На сьогоднішній день інформація відіграє велику роль в суспільному житті. Вона є основою для прийняття всіх рішень. Відповідно, одним із ключових факторів успіху будь-якого сучасного підприємства є вміння систематизувати та використовувати на власну користь різноманітну інформацію. Інформація з часом перетворюється на важливий економічний ресурс, що дозволяє організації зміцнювати свою конкурентоспроможність.

За таких умов прийняття стратегічних рішень вимагає усвідомлення ролі та місця інформації у забезпеченні довгострокового успіху підприємств і компаній, і головне — розроблення та впровадження в управлінську практику адекватних інформаційній парадигмі методів та інструментів перетворення інформації на реальні конкурентні переваги [9].

Фундаментальними дослідженнями ролі інформації займалися такі науковці, як: Гужва В.М., Коган В.З., Зайцева Н.А., Скопень М.М., Ситник В.Ф., Єрьоміна Н.В. та інші.

Проте визначальну роль інформації у посиленні стратегічних позицій підприємств обґрунтовували відомі класики менеджменту: М. Портер і В. Міллар [11], І. Ансофф [2] та П. Друкер [5].

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі інформації в діяльності сучасного підприємства.

Для визначення значення інформації в економіці необхідно чітко розуміти, що таке інформація, з чого вона складається, які має особливості, адже без розуміння сутності явища неможливо його застосовувати для своїх цілей. Інформація - це абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. «Інформація» є загальнонауковим поняттям, але до цих пір у науковій сфері воно залишається вкрай дискусійним. Загальноприйнятого визначення не існує, і воно використовується головним чином на інтуїтивному рівні [10, с.857].

Згідно з Законом України «Про інформацію», інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1].

Процес управління потребує постійного засвоєння та оброблення інформації, необхідного для підтримання стабільності та розвитку виробничо-господарської організації [7].

Інформація відзначається смисловим навантаженням. Вона дуже різноманітна і поділяється за видами людської діяльності, в якій її використовують: наукова, технічна, виробнича, управлінська, економічна, соціальна, правова тощо. Кожен з видів інформації має свою технологію обробки, смислове навантаження, цінність, форми подання і відображення на фізичних носіях, вимоги до точності, достовірності, оперативності відображення фактів, явищ, процесів [8, с. 7].

За стадіями управління розрізняють прогнозу, планову, облікову, нормативну інформацію, інформацію для аналізу господарської діяльності та оперативного управління. Прогнозна інформація пов'язана з функцією прогнозування; планова – з плануванням (стратегічним, поточним), облікова – з управлінським та фінансовим обліком; інформація для аналізу господарської діяльності – з функцією економічного аналізу; для оперативного управління й регулювання – з відповідними функціями [4].

Прогнозна інформація відображає ймовірне твердження про майбутній стан господарських процесів. Наприклад, підприємствам важливо знати прогнозований розмір прибутку, для планування майбутніх вкладень. Прогнозуванням займаються спеціалісти в даній галузі та аналітики, вони досліджують ситуацію на ринку та в середині компанії.

Планова інформація описує процеси, що мають відбутися в заданому часовому періоді. Вона відображається в поточних та довгострокових планах, які розроблені колективом чи власниками організації.

Нормативна інформація регламентує витрати матеріальних та трудових ресурсів, рівень запасів. Нормування необхідно для того, щоб зменшити необґрунтовані перевитрати сировини та забезпечити стабільність виконання завдань і цілей.

Найважливішими властивостями інформації є:

- Достовірність і повнота;
- Цінність і актуальність;
- Ясність і зрозумілість.

Інформація є достовірною, якщо вона не спотворює дійсного стану справ. Недостовірною інформація може призвести до неправильного розуміння або до прийняття неправильних рішень. Інформація повна, якщо її достатньо для розуміння і прийняття рішень. Неповна інформація затримує прийняття рішень і може призвести до виникнення помилок. Цінність інформації залежить від того, які завдання розв'язують за її допомогою. В умовах, що постійно змінюються, важливо мати актуальну (своєчасну) інформацію. Інформація стає ясною і зрозумілою, якщо її виражено мовою, якою спілкуються ті, кому призначення ця інформація. Якщо цінна актуальна інформація виражена незрозуміло, то вона стає некорисною [8, с.7].

Володіти повною та достовірною інформацією – означає отримати перевагу серед конкурентів. Крім того, така інформація дозволяє приймати зважені та обґрунтовані управлінські рішення. Але менеджери в своїй роботі часто стискаються з таким явищем, як чутки та дезінформація.

Чутки поширюються надзвичайно швидко через нестачу офіційної інформації. Тобто так люди прагнуть пояснити собі і співбесідникам дану ситуацію, висловлюють при цьому припущення. Потім ці здогадки призводять до великих проблем.

Дезінформація виникає свідомо та цілеспрямовано, на відміну від чутків. Як правило, дезінформацією користуються в організації аби приховати якісь факти і ввести в оману. Боротися з дезінформацією потрібно шляхом усунення джерела, що її породжує. Таким чином, на сьогоднішній день джерела інформації численні і не завжди достовірні.

На підприємстві можна отримати два види інформації: зовнішню і внутрішню.

Зовнішня інформація – це опублікована інформація про стан зовнішнього середовища підприємства (про ринок та його інфраструктуру, поведінку покупців та постачальників, дії конкурентів, заходи державного регулювання ринкових механізмів) [11, с. 210]. Така інформація важкодоступна і дорого коштує. Отримати таку інформацію можна за допомогою експертних опитувань, статичних досліджень, вивченні тенденцій у виробництві і збуті товарів і послуг.

Внутрішня інформація на підприємстві – це дані, які збирають та аналізують на підприємстві і фіксують у вигляді бухгалтерських та статистичних звітів, звітів про обсяг закупівель та збуту, оперативної та поточної виробничої та науково-технічної інформації [11, с. 210]. Внутрішня інформація показує стан підприємства на даний момент і прогноз майбутнього розвитку.

Інформація, якою володіє підприємство, дає змогу [3, с. 7] :

- 1) визначити цілі та завдання підприємства;
- 2) здійснювати контроль за діяльністю підприємства;
- 3) приймати ефективні управлінські рішення;
- 4) здійснювати розподіл функцій між підрозділами підприємства для досягнення цілей.

Для підприємства важливо не тільки зібрати інформацію, а й ефективно її використати у власній господарській діяльності, попередньо систематизувавши її. Адже тільки систематизована інформація дає можливість керівнику визначити ефективність тих чи інших заходів.

Чим краще проінформований керівник, тим більш якісні його прийняті рішення. Але на жаль, менеджери іноді не повною мірою використовують доступну інформацію через її великий обсяг. Інформація буде безкорисною до тих пір, поки не менеджер не навчиться її осмислювати, оцінювати та правильно використовувати на практиці.

Таким чином, сприйняття інформації складається з двох процесів – відбору і систематизації отриманих даних. У процесі відбору інформації відбувається так зване «відсіювання» непотрібної інформації. Тут важливим аспектом виступає досвід людини та знання, її психологічний стан та ставлення до подій. У процесі систематизації інформації людина «обробляє» сприйняте, використовуючи при цьому свої переконання та емоції. Варто зазначити ще, те, що інформація сприймається швидше в спокійному місці.

Інформація не є простою сукупністю даних і знань. Вона являє собою ті можливості, що безпосередньо втілюються в людині, яка володіє відповідними знаннями й методами їх використання. Виходячи з цього, для володіння інформацією як ресурсом та її ефективного використання працівники підприємства повинні мати внутрішній потенціал [6, с. 47].

Завдяки ефективного використання інформації:

- 1) підприємство швидко реагує на зміни ринку та споживчих переваг;
- 2) підвищується ефективність, оперативність та обґрунтованість рішень, що приймаються;
- 3) підвищується рівень та ефективність технологій;
- 4) регулюються виробничі процеси та підвищується продуктивність праці;
- 5) здійснюється диверсифікація товарів та послуг;
- 6) підприємство має можливість прогнозувати свою частку на ринку.

Отже, інформація в сучасному світі відіграє дедалі більшу роль. Інформація є найважливішим стратегічним ресурсом, про що свідчить відомий вислів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». Належний рівень інформаційного забезпечення дає можливість підприємству підвищувати результативність прийнятих рішень в процесі своєї діяльності.

Чим більшою інформацією володіє підприємство, тим меншим буде рівень ризику у його наступних діях. Інформація дозволяє діяти першими, а за умови, що організація має більш надійне знання, ніж у конкурентів, інформація надасть їм більш високий шанс завоювати ринок.

Список використаних джерел:

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 №2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. / И. Ансофф. – СПб.: Изд-во «Питер», 1999. – 416 с
3. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в системі інформаційного забезпечення підприємств: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 148 с.
4. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки = Journal Zhytomyr State Technological university : наук. журн. / Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир: Вид-во ЖДТУ, 1994. Режим доступу: <http://www.staitionline.org.ua/ekonom/75/11438-rol-informaci%D1%97-v-sistemi-upravlinnya-pidpriyemstvom.html>
5. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Уч. пос. / Питер Ф. Друкер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272с
6. Дунда, С. П. Інформація як специфічний ресурс підприємства / С. П. Дунда // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики і освіти : матер. XIV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 27 листопада 2008 р. - Київ, 2008. - Т. 2. - С. 45–47.
7. Значення інформації в менеджменті [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/13733/>
8. Інформаційні системи і технології на підприємствах: Конспект лекцій (для студентів і слухачів ФПО та ЗН спеціальності "Економіка підприємства") -Укл. В.М. Охріменко, Т.Б. Воронкова. –Харків:ХНАМГ, 2006.-185с.
9. Інформація як економічний ресурс: сутність і роль у забезпеченні конкурентоспроможності сучасного підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1605>
10. Корнев Ю.Г. Проблеми формування загально-національної системи інформаційного забезпечення розвитку підприємництва // Економіка: проблеми теорії та практики. — Дніпропетровськ, 2010. — Вип. 187. — Т. IV.—С.857—865
11. Маркетинг : підручник / М. О. Турченко, М. Д. Швець. – Київ : Знання, 2011. – 318 с.
12. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер. — М. : Вильямс, 2002. — 496 с.

Пецей Михайло, 5 курс, спец. «Менеджмент організацій торгівлі»,
Наук. кер. – Замятіна Н.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Управління конкурентоспроможністю підприємств на ринку олійно-жирової продукції України

Стаття присвячена розгляду теоретичних і методичних аспектів визначення та підвищення конкурентоспроможності підприємств на ринку олійно-жирової продукції України та їхньої продукції в сучасних умовах української економіки. В статті зроблено SWOT-аналіз ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», проаналізовано сильні та слабкі сторони підприємства та надано рекомендації для посилення своїх конкурентних переваг.

В умовах ринкової економіки підприємство, що постачає свою продукцію на ринок, не може тривалий час займати стійку позицію, спираючись у своїй стратегії тільки на показники конкурентоспроможності продукції. Необхідна постійна робота з управління конкурентоспроможністю підприємства та розвитку на довгострокову перспективу.

Якщо розглядати олійно-жировий комплекс України, то він є єдиним сектором аграрного виробництва, де завдяки запровадженню економічних методів регулювання ринку, встановлено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської та переробної сфер виробництва і внутрішнього споживача. Підприємства олійно-жирового комплексу АПК є стратегічно важливими як для національного господарства країни, так і окремих її регіонів. Галузь входить у п'ятірку галузей харчової промисловості за обсягами виробництва. На вітчизняному ринку функціонує велика кількість виробників олійно-жирової продукції. Випереджаюче розширення переробних потужностей зумовлює жорстку конкуренцію між виробниками на внутрішньому ринку олійно-жирової продукції. У зазначеному контексті оцінка конкурентних переваг ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» є актуальною і практично значимою.

Актуальні аспекти процесів глобалізації української економіки в цілому та її агропромислового сектора зокрема є предметом вивчення багатьох вітчизняних вчених: В. Андрійчука, П. Гайдуцького, О. Єранкіна, М. Лобаса, П. Саблука, Л. Худолій та інших. Ними досліджувалося вплив глобалізації на фінансову стабільність економіки, маркетингову політику на ринках продукції АПК, взаємодію вітчизняного ринку із міжнародним тощо. У дослідження олійно-жирового комплексу АПК України вагомий внесок зробили такі вітчизняні вчені-аграрники, як Ю. В. Домашенко, Т. А. Дуранова, С. В. Карман, А. В. Карпенко, О. О. Митченко, Д. І. Нікітчин, В. І. Осадчук, В. М. Петров, С. І. Пластун, Г. Б. Супіхано та інші. Але такі проблеми як сталий розвиток та регулювання діяльності окремих суб'єктів та субринків агропродовольчої продукції в умовах посилення глобалізаційних процесів є актуальними і потребують подальшого дослідження в умовах змінного економічного середовища.

Основоположник теорії конкуренції Адам Сміт у роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» розглядав конкуренцію як суперництво, що впливає на зміну цін (при скороченні пропозиції ціни підвищуються, а при надлишку пропозиції – ціни знижуються).

Інтенсивність конкуренції визначає умови функціонування підприємства на ринку, але ефективність його функціонування визначається рівнем конкурентоспроможності підприємства.

Існують різні підходи до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність». Зокрема О. І. Драган під конкурентоспроможністю розуміє здатність підприємства конкурувати на ринках з виробниками й продавцями аналогічних товарів за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручних умов для покупців, споживачів [3].

Загалом підприємства конкурують на ринку за допомогою таких параметрів, як:

- ціна продукції;
- якісні характеристики продукції;
- особливості продажу і післягарантійного обслуговування;
- здатність максимально задовольнити вимоги споживача [5, с. 72].

Одним з найбільш вагомих чинників підвищення конкурентоспроможності є аспект управління, тобто визначення напрямів та шляхів підвищення конкурентоспроможності не тільки продукції що виробляється, а й самого підприємства. Управління конкурентоспроможністю підприємства – це сукупність заходів, які спрямовані на систематичне вдосконалення цінових та якісних характеристик продукції, постійний пошук нових каналів збуту, нових груп покупців, поліпшення умов продажу та післягарантійного обслуговування, реклами [1].

Найбільш відчутно сьогодні в Україні зростає інтенсивність конкурентної боротьби на ринках споживчих товарів. Цей факт зумовлено прогресуючим дисбалансом між пропозицією, що має істотний потенціал зростання у вигляді незадіяних виробничих потужностей підприємств, і платоспроможним попитом, що залежить від реальних доходів споживачів. Успіх підприємства на ринку значною мірою залежить від того, наскільки вдало воно розв'язує завдання забезпечення адекватності обраних шляхів досягнення поставлених цілей, з одного боку, та наявності ресурсів і ситуації на ринку – з другого.

Олійножировий підкомплекс в Україні є чи не найдинамічнішим сектором АПК держави, демонструючи високі темпи щорічного зростання. Це обумовлено перш за все, сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою на ринку соняшникової олії, яка використовується для продовольчих потреб, а також високим попитом на інші видів рослинних олій, призначених для використання в продовольчій, технічній та біоенергетичній сферах.

За даними Державної служби статистики України за січень-червень 2016 року вироблено (без урахування олійниць) 1,97 млн. т. олії соняшникової нерафінованої (+6% до січня-червня 2015 р.). За десять місяців 2015/2016 маркетингового року (вересень 2015 р.-червень 2016 р.) вироблено (без урахування олійниць) олії соняшникової нерафінованої – 3,46 млн. т. (+4,4% до вересня 2014 р.-червня 2015 р.) [2].

Серед великих підприємств, що виробляють олію, 9 олійно-жирових комбінатів та 12 олійних заводів []. Їх технічний рівень дає змогу одержувати високий вихід олії з сировини. До найбільших підприємств олійного виробництва належать: закрите акціонерне товариство з іноземними інвестиціями «Дніпровський олійноекстракційний завод», ЗАТ «Запорізький олійно-жировий комбінат», ПАТ «Вінницький олійножировий комбінат», ПАТ «Кіровоградолія», ПАТ «Пологівський олійноекстракційний завод», ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», ПАТ «Креатив» та інші. Ці підприємства займаються переробкою олійної сировини, в основному насіння соняшника та виробництвом нерафінованої соняшникової олії, як правило на давальницьких умовах. Деякі підприємства здійснюють більш глибоку переробку соняшникової олії та виробляють різноманітну олійножирову продукцію.

ПАТ «Вінницький ОЖК» та ПАТ «Чернівецький ОЖК» входять до промислової групи «Віойл». Промислова група поставляє продукцію на внутрішній ринок України, а також в десятки інших країн світу. Промислова група «Віойл» – вертикально-інтегрований холдинг, який об'єднує підприємства, що забезпечують закупівлю сировини, зберігання, виробництво і продаж готової продукції. Компанія має у своєму розпорядженні власну мережу елеваторів та представництв в регіонах України із закупівлі, зберігання та відвантаження сировини; департамент логістики, власний парк цистерн та автомобільного транспорту; налагоджені канали транспортування закуплених обсягів сировини та відвантаження реалізованої продукції в будь-яку точку світу. Компанія «Віойл» – одна з найбільших компаній олійно-жирової галузі, що динамічно розвивається. Практично відсутність боротьби за сировину з іншими виробниками і близькість до кордону і портів Іллічівськ та Южний дають компанії істотні додаткові конкурентні переваги [4, с. 202-204].

ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» займається переробкою олійного насіння, виробництвом нерафінованих та рафінованих рослинних олій та виробництвом яблучного концентрату. Провівши SWOT-аналіз, ми визначили, що його сильними сторонами є:

- виробничо-технічний потенціал (коефіцієнт завантаження виробничих потужностей, коефіцієнт придатності основних засобів),
- економічний потенціал (матеріаловіддачі, рентабельність продукції),
- нижчі, ніж на аналогічні товари конкурентів, ціни (це забезпечує конкурентоспроможність товару і залучення більшої кількості споживачів);
- великий досвід підприємства в даній сфері та кваліфіковані кадри.

До слабких сторін ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» слід віднести:

- узький асортимент продукції та нестача групи товарів з низьким рівнем цін (що перешкоджає залученню цільової групи з низьким рівнем доходів, які складають більшу частину потенційних споживачів);
- відсутність власного інтернет-сайту, де покупець може ознайомитися з усім асортиментом, а також з цінами на товари (перешкоджає залученню більшої кількості споживачів);
- старе технологічне обладнання (не дозволяє збільшити продуктивність, знизити собівартість і відходи);
- відсутність реклами даного підприємства та його продукції (знижує поінформованість споживачів про продукцію підприємства, що призводить до зменшення попиту на продукцію);

- незадовільний фінансовий потенціал за рахунок показників абсолютної ліквідності, автономії, покриття та фінансової стабільності.

Щоб посилити свої сильні сторони та успішно конкурувати на ринку олійно-жирової продукції ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат» необхідно впровадити наступне:

1. Першочерговим етапом є покращання фінансового стану шляхом пошуку оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу. Потрібно зниження собівартості продукції, за рахунок впровадження нової техніки та технологій, раціональнішого використання як матеріальних, так і трудових ресурсів, зменшення питомої ваги постійних витрат в собівартості продукції, виділяти додаткові кошти на науково-дослідні роботи, збільшувати фінансовий портфель, поглинати дрібних конкурентів тощо.

2. Створення власного сайту. Сьогодні Інтернет-ресурси доступні покупцям в будь-якій точці світу. При вході підприємства на інші географічні ринки зацікавлені клієнти можуть отримувати необхідну інформацію про продукцію і ціни саме на сайті. Наявність Інтернет-ресурсів у компанії дає додаткові переваги перед конкурентами. Додатково можливе створення сторінки підприємства й у соціальних мережах.

3. Проведення таких видів реклами, як sales promotion, sampling. Наприклад, акції, дегустації, презентації, розповсюдження зразків товарів. Дані акції, полягають у безкоштовній пропозиції споживачеві товару з метою стимулювання його постійного використання.

4. Робити акцент на високу якість та безпечність продукції.

5. Постійне поліпшення, модернізація, оновлення виробничих, збутових та управлінських процесів.

6. Навчений персоналу, підвищення кваліфікації, створення сприятливих умов праці.

Таким чином, для досягнення довготривалого успіху робота по забезпеченню конкурентоспроможності підприємства має здійснюватися в усіх сферах та по всіх аспектах його діяльності: виробничому, маркетинговому, фінансовому, інноваційному, управлінському та кадровому і організаційно-культурному.

Список використаних джерел:

1. Волошин В. С. Конкурентоспроможність і особливості її формування [Електронний ресурс]. / В. С. Волошин, Л. Г. Капранова. – Режим доступу : <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5736/%D0%A1.%20264.pdf?sequence=1>
2. Держана служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств : теоретичні аспекти : монографія / О. І. Драган. – К. : ДАККІМ, 2006. – 160 с.
4. Дуранова Т. А. Визначення конкурентних переваг та оцінка потенціалу конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств. / Т. А. Дуранова // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Серія : Економічні науки: збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 28. – Ч. 3. – С. 199-205.
5. Хринюк О. С. Управління конкурентоспроможністю підприємства / О. С. Хринюк, Ю. О. Хваль // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – №1 (21). – С.70-73.

Сташкевич Анастасія, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Когут Ю.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств в Україні

В даній статті розкрито сутність та форми державного регулювання інноваційної діяльності, а також визначено основні проблеми та шляхи вдосконалення даної галузі.

На сучасному етапі розвитку, особливо актуальною є проблема виходу України з кризового економічного стану. Одним з шляхів вирішення цієї проблеми є забезпечення переходу країни до інноваційного типу господарювання, що передбачає використання нововведень та інновацій у виробництві, модернізацію обладнання, а отже і підвищення конкурентоспроможності ринку національної продукції. При цьому державну політику необхідно спрямовувати на підтримку даної сфери, а також стимулювання даного виду діяльності, адже перемагають у конкурентній боротьбі в глобальному просторі саме країни, які модернізують свою економіку та орієнтують діяльність підприємств на виготовлення продукції інноваційного характеру.

Метою даної статті є розкриття сутності та проблем державного регулювання інноваційної діяльності.

Дослідженням державного регулювання у сфері інноваційного розвитку підприємств присвячено роботи таких науковців, як:

Щоб детальніше розкрити обрану тему, на нашу думку доцільно звернутись до законодавчої бази. Згідно Закону України "Про інноваційну діяльність", інноваційна діяльність - це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Об'єктами інноваційної діяльності є:

- ❖ інноваційні програми і проекти;
- ❖ нові знання та інтелектуальні продукти;
- ❖ виробниче обладнання та процеси;
- ❖ інфраструктура виробництва і підприємництва;
- ❖ організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного, або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- ❖ сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- ❖ товарна продукція;
- ❖ механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні

інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [1].

Серед основних проблем, які гальмують розвиток інноваційної діяльності реального сектору економіки є: відсутність власних та недостатній обсяг державних коштів; наявність високих процентних ставок банківських установ у кредитуванні інноваційної діяльності; тривалі терміни кредитування, необхідні для реалізації інноваційних проектів; недосконалість нормативно-правового забезпечення щодо розвитку інноваційної діяльності; відсутність розробленої та дієвої програми підтримки перспективних напрямів розвитку; нерозвиненість інноваційної інфраструктури, незначна кількість інноваційних підприємств (інноваційних бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів), наукових парків, промислових кластерів, центрів трансферу технологій; низький ступінь розвитку інфраструктури, особливо транспортних мереж (дорожнє будівництво, лізинг нових літаків вітчизняного виробництва, будівництво і модернізація трубопроводів, водних шляхів та інше); недосконалість механізму комерціалізації результатів наукових розробок та досліджень; технічна недосконалість виробництва; відсутність мережі фондів кредитування малого інноваційного бізнесу та мережі венчурних фондів для фінансування проривних інноваційних проектів; високий ступінь екоризику; зношеність основних фондів [2, с. 84].

Основною умовою досягнення позитивних темпів економічного зростання, як реального сектора економіки, так і окремих підприємств, є динамічна інноваційна та інвестиційна діяльність. Особливо в умовах світової економічної та фінансової кризи важливою є стабільна державна підтримка науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), які у свою чергу дадуть змогу швидшими темпами забезпечити економічне зростання, досягнути докризових показників розвитку національної економіки, сприяти розширенню ринків збуту вітчизняної інноваційної конкурентоспроможної продукції.

Державна політика має вагомe значення у стимулюванні та використанні результатів інноваційної діяльності. Прямe державне фінансування інновацій забезпечує вирішення важливих соціально-економічних завдань, серед яких національна оборона, охорона здоров'я та навколишнього середовища, науково-технічний розвиток пріоритетних галузей економіки тощо. Важливою передумовою та запорукою швидкого виходу національної економіки з кризових умов з найменшими втратами та мінімізацією негативних наслідків є розроблення та впровадження комплексу різноманітних заходів державного регулювання, націлених на підтримку інноваційної діяльності [5, с. 84].

Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні здійснюється шляхом:

- ❖ визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- ❖ формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- ❖ створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- ❖ захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- ❖ фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- ❖ стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- ❖ встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- ❖ підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [1].

Одним із найдієвіших інструментів підтримки державою інноваційної діяльності є її регламентація та створення сприятливого інституційно-правового механізму для суб'єктів інноваційного процесу, а також правового забезпечення інноваційної діяльності.

Однією з найважливіших функцій держави в ринковій економіці є створення правової основи її функціонування. Насамперед це прийняття законів і правил, що регулюють економічну діяльність, а також контроль за їх виконанням. Створюючи законодавчу базу, держава встановлює юридичні принципи функціонування економіки, виконувати які зобов'язані всі суб'єкти економічної діяльності. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні здійснюється шляхом прийняття Верховною Радою України законів і законодавчих актів, видання указів Президента, нормативних актів Уряду (постанов, розпоряджень), а також розроблення механізму їхньої реалізації й контролю за їх виконанням. Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт і зміст регулювання інноваційної діяльності. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із законів України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3, с. 66].

На сьогодні державна підтримка науково-дослідної та інноваційної діяльності підприємств в Україні здійснюється у формі податкових пільг та прямого бюджетного фінансування.

Окремі заходи прямого бюджетного фінансування застосовуються для підтримки науково-дослідних проектів у конкретних галузях. Наприклад, у космічній галузі здійснюється підтримка за бюджетною програмою 6381020 "Виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері космічної галузі, в тому числі загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України" (було виділено 30,3 млн грн у 2015 р.; в 2016 р. - 223,6 млн грн); в енергетиці – за програмою 1101030 "Прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів та фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури у сфері паливно-енергетичного комплексу й вугільної промисловості" було виділено 5,86 млн грн, бюджетом 2016 р. - 6,5 млн грн. Податкове стимулювання інноваційної діяльності включає деякі пільги з податку на додану вартість, податку на прибуток, мита, та податку на доходи фізичних осіб [6, с. 44].

Постійна мінливість податкового законодавства – це головна перешкода для залучення у сферу в інноваційної діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвестицій. Умови ведення бізнесу завжди

ускладнюються введенням змін заднім числом. Змінюючи "правила гри" для платників податків, держава стає ненадійним партнером і тим самим створює умови не тільки для порушення податкового законодавства, а й відлякує інвесторів від вкладення капіталу в інноваційні проекти на певний період. Потенційні інвестори потребують не тимчасових податкових привілеїв або нижчих ставок оподаткування порівняно з іншими країнами, а виваженої та передбачуваної податкової системи [4, с. 21].

Проаналізувавши досвід зарубіжних країн щодо податкового стимулювання інноваційної діяльності можна виділити такі методи:

- відшкодування витрат на проведення ННТР, що зменшує базу для розрахунку податку;
- інвестиційний податковий кредит;
- зменшення податкових ставок для суб'єктів інноваційної діяльності;
- встановлення неоподаткованого мінімуму об'єкта оподаткування;
- звільнення від сплати окремих податків для венчурних фірм;
- зменшення визначеної суми податку тощо [5, с. 84].

Слід зазначити, що система управління інноваційною політикою в Україні має нескордований характер, відсутній будь-який орган управління, який би відповідав за інноваційну політику як єдиний представник, система охоплює велику кількість різних міністерств, агентств і комітетів. Міністерство освіти і науки відповідає за розробку та реалізацію державної політики в науковій, технологічній та інноваційній сфері, реалізація інноваційної політики включається й до завдань Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Національна академія наук, галузеві міністерства формують власні інноваційні політики, створюють інструменти реалізації, мають систему науково-дослідних інститутів, джерела фінансування (свій бюджет), матеріальну базу та трудові ресурси.

Необхідно скоординувати діяльність органів, які реалізують інноваційну політику в єдиній стратегії, де кожне міністерство, комітети, інститут відповідає за етапи модернізації економіки, реалізацію інноваційної політики та закріплення їх функцій законодавчою нормою [7, с. 373].

Отже, з огляду на стан інноваційного розвитку, що склався в нашій державі, можемо зробити висновок, що державне регулювання даної діяльності здійснюється неефективно. Необхідною умовою реформування даної галузі є вдосконалення положень Податкового кодексу (створення системи пільг та стимулів); реалізація бюджетних проектів в тих галузях промисловості, які суттєво впливають на підвищення конкурентоспроможності національної продукції; координація органів, що відповідають за ефективне здійснення інноваційної політики; активізація міжнародного науково-технічного співробітництва. Приведення в дію даних заходів, на нашу думку приведе до активізації інноваційної діяльності та виходу держави з кризового стану.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – від 04.07.2002 № 40-IV - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
2. Бойко О. М. Особливості підтримки формування та розвитку інноваційної діяльності реального сектору економіки / М. О. Бойко // Інститут економіки та прогнозування НАН України Сучасні проблеми економіки і підприємництва - 2015 - Вип 16 - С. 83-88
3. Вакалюк В. А. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / В. А. Вакалюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 66-69
4. Десятнюк О. Стабільність оподаткування та її вплив на економічний розвиток держави / О. Десятнюк, В. Дмитрів // Світ фінансів. - 2016. - Вип. 2. - С. 18-27
5. Долгова Л. І. Зарубіжний досвід і перспективи податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні / Л. І. Долгова, В. Є. Щербак // Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф., 29-30 берез. 2016 р. - Київ : КНЕУ, 2016. - С. 83-85
6. Луніна І. О. Бюджетно-податкове стимулювання інноваційної діяльності в Україні / І. О. Луніна, О. С. Білоусова, О. О. Булана // Економіка і прогнозування. - 2016. - № 1. - С. 41-56
7. Осадча Н. Шляхи активізації інноваційної діяльності в Україні / Н. Осадча // Журнал європейської економіки. - 2015. - Т. 14, № 4. - С. 367-387

Щавінська Ольга, 2 курс, спец. «Фінанси банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Чичун В.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Нематеріальна мотивація як чинник активізації продуктивної праці робітників

Стаття присвячена з'ясуванню форм нематеріальної мотивації та ролі її використання в менеджменті персоналом.

Вирішальним чинником результативності діяльності людей є їх мотивація. Часто, розробляючи систему мотивації, враховується лише її матеріальна, а точніше - грошова складова. Кожен працівник має своє навантаження, використання нематеріальної мотивації набуває особливого змісту, при фізичному та моральному виснаженні робітника. Актуальність обраного питання також полягає в тому, що при побудові системи мотивації приділяють значну увагу нематеріальним методам стимулювання працівників. Сьогодні в Україні з різних засобів мотивації праці застосовують тільки її окремі елементи, ця обставина підкреслює необхідність створення цілісної системи мотивації праці персоналу, орієнтованої на розвиток та оптимальне використання трудового потенціалу працівників та високу результативність діяльності підприємства в цілому.

При дослідженні нематеріального фактора в стимулюванні праці найманих працівників були проаналізовані наукові результати, що викладені у працях Тужилкіна О.В., Віханський О. С., Юкіша В.В., Азарової А.О., Колот А. Е., Іванченка Г.В., Іванової С.Л., Рогожин М. Ю., де подано здебільшого суб'єктивні оцінки та рекомендації щодо ситуації, яка склалася у галузі управління трудовими ресурсами.

Метою статті є аналіз та систематизація сучасних форм та методів нематеріальної мотивації праці найманих робітників, як важливого фактора підвищення ефективності праці.

У сучасному світі існує необхідність використання нематеріальної мотивації задля підвищення продуктивності праці робітників. Дана необхідність обумовлена постійно зростаючими потребами працюючих. Варто зазначити, що вони не полягають виключно у матеріальному збагаченні, які в ієрархії пріоритетів індивіда вже не займає виключно провідну позицію, а ділить її із потребою самореалізації, саморозвитку та інше. Така тенденція є очевидною, адже в ієрархії потреб за Маслоу після фізіологічних потреб та потреб безпеки виділяють потреби належності і причетності, а також визнання, самоствердження і самовираження. Потреби групи належності та причетності включають прагнення людини до участі у спільних з іншими діях, входження у певні об'єднання людей. Якщо для людини потреби цієї групи є провідними, вона розглядає свою роботу, по-перше, як належність до певного колективу і, по-друге, як можливість встановити добрі, дружні стосунки зі своїми колегами, безпосередніми керівниками. Керування такими людьми має передбачати запровадження партнерства між керівниками і підлеглими, групових форм організації праці, колективних заходів, що виходять за рамки роботи [1, с. 50]. Кожна людина в різній мірі прагне до любові, дружби, уваги з боку оточуючих саме за таких умов виникають неформальні відносини в процесі трудової діяльності. Група потреб самоствердження відображає бажання людей бути впевненими в собі, компетентними, мати високу конкурентоспроможність, а також бажання того, щоб оточення визнавало їх такими і поважало їх за це. Саме в даній групі потрібно застосовувати різні форми визнання заслуг, внеску в діяльність організації. Група самовираження об'єднує потреби, зв'язані з прагненням людини до повнішого використання своїх знань, умінь, здібностей, навичок, особистого потенціалу [1, с. 51]. Аналізуючи дану ієрархію Маслоу потрібно також враховувати, що індивід має власні переконання, тому може змінювати групи місцями при побудові власної пріоритетності.

Якщо виникає потреба одразу з'являється стимул для її задоволення. В економічній літературі під стимулами розуміють форми впливу на людину, її свідомість, що породжують у людини певні мотиви (прагнення, зацікавленість) до тих чи інших дій, у тому числі до досягнення певних результатів праці. Чим сильніші стимули, тим активніші мотиви, а отже, й діяльність людей [2, с. 64]. Для активізації стимулів, які у свою чергу породжують мотиви робітників до певних дій, використовують мотивацію праці. Мотивація праці, у свою чергу, являє собою прагнення працівника задовольнити свої потреби; у загальному розумінні, це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до трудової діяльності і надають їй цілеспрямованості, орієнтованої на досягнення певних цілей [3, с. 43].

Нематеріальна мотивація є одним з під видів мотивацій і означає систему мотиваційних методів, що спрямовані на активізацію людських мотивів до здійснення певних дій. Важливо розуміти, те, що використовуючи нематеріальну мотивацію роботодавець може витратити матеріальні ресурси, але це буде здійснюватися не безпосередньо як передача грошових засобів працівнику, а як грошовий вклад в реалізацію одного з мотиваційних методів. Нематеріальна мотивація направлена на підвищення лояльності співробітників до компанії одночасно із зниженням витрат на компенсацію співробітникам їх трудовитрат [6, с. 22]. Нематеріальне стимулювання розвитку персоналу в організації, насамперед, спрямоване також на задоволення мотиву збереження соціального статусу працівника в трудовому колективі завдяки залишенню за ним його робочого місця чи займаної посади; підвищення соціального статусу працівника в трудовому колективі в результаті одержання ним більш високої відповідальної посади, посилення зацікавленості працівника самим процесом опанування новими знаннями, вміннями та практичними навичками; поглиблення інтересу щодо професійного спілкування з професіоналами як в організації, так і поза її межами [7, с. 53]. Нематеріальна мотивація впливає на продуктивність роботи працівників, кожен роботодавець зацікавлений у підвищенні даного показника. Продуктивність праці – підсумок цілеспрямованої діяльності людини. Продуктивною можна вважати працю, якщо досягнуто максимально результату за мінімальних витрат праці [1, с. 48]. Ми пропонуємо систему нематеріальних мотиваційних заходів, використання організаціями яких підвищить рівень продуктивності роботи найманих працівників.

Виходячи з того, що об'єктом мотивування є працівники різних (вищого, середнього та нижчого) рівнів управління, треба брати до уваги відмінність їх мотивації до виробничо-управлінської діяльності [8, с. 37]. Директори, керівники підприємств та організацій, виходячи із об'єму своїх компетенцій та відносної відсутності централізованого контролю, мають специфічні потреби та інтереси, які й визначають мотиви їх діяльності. Водночас для керівників структурних підрозділів, спеціалістів визначальними, крім підвищення зарплати, є кар'єрний ріст, розширення участі в управлінні та прийнятті рішень, одержання організаційної свободи, розширення елементів творчості в процесі роботи.

Однією з важливих форм мотивації є просування службовими сходами. Кількість людей, зацікавлених у підвищенні по службі й одержанні пов'язаних з цим додаткових переваг (як матеріальних, так і нематеріальних) значно перевищує кількість людей, які не бажують зайняти більш високооплачувану та престижну посаду. Найчастіше таке просування або його можливість у перспективі є гарним способом підвищення лояльності до компанії.

Наступною формою нематеріальної мотивації праці є навчання, можливість підвищення свого професійного рівня. Ці фактори є дійсно важливими для більшості гарних фахівців. На даний момент становище на ринку праці в більшості галузей таке, що співробітник, який не підвищує кваліфікацію, поступово втрачає свою привабливість для роботодавця, отже, професійне зростання є об'єктивною необхідністю [5, с. 58–61]. Однак бар'єром для цього найчастіше виступає висока вартість навчальних курсів, тренінгів і т.п., тому природною є зацікавленість працівників в підвищенні кваліфікації за рахунок коштів своєї організації.

Менш відомим способом мотивувати працівників є фіксація досягнень. Її можна втілити за допомогою "дошки пошани" з визначенням найкращого працівника місяця (року) того чи іншого відділу. Такий крок не вартуватиме компанії нічого, але посилить професійну конкуренцію та активує бажання "виділитися з натовпу". Ефективно дану мотивацію використовують в мережі фаст-фудів Макдональдс, де кожного місяця обирають найкращого працівника і його фото розміщують в залі на видному місці.

Важливою формою нематеріальної мотивації є комфортне середовище. До даної форми ми віднесемо комфорт, зручність, а також «прийняття» робочого місця та стосунки в колективі. Комфортне оточення може вирішити багато проблем, пов'язаних зі стресом, дії якого піддається практично будь-який співробітник [7, с. 178—181]. Таким чином, у випадку якщо діяльність фахівця характеризується дуже високим рівнем напруженості та стресу, відсутність комфортного робочого місця й оточення можуть негативно вплинути як на нього самого, так і на ефективність його роботи.

Коректне відношення до персоналу також відноситься до форм нематеріальної мотивації праці. Звичайне керівництво добре розуміє, як складно найняти гарного фахівця і як дорого може коштувати його перехід в іншу організацію. Довіра роботодавця є також значимою формою нематеріальної мотивації праці. Дане почуття є досить важливим у процесі «виращування» лояльного співробітника. Багатьом співробітникам приємно почувати свою причетність або наближеність до осіб, що займають високе становище. Практично кожен співробітник, незалежно від рівня займаної позиції в корпоративній ієрархії, хоче знати, що він сам і його робота важливі для компанії [8, с. 62— 66].

Похвала є також не менш важливою формою нематеріальної мотивації праці. Як відомо, є два основних типи особистості й, відповідно, два способи мотивації або впливу: батіг і пряник. Однак у той час як до багатьох співробітників досить швидко звикають, що викликає потребу все в жорсткіших заходах для того, щоб домогтися бажаних результатів, і в остаточному підсумку спричиняє масове звільнення співробітників, пряник гарний тим, що, навіть викликавши звикання, він не вимагає як наступного логічного кроку для мотивації співробітника. Відсутність звичного заохочення вже саме по собі є своєрідним покаранням. Вчасно сказане добре слово керівника цілком може виявитися набагато вагомішим за будь-які розміри матеріальної винагороди. Також можна вручити грамоту, яка буде своєрідним нагадуванням про похвалу за сумлінне виконання роботи.

Цікавим способом удосконалення мотивації праці є мотивація вільним часом або модульна система компенсації вільним часом. Особливість мотивації вільним часом полягає в тому, що розходження в навантаженні працівників, які обумовлені роботою в різний час доби і дні тижня, компенсуються безпосередньо наданням вільного часу, а не грошовими надбавками, як це прийнято в традиційній системі. Ця форма немонетарної мотивації поки не одержала поширення у практиці українських підприємств, але досвід використання її зарубіжними фірмами свідчить про необхідність впровадження системи компенсації вільним часом на підприємствах цих країн. Використання гнучких форм зайнятості (скорочений робочий день, збільшення відпустки, гнучкий графік роботи, надання відгулів та ін.) надає можливість вибору працездатному населенню між робочим часом та відпочинком.

Відчуття загального, згуртованого колективу. Цьому можуть сприяти різні корпоративні заходи, спільні святкування днів народжень, нового року й інших значимих дат, які формують загальні спогади про приємні моменти та можливість краще дізнатися своїх колег [4, с. 34— 38].

Отже, правильно розроблена система нематеріальної мотивації дозволяє не лише активізувати потенціал людини у напрямі досягнення мети, але й приносить задоволення працівникові в процесі праці через задоволення його потреб. Для ефективної роботи організації використання керівниками різних комбінацій форм нематеріальної мотивації є необхідністю. Дослідження показало, що матеріальні фактори є сильними стимуляторами до здійснення певної діяльності, але вони не можуть забезпечити сприятливий емоційний клімат працівника, що мотивує його до максимізації продуктивності виконання роботи.

Список використаних джерел:

1. Колот А.М. Мотивація персоналу: Підручник. - Вид. 2-ге, без змін. - К.: КНЕУ, 2006. - 340 с.
2. Шекшня С.В. Управление персоналом современной организации / Шекшня С.В. - М. : Бинном, 2006. - 290 с.
3. Виханский О.С. Менеджмент : учеб. для экон. спец. вузов / О.С. Виханский, А.И. Наумов. - М., 2001. - 420 с.
4. Тужилкіна О.В. Підвищення вагомості нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / О.В. Тужилкіна // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 9. - С. 37-41.
5. Рогожин М.Ю. Организация управления персоналом предприятия : Учебно-практическое пособие / Рогожин М.Ю. - М. : Изд-во РДЛ, 2004. - 224 с.
6. Іванченко Г.В. Особливості використання нематеріальних стимулів на вітчизняних підприємствах / Г.В. Іванченко // Економіст. - 2010. - № 3. - С. 21-23.
7. Азарова А.О. Дослідження множини чинників нематеріальної мотивації на підприємстві / А.О. Азарова, О.А. Ковальчук // Економічний простір. - 2010. - № 5. - С. 53-58.
8. Іванов С.Л. Роль нематеріальних чинників мотивації праці у формуванні людського капіталу сучасного підприємства в Україні / С.Л. Іванов // Наукові праці НДФІ. - 2010. - № 5. - С. 34-38.

Програма розвитку туризму в місті Коломиї

Стаття присвячена дослідженню Програми розвитку туризму міста Коломиї та інших нормативно-правових актів, які сприятимуть розвитку туристичної сфери в місті та регіоні.

Туризм у розвинених країнах входить у трійку провідних галузей економіки держави. Для його розвитку необхідне регулювання та підтримка шляхом впровадження і реалізації державних методів регулювання в сфері туризму, що включає в себе комплекс організаційних, соціально-економічних, політико-правових та інших методів, що використовуються парламентами, урядами, державними і громадськими організаціями та установами.

Регулювання туристичної діяльності в Україні відбувається відповідно до положень законодавчих актів та документів. Основним є Закон України «Про туризм» що визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України (254к/96-ВР) прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України [3].

Метою статті є вивчення Програми розвитку туризму в місті Коломиї на 2016-2020 роки затвердженої Коломийською міською радою 13 квітня 2016 року.

Дослідження ролі органів державної влади в регулюванні сфери туризму є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених. Основні аспекти формування та функціонування механізму державного регулювання туристичної галузі, розробка та обґрунтування напрямків його вдосконалення знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних вчених таких як: Л.М. Донченка, К.В. Жадько, С.Г. Захарова, А.Х. Іляшенка, Є.В. Козловського, О.А. Мельниченка, Н.І. Остап'юка та інших. Питанням розвитку міжнародного туризму присвячені праці В.А. Квартальнова, А.Ю. Александрової, Е.Н. Ільїної та ін. Проблеми формування державної туристичної політики проаналізовані в працях А.П. Дуровича, М.І. Кабушкіна, В.І. Цибуха.

Є.В.Козловський пропонує розглядати державне регулювання в галузі туризму як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на діяльність суб'єктів господарювання та ринкову кон'юнктуру з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів, вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери.

О.А. Мельниченко вважає, що головною метою державного регулювання туризму є створення таких умов, за яких належне (якісно і кількісно) задоволення потреб споживачів туристичних послуг супроводжується не лише реалізацією потенцій суб'єктів туристичної діяльності, а й поліпшенням соціально-економічної ситуації в країні.

Погоджуюсь з думкою С.А.Наумової, яка вважає, що тільки державі є під силу створення сприятливих економічних умов для роботи підприємств туристичної галузі, підтримка пріоритетних напрямів її розвитку, економічна підтримка туристів, створення сприятливого туристичного іміджу країни, масштабні рекламно-інформаційні заходи. Способи і засоби державного регулювання туристичної галузі умовно розділяє на три групи: управління туристським попитом, управління туристським пропозицією та заходи регулювання загального характеру. У першому випадку основний об'єкт впливу - туристи, у другому - продавці туристських послуг, у третьому - вплив виявляється на загальні умови розвитку туристської індустрії.

Серед заходів державного управління загального характеру, за думкою С.А.Наумової, одні є власне економічними, інші - заходами позаекономічного характеру, але при цьому безпосередньо впливають на економічний розвиток туристичної індустрії. До них відносяться:

- прямі бюджетні асигнування на розробку і реалізацію цільових програм розвитку туризму;
- розробка статистичних механізмів, які дозволяють вести об'єктивний статичний облік і контроль в туристській індустрії. В даний час в Росії неможливо оцінити доходи, одержувані на окремій території від туристської діяльності, немає статистики страхових сум по в'їзду в Росію і виїзду з Росії і т.д.;
- підтримка інфраструктури туризму;
- збереження і раціональне використання туристських ресурсів: контроль за дотриманням екологічних норм, охорона культурно-історичної спадщини. У зв'язку з наростаючими темпами забруднення навколишнього середовища зростає значення державної екологічної захисту: потрібно введення нових регламентуючих заходів і посилення існуючих. Серед використовуваних заходів - державні обмеження на висотність будівель, на кількість транспорту, що прибуває в країну, наприклад теплоходів, що входять в порти, на неонові вивіски і т.д. Держава створює заповідники, контролює екологічність обладнання туристських об'єктів (водопостачання, виведення стічних вод, вивезення сміття та ін);
- забезпечення безпеки туристів: федеральний орган виконавчої влади в сфері туризму зобов'язаний інформувати туроператорів, турагентів і туристів про загрозу безпеці в країні або місці перебування. У разі стихійного лиха він забезпечує надання допомоги туристам, що зазнають лиха, організовує евакуацію туристів з країни тимчасового перебування;
- забезпечення прав громадян на відпочинок і свободу пересування при здійсненні подорожей, захист прав туристів;
- упорядкування туристських формальностей;
- розвиток міжнародних контактів, пов'язаних з туристичною діяльністю;
- створення умов для діяльності, спрямованої на виховання і освіту туристів, зокрема в галузі екології;

- сприяння кадровому забезпеченню: створення умов для підготовки нових кадрів та підвищення кваліфікації керівників і персоналу туристських підприємств;
- сприяння розвитку наукових досліджень туристської діяльності [1].

Туризм є важливою складовою частиною розвитку економіки та одним із пріоритетних напрямків роботи Коломийської міської ради. Туристичні послуги в місті Коломиї надаються 17 туристичними агентствами, одне з яких являється туроператором, здійснює організацію та забезпечує створення туристичного продукту, натомість турагенства провадять посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів. Протягом 2015 року за інформацією найбільш відвідуваних об'єктів міста, таких як: Музей Писанкового розпису, Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й.Кобринського та Музей історії міста Коломиї, наше місто відвідало близько 6 тис. в'їзних туристів та 170 тис. внутрішніх екскурсантів. Сплата туристичного збору за підсумками 2015 року суб'єктами господарювання м.Коломиї до міського бюджету становила 11244 грн., що становить 108,1 % до планового показника. В місті функціонує 7 готелів, 7 садиб, 1 хостел. Після проведення дослідження динаміки цін на готельні послуги встановлено, що середня ціна на проживання в готелях міста в номерах класу «Стандарт», наприклад, в серпні 2015 року порівняно з аналогічним місяцем 2014 року зросла на 55 % і становила 230 грн. На території міста функціонує більше 100 закладів ресторанного господарства.

Важливу роль у розвитку туристичної галузі міста відіграє міжнародна співпраця. Протягом 2014 - 2015 років в місті реалізовувався проект "Східноєвропейські перлини: створення та просування продуктів міського культурного туризму в транскордонному просторі" в рамках Програми транскордонного співробітництва "Польща-Білорусь-Україна на 2007-2013 роки". За результатами реалізації даного проекту на території міста виготовлено та встановлено 38 пояснюючих та інформаційних покажчиків, здійснено запис аудіо-туру на п'яти мовах (англійська, німецька, польська, українська, російська), що передбачає здійснення самостійної пішохідної мандрівки без гіда з прослуховуванням цікавої аудіо-екскурсії через портативний медіа-пристрій у супроводі детальної карти, виготовлено туристичний путівник та спільну промоційну брошуру.

Разом з тим, незважаючи на певні досягнення та позитивні тенденції розвитку туристично-рекреаційної сфери міста, залишається низка проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем якості послуг у сфері обслуговування, високим рівнем співвідношення ціна/якість туристичних послуг, невідповідністю туристичної інфраструктури сучасним вимогам та міжнародним стандартам, відсутністю дорожніх вказівників і туристично-інформаційних знаків, якісних туристичних продуктів тощо.

13 квітня 2016 року відбулась шоста сесія Сьомого демократичного скликання Коломийської міської ради, на якій було прийнято рішення про затвердження Програми розвитку туризму в місті Коломиї на 2016-2020 роки. Програмою визначено основні завдання, які сприятимуть розвитку туризму на сучасному етапі, реалізація яких дозволить покращити туристичну інфраструктуру міста, формуватиме привабливе середовище для реалізації інвестиційних проектів у сфері туризму, сприятиме зростанню кількості туристів та створюватиме позитивний імідж міста. Розвиток цієї галузі є важливим, оскільки відбувається збільшення надходжень до бюджету, позитивного впливу набуває стан справ у багатьох галузях економіки міста, а саме: транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сфера послуг. Туристична діяльність сприяє підвищенню зайнятості населення, популяризації історико-культурної спадщини, а також розвитку міжнародного співробітництва.

Метою Програми є впровадження комплексних заходів щодо туристичного розвитку міста, створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців та гостей міста; розвиток матеріально-технічної бази і сучасної інфраструктури туризму, сприятливих умов для залучення інвестицій, ефективного використання природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності; підвищення якості та асортименту туристичних послуг, розширення мережі туристично-екскурсійних маршрутів, здійснення системної рекламно-інформаційної діяльності, підтримки в'їзного та внутрішнього туризму, покращення кадрового забезпечення галузі.

Основними завданнями та пріоритетними напрямками Програми є:

- розвиток та вдосконалення туристичної інфраструктури, в тому числі створення туристично-інформаційного центру;
- проведення рекламно-інформаційної діяльності, направленої на формування іміджу м.Коломиї як туристичного центру Прикарпаття (проведення виставкових заходів, ярмарок, фестивалів тощо);
- створення сприятливих умов для розвитку матеріально-технічної бази туризму шляхом залучення інвестицій для реконструкції діючих і створення нових туристичних об'єктів та засобів розміщення;
- ефективне використання об'єктів історико-культурної спадщини та інших туристичних ресурсів шляхом створення нових та оновлення існуючих туристичних маршрутів;
- підвищення професійного рівня працівників туристичної галузі та обмін досвідом;
- постійне оновлення інформаційного веб-сайту про туристично-екскурсійні можливості м. Коломиї;
- активізація міжнародної співпраці у сфері туризму;
- формування брендінгу міста та виготовлення логотипу.

Програмою передбачається здійснення комплексу заходів щодо розвитку туристичної галузі, зміцнення її матеріальної бази, створення умов для реалізації інвестиційних проектів, збільшення обсягів надання туристичних послуг за рахунок розширення в'їзного та внутрішнього туризму, покращення якості надання туристичних послуг, підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів історико-культурної спадщини, покращення транспортного обслуговування, випуск якісної презентаційної продукції.

Вирішення завдань Програми забезпечується шляхом:

- впровадження сучасних методів рекламно-презентаційної діяльності;

- підвищення ефективності використання об'єктів історико-культурної спадщини;
- реконструкції та модернізації туристичних об'єктів;
- залучення коштів донорських організацій щодо впровадження інвестиційних проектів в сфері туризму;
- підвищення якості надання туристичних послуг;
- створення нових робочих місць;
- впровадження нових туристичних маршрутів і тематичних екскурсійних програм.

Реалізація заходів Програми сприятиме створенню якісних туристичних продуктів, здатних максимально задовольнити потреби населення, забезпеченню комплексного розвитку туристичної сфери, покращенню умов для залучення іноземних інвестицій у розвиток туристичного бізнесу, збільшенню потоку туристів, промоції міста на національному та міжнародному рівнях, вдосконаленню екскурсійної діяльності, покращенню умов для відпочинку населення, а також збільшенню фінансових надходжень до міського бюджету. Результатом виконання заходів Програми буде зростання іміджу Коломиї, як привабливого туристичного міста, в Україні та за її межами.

Заходи Програми реалізуються за рахунок коштів міського бюджету та інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством. Фінансове забезпечення виконання заходів Програми здійснюється в межах видатків, передбачених у міському бюджеті на підтримку розвитку туризму на відповідний рік [2].

Також з метою популяризації та формування позитивного іміджу міста Коломиї в межах України та за кордоном, відповідно до Положення про конкурс із розроблення логотипу міста Коломиї, 13.07.2016 року було затверджено логотип міста Коломиї.

Туристична діяльність підкріплюється законодавством держави, і на сьогодні її регулювання відбувається відповідно до положень значної кількості законодавчих актів та документів, не менш важливим впливом на її регулювання володіють органи самоврядування на місцях. Тому, на рівні місцевої влади, необхідна конкретизація стратегічних, тактичних та оперативних напрямків розвитку сфери туризму, а також контроль за виконанням поставлених задач з метою підвищення рівня розвитку туризму та економіки регіону.

Список використаних джерел:

1. Економіка та підприємництво в соціально-культурному сервісі і туризмі. Навч. Посібник / Наумова С.А. – Томськ: Видавництво Томського політехнічного університету, 2003. – 127 с.
2. Рішення від 13.04.2016 р. №318-6/2016 Про затвердження Програми розвитку туризму в місті Коломиї на 2016-2020 роки
3. Україна. Закони. Про Державний бюджет України на 2011 рік: [Закон України від 23 грудня 2010 р. № 2857-VI] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2857-17/print1332918053627071>

Савчук Юлія, 5 курс, спец. «Туризм»,
Наук.кер. – Федорюк А.Л.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Правові аспекти розвитку туризму в Чернівецькій області як у прикордонному регіоні

Стаття присвячена аналізу правових передумов розвитку туризму в Чернівецькій області як у прикордонному регіоні. Досліджено основні нормативно-правові акти, що мають на меті розвиток транскордонної співпраці з країнами-сусідами та регулюють туристичну діяльність в області.

У сучасному світі, в умовах прискореної глобалізації, розвиток економіки, в тому числі туризму, неможливий без налагодження добросусідських міжнародних та міжрегіональних відносин на прикордонних територіях. В результаті яких укладаються договори, спільні проекти та програми, створюються асоціації, міждержавні об'єднання та євро регіони. Буковина має сприятливі умови для розвитку туристичної галузі: вигідне прикордонне розміщення, багату культурно-етнографічну спадщину та велику кількість унікальних архітектурних пам'яток.

Чернівецька область є однією із шести областей України, що межують з Євросоюзом та однією із п'яти областей України, що межують із двома і більше країнами (Румунія і Республіка Молдова). Оскільки для України Буковина є воротами до країн Південно-східної Європи, то розвиток транскордонного співробітництва в регіоні у галузі туризму набуває вагомого державного та регіонального значення. Транскордонна співпраця слугує важливою передумовою вступу України до Європейського Співтовариства, що і визначає необхідність дослідження і актуальність даної роботи.

Метою статті є дослідження правових основ розвитку туризму в Чернівецькій області та особливості туристичної діяльності в прикордонному регіоні.

Загальним та специфічним питанням розвитку туризму та регіональної політики розвитку туристичної сфери присвячені наукові доробки таких вітчизняних вчених та фахівців як: В. Безнюк, І. Гаврилишин, В. Герасименко, В. Кицяк, М. Крачило, О. Любіцева, Ю. Правдик, В. Федорченко, Л. Черник, Н. Чорненко, І. Школа, Л. Шульгіна та ін.

Правовою основою транскордонного співробітництва є Конституція України, міжнародні договори України, що регулюють відносини у цій сфері, Закон «Про транскордонне співробітництво» та інші. Закон України «Про транскордонне співробітництво», що був прийнятий у 2004 р., визначає мету та принципи державної політики у сфері транскордонного співробітництва, повноваження суб'єктів транскордонного співробітництва України, принципи та форми державної підтримки транскордонного співробітництва та його фінансове забезпечення.

Закон України «Про транскордонне співробітництво» виділяє транскордонне співробітництво як «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством»[1].

На різних рівнях державного управління розробляються заходи та програми, що мають на меті вирішення нагальних проблем розвитку туристичної сфери. Так, на підставі Законів України «Про засади державної регіональної політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», та у відповідності до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, Чернівецька обласна рада затвердила «Стратегію розвитку Чернівецької області на період до 2020 року»[3]. При розробці стратегії враховано всі норми чинного законодавства та рекомендації Європейського Союзу з розробки таких документів. Даний документ має стати основою комплексної бази стратегічного планування.

Відповідно до рішення 31-ї обласної ради VI скликання від 18 червня 2015 №63-31/15 «Саме транскордонне співробітництво визначено одним із головних пріоритетів розвитку Буковини». Чернівецькою областю ініційовано створення Єврорегіону «Верхній Прут», який розпорядженням Кабінету Міністрів України визначено пілотним для «експериментального опрацювання в його межах механізмів транскордонного співробітництва як елементів процесу європейської інтеграції і розбудови регіональної політики» [3, с.80].

Єврорегіон "Верхній Прут" створений 22.09.2000 року за Угодою між: Чернівецькою областю України (з 2003 р. до єврорегіону приєдналася Івано-Франківська область; Ботошанським та Сучавським повітами Румунії; Бельцьким та Єдинецьким повітами Республіки Молдова, відповідно до положень Договору про добросусідство і співробітництво між Україною та Румунією, Протоколу про тристороннє співробітництво між Урядами України, Республіки Молдова та Румунії, підписаного у м. Ізмаїлі 4 липня 1997 року [4]. Одним із основних завдань створення єврорегіону є підвищення рівня міждержавної взаємодії в рекреаційній та туристичній сферах.

На даний час потенціал єврорегіонів, членом яких є Чернівецька область, – а саме «Карпатського Єврорегіону» та єврорегіону «Верхній Прут», використовується не в повній мірі, головним чином через низький рівень залучення суб'єктів, що знаходяться на території України, до транскордонного співробітництва; брак фінансових коштів для повноцінної реалізації проєктів, що розробляються учасниками; відсутність системної та скоординованої діяльності між учасниками співпраці.

Відділом з питань туризму Чернівецької ОДА була розроблена програма розвитку туризму в області на 2016-2020 роки, що включає необхідні напрями діяльності, детальний перелік заходів та дій, терміни виконання та джерела фінансування. Структурні підрозділи обласної державної адміністрації, районні державні адміністрації та виконавчі комітети місцевих рад, територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади, які є відповідальними за виконання запланованих у програмі заходів, забезпечують їх реалізацію у повному обсязі у визначені терміни та подають відповідну інформацію про виконання заходів Департаменту екології та туризму обласної державної адміністрації до 25 лютого щорічно впродовж 2017-2021 років.

Метою програми є створення конкурентоспроможного та міжнародному ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби мешканців області та її гостей, розвиток туристичної галузі та залучення інвестицій, а також забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності і створення інфраструктури туризму[2].

Обсяг ресурсного забезпечення необхідного для реалізації програми показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Обсяг ресурсного забезпечення необхідного для реалізації програми

(тис.грн.)

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконання програми					Усього витрат на виконання програми
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі:	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	1000,0	5000,0
обласний бюджет	400,0	400,0	400,0	400,0	400,0	2000,0
Районні бюджети та міський бюджет міста Чернівці	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	1500,0
бюджети сіл, селищ, міст	-	-	-	-	-	-
кошти не бюджетних джерел	300,0	300,0	300,0	300,0	300,0	1500,0

У ході виконання запланованих дій програми за найоптимальнішим сценарієм очікується збільшення кількості обслуговуваних туристів до 2020 року на 1,5 %, збільшення чисельності іноземних туристів, що відвідують область на 1,8% та збільшення доходу від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів) на 2,0%. У свою чергу, дані результати позитивно вплинуть на розвиток транскордонного співробітництва у галузі туризму з Європейським Союзом та Республікою Молдова, на створення додаткових робочих місць у туристично-рекреаційній галузі та суміжних сферах діяльності, зростання обсягів платежів до бюджетів різних рівнів.

Одним із пріоритетним завданням даної програми є удосконалення системи адміністративно-правового регулювання галузі туризму в Чернівецькій області, очікуваним результатом якого буде:

Збільшення кількості суб'єктів малого підприємництва у сфері туристичної індустрії

- Покращення координації дій місцевих органів у галузі туризму
- Пошуки ефективних механізмів розвитку туристичної індустрії в області.

Результатом виконання заходів програми буде зростання іміджу області як туристичного краю в Україні і світі та збільшення частки в'їзного туризму на Буковину.

Як на державному так і на місцевому рівні спостерігається не відповідність між завданнями та проблемами сфери туризму виконавчими органами, які є відповідальними за вирішення поставлених завдань. Туристична галузь є досить багатогранною і зв'язок з іншими галузями економіки робить її залежною від діяльності

державних виконавчих органів у супутніх галузях. Все це призводить до зменшення ефективності регулювання та управління безпосередньо туристично-рекреаційною сферою. Так, в Чернівецькій області в певній мірі перетинаються і дотикаються сфери туризму в своїй діяльності безпосередньо Відділ з питань туризму, Департамент Охорони здоров'я, Управління інфраструктури, Управління культури, Управління екології та природних ресурсів, Управління регіонального розвитку, містобудування та архітектури. Проте, слід зазначити, що готельне та ресторанне господарство в регіоні не має свого окремого органу державного управління.

Основними проблемами розвитку транскордонного співробітництва області є незадовільний стан існуючої інфраструктури, насамперед місцевих пунктів пропуску на кордоні, невисока якість проектного менеджменту та проектних пропозицій, які готуються спеціалістами з Чернівецької області. На даний час угоди про співробітництво та партнерство області з іншими регіонами в значній мірі носять формальний характер, співпраця існує переважно тільки у культурній і освітній сферах. Важливе значення, в цьому аспекті, має налагодження бізнес-контактів, організація співпраці між науковими інституціями, сприяння виходу наших товарів на нові ринки, залучення інвестиційних коштів тощо

Розвиток транскордонного співробітництва призведе до активізації економічних, соціальних, науково-технічних, культурних, екологічних та інших зв'язків між територіальними громадами прикордонних регіонів, розвитку транскордонного туризму, поглиблення співпраці освітніх установ євро регіону, зокрема в частині організації міжнародних студентських обмінів та реалізації нових міжнародних навчальних програм, формування єдиного інформаційного простору для науково-дослідних установ та ВНЗ, захисту та промоції об'єктів світової культурної спадщини.

Отже, за сучасних умов України досягти успіху в розвитку туризму неможливо без налагодження тісної співпраці з країнами-сусідами, в тому числі країнами-членами Євросоюзу. Чернівецька область одна з небагатьох прикордонних територій в Україні, в межах якої діють регіональні програми та стратегії щодо розвитку транскордонного співробітництва, та на регіональному рівні визначено транскордонне співробітництво як стратегічний пріоритет розвитку прикордонного регіону. Дані переваги можуть слугувати стійким підґрунтям та поштовхом для подальшого розвитку туризму на Буковині та міжнародної співпраці краю.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво».-Верховна Рада України; Закон від 24.06.2004 № 1861-IV./[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
2. Рішення Чернівецької обласної ради від 15 березня 2016 року №20-4/16 «Комплексна програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2016-2020 роки»
3. Рішення 31-ї обласної ради VI скликання від 18 червня 2015 №63-31/15 «Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року».
4. Євро регіон «Верхній Прут»[Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.bukoda.gov.ua/page/evroregion-verkhni-prut>

Сакалюк Юлія, 4 курс, спец. «Туризмознавство»,
Наук. кер. - Гишук Р.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Музейна справа та виклик часу: місія сучасного музею у контексті розвитку сучасного суспільства

Стаття присвячена осмисленню місії сучасного музею у контексті розвитку сучасного суспільства, визначенню рівню розвитку музейної справи, основних напрямів успішної діяльності українських музеїв як культурно-освітніх закладів.

Процес дослідження стану сучасних музеїв, рівень їх розвитку та особливості впливу музею на свідомість населення та його місце в системі вітчизняної освіти та освіченості суспільства.

Музей як соціокультурний інститут завжди займав важливе місце в системі вітчизняної освіти. В наш час, за умов реформування освітньої системи, є актуальним визначення ролі, конкретної участі і перспектив розвитку кожного музею у якості компонента культурно-освітньої діяльності сучасного суспільства. Це питання знайшло своє відображення у роботах А. Бакушинського, Т. Белофастової, М. Гнедовського, Д. Камерона, І. Коссової, О. Мастениці, Б. Столярова, К. Хадсона, Л. Шляхтіної та інших [2, 6, 7, 8].

Метою статті є вивчення соціальної структури музейної аудиторії та рівня і динаміки затребуваності музею суспільством, попиту на музейний продукт.

Джерельною базою дослідження є основні законодавчі та нормативні акти щодо даної галузі (Закон України "Про музеї та музейну справу", Закон "Про благодійництво та благодійні організації", стаття 22 Конституції України "Основи законодавства України про культуру").

Культурна спадщина є найпотужнішою складовою формування української ідентичності поруч із мовою, територією, економічним життям і спільністю історичної долі, що може стати чинником національної консолідації, посприяти суспільному розвитку. У цьому контексті особливу роль покликані відіграти музеї шляхом здійснення своєї соціальної функції документування процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві і природі.

Музей це історично обумовлений багатофункціональний інститут соціальної пам'яті, через посередництво якого реалізується потреба суспільства у відборі, зберіганні і репрезентації специфічної групи культурних і природних об'єктів, які усвідомлюються суспільством як цінності, що передаються із покоління в покоління [1]. Головна місія музею це генерування культури теперішнього і майбутнього на основі збереження і актуалізації всіх елементів історичної спадщини.

Функціонування музею значною мірою залежить від середовища, яке його оточує. Визначення мети і завдань витікає з суспільного призначення музею, тобто з його соціальних функцій. Так, зокрема, поруч зі згаданою вище однією з основних соціальних функцій музею – документування, історично усталеними є

зберігання, науково-дослідна, інформаційна й освітньо-виховна. Вони визначають характер діяльності музею в конкретній соціально-культурній ситуації.

Дослідження має на меті аналіз місії сучасного музею в контексті освітніх проблем; визначення основних напрямів діяльності українських музеїв як культурно-освітніх закладів.

На сьогодні науковці визначають місію музею як: 1) призначення (надзавдання) музею, що визначається як генерування культури сучасного і майбутнього на основі збереження та актуалізації найбільш цінної частини всіх видів спадщини; 2) елемент стратегічного планування діяльності конкретного музею, програмну заяву, в якій сформульовані головна мета музею, його роль і суспільна сутність, принципи його функціонування.

Потреба у музейній діяльності займає значне місце в загальній структурі потреб людини. Сучасне суспільство розглядає музей як засіб, здатний суттєво вплинути на розвиток суспільства. Сьогодні світ музею – це історично обумовлений багатофункціональний інститут соціальної інформації, який працює для збереження культурно-історичних і природно-наукових цінностей. Документуючи процеси і явища природи і суспільства, музей комплектує, зберігає, досліджує колекції музейних предметів, а також використовує їх в науковій, освітньо-виховних цілях [4].

Отже, деталізуючи дане положення, можна підкреслити, що сучасний музей виступає як своєрідна моделююча система культури, яка інтегрує її різні культурно-історичні коди, представляє властиві культурі ознаки і ціннісні характеристики. Тому завдання музею полягає не в тому, щоб дати фундаментальні знання, а у формуванні ставлення людини до світу, його минулого. Зокрема, музей покликаний формувати не знання історії, а особистісне ставлення до неї.

На жаль, слід відмітити, що потужний потенціал музеїв України не використовується повною мірою, в зв'язку з наявністю ряду значних проблем в даній галузі. До значних проблем слід віднести недосконалість законодавчої бази в сфері музейної справи, недостатність експозиційних площ, відсутність надійної системи обліку і зберігання музейних фондів, неналежний рівень охорони музейних експонатів, недостатній рівень кадрового та інформаційного забезпечення. Недостатнє фінансування залишається хронічною проблемою музеїв всіх профілів. Більша частина бюджетного фінансування витрачається на видатки споживання (зарплата, охорона, комунальні платежі тощо), а видатки розвитку не лише не зростають, а навіть інколи зменшуються. Засобом формування історичної пам'яті українського народу є висвітлення діяльності музеїв історичного профілю у ЗМІ та створення музеями своїх власних часописів. На жаль, у ЗМІ згадувань про музеї досить мало. Слід зазначити, що сьогодні потужним засобом представлення музейної експозиції, модернізації музеїв є Інтернет. Проте, в Інтернеті українські музеї представлені недостатньо.

Проаналізувавши Інтернет-простори, веб-портали та соціальні мережі, можна впевнено констатувати факт, що більшість районних і обласних музеїв не підключені до мережі Internet, не мають власних Web-сайтів. Відповідно більшість українських музеїв та національна культурна спадщина залишаються маловідомими не лише закордоном, але і в нашій країні. Тільки найбільші музеї України можуть дозволити собі мультимедійні видання з метою популяризації власного закладу, експозицій та виставок.

Одним із інтернет-сайтів, що надає змогу відвідати музеї України онлайн є «Віртуальні екскурсії по світу» [9]. На головному меню сайту розміщено окремий розділ під назвою «Віртуальні екскурсії музеями» в якому є два посилання: «Віртуальні екскурсії музеями України» та «Віртуальні екскурсії до найбільших музеїв світу від «Google».

Обираючи «Віртуальні екскурсії музеями України», відкривається список музеїв України, які будуть доступними для віртуального перегляду на цьому сайті:

- віртуальна екскурсія Історико-меморіальним музеєм М. Грушевського;
- віртуальна екскурсія Музеєм Уласа Самчука;
- віртуальна екскурсія Музеєм Гетьманства;
- віртуальна екскурсія Коломийським музеєм народного мистецтва Гуцульщини та Покуття;
- віртуальна екскурсія Меморіальним музеєм В'ячеслава Липинського у с. Затурці;
- віртуальна екскурсія Музеєм історії Острозької академії;
- віртуальна екскурсія Національним музеєм «Чорнобиль»;
- віртуальна екскурсія Музеєм модерної скульптури Михайла Дзиндри у Львові;
- віртуальна екскурсія Музеєм визвольної боротьби Юрія Микольського;
- віртуальна екскурсія Музеєм скла у Львові;
- віртуальна екскурсія Музеєм волинської ікони;
- віртуальна екскурсія Музеєм історії та культури євреїв Буковини;
- будинок-музей Ігоря Стравінського в Устилузі;
- палац Кирила Розумовського у Батурині;
- історико-археологічний музей «Прадавня Аратта - Україна» в с.Трипілля;
- музей Степана Бандери у Лондоні;
- музей-меморіал «Тюрма на Лонцького» у Львові;
- віртуальна екскурсія Цитаделлю Батуринської фортеці;
- віртуальна екскурсія Музеєм археології в Батурині;
- віртуальна екскурсія церквою Святого Духа в Рогатині;
- віртуальна екскурсія будинком Генерального судді Василя Кочубея у Батурині;
- віртуальна екскурсія музеєм-садибою Івана Котляревського у Полтаві
- віртуальна екскурсія Дубенським замком;
- віртуальна екскурсія заповідником «Поле Полтавської битви»;
- віртуальна екскурсія літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди;

- віртуальна екскурсія Острозьким замком.

Проаналізована статистика використання віртуальних екскурсій музеями України за березень 2017 року саме цього порталу виглядає таким чином (перегляди за країнами світу) – табл. 1.

Таблиця 1

Статистика використання віртуальних екскурсій музеями України

Країни	Березень, 2017			Лютий, 2017			у середньому за добу за 3 місяці	
	кількість відвідувань	у середньому за добу, %		кількість відвідувань	у середньому за добу, %			
1 Україна	63	2,30	54,3	50	1,80	50,5%	1.30	45,6%
2 Російська Федерація	32	1,20	27,6	41	1,50	41,4%	1.20	43,7%
3 США	16	0,60	13,8	5	0,20	5,1%	0.20	7,9%
4 Франція	3	0,10	2,6	1	0,0	1,0%	0,0	0,4%
5 Німеччина	2	0,10	1,7	0	0,0	0,0%	0,0	0,4%
6 Ірландія	0	0,0	0,0	1	0,0	1,0%	0,0	0,4%
7 Сінгапур	0	0,0	0,0	1	0,0	1,0%	0,0	1,6%
Всього	116	4.30	100	99	3.50	100	2,80	100

Отже, віртуальні екскурсії музеями України мають непоганий відсоток переглядів саме жителями України, що означає зацікавленість і бажання населення до культурного пізнання своєї країни та духовного збагачення (див. табл. 1). Та все ж таки рівень Інтернет-сайтів окремих національних музеїв бажає бути кращим.

Інтернет-сторінки українських музеїв часом існують виключно завдяки ентузіазму музейних працівників. І, вочевидь, існуватимуть надалі виключно за рахунок цього ентузіазму. В Україні лише кілька приватних музеїв активні у соціальних мережах. «Старі» музеї радше у соціальних мережах відсутні. Щодо змін, це, здається, відбудеться тільки тоді, коли у політичному класі (і, вочевидь, загалом у країні) відбудеться зміна покоління і на зміну інтернет-імігрантам придуть ті, хто народився у епоху електронних медіа. Саме вони зможуть організувати інтернет-революцію: збудувати сайти із сучасним дизайном інтерфейсу, зручною навігацією та пізнавальною і яскраво поданою інформацією.

Щоб змінити музейні медіа, треба змінити спосіб мислення як замовників, так і виконавців. А наразі всім нам варто почати із виправлення смаку: і відвідувачам музейних сайтів, і їх розробникам, і їх замовникам. Бо смак – це те, чого найбільше бракує українським музейним сайтам.

Список використаних джерел:

1. Архипова О. В. Гуманитарное образование и культура: постижение взаимосвязи через призму культурной традиции / О. В. Архипова // Обсерватория культуры. – 2011. – № 2. – С. 104 – 107.
2. Гнедовский М. Б. Музейная коммуникация и ритуал / М. Б. Гнедовский // Некоторые проблемы исследований современной культуры: Сб. науч. тр. – М. : НИИ культуры, 1987. – С. 35–43.
3. Ключко Ю. М. Музеезнавство: словник-довідник / Ю. М. Ключко. – К. : НАКККІМ, 2013. – С. 39.
4. Кошелева В. Л. М. Хайдеггер: феноменологическое осмысление современной культуры и проблемы образования / В. Л. Кошелева // Философия образования для XXI века: Сб. статей. – М. : Изд. фирма «Логос», 1992. – С. 117–130.
5. Мастеница Е. Н. Актуализация культурного наследия в музее: образовательный аспект / Е. Н. Мастеница // Образование в пространстве культуры: Сб. науч. ст. – Вып. 2. – М. : РИК, 2005. – С. 199–206.
6. Музееведческая мысль в России XVIII – XX веков: Сб. док. и мат. лов. / Колл. авт. / Отв. ред. Э. А. Шулепова. – М. : Этерна, 2010. – С. 549.
7. Пахомов Н. Н. Кризис образования в контексте глобальных проблем / Н. Н. Пахомов // Философия образования для XXI: Сб. статей. – М. : Изд. фирма «Логос», 1992. – С. 18–31.
8. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. – [Електр. ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua / go 344/2013.9. url – <http://virtualexcurs.uzoz.ua/>

Ткач Олександр, 5 курс, спец. «Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу»,
Наук. кер. – Замятіна Н.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Організаційна культура як складова внутрішнього середовища туристичного підприємства

Стаття присвячена дослідженню сутності поняття організаційної культури, характеристик її основних елементів, означення місця організаційної культури в системі менеджменту.

Сьогодні важливим є підхід до аналізу будь-якого явища або процесу не з позиції дня сьогоднішнього, а з точки зору того, що відбуватиметься завтра. Саме тому дослідження організаційної культури, її елементів як складової внутрішнього середовища є ключовим фактором успіху діяльності організації в сучасних умовах в майбутньому.

Уже сьогодні спостерігається тенденція, що потенційні робітники та наявний «людський фактор» дедалі дорожчають та зменшуються в об'ємі, таким чином перетворюючись на все більш дефіцитний ресурс. В умовах тотальної обмеженості ресурсів, а також конкуренції серед туристичних підприємств все більше уваги концентрується саме на цьому ресурсі та на організаційній культурі як важливішому чиннику, який забезпечує конкурентоспроможність організації за рахунок розкриття особистісного потенціалу співробітників.

Дослідженням питання формування організаційної культури та її місця в системі менеджменту займався ряд зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Е. Шейн, А. Томпсон, Е. Капітонова, Т. Мясоєдов та ін. Проте зазначимо, що актуальність цієї теми потребує подальших вивчень з необхідними узагальненнями всебічних досліджень.

Слід зазначити, що поняття організаційної культури знаходить свій початок в теорії управління, психології, соціології, організаційній поведінці. Але до сьогодні єдиного трактування терміну «організаційна культура» не

існує, що, на наш погляд, є цілком пояснюваним з точки зору розуміння культури загалом. На думку М. Мескона, М. Альберта та Ф. Хедоурі, «атмосфера, або клімат, в організації мають назву культури. Культура відображає переважальні звички, звичаї та очікування в організації» [1]. Подібне визначення дають А. Томпсон та А. Стрикленд: «Корпоративна культура є продуктом внутрішніх соціальних сил; вона являє собою взаємозалежну систему цінностей та норм поведінки, які превалюють в цій компанії». Вони підкреслюють, що кожна компанія має свій, тільки їй притаманний організаційний стиль, свою філософію та принципи, особливі методи вирішення проблем та прийняття рішень, свою ділову практику, свій кодекс цінностей, які мають найбільше значення для цієї компанії, а також особливу систему внутрішніх взаємовідносин.

Загалом культура (лан. *cultura* – виховання, освіта, розвиток, шанування) – специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної та духовної праці, системі соціальних норм і утворень, сукупності ставлення людей до природи, що характеризують суспільство в цілому чи організацію [5].

Культуру організації характеризують наступні атрибути:

- поділені цінності, тобто що люди цінують у своєму житті, в організації: своє положення, титули, просування по службі, саму роботу;
- віра в керівництво, в успіх, у свої сили, у взаємодопомогу, в етичну поведінку, у справедливість і т.п.;
- комунікаційна система і мова спілкування, тобто використання усної, писемної, невербальної комунікації, аббревіатури, жестикуляції й т.п.;
- усвідомлення часу, ставлення до нього і його використання: ступінь точності часу у працівників, дотримання тимчасового розпорядку й заохочення за це;
- взаємовідносини між людьми, що розрізняються за віком і статтю, статусом й владою, досвідом й знаннями, релігією й громадянством, а також шляхи й методи вирішення виникаючих конфліктів;
- процес розвитку працівника і навчання: процедури інформування працівників, порядок участі в навчальних програмах, значення процесу підвищення кваліфікації, що використовується в організації;
- трудова етика й методи стимулювання: ставлення до роботи й відповідальність за доручену справу; поділ праці й виконання посадових обов'язків; оформлення і чистота робочого місця; якість роботи; оцінка роботи і винагорода; шляхи просування по службі;
- зовнішній вигляд, одяг, що і як їдять працівники, подання себе на роботі, діловий стиль [2].

При вивченні динаміки розвитку організаційної культури туристичного підприємства є пошук умов, при яких культурні аспекти буття працівників роблять найбільш сприятливий вплив на їхній розвиток як особистостей, на підвищення ефективності праці. При цьому втримування організаційної культури містить у собі насамперед наступну систему цінностей:

- а) місію й мети туристичного підприємства;
- б) діяльність, спрямовану на процвітання туристичного підприємства, залучення клієнтів, замовників, підвищення ефективності;
- в) працівників туристичного підприємства й пов'язану з ними соціальну політику керівництва;
- г) дисципліну, стабільність дисциплінованого поведіння кожного працівника;
- д) новаторство, ініціативність, самостійність;
- е) використовувані технології [3].

Слід зазначити, що для туристських підприємств, що займаються як в'їзним, так і виїзним туризмом, постійно потрібен оперативний зв'язок з партнерами й постачальниками туристських послуг (мова йде про взаємний обмін інформацією, терміновому бронюванню квитків і місць, зміні рейсів, кількості учасників групи, підтвердженні платежів і т.п.). Таким чином, організаційна культура туристичного підприємства містить у собі організаційний аспект, технологічний аспект і ідеологічний аспект. Особливе місце в загальній структурі організаційної культури туристичного підприємства приділяється управлінській і виконавській культурі.

Таким чином, організаційна культура є сукупністю базових цінностей, які визнають та приймають всі (в ідеалі) співробітники та які формують «обличчя» організації в певних її координатах. Останнє знаходить відображення у філософії діяльності компанії, яка відображає сприйняття організацією себе самої та свого призначення, визначає вектор її діяльності, формує підходи до управління та складає основу іміджу. Зрозуміло, що останнє набуває особливої значущості в сучасному процесі суцільного прагнення до ідентифікації в умовах ефективного менеджменту. Зазначимо також, що прийняті та наслідувані в організації цінності є основоположними елементами організаційної культури, які визначають зміст решти її елементів:

- місія, стратегія, цілі. Місія організації формулює її головне призначення в суспільстві, сенс функціонування організації, її світогляд та специфіку, стратегію, цілі. Визначаючи культуру праці та поведінки, місія відображає ціннісний фундамент організації;
- стиль керівництва та лідерства. Культура зазвичай створюється основним або вищим керівництвом організації, яке і формує культурні цінності, норми та клімат, необхідні для втілення місії;
- культура якості. Культура якості базується на загальному керівництві якістю, пов'язаному з активацією людського ресурсу, покращенням якості життя праці, зниженням витрат, зменшенням невиробничих витрат, підвищенням продуктивності організації;
- культура праці. Культуру праці складають як внутрішні фактори (рівень робітника, його ставлення до праці, ступінь відповідальності та виконавчості), так і зовнішні, які формує організація, надаючи умови та засоби праці;

- символіка. Це зовнішні прояви організаційної культури: девізи, гасла, логотипи, бренди, міфи, ритуали, традиції, легенди;

- організаційна етика. Включає норми, стандарти, правила, кодекси, етикет, прийняті в організації, а також організаційний клімат [2].

Підкреслимо, що елементи організаційної культури постійно взаємодіють та взаємозмінюються під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища організації. У свою чергу, з точки зору системного підходу сама організаційна структура є доволі складною та багатофункціональною системою. А пріоритетність та значущість окремих функцій може змінюватися залежно від типу організаційної культури, її цілей, етапу розвитку, впливу параметрів зовнішнього середовища [1, с. 47].

На сьогодні, на жаль, не існує вичерпного методу щодо виміру організаційної культури. Проте, як свідчать результати багатьох досліджень, культуру можна аналізувати завдяки рейтингу фірми за десятьма характеристиками:

1. Ототожнення з фірмою. Ступінь, до якого працівники ототожнюють себе з організацією загалом, радше, ніж зі своїм робочим місцем чи професійним спрямуванням.

2. Наголос на груповій діяльності. Ступінь, до якого робоча діяльність організована навколо груп, а не окремих осіб.

3. Увага до людей. Ступінь, до якого менеджери у своїх рішеннях враховують вплив результатів останніх на працівників фірми.

4. Інтеграція діяльності підрозділу. Ступінь, до якого підрозділи фірми заохочуються до скоординованої або взаємозалежної діяльності.

5. Контроль. Ступінь використання правил, регулятивних норм та прямого нагляду для контролю за поведінкою працівників.

6. Терпимість до ризику. Ступінь, до якого службовців заохочують бути агресивними, інновативними та схильними до ризику.

7. Критерії винагороди. Ступінь розподілу винагород, таких, як підвищення платні та просування службовими щаблями, на основі результативності, на противагу таким непродуктивним чинникам, як старшинство, протекціонізм тощо.

8. Терпимість до незгоди. Ступінь заохочення службовців до відвертого висловлювання незгоди або критичних зауважень.

9. Орієнтація на кінцевий результат. Ступінь зосередженості менеджерів на результатах або наслідках, радше, ніж на методах та процесах досягнення цих результатів.

10. Зосередженість на відкритій системі. Ступінь стеження фірми за змінами у зовнішньому середовищі та реакції на ці зміни

Щодо підвищення значущості організаційної культури в сучасних умовах нестабільності та невизначеності зовнішнього середовища, слід зупинитися на факторах, що обумовлюють такий процес.

1. Організаційна культура надає співробітникам організаційну ідентичність, визначає внутрішньогрупове уявлення щодо компанії, що сприяє формуванню у робітників відчуття надійності самої організації та свого становища в ній, відчуття соціальної захищеності.

2. Знання основ організаційної культури своєї організації допомагає новим співробітникам правильно інтерпретувати події, які відбуваються в колективі.

3. Організаційна культура стимулює розвиток самосвідомості та підвищення відповідальності робітника, який виконує поставлені перед ним завдання.

Незважаючи на очевидність та безсумнівність вищезазначеного, в багатьох компаніях за формальних обставин, на жаль, лише в останню чергу приділяють увагу розвитку організаційної культури та зміцненню системи цінностей. Хоча насправді саме вона є важливим фактором виходу з будь-якої кризової ситуації та демонструє свої адаптивні властивості для різноманітних організацій в ще більш різноманітних умовах сьогодення та майбуття.

Отже, організаційна культура є і справді одним із основних факторів формування ефективного та дієвого внутрішнього середовища підприємства. Тільки сильна організаційна культура організації може обумовлювати успішне функціонування підприємства. Проте, найкращими засобами створення та застосування, а також забезпечення порядного і чесного підприємництва є освіта, виховання, громадська думка тощо. Тому, справжній підприємець повинен знати норми ділової поведінки, уникати аморальних, неетичних дій у стосунках з іншими учасниками бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Воробйова Н. П. Організаційна культура в системі менеджменту / Н. П. Воробйова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – №1 (21). – С. 46-48.
2. Кислинська В. О. Корпоративна культура підприємства – один із факторів його конкурентоздатності [Електронний ресурс]. / В. О. Кислинська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/CCN/Economics/10_kislins_ka%20v.o.doc.htm
3. Крупський О. П. Організаційна культура туристичного підприємства як індикатор його інноваційного потенціалу [Електронний ресурс]. / О. П. Крупський. – Режим доступу : http://www.business-inform.net/pdf/2014/9_0/200_204.pdf
4. Химич І. Корпоративна культура – важливий елемент внутрішнього середовища підприємства / Ірина Химич, Ольга Погайдак // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2010. – Вип. 1 (3). – С. 118-123.
5. Хмельницька О. І. Формування професійної культури майбутніх фахівців у процесі магістерської підготовки / О. І. Хмельницька // Духовність особистості : методологія, теорія і практика. – 2014. – 1 (60). – С. 213-221.

Безпека туризму як чинник сталого розвитку туристичної діяльності

У даній статті розглядається проблема безпеки туристів під час подорожей. Особлива увага приділяється способам забезпечення безпеки, які розробляють суб'єкти туристичної діяльності, а також даються рекомендації з безпечної поведінки туристів.

Бурхливий розвиток масового міжнародного туризму, його поширення практично на всі райони земної кулі все гостріше ставить проблему забезпечення безпеки туристів. Туристичні фірми, зацікавлені насамперед у отриманні прибутку, не надають своїм клієнтам достатньої інформації, а також практично не проводять роботи з виявлення регіонів підвищеної небезпеки, в тому числі і районів з несприятливою кримінальною обстановкою. У результаті туристи стають жертвою внутрішньополітичних зіткнень, тероризму, кримінальних злочинів, а іноді навіть потрапляють у райони великомасштабних бойових дій. Інформаційний пробіл намагаються якось заповнити урядові установи, зокрема міністерства закордонних справ.

Питанням безпеки туризму займалися чимало науковців, наприклад, Биржаков М. Б. [1] вивчав сутність безпеки туризму та чинників впливу, Маринин М.М. [6] запропонував механізми, що забезпечують належний рівень безпеки, систематизував нормативні й законодавчі акти різних країн та міжнародних організацій, а також Голод А. П. [2], Гуляєв В.Г. [3] виокремили основні проблеми з якими стикаються туристи під час подорожі та шляхи їх вирішення. Безсумнівно, що недостатня увага, яка приділялася проблемам безпеки туристів зумовлюють велику кількість негативних наслідків подорожуючих, їх здоров'я і майна під час туристичної чи екскурсійної поїздки.

Метою статті є виявити основні загрози туристів під час подорожі, розробити рекомендації для безпечного відпочинку.

Туризм в наш час є одним з найбільш динамічно розвиваючим напрямом в міжнародній торгівлі послугами. Майже всі країни входять в міжнародний туристичний ринок, але розподіл туристичних потоків проходить нерівномірно в зв'язку з різним рівнем соціально-економічного розвитку країн і, як наслідок цього, різним рівнем безпеки туризму [8]. На думку багатьох науковців, трактування безпеки туризму за останні десятиліття зазнало суттєвих змін: від більш менш пасивного фактора – до активного елемента туризму та імперативу здійснення туристичної діяльності (табл.1.) [2,4,5,7]:

Таблиця 1.

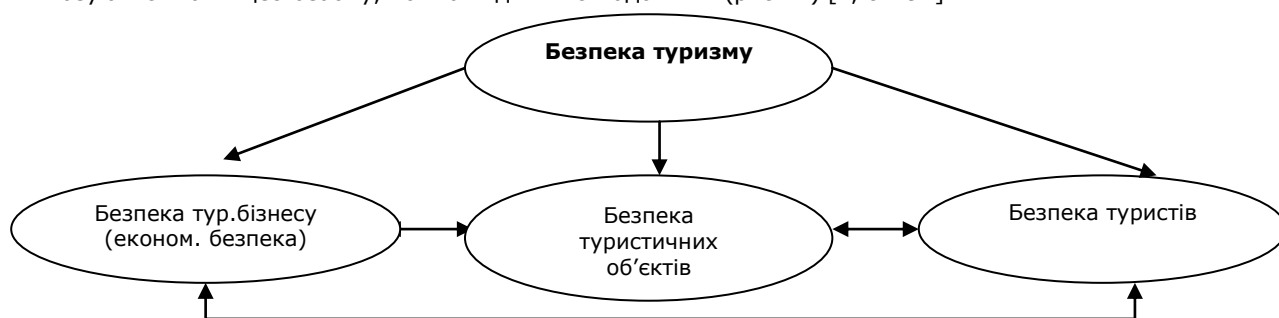
Аналіз дефініції «Безпека туризму»

№ п/п	Автор [2,4,5,7]	Визначення
1	Смолій В. А. [7, с. 18]	система особистої безпеки туристів, охоронність їхнього майна і не завдання шкоди навколишньому природному середовищу під час здійснення подорожей;
2	Голод А. П. [2, с. 190]	це стан функціонування туристичної сфери певного регіону (держави) у визначений період часу, що характеризується відсутністю загроз і таким поєднанням туристичних ресурсів та інфраструктури, яке дозволяє забезпечити стабільний розвиток конкретної територіальної рекреаційної системи у майбутньому.
3	Івашина Л. Л. [5, с. 101]	це стан, при якому не загрожує небезпека кому або чому-небудь
4	ЗУ «Про туризм» [4]	сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

Очевидно, що у наведених визначеннях знехтувана важлива риса безпеки у економічному розумінні – наявність можливостей для стратегічного розвитку (а не лише відсутність загроз).

З урахуванням позицій системного та синергетичного підходу та ґрунтуючись на доробку вітчизняних вчених-економістів у дослідженнях економічної безпеки держави та її регіонів, ми розглядаємо безпеку туризму у ширшому значенні та стратегічному контексті. У нашому розумінні, безпека туризму – сукупність взаємопов'язаних чинників, які забезпечують суб'єктів туристичної діяльності від нещасних випадків, а також охороняють навколишнє середовище.

Базуючись на вищесказаному, можна виділити складові БТ: (рис. 1.) [2, с. 191]:

Рис.1. Структура категорії «Безпека туризму»

У нашій державі діє Закон України «Про туризм», що передбачає систему гарантування безпеки туристів та порядок продажу туристичних послуг, враховуючи розгляд усіляких ризиків, що можуть спричинити несприятливі наслідки і завдати шкоди здоров'ю туриста та його майну [4].

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи в межах своїх повноважень мають вживати заходи, спрямовані на [6], [1]:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля при здійсненні туристичних подорожей, захист громадян України за її межами;
- гарантування особистої безпеки туристів, збереженість їх майна, незавдання шкоди довкіллю;
- інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеці туристів у країні (місці) тимчасового перебування;
- надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації;
- забезпечення туристам (екскурснтам) можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;
- заборона використовувати туризм з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;
- охорона туристичних ресурсів України, встановлення гранично припустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;
- гарантування безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо.

Провідна роль у забезпеченні безпеки туристичних подорожей під час їх здійснення належить туристичним фірмам і підприємствам. До їх компетенції входить підготовка умов подорожі – обладнання туристичних трас, об'єктів, перевірка їх стану; інформування та інструктування туристів; надання їм необхідної допомоги в разі потреби; забезпечення дотримання норм і правил безпеки; охорона туристів та забезпечення спеціалізованих заходів безпеки, необхідних для виконання певних видів туристичної діяльності: рятувальні служби на водах, допомога контролюючо-рятувальних та пошуково-рятувальних служб у гірському туризмі, посилені медичний догляд при організації дитячих подорожей, медичні огляди, щеплення тощо [3, с. 121]. Туристичні підприємства повинні розробляти конкретні заходи безпеки з урахуванням специфіки подорожей, аналізувати їх ефективність, передбачати питання безпеки у нормативних документах, зокрема – у договорах з партнерами щодо туристичної діяльності, активно запроваджувати туристичне страхування тощо [5, с. 104-105].

Тобто з боку держави сприяння розвитку туризму і безпеці подорожей знаходить своє відображення у створенні законодавчих основ, що забезпечують громадський порядок та загальну безпеку і відповідний контроль за їх виконанням; у налагодженні співробітництва з іншими державами з цих питань на дво- та багатосторонній основі; у розробці на державному рівні стандартів, нормативів, правил та програм забезпечення безпеки подорожей для різних видів туризму і суб'єктів туристичної діяльності та контролі за їх дотриманням.

З боку туристів очікується розуміння й повага до країн і місцевостей, що відвідуються, до їх населення, природного й культурного середовища. Туристи не повинні перевозити наркотики та інші небезпечні речовини, завдавати шкоди довкіллю, провокувати конфлікти з місцевим населенням. Значною мірою сприяти цьому може туристична освіта та хороша поінформованість туристів. Про це, зокрема, йдеться у таких міжнародних туристичних документах, як Хартія туризму і Кодекс туриста. Так за рекомендаціями Хартії туризму для того, щоб «захищати в інтересах сучасного й майбутнього поколінь туристичне середовище, яке, включаючи людину, природу, суспільні відносини і культуру, є надбанням усього людства», слід «сприяти зростанню туристичної свідомості й контактам відвідувачів з місцевим населенням з метою поліпшення взаєморозуміння та взаємного збагачення» [9].

Необхідно прийняти ряд заходів, які зможуть покращити гарантування безпеки туристів і забезпечити стабільність під час подорожі:

- створення інформаційних пунктів у місцях в'їзду іноземних туристів в аеропортах, морських терміналах та інших прикордонних пунктах для надання їм консультаційної та іншої допомоги.
- видання під егідою міністерства туризму державних інформаційних матеріалів по соціально-культурним і національним особливостям населення країн.
- прийняття законодавчих та інших нормативних актів щодо посилення заходів покарання за обман туристів підприємств обслуговування;
- створення туристської поліції - єдиного центру інформації та мобільного поліцейської служби.

Отже, на наш погляд, безпека туризму є універсальною категорією, що має як економічний та соціальний, так і екологічний зміст, поєднує в собі забезпечення інтересів як виробників, так і споживачів туристичних послуг, а також об'єктів, на які спрямована туристична діяльність. У сьогоденних умовах, безпека туриста насамперед залежить від державної політики, від заходів, прийнятих фірмами - туроператорами та тур агентами, а також від дій самого туриста.

Список використаних джерел:

1. Биржаков М. Б. Введення в туризм / М. Б. Биржаков. - СПб.: Видавничий Торговий дім «Герда», 2000. - 192 с.
2. Голод А. П. Безпека туризму як об'єкт регіональних досліджень / А. П. Голод. - Київ, 2014. - С. 190-194
3. Гуляєв В. Г. Туристські перевезення / В. Г. Гуляєв. - М.: Фінанси і статистика, 2003. - 367 с
4. ЗУ «Про туризм» Ст. 13 від 15.09.1995 № 324/95-ВР
5. Івашина Л. Л. Безпека туристів-запорука туристичного успіху / Л.Л. Іванишина. - Херсон: Наук. вісник ХДУ. Ч. 1.В. 12, 2015. - С. 101-105
6. Маринин М. М. Туристські формальності і безпека в туризмі / М. М. Маринин. М.: Фінанси і статистика, 2004. — 144 с.
7. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. І. Цибух, за ред. В.К. Федорченко. - К.: ВД «Слово», 2006. - С.18
8. Фокін С. П. Безпека у туризмі як чинник сталого розвитку туризму [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2014/10/08>
9. Mansfeld Y. Tourism, Security and Safety. From Theory to Practice / Y. Mansfeld, A. Pizam. - Routledge, 2005. - 376 p.

Аналіз міжбюджетних трансфертів як складової доходів бюджету м. Чернівці

У статті розглянуто сутність місцевих бюджетів, визначення ролі міжбюджетних трансфертів у формуванні бюджетних ресурсів місцевого самоврядування в місті Чернівці та обґрунтовано пропозиції щодо реформування системи міжбюджетних відносин з метою вдосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку регіону.

У сучасних умовах актуальним є питання розробки й реалізації державної регіональної політики, яка спрямована на зменшення територіальної диференціації в соціально-економічному розвитку та забезпечення формування такої фінансової спроможності місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, яка б створювала можливості для сталого розвитку регіонів.

Одним із методів державного впливу на соціально-економічний розвиток окремих територій і регіонів залишається регулювання міжбюджетних відносин, а міжбюджетні трансферти є одним із найдієвіших інструментів бюджетного регулювання рівня регіонального розвитку. Практика свідчить, що фінансові можливості розвитку територій на сьогодні здебільшого залежать від міжбюджетних трансфертів. З огляду на це, актуальним завданням удосконалення системи фінансового забезпечення розвитку територій є обґрунтування науково-методичних основ організації міжбюджетних відносин, їх ролі та місця у відтворювальних процесах з точки зору забезпечення фінансової самодостатності та самовідтворення регіонів та окремих територій, шляхів удосконалення існуючої системи міжбюджетних відносин.

Теоретичні й методологічні питання формування місцевих бюджетів та вдосконалення міжбюджетних відносин досліджено в наукових працях таких вітчизняних вчених як О.Д. Василик, В.І. Оспіщев, О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.М. Федосов, В.М. Опарін, М.А. Гапонюк, В.П. Яцута, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова, К.Д. Саламон-Міхеева. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень, питання формування місцевих бюджетів та проблематика вдосконалення міжбюджетних відносин залишається актуальною.

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі міжбюджетних трансфертів у формуванні бюджетних ресурсів місцевого самоврядування в місті Чернівці та опрацювання пропозицій щодо реформування системи міжбюджетних відносин.

Місцеві бюджети є базою органів місцевого самоврядування та відіграють важливу роль у регіональному розвитку. Їх наявність забезпечує економічну самостійність місцевих органів самоврядування, сприяє розвитку господарської діяльності, зміцненню економічного потенціалу регіону, дає змогу розвивати та удосконалювати інфраструктуру регіону, цілеспрямовано використовуючи резерви фінансових ресурсів.

Існує декілька трактувань поняття «місцеві бюджети». Так, Омелянович Л. О., Левченко В. С., Хістева О. В., Фірсов Д. В. використовуючи комплексний підхід, розглядають місцевий бюджет у двох аспектах:

- як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування;
- як систему фінансових відносин, що складаються між місцевими та державними бюджетами, а також в середині сукупності місцевих бюджетів [1, с. 30; 60].

Виконання функцій і завдань, покладених законодавством на місцеве самоврядування, безпосередньо залежить від обсягів фінансових ресурсів, які перебувають у їхньому розпорядженні. Джерелами фінансування соціально- економічного розвитку територій можуть бути доходи місцевого бюджету, міжбюджетні трансферти з Державного бюджету, позики, фінансові ресурси підприємств та населення, зовнішні та внутрішні інвестиції, цільове фінансування регіональних програм з Державного бюджету, позабюджетні фонди тощо.

Складне становище в економіці держави негативно відбивається на стані місцевих бюджетів України, зокрема й на обсягах місцевих фінансових ресурсів. Механізм виконання місцевих бюджетів малоефективний, підтвердженням тому є нестабільність і недостатність дохідної частини місцевих бюджетів, відсутність відрегульованих правил міжрегіонального перерозподілу державних доходів і видатків між бюджетами всіх рівнів, виникнення конфліктних ситуацій у регіонах щодо обсягів трансфертного забезпечення. Тому задля сталого розвитку регіонів та виконання покладених функцій на місцеві бюджети, держава застосовує міжбюджетні трансферти.

Міжбюджетні трансферти використовуються для того, щоб збалансувати місцеві бюджети всіх рівнів та забезпечити відповідність повноваженнями на здійснення видатків, які закріплені бюджетним кодексом за місцевими бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання даних повноважень [2].

Варто зазначити, що по 31 грудня 2014 року (за попередньої редакцією Бюджетного кодексу України) існувала наступна структура міжбюджетних трансфертів:

- 1) дотація вирівнювання;
- 2) кошти, що передаються до Державного бюджету та місцевих бюджетів до інших бюджетів;
- 3) субвенція;
- 4) додаткові дотації.

Починаючи з 2015 року відповідно до змін внесених до Бюджетного кодексу України в кінці 2014 року міжбюджетні трансферти поділяються на:

- 1) базову дотацію - це трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій;
- 2) субвенції - це міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
- 3) реверсну дотацію - це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

4) додаткові дотації - це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій[3].

Прерогативою нової системи міжбюджетних відносин є вдосконалений механізм горизонтального вирівнювання податкоспроможності території, складовими якого є базова та реверсна дотації, а також освітня субвенція, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, субвенція на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування, субвенція на виконання інвестиційних програм, субвенція на здійснення соціального захисту.

Формула розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів повинна врахувати такі параметри:

- фінансовий норматив бюджетної забезпеченості та корегуючі коефіцієнти до них;
- кількість мешканців та кількість споживачів соціальних послуг,
- індекс відносної податкоспроможності відповідного міста чи району,
- прогнозний показник кошику доходів бюджетів (тільки тих, які враховуються при визначенні обсягу трансфертів);

- коефіцієнт вирівнювання [4].

Нововведенням у 2015 році є установлення залежності системи вирівнювання від індексу податкоспроможності відповідного бюджету, розрахунок якого здійснюється у перерахунку на одного мешканця регіону ($\pm 10\%$ на одного жителя). У разі перевищення даного рівня на 10% передбачається, що 50% надлишкових надходжень буде вилучатися на користь Державного бюджету (реверсна дотація). Якщо ж виникне зворотна ситуація й надходження будуть на 10% менші за середньовстановлений рівень, відповідно з Державного бюджету буде компенсовано 80% суми, необхідної для досягнення мінімально встановленого рівня[5].

Розглянемо дохідну частину бюджету міста Чернівці, яку складають податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти, останні з яких займають найбільшу частку в розрізі надходжень бюджету.

Для ґрунтовнішого аналізу необхідно проаналізувати структуру бюджету міста Чернівці і розрахувати питому вагу міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі доходів, яка наведена на рис. 1.

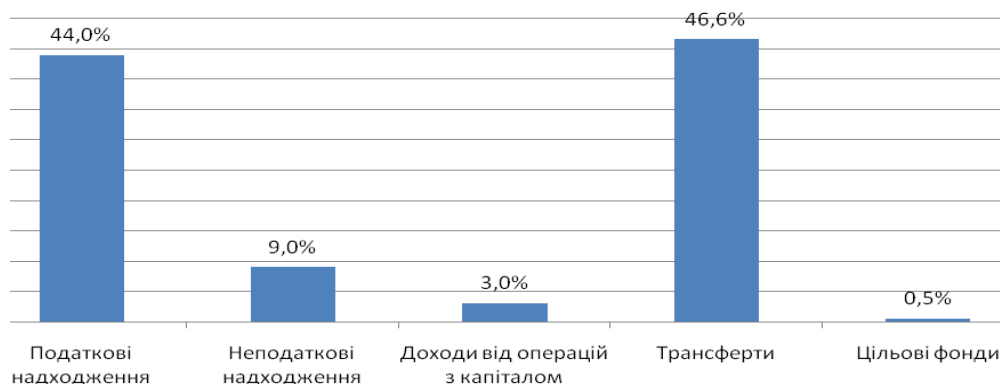

Рис. 5. Структура доходів бюджету м. Чернівці за 2016 рік

Джерело:[6].

Розглядаючи рис. 1 видно, що найбільшу питому вагу серед доходів міського бюджету займають міжбюджетні трансферти, зокрема 46% , що є негативним фактором для бюджету міста, що менше у порівнянні із 2015 роком на $2,4\%$. Порівняно з попередніми бюджетними періодами частка міжбюджетних трансфертів зменшилась, що свідчить про зростання самодостатності бюджету територіальної громади. Другим джерелом поповнення бюджету є податкові надходження, які займають 44% від усього обсягу доходів. Найменше частка припадає на цільові фонди, яка становить $0,5\%$ від загального обсягу доходів бюджету.

Також варто визначити, який із видів трансфертів є найбільшим за обсягом серед загальної суми міжбюджетних трансфертів наданих з державного бюджету міському бюджету.

Так, дані, наведені в таблиці 1 свідчать, що найбільшу питому вагу серед субвенцій з державного бюджету по загальному фонду займає субвенція з державного бюджету на соціальний захист населення – $54,3\%$. За рахунок наданих коштів фінансуються притулки для неповнолітніх, територіальні центри і відділення соціальної допомоги на дому. Здійснюються видатки, спрямовані на соціальний захист, зокрема, фінансуються пільги ветеранам війни і праці, допомога сім'ям з дітьми, додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг, компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян.

На другому місці знаходиться освітня субвенція, питома вага якої складає $22,1\%$ від загального обсягу наданих субвенцій. Кошти освітньої субвенції спрямовується на фінансування певних типів навчальних закладів, до яких відносяться: загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи (школи-інтернати), вечірні (змінні) школи, шкільні відділення навчально-виховних комплексів "дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" тощо. Медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджет займає $19,5\%$ від загального розміру субвенцій.

За проведеним аналізом бюджету міста Чернівці, найвагомішим джерелом знаходження є міжбюджетні трансферти, які використовуються для того, щоб збалансувати місцеві бюджети всіх рівнів та забезпечити

відповідність повноваженнями на здійснення видатків, які закріплені бюджетним кодексом за місцевими бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання даних повноважень.

Таблиця 1

Питома вага субвенцій в міжбюджетних трансфертах бюджету міста Чернівці за 2016 рік по загальному фонду

Найменування	Загальний фонд		Питома вага, %
	План	Факт	
Субвенції з державного бюджету на соціальний захист населення	402794,2	475264,7	54,3
Суб. з держ. бюдж. місц. бюдж. на модерн. та онов. матеріал.-тех. бази проф. тех. навч. закладів держ. форми власності	0,0	327,5	0,04
Суб. з держ. бюдж. місц. бюдж. на утрим. дітей-сиріт та дітей, позбав. батьків. пікл. в дит. буд.	807,6	603,4	0,1
Суб. держ. бюдж. місц. бюдж. на пров. виборів депутат. місц. та сільск. рад, селищ., міськ. голів	0,0	0,0	0,0
Освітня субвенція з держ. бюджет. місц. бюджет	192551,0	193165,7	22,1
Медична субвенція з держ. бюджет. місц. бюджет	169666,7	170884,1	19,5
Суб. з держ. бюдж. місц. на здійсн. зах. щодо соц-економ. розв. окр. тер.	0,0	31730,8	3,6
Суб з держ. бюдж. міс. бюдж. на буд. (придб.) житл. для сімей загиб. військслуж.	0,0	2958,5	0,3
Субвенція з держ. бюдж. місц. бюдж. на погашення заборг. з різниці в тарифіх на тепл. енерг	0,0	0,0	0,0
Всього трансфертів з Державного бюджету	765819,5	874934,7	100,0

Джерело: [6].

Але існує ряд проблем, який пов'язаний із використанням міжбюджетних трансфертів в системі формування доходів міського бюджету:

- високий рівень залежності доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів;
- тенденція до постійного зростання частки міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів і зниження самостійності місцевих бюджетів;
- нездатність місцевої влади реалізувати весь обсяг покладених на неї завдань без міжбюджетних трансфертів;
- досягнення збалансованості місцевих бюджетів лише через покриття розриву між доходами та видатками дотаціями вирівнювання;

З метою подолання визначених проблем у сфері міжбюджетних відносин пропонується:

- запровадити державні гарантії фінансового забезпечення виконання делегованих повноважень місцевими органами;
- формувати сприятливі умови для нарощування власної дохідної бази місцевих бюджетів;
- відновити механізм надання додаткових дотацій місцевим бюджетам за перевиконання запланованих показників загального фонду державного бюджету, в якому слід урахувати виконання вказаних показників на рівні окремого місцевого бюджету, а не області загалом;
- під час визначення обсягів видатків місцевих бюджетів ширше застосовувати коригувальні коефіцієнти з метою врахування місцевої специфіки;
- застосовувати конкурсний відбір проектів у процесі надання територіям інвестиційних субвенцій.

Список використаних джерел:

1. Омелянович О. Місцеві фінанси: Навч. посіб. // В. С. Левченко, О. В. Хістева, Д. В. Фірсов, О.О. Якубовська. – Донецьк, 2011. – 252 с.
2. Рева Т.М. Місцеві фінанси: Навч. посіб. / Рева Т.М., Ковальчук К.Ф., Кучкова Н.В. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.
3. Бюджетний кодекс України: станом на 23 березня 2017 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 08.07.2010 р. № 2456 - VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2456-17>.
4. Тарангул Л. Л. Специфіка формування та розподілу міжбюджетних ресурсів / Л. Л. Тарангул, О. А. Крамаренко. // Проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 170.
5. Офіційний портал Чернівецької міської ради. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtsy.eu/portal/>.
6. Бухгалтер для працівників бюджетної сфери. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/byudzhetniy-proces/subventsiyi-gra-za-novimi-pravilami/>.

Вигнан Євгенія, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. – Голик М.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Аналіз фінансових систем країн Африки

У статті розглянуто фінансово-кредитну систему африканських країн Єгипту та Маврикію, проаналізовано основні макроекономічні показники, міжнародні фінансові резерви, виділено проблеми, а також запропоновано шляхи щодо їх вирішення.

Сучасний стан економічного розвитку світового господарства характеризується випереджаючим розвитком міжнародних фінансових ринків порівняно зі зростанням світового ВВП, світового виробництва і торгівлі. В результаті зазначеного збільшується міра взаємодії національних економік зі світовою економікою у фінансовій

сфері, особливо за допомогою міжнародного руху капіталу. Оскільки національні фінансові системи розвинених країн і країн, що розвиваються, перебувають під впливом глобалізації, вони можуть виступати не лише механізмом залучення іноземного капіталу, отримання доступу до міжнародних фінансових центрів, а й одночасно засобом передачі фінансової нестабільності. Відомо, що економічне зростання в епоху глобалізації припускає наявність двох умов: інтеграція країни у світовий економічний простір і гарантування безпеки функціонування економічної системи країни.

З огляду на це, аналіз фінансової системи країн Африки є актуальним, оскільки спостерігається нерівномірний рівень розвитку країн, оскільки на континенті присутні центри міжнародних фінансових зв'язків (із ВВП на душу населення 6150 доларів США) а з іншого – найбідніші країни (Ліберія – 460 доларів США).

Свого часу питання фінансової системи країн Африки розкривалися у працях таких науковців як П.І. Дьячкіна, М.І. Карлін, О.А. Івашко, В.В. Павлов, Є.В. Романчук та інші.

Метою статті є дослідження фінансово-кредитних систем африканських країн, зокрема Єгипту і Маврикію, аналіз їх основних макроекономічних показників та структури міжнародних резервів, виділення проблем африканських країн та пропозиції щодо їх вирішення.

Відмітимо, що країни Африки, володіючи величезними ресурсами, у переважній своїй більшості, за винятком ПАР та Ботсвани на півдні, а також північно-африканських країн – Єгипту, Алжиру, Тунісу, Марокко, досі залишаються найбіднішими у світі. Історичною передумовою такого розвитку, насамперед, стало колоніальне минуле континенту.

Щодо фінансової системи Єгипту, то варто зазначити, що фінансова система країни включає державний бюджет, бюджети 26 мухафаз (губернаторств), фінанси місцевих органів влади, фінанси підприємств різних форм власності, фінанси населення, страхування, фінансовий ринок[1, с.15].

Аналіз макроекономічних показників Єгипту протягом 2008-2015 років, засвідчив про щорічне зменшення показника ВВП (у 2015 році показник становив 4,2 %, а у 2008 році його рівень склав 7,2 %). Платіжний баланс Єгипту у 2015 році становив 5,1% відношення до ВВП, а валютні запаси за даними Міжнародного валютного фонду станом на 15 жовтня 2015 року склали 15884 млн. доларів. США [2].

Щодо дохідної та видаткової частини державного бюджету, то статті бюджету склали 60090 та 93370 млн. доларів США відповідно. Дефіцит бюджету склав 12,8 % ВВП, що пояснюється впливом політичної кризи, яка негативно позначилася на розвитку туризму, який приносить країні чи не найбільші прибутки.

Між тим, для підтримки фінансової стабільності країни Єгипет отримує щорічно від США та Європейського Союзу фінансову допомогу в розмірі більше 12 млрд. дол. США[3].

Значна стаття доходів у бюджеті Єгипту формується за рахунок коштів від громадян, які працюють за кордоном, насамперед в країнах Європи та Перської затоки. За даними Міжнародного валютного фонду Єгипет займає 8 місце серед країн, що розвиваються, за обсягом грошових переказів мігрантів[1, с.17].

Розглянемо структуру міжнародних резервів Єгипту, представлену на рис. 1.

Згідно з визначенням МВФ, міжнародні резерви складаються з коштів в сумі країни іноземної валюти, резервна позиція в МВФ, запаси монетарного золота, і долар Сполучених Штатів вартості спеціальних прав запозичення (СПЗ шляхом монетарної влади. (SDR - special drawing rights). Доларах США в поточних цінах і поточної біржової ціни в мільйонах[4].

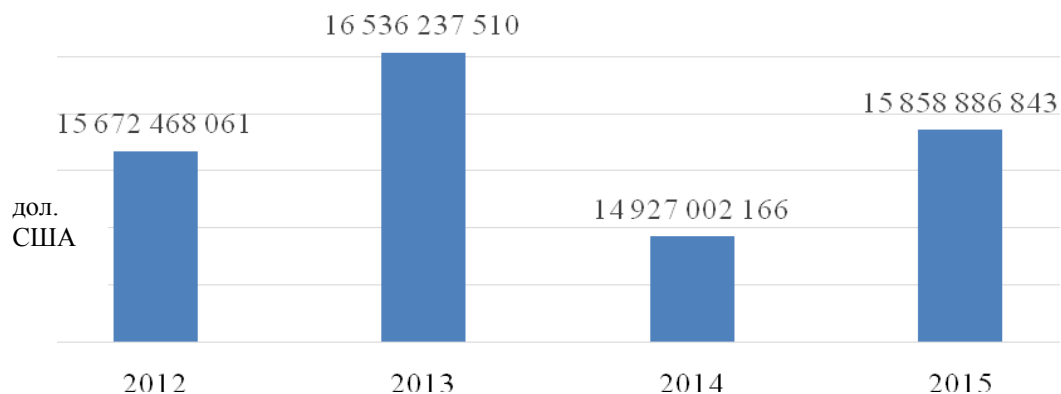

Рис. 1. Структура міжнародних резервів Єгипту

Так, у 2016 році відбувся приріст міжнародних резервів порівняно із 2014 роком на 6,24%, що свідчить про покращення фінансових справ в країні. А ось 2014 рік характеризувався тенденцією до зниження міжнародних резервів порівняно із 2013 роком на 9,73%.

Ще однією країною африканського континенту, яка досягла значних економічних успіхів та отримала назву «Маврикійського дива», став Маврикій.

Сучасний Маврикій порівнюють із Сінгапуром не лише через те, що держави мають приблизно рівну кількість населення (1,3 млн осіб), але й через те, що Маврикій також є центром міжнародних фінансових послуг.

Дана острівна економіка є найбільш конкурентоспроможною в Африці. За показником ВВП на душу населення (\$10 тис. на людину) країна перевищує середній рівень по регіону практично у 10 разів. Національною грошовою одиницею Маврикію є маврикійська рупія, яка становить 0,285 цента.

Валютні резерви цієї республіки за даними Світового банку складають 3491 млн. доларів США станом на 2015 рік [5].

Маврикій посідає 28 місце зі 189 країн світу за показником легкості ведення бізнесу згідно оцінок Світового банку. Економіка країни є відкритою для інвесторів, існують мінімальні бюрократичні бар'єри для початку бізнесу, діє незалежне правосуддя. Віднедавна країна набула статусу міжнародного фінансового офшорного центру.

Щодо банківської системи Маврикію, то вона складається із Банку Маврикія, традиційних комерційних, офшорних та ісламських банків, небанківських депозитних організацій, обмінних дилерів. Близько 70% банківського ринку охоплено двома маврикійськими банками MauritiusCommercialBank и StateBankofMauritius, які входять в десятку найкрупніших африканських банків. У сучасних умовах існує один ісламський банк - CenturyBankingCorporationLtd, який спеціалізується лише на ісламському банкінгу.

Грошова маса Маврикія складається із готівки, депозитів до запитання, крем депозитів центральної влади, термінових та ощадних депозитів, депозитів в іноземній валюті резидентських секторів, банківських чеків та інших паперів.

Динаміку зміни грошової маси Маврикію зображено на рис. 2. Відповідно простежується тенденція до збільшення обсягу грошової маси досліджуваної країни, оскільки у 2012 році показника становив 35617195513,40 гривень, що на 92381388566,2 гривень менше порівняно із 2015 роком та на 51939351916 гривень порівняно із 2014 роком.

	2012	2013	2014	2015
Років	345 617 195 513,40	365 608 737 729,00	397 556 547 430,10	437 998 584 079,60

Рис. 2. Обсяг грошової маси Маврикію

Наразі проаналізуємо структуру міжнародних резервів Маврикію, графічно представлених на рис. 3.

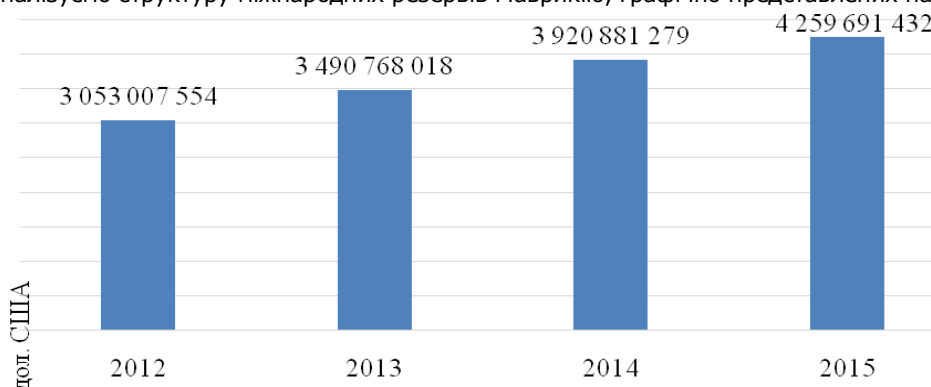

Рис. 3. Структура міжнародних резервів Маврикію

За даними рис. 3 бачимо, що обсяг міжнародних резервів у 2015 році більше на 8,64% порівняно із 2014 роком, що свідчить про збільшення іноземної валюти та запасів монетного золота в країні.

Розглянувши вищенаведений аналіз фінансового стану Маврикію, можна стверджувати про позитивні тенденції, оскільки економічне зростання Маврикію близьке до «Азійських тигрів» (Сінгапур, Гонконг, Південна Корея, Тайвань), які є світовими фінансовими центрами.

Поруч із позитивними змінами у розвитку країн, що розвиваються, вирішення потребують нагальні проблеми, які існують в африканських країн. Так, в Єгипті, в умовах сучасної кризи, немає вільних коштів для вирішення колосальних природоохоронних проблем, які постали перед країною. Навіть багатомільярдні зовнішні «ін'єкції», швидше всього, здатні лише трохи покращити фінансовий стан, проте лише на обмеженій території. Ще однією із проблем даної країни є корупція як складова частина африканського життя.

Задля вирішення проблем та стабілізації фінансово-кредитної системи та економіки в цілому для африканських країн необхідне:

- заохочення експорту, зокрема шляхом девальвацій і збільшення закупівельних цін на сільськогосподарську сировину, а також обмеження імпорту;

- створення сприятливих умов для функціонування іноземного капіталу через лібералізацію інвестиційних кодексів та стимулювання його припливу;

- ліквідація або зменшення дефіциту держбюджету за рахунок зменшення витрат на соціальні потреби та відміни субсидій на товари масового попиту;

- обмеження втручання держави в економіку, зростання здійснюваних програм та приватизація підприємств державного сектора;

- стимулювання внутрішніх заощаджень, в тому числі за допомогою позичкового процента;

- заохочення приватної ініціативи для створення ефективних виробництв дрібної та середньої ланки «неформального сектора».

Список використаних джерел:

1. М. І. Карлін Фінансова система країн Африки / М.І. Карлін, О.А. Івашко. – Луцьк: Волин. мистецька агенція "Терен", 2012. – 236 с.
2. International monetary fund.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>.
3. Інформаційне агентство EADaily. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eadaily.com/en/>
4. TheWorldBank.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.worldbank.org/>.
5. TheBankofMauritius. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/index.htm>.

Стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні

У статті розглянуто сутність ринку страхування життя в Україні, досліджено проблеми, які створюють перешкоди задля подальшого розвитку даного сегменту страхового ринку, а також запропоновано рекомендації щодо удосконалення сфери страхування життя.

У сучасних умовах політичної та економічної ситуації в Україні, держава не здатна забезпечити матеріальний добробут своїх громадян. Відчуття надійності у майбутньому може дати страхування життя, адже в такому разі людина самостійно піклується про себе.

З усіх східноєвропейських країн Україна має найбільший потенціал на страховому ринку, зокрема в галузі страхування життя, якщо враховувати чисельність населення. Проте існує низка проблем, які гальмують розвиток страхового ринку. Процеси ринкових перетворень зумовлюють проведення дослідження міжнародного страхового ринку і розробку ефективних заходів щодо використання світового досвіду та усунення проблем у страхуванні життя задля розвитку цієї послуги в Україні.

Аналіз останніх наукових досліджень показує, що проблемам ринку страхування життя в Україні присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, таких як М. М. Александров, В. Д. Базилевич, О. О. Гаманков, Т.А. Говорушко, О. М. Залетова, С. С. Осадець, В. М. Фурман, Я. П. Шмелда. Але існує потреба в подальшому дослідженні перспектив розвитку ринку страхування та його ролі в покращенні соціального рівня життя суспільства, оскільки дане питання не є повністю вивченим.

Метою статті є визначення сутності ринку страхування життя, вивчення проблем, які стримують його розвиток та вдосконалення, та розгляд напрямів щодо вдосконалення сфери страхування життя.

Виникнення страхування життя зумовлене розвитком страхування в цілому, а також необхідністю системного соціального захисту громадян. За своєю сутністю воно є підгалуззю особистого страхування, яка є формою захисту від ризиків, які загрожують життю, здоров'ю та працездатності людини.

Згідно із законом України «Про страхування», страхування життя - це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [1].

Існують такі види страхування життя:

- страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу;
- страхування життя на випадок смерті;
- змішане страхування життя;
- страхування дітей до вступу до шлюбу;
- страхування життя з виплатою анuitету;
- довгострокове страхування життя працівників підприємств, установ, організацій за рахунок коштів роботодавців;
- страхування життя позичальника кредиту та інші [2].

Базовим видом у даній галузі страхування є змішане страхування життя, який об'єднує в одному договорі на одну особу кілька самостійних видів страхування, зокрема три випадки: дожиття до закінчення строку страхування, смерть застрахованого, а також втрата здоров'я від нещасних випадків. Змішане страхування життя є одним із найважливіших видів страхування для держави, адже значно зменшує витрати на соціально допомогу громадян. Також страхові компанії водночас працюють на економіку країни, забезпечуючи постійні довгострокові інвестиції за рахунок страхових фондів.

Договори змішаного страхування життя укладаються з громадянами віком від 16 до 75 років строком на 3, 5, 10, 15 або 20 років. Розмір страхової суми визначає страховальник [3, с. 83].

Очевидно, що страхування життя передбачає можливість покриття фінансових збитків під час настання непередбачуваних обставин, які несуть загрозу для життя і здоров'я людини. З іншого боку, страхування життя дає можливість заощаджувати певну суму коштів, тобто накопичити достатній капітал до виходу на пенсію, вносячи страхові платежі у сумі 4-5 тис. грн. щорічно до закінчення терміну дії договору страхування. Відповідно клієнт інвестує гроші в компанію, а взаємін отримує дохід у вигляді відсотків (зазвичай від 5-10%) залежно від валюти договору. Укладаючи договір страхування страховальник забезпечує собі захист при настанні нещасного випадку, інвалідності або критичного захворювання.

Договір страхування життя обов'язково містить основну програму страхування та може містити одну або декілька програм додаткового страхування. Програми встановлюють спеціальні умови страхування, як, наприклад, вимоги до віку застрахованої особи, перелік страхових випадків, порядок сплати страхових внесків, умови здійснення страхових виплат. Придбання основної програми страхування є обов'язковою умовою при укладенні договору страхування.

Практично всі страхові компанії в Україні представляють стандартизовані страхові продукти, які мало чим відрізняються. Фактично сьогодні на українському ринку страхування життя пропонуються три основні групи страхових продуктів:

1. Накопичувальні програми. Накопичувальне страхування - заплановане накопичення коштів до певного терміну та одночасно захист страховальника на випадок смерті. Додатково страховальник може обрати варіант захисту на випадок інвалідності: в цьому разі страхова компанія бере на себе оплату внесків за страховальника аж до зняття інвалідності або до закінчення дії договору.

2. Ризикові програми. Ризикове страхування - програма фінансово-захисного регулювання на випадок хвороби застрахованої особи або настання нещасного випадку, які могли б спричинити смерть, втрату працездатності, госпіталізацію або оперативне втручання.

3. Додаткові програми: страхування на випадок критичних захворювань, страхування на випадок госпіталізації, страхування на випадок проведення хірургічних операцій[4].

В цілому ринок страхових послуг, зокрема ринок страхування життя, залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків.

Проаналізуємо кількість страхових компаній в Україні за останні три роки, що представимо на рис. 1.

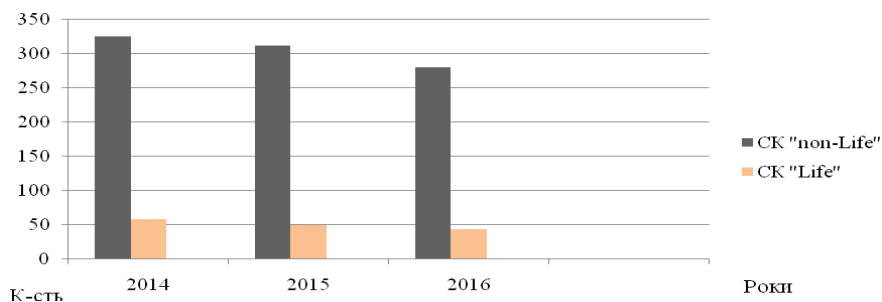

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній України за 2014-2016 рр.

За даними рисунка бачимо, що загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.2016 р. становила 323, з яких 43 страхові компанії зі страхування життя (СК "Life") та 280 страхових компаній, що здійснювали страхування, інше, ніж страхування життя (СК "non-Life"). За січень-вересень 2016 року в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року кількість страхових компаній зменшилась на 45.

Зменшення кількості компаній на страховому ринку свідчить про зниження довіри населення до страховиків, відсутність вільних коштів у населення для інвестування у зв'язку з економічною кризою у країні. Відповідно спостерігається зменшення кількості станом на 30.09.2016 року застрахованих фізичних осіб на 13,7% або на 653 765 осіб (станом на 30.09.2015 р. застраховано 4 765 558 фізичних осіб, станом на 30.09.2016 р. – 4 111 793 фізичні особи).

За 9 місяців 2016 року валові страхові платежі при страхуванні життя становили 1987,2 млн. грн., що на 32,2 % більше, ніж за 9 місяців 2015 року (станом на 30.09.2015 р. – 1503,3 млн. грн.). Структура валових надходжень страхових платежів (премій, внесків) станом на 30.09.2016 р. має такий вигляд: 1 894,8 млн. грн. (або 95,4%) – що надійшли від фізичних осіб; 92,4 млн. грн. (або 4,6%) – що надійшли від юридичних осіб[5].

Зміну обсягів надходжень страхових премій відображаємо на рис. 2.

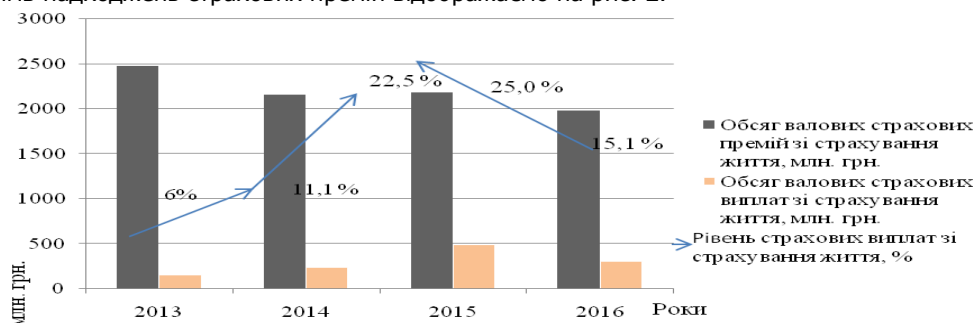

Рис. 2. Динаміка страхових премій та страхових виплат зі страхування життя за 2013-2016 рр.

Обсяг страхових виплат зі страхування життя станом на 30.09.2016 р. становив 299,1 млн. грн., що на 20,4% менше в порівнянні з відповідним періодом 2015 року (станом на 30.09.2015 р. – 375,6 млн. грн.).

Отже, у 2016 році зменшилась кількість укладених договорів зі страхування життя, що свідчить про подальшу дестабілізацію економіки та зниження довіри населення до страхової сфери. Також основними факторами, які гальмують розвиток ринку страхування життя та знижують його ефективність є:

- повільні темпи впровадження ринкових умов та реструктуризації економіки;
- недосконалість законодавчої бази, зокрема, недоліки податкового законодавства;
- тінізації економіки, як наслідок шахрайство страховальників, фіктивне «перестрахування»;
- економічна криза, наслідками якої є низький рівень платоспроможності населення, високий рівень інфляції;

- відсутність незалежної системи підготовки висококваліфікованих фахівців зі страхування;
- низький рівень капіталізації страхових компаній;

- значна монополізація страхового ринку як в ризикових видах страхування, так і в страхуванні життя.

Галузь страхування життя потрібно реформувати, беручи до уваги її сучасний стан, соціальне значення, а також притаманний їй потужний інвестиційний потенціал.

Відповідно тому, найближчими пріоритетами у регулюванні ринку страхування життя повинно стати:

- забезпечення прозорості страхового ринку;
- освоєння нових видів страхування життя та покращення якості послуг;
- розробка й ухвалення низки законодавчих актів щодо страхування життя;

- розробка комплексної програми заходів, спрямованих на підвищення поінформованості населення про вигоди, які воно може отримати скориставшись страховими послугами;

- розвиток страхового посередництва в частині сприяння діяльності страхових брокерів зі страхування життя;
- капіталізація сектора;
- покращення механізму управління ризиками через максимальну автоматизацію страхування життя, що дасть можливість страховикам швидко обробляти великі масиви баз даних;
- посилення співпраці держави й страхових компаній в напрямку розробки програм, які стосуються соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. №85/96-В [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
2. Урбанович В. А. Страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / В. А. Урбанович, Л. М. Маршук // Thescietificpotentialofthepresent. – 2016. – Режим доступу: http://ukrlogos.in.ua/01.12.2016_56.pdf.
3. Базилевич В. Д. Страхова справа./В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич.- 2-ге вид., перероб. і доп. - К.:Т-во"Знання",КОО,2002.-203с.
4. Ткаченко Є. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / Є. Ю. Ткаченко, О. В. Яришко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_2_144.pdf.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2016 року: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk_I%D0%86%D0%86_2016.pdf

Гнатюк Тетяна, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Каспрук А.Ю.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Страхування кредитних ризиків

Визначено поняття кредитного ризику. Надано загальну характеристику кредитного ризику. Розглянуто основні аспекти страхування кредитних ризиків. Досліджено механізм та обґрунтовано необхідність страхування кредитних ризиків.

Особливістю страхування кредитних ризиків є те, що в установлених відносинах між кредитором і його боржником існує предмет їх спільного інтересу (кредит), який ставить даних суб'єктів в діаметрально протилежні економічно-правові умови. Боржник зобов'язаний повернути отриману позику, а кредитор має повне право вимагати повернення наданої позики за заздалегідь узгодженими умовами. Невиконання цих умов загрожує кредитору фінансовими збитками [1, с.12].

Метою статті є визначення сутності кредитного ризику, напрямків розвитку страхування кредитних ризиків та його необхідності.

Питання страхування кредитних ризиків досліджували такі вітчизняні та іноземні науковці, як: Каракулова І.С., Базилевич В.Д., Клапків М.С., Черкасова О.В., Гарська Т.П. Але, незважаючи на дослідження окремих аспектів страхування кредитних ризиків, питання співпраці кредиторів зі страховими компаніями, а також механізм відшкодування збитків кредиторів, є вивченими не в повному обсязі.

Розвиток ринкових відносин дає зрозуміти господарюючим суб'єктам, що держава не гарантує сталого економічного існування. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядається питання страхування кредитних ризиків, свідчить, що інститут страхування впродовж тривалого часу покликаний нейтралізувати ризики негативного характеру, захист по яких розповсюджується переважно на майнові аспекти діяльності суб'єктів господарювання та захищає від неминучих втрат об'єкти, без яких фінансова діяльність неможлива. Однак розвиток страхування кредитних ризиків як виду, що не є розвиненим на сьогодні, свідчить, що у даній сфері суспільних відносин є достатня кількість законодавчих прогалин, внаслідок чого мають місце певні зловживання. Саме тому дослідження даної проблематики є актуальним.

Основний ризик кредитної операції з матеріальної точки зору проявляється в неперенесенні заборгованості, а з юридичної - в невиконанні зобов'язань [4, с. 47].

У практиці страхування найбільш використовуваними організаційними формами страхування кредитів виступають: страхування товарних кредитів, страхування кредитів під інвестиційні заходи, страхування споживчих кредитів, страхування матеріальних цінностей, які передаються в заставу, страхування експортних кредитів [2, с. 34].

Вищевказані форми відрізняються за характером наданого кредиту, який забезпечується страховим захистом. Слід зазначити, що найбільш розповсюдженою організаційною формою страхування кредитів є страхування товарних кредитів. Ця форма може охоплювати майже всі галузі господарства і чим далі, тим більше проникає в сферу послуг.

Страховий захист в страхуванні товарних кредитів забезпечується як на внутрішньому, так і зовнішньому (експортно-імпортному) товарообігу, який здійснюється на кредитній основі. Необхідність виникнення даної організаційної форми страхування кредитів пов'язана з випадками неплатоспроможності покупців-позичальників, які обумовлені багатьма факторами, наприклад нестачею власних наявних обігових коштів.

Товарний кредит - операція делькредерного типу, передбачає відшкодування витрат, що виникли внаслідок невиконання короткотермінових кредитних вимог по товарних поставках і наданні послуг. Страхування делькредере (на віру) - це страховий захист від можливих ризиків за фактом короткострокової дебіторської заборгованості, яка відбувається з поставки товарів і послуг внутрішнім і закордонним замовникам на строк, що не перевищує 180 днів. Делькредерне страхування починається з того моменту, коли всі поставки виконані, по ним виставлено необхідний рахунок і вони остаточно прийняті в роботу покупцем. Власнику поліса (тобто постачальнику) повертається збиток по дебіторської заборгованості, яка виникла внаслідок неплатоспроможності покупця [4, с.32].

Наступна форма страхування кредитних ризиків - споживчий кредит. При його розгляді необхідно визначити суб'єктів цієї форми страхування, обсяг відповідальності страховиків, а також звернути увагу на

наявність в даній формі страхового забезпечення як необхідної умови здійснення кредитної угоди. Бажаною надійністю в кредитних відносинах між кредитором і позичальником можна досягти за допомогою страхування матеріальних цінностей, які передаються в заставу. Такий вид страхування має здійснюватися за рахунок коштів заставодавця (він же страхувальник) в повній вартості попередньо закладеного майна, але на користь заставополучателя. Страхувальнику потрібно з'ясувати обсяг відповідальності страховика, порядок визначення розміру страхової суми, страхової премії, виявити фактори, що впливають на розмір тарифних ставок, з'ясувати обов'язки сторін при настанні будь-якого страхового випадку і т. п. [3, с. 67].

Специфічною формою страхування кредитів є страхування експортних кредитів. Суть його полягає в тому, що експортер, який надає відстрочку платежу, часто відчуває ризик непогашення або несвоєчасного погашення заборгованості імпортера. Для страхування експортних кредитів характерні властивості, що відрізняють його від інших організаційних форм страхування кредитів. Однією з таких характерних рис можна вважати те, що страхування експортних кредитів здійснюється, як правило, спеціалізованими установами, які належать державі, або держава в них має контрольний пакет акцій. У страхуванні експортних кредитів можна виділити кілька десятків ризиків, які можна об'єднати в дві групи: економічні та політичні ризики. Потрібно визначити їх, а також розібратися в організаційних засадах страхування експортних кредитів. Слід зазначити, що різноманітність умов експортного кредитування та труднощі з ідентифікацією та оцінкою кредитних ризиків не дають можливості застосування єдиних страхових тарифів, тому вони можуть істотно відрізнятися як в розрізі окремих країн, так і в розрізі окремих страхових установ навіть в межах однієї країни [3, с. 73].

Для кращого розуміння механізму дії кредитного страхування необхідно зупинитися на характеристичі страхування банківських кредитів, а саме на:

- страхуванні ризиків непогашення кредиту;
- страхуванні відповідальності позичальника за непогашення кредиту [1, с. 14].

У страхуванні ризику непогашення кредиту об'єктом страхування є повна відповідальність всіх або ж окремих позичальників перед банком за дії, пов'язані з несвоєчасним і повним погашенням суми кредиту та сплати нарахованих відсотків за його використання.

Попри усі несприятливі фактори, що стримують розвиток страхування ризиків банків в Україні, за кордоном цей метод управління ризиками став одним із найефективніших, що дає підстави вважати страхування одним із найкращих засобів мінімізації ризиків. Страхування кредитних ризиків – це не лише запорука збільшення прибутку банку, але й покращення його іміджу, що також сприяє підвищенню фінансової стабільності і конкурентоспроможності на ринку.

Страхування кредитних ризиків має велике значення для надання кредитних послуг. Механізми здійснення страхування кредитів розроблені та в змозі ефективно функціонувати, але їх необхідно вдосконалювати, з урахуванням особливостей економіки нашої країни. І якщо стабілізувати економічну ситуацію в країні та удосконалювати чинне законодавство в даній сфері, страхування кредитних ризиків матиме величезний потенціал і буде дуже прибутковою справою. Не дивлячись на недоопрацювання та недоліки законодавства, що гальмують розвиток страхування кредитних ризиків в Україні, даний метод є одним з найкращих та найефективніших засобів мінімізації кредитних ризиків та набуває все більшої популярності. Адже страхування кредитних ризиків сприяє підвищенню фінансової стабільності і конкурентоспроможності фінансово-кредитних установ нашої держави [3, с. 70].

Отже, подальший розвиток фінансово-кредитних інституцій потребує удосконалення механізму страхового захисту як позичальника, так і кредитора. У цьому контексті кредитні установи зацікавлені у наданні їм гарантій щодо майнової відповідальності страховика за несвоєчасне або не у повному обсязі погашення заборгованості страхувальника. У свою чергу страхувальник, укладаючи договір кредитного страхування, повинен мати впевненість у здатності страховика розрахуватися з кредитором у разі неплатоспроможності страхувальника.

Список використаних джерел

1. Ванца О. / Сучасний стан розвитку страхування кредитних ризиків банків / О. Ванца // Вісник університету банківської справи НБУ. - 2010. - №4. - С. 11 – 15.
2. Гарська Т. / Страхування, як одна із форм забезпечення кредитів / Т. Гарська // Наукові праці Національного університету біоресурсів України. - 2011. - №9. - С. 32-38.
3. Арчакова О. Деякі особливості національного регулювання валютного ризику / О. Арчакова // Финансовые риски. - 2007. - № 2. - С. 67-73.
4. Базилевич В. Страхова справа. / В. Базилевич, С. Базилевич // -К.: Т-во «Знання», КОО, 2002.- 203 с.

Григоряк Ілля, 2 курс, спец. «Фінанси та кредит»,
Наук. кер.- Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Розвиток загальнообов'язкового соціального страхування в Україні

В статті досліджуються проблеми розвитку загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні. Аналізуються позиції українських науковців щодо змісту поняття загальнообов'язкового державного соціального страхування, пропонується авторське визначення даного поняття. Наголошується на необхідності нагального запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні, що дозволить значно покращити медичне обслуговування громадян держави.

З виникненням незалежної Української держави відбувається поступова зміна розуміння сутності соціального забезпечення в контексті європейських традицій. Значної уваги потребує процес формування законодавчої бази в сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян.

Метою даної статті є дослідження теоретично-правових проблем загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Проблема становлення загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні знайшла своє відображення у працях сучасних вітчизняних науковців В.М. Андріїва, Н.Б. Болотіної, М.І. Бондарука, І.О. Гуменюк, О.В. Москаленко, О.Л. Кучми, С.М. Синчук, С.О. Сільченко, С.М. Прилипка, М.М. Шумила та інші. Проте складні економічні реалії вимагають постійного максимального зосередження уваги на питаннях соціального забезпечення громадян, зокрема вдосконалення правового регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загальні правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні викладені в Основах законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98- ВР. Згідно даного закону загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначається як система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [1]. Варто погодитись з думкою вченого-правника О.В. Москаленко, яка, досліджуючи зміст принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування, наголошує, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування – один з найважливіших інститутів соціального забезпечення, завданням якого є підтримання добробуту громадян та їх сімей у визначених законодавством випадках. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування є одним з механізмів реалізації конституційного права на соціальний захист [2, с. 353].

В науковій літературі поняття соціального страхування пов'язується, насамперед, з особливістю матеріального забезпечення страхових соціальних допомог у зв'язку з настанням соціальних страхових випадків, котрі в доктрині права соціального забезпечення дістали назву соціальних ризиків. Досліджуючи питання теорії правовідносин соціального страхування, С.О. Сільченко звертає увагу на соціальний аспект, який відокремлює соціальне страхування від інших видів особистого страхування. Він утілений в особливій природі страхових ризиків. Останні пов'язані з ймовірністю втрати заробітку як основного джерела існування найманих працівників, що породжує негативні наслідки у вигляді настання соціальної незабезпеченості, бідності... Це, у свою чергу, зумовлює широку сферу дії соціального страхування, необхідність його побудови на засадах загальнообов'язковості [4, с. 606]. Мені імпонує точка зору вченої С.М. Синчук, яка, аналізуючи теорію соціального ризику за правом соціального забезпечення, виділяє таку важливу ознаку соціальних ризиків, як соціальна значимість (соціально-значимі обставини) [5, с. 56]. На думку С.М. Синчук, соціальне страхування – це система правовідносин щодо надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам (членам їх сімей) у разі настання соціальних страхових випадків у розмірах і порядку, передбачених законами за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових платежів роботодавцями та особами, в користь яких здійснюється страхування, а також бюджетних асигнувань [6, с. 378]. Визначаючи зміст поняття «загальнообов'язкове державне соціальне страхування», вчений О.В. Москаленко слушно зосереджує увагу на комплексному характері даного поняття. Вона визначає загальнообов'язкове державне соціальне страхування як форму соціального забезпечення населення, що становить собою сукупність створюваних та гарантованих державою економічних, організаційних і правових заходів, спрямованих на компенсацію або мінімізацію наслідків погіршення матеріального і соціального становища працівників, а в передбачених законом випадках – інших категорій громадян у разі хвороби, втрати працездатності, годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, старості, а також у випадку настання інших установлених законодавством страхових ризиків, за рахунок коштів страхових фондів, що формуються шляхом сплати обов'язкових страхових внесків роботодавцями, громадянами, а також інших джерел передбачених законом надходжень, що використовуються виключно за їх цільовим призначенням [7, с. 253]. Слід зазначити, що наведені доктринальні визначення заслуговують на увагу і є структурно завершеними. Разом з тим проблема вдосконалення правового понятійного апарату нормативної бази права соціального забезпечення залишається актуальною і потребує подальших наукових пошуків. На мій погляд, загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це правові відносини, що виникають між учасниками соціально-страхових відносин (застрахованими особами, страхувальниками, страховиками) з метою захисту соціально-правових інтересів застрахованих осіб у зв'язку з виникненням суспільно-значимих обставин (страхових випадків), які згідно чинного законодавства України є підставою для здійснення страхових соціальних виплат за рахунок коштів страховиків (фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування).

Проблематика розвитку загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні полягає і в тому, що Україна – одна з небагатьох країн світу, де не запроваджено загальнообов'язкове державне медичне страхування, хоча цей вид страхування передбачено у [ст. 4] Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Така ситуація негативно впливає на функціонування системи медичного обслуговування в Україні. За даними озвученими на парламентських слуханнях «Сучасний стан, шляхи і перспективи у сфері охорони здоров'я України», що проходили у Верховній Раді України 05.06.2013 р., у рейтингу стану здоров'я громадян країн світу, проведеному агентством «Блумберг», Україна посіла 99-те місце серед 145 країн. Першочерговими завданнями є можливість прийняття пілотного проекту щодо запровадження експерименту про проведення першого етапу обов'язкового соціального медичного страхування на ліки та лікарські засоби; внести на розгляд парламенту проект Медичного кодексу, в якому передбачити, зокрема, такі питання: внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я, до Конституції України, де знову повернутися до питання гідної оплати праці медикам шляхом гонорарів; про фінансування системи охорони здоров'я; про сільську медицину; про права пацієнтів і лікарів; про соціальний захист медичних працівників; про гарантований рівень медичної допомоги; про лікарняні заклади охорони

здоров'я; про лікарські асоціації та про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування. Дійсно, саме запровадження страхової медицини варто розглядати як вагомий крок для виправлення вказаної ситуації.

Враховуючи вищезазначене, можна констатувати наступне:

- в незалежній Україні кардинально змінюється сутність соціального страхування в контексті загальноприйнятих європейських засад, разом з тим законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування потребує постійного вдосконалення;
- моє бачення даного визначення є таким, загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це правові відносини, що виникають між учасниками соціально-страхових відносин (застрахованими особами, страхувальниками, страховиками) з метою захисту соціально-правових інтересів застрахованих осіб у зв'язку з виникненням суспільно-значимих обставин (страхових випадків), які згідно чинного законодавства України є підставою для здійснення страхових соціальних виплат за рахунок коштів страховиків (фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування);
- формування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні має незавершений характер, оскільки в державі не запроваджено загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, що, в свою чергу, негативно впливає на медичне обслуговування в Україні;
- в процесі впровадження загальнообов'язкового державного медичного соціального страхування не є доцільним створювати Фонд загальнообов'язкового державного медичного страхування, відповідні функції можуть бути покладені на Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування. Це сприятиме ефективному формуванню структури соціально-забезпечувальних органів, покликаних впроваджувати в життя дієву соціальну політику держави.

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України від 05.06.1998 р. – № 23, стаття 121.
2. Москаленко О.В. Щодо принципу державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав / О.В. Москаленко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. Збірник наукових праць. – № 21. – 2011. – С. 353–358.
3. Сільченко С.О. Окремі питання теорії правовідносин соціального страхування / С.О. Сільченко // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. 36. наук. праць. Матеріали І між нар. наук. – практ. конф. (Київ, 25-26 квіт. 2013 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. Н.М. Хуторян, доц. В.І. Щербини. – К. : Ніка-Центр, 2013. – 676 с. – С. 605–609.
4. Синчук С.М. Теорія соціального ризику за правом соціального забезпечення / С.М. Синчук // Право України. – 2003. – № 3. – С. 55–59.
5. Синчук С.М. Про поняття та особливості соціального страхування / С.М. Синчук // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2003. – Вип. 38. – С. 375–381.
6. Москаленко О.В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки: монографія / О.В. Москаленко. – Х. : Юрайт, 2012. – 400 с.

Гулянич Мирон, Візітіу Василь, 2 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Зарубіжний досвід соціального страхування

У статті розглянуто зарубіжний досвід соціального страхування та можливості його використання в Україні.

Актуальність теми полягає в тому, що соціальне страхування являє собою важливим елементом соціального захисту населення. Досвід зарубіжних країн у сфері соціального страхування має вказати на ті досягнення, які були досягнені іншими державами в організації державного соціального страхування. Особливо актуальним це питання є в Україні, оскільки держава ще не має глибоко розробленої обґрунтованої та несуперечливої соціальної політики. Перехід до ефективної моделі соціальної політики характеризується складністю необхідних глибоких перетворень і вимагає комплексного, системного підходу.

Дослідженню проблем соціального захисту населення присвячено достатньо багато наукових видань та статей. Окремі питання економічного змісту, формування і фінансування соціального захисту населення розглянуті в роботах таких вчених, як Арістової А., Боярчука Т., Баранової Н.П., Гриненко А., Єршова І., Коваль О.Я., Лібанової Е., Новікова В., Новікової Т.В., Овчаренко І., Папієва М., Примостка О., Савченко Н., Семигіної Т., Сидорук А., Тарасенко Л.Л., Шевчук П., Юрія С., Юрченко Ю., Яцків Т.Г.

Метою наукового дослідження є дослідження зарубіжного досвіду фінансування соціального захисту населення та можливостей його використання в Україні.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту (включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби; повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; втрати годувальника; безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом) за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом (далі — роботодавець), громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [1].

Соціальне страхування, є організаційно-фінансовою системою, чия діяльність спрямована на захист втрат від соціальних ризиків за рахунок спеціальних фондів, які формуються державою, дохідна частина яких складається із внесків працівників і роботодавців.

На прикладі США, загальнонаціональна система соціального страхування виникла за ініціативою державної влади, на відміну від більшості країн Європейського Союзу, організовується і управляється федеральним урядом та урядами штатів.

В країнах ЄС, системи соціального страхування склалися поступово, шляхом розвитку товариств взаємного страхування і тільки з часом вони отримали законодавчий статус загальнодержавної системи.

Соціальне страхування країн ЄС сконцентроване на забезпечення основних потреб населення та запобігання значного зниження доходів внаслідок дії факторів ризику [3, с. 52].

1. Форма фінансування соціальних видатків у різних країнах Європи є схожими, але є деякі відмінності, наприклад:

1) північно-європейські країни (Ірландія, Великобританія, Ісландія, Норвегія та інші «Країни Скандинавського півострова»), сума відрахувань до фондів встановлена в межах 12-15% ВВП. У Швеції частка соціальних видатків становить 39% ВВП, водночас в Ірландії ці показники трішки зменшені і становлять відповідно 21-33%, але це вважається достатньо високим показником.

2) У Німеччині, Бельгії та Нідерландах, частка соціальних видатків у ВВП становить приблизно 25-30%, 60% з яких покриваються за рахунок систем соціального страхування.

Загалом можна спостерігати, що практично для вищерозглянутих країн існує тенденція до зростання частки систем соціального страхування у фінансуванні соціальних видатків, таким чином держава забезпечує високий рівень соціального захисту та рівень життя населення.

Метою системи соціального страхування є забезпечення мінімального життєвого рівня населення, це означає забезпечення базовими потребами населення.

Соціальне страхування отримало найбільш ранній розвиток у таких країнах як Німеччина та Франція. Для цієї системи можна виділити чотири основні законодавчо закріплені види соціального страхування: пенсійне, медичне, на випадок безробіття та від нещасних випадків на виробництві чи професійних захворювань [5, с.36].

У більшості країн основний тягар виплат внесків припадає на роботодавців, в Італії та Іспанії цей показник сягає приблизно 75%. Винятком є Нідерланди, де працівники сплачують біля 65% загальної суми внесків. Розмір внесків відносно заробітної плати коливається від 15% в Ірландії до 45% у Франції, Греції та Нідерландах (в Україні становить 22% від заробітної плати).

Система соціального страхування Нідерландів є найбільш розвинутою в Європі за масштабами виплат і має багато «неодинарних» характеристик. У Нідерландах соціальне страхування здійснюється за двома законодавчо-фінансовими формами:

- системою національного страхування;
- системою страхування найманих працівників.

Державному страхуванню Нідерландів підлягає все населення країни, що є обов'язковим у нашому випадку. Джерелами державного страхування є відрахування з доходів громадян, в Україні здійснюється за допомогою внесків фізичних і юридичних осіб до недержавних страхових компаній які надають послуги зі страхування. Кошти перераховуються роботодавцями, з якими працівники укладають договір (контракт). У випадку індивідуального підприємництва страхові внески перераховуються безпосередньо працівниками.

Аналіз системи соціального страхування США, має велике значення для України, тому що США характеризується можливо більш зниженою системою соціального страхування, тобто сам портфель страхового забезпечення є меншим у порівнянні із розвиненими країнами ЄС, але в той же час дуже ефективним. Законодавчою основою програми соціального страхування США став Закон «Про соціальне забезпечення», який був прийнятий у 1935 році.

Окремою системою, яка не має загальнонаціонального характеру і функціонує на рівні штату, є соціальне страхування з безробіття. Фінансовою основою програм соціального страхування є внески як працівників, так і роботодавців. Страхові тарифи встановлюються диференційовано за прогресивною шкалою в рівних розмірах для працівника і роботодавця.

Програмами соціального страхування охоплюється 88% працюючого населення США, враховуючи і осіб, які отримують доход за рахунок ведення бізнесу. Допомогу соціального страхування отримує більше, ніж 18% населення; видатки на ці погребі становлять 25% всіх федеральних витрат, а внески за програмою соціального забезпечення становлять 25% федеральних доходів.

Найбільш вагомим економічним елементом системи соціального страхування як і у будь-якій державі є пенсійне. Істотне підвищення протягом останніх 50 років рівня державного пенсійного забезпечення в розвинутих країнах призвело до того, що фінансове навантаження, пов'язане з утриманням літнього покоління, зросло, а сама чисельність людей похилого віку становило більше працездатного населення, таке явище називають «старіння нації». На кінець 90-х років XX ст. витрати на виплату державних пенсій у більшості країн ЄС перевищили 15% ВВП.

Проблема реформування всієї системи пенсійного забезпечення постає у всіх країнах світу. Складність полягає в тому що пошук шляхів та напрямів змін визначається як основними глобальними засадами пенсійного страхування, так і його особливостями в кожній країні, тобто кожна країна формує систему пенсійної допомоги під себе. З огляду на це на даний час у світі можна назвати два основних типи державних пенсійних систем: розподільчі та накопичувальні [4, с.10].

Розподільчі — це системи, бюджет яких формується на основі поточних надходжень та виплат (вони діють у країнах що розвиваються, наприкладі України):

- диференційована з високим коефіцієнтом заміщення доходу (60—65 %) — країни ЄС, за винятком Нідерландів;
- обмежено диференційована з низьким заміщенням (27 - 30 %) — США;
- не диференційована — Нідерланди (незалежно від доходу пенсії надаються в однакових розмірах на рівні прожиткового мінімуму подружжя).

Накопичувальні — це такі системи, в яких кошти зосереджуються на персональних рахунках, і їхня сума зростає внаслідок вкладання коштів. Як загальнонаціональні, такі системи існують у Східній Азії та Латинській Америці. На відміну від розподільчих, накопичувальні системи досить вразливі стосовно фінансових ризиків. Проте загальнонаціональні накопичувальні пенсійні системи неодноразово створювались саме в країнах

Латинської Америки, де загальноекономічна та фінансова ситуації не відзначалась стабільністю, а державний борг досягав значних розмірів. Довгий час саме державні накопичувальні системи існують лише в Сінгапурі та Малайзії.

В умовах демографічної кризи такі системи виявляють стійкість та для елімінування впливу демографічних змін на розподільчу систему передбачають здебільшого формування накопичувального стратегічного резерву. Водночас для систем з високим коефіцієнтом заміщення збереження платоспроможності вимагає зниження цього коефіцієнта і доповнення розподільчої системи накопичувальним сектором.

Державне соціальне страхування являє собою обов'язковий і невід'ємний компонент будь-якого розвинутого суспільства. Метою державного соціального страхування є стабільність суспільного розвитку країни.

Досвід Швеції та інших скандинавських країн у сфері соціального страхування доводить, що надмірне захоплення соціальними проектами може призвести до зниження розвитку економіки, що негативно може позначитися на всіх сферах життя суспільства і держави, в тому числі і на державному соціальному страхуванні, що може зажадати негайних реформ.

Україні, в період трансформаційних змін необхідно запозичувати досвід соціального страхування у розвинутих країн світу та удосконалювати свою діючу систему соціального страхування.

Список використаних джерел:

1. Нікітчина О. В. Особливості формування інституту соціального захисту населення України [Електронний ресурс] / О. В. Нікітчина. — Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
2. Управління соціальним забезпеченням: практичний посібник для членів правління установ соціального забезпечення в Центральній та Східній Європі. — Будапешт, Міжнародне бюро праці, 2014.
3. Поляк Н. О. Методологічні підходи щодо адаптації українських соціальних стандартів до стандартів Європейського кодексу соціального забезпечення / Н. О. Поляк // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Серія. Економічні науки. — 2013. — № 7 (196), ч. 2. — С. 161–167.
4. Поляк Н. О. Порівняння українського законодавства у галузі соціального забезпечення з нормами Європейського кодексу соціального забезпечення / Н. П. Баранова, Н. О. Поляк // Актуальні питання кодифікації законодавства України. — Випуск 2. — К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. — С. 11–16.
5. Антропов В. В. Социальная защита в странах Европейского союза. История, организация, финансирование, проблемы / В. В. Антропов. — М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2014. — 271 с.
6. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення. Конвенція №102 / Конвенції та рекомендації, ухвалені міжнародною організацією праці. 1919-1964. Т.І. — МОП. — Женева. — 2010. — С. 554

Дмитрук Оксана, 5 курс, спец. «Державні фінанси»,
Наук. кер. – Юрій С.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Теоретико-практичний огляд боргової ситуації в Україні

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів боргової залежності України та визначення ролі Міжнародного Валютного Фонду щодо покращення боргового стану країни. Приділена увага причинам виникнення державного боргу. Визначено шляхи оптимізації боргової залежності України в контексті співпраці з Міжнародним валютним фондом.

Кризовий стан, який охопив всю територію нашої держави, пов'язаний із різноманітними і важливими соціально-економічними факторами та фінансовою нестабільністю, що виникали протягом останніх кількох років. Ці негативні явища поглибилися з 2014 року через збройний конфлікт на Сході України та анексію Російською Федерацією Автономної Республіки Крим. У зв'язку з даними подіями, боргове становище нашої країни значно погіршилося. Якщо вчасно не розпочати вирішення проблем управління державним боргом, то можуть виникнути ще більші загострення фінансово-економічної кризи. У майбутньому це може призвести до негативних зрушень у вітчизняній фінансовій системі, а можливо навіть і до дефолту.

На сьогоднішній день відсутній повноцінний системний аналіз механізмів та інструментів зовнішньої фінансової допомоги країнам, що потерпають від економічно-фінансової кризи. Це істотно ускладнює розроблення ефективної боргової стратегії в Україні, може завадити адекватній оцінці боргових ризиків, призвести до дестабілізації національної фінансової системи, знизити рівень довіри до держави як суверенного позичальника та збільшити ймовірність дефолту. Тому дослідження інструментарію подолання економічної кризи з використанням позик Міжнародного валютного фонду є актуальним для багатьох країн світу, включаючи Україну.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів боргової залежності України та визначення ролі Міжнародного Валютного Фонду щодо покращення боргового стану країни.

Ця проблематика була досліджена багатьма вченими, зокрема: В.В. Лісовенко, Т.В. Черничко, І.С. Мірошніченко та іншими.

Розвиток економіки України нині перебуває у складних, неординарних умовах кризи державних фінансів і грошово-кредитної системи, значного послаблення фінансової стійкості й рівноваги, серйозних внутрішніх і зовнішніх викликів. Усе це знаходить відображення в падінні ВВП, загальному дефіциті торговельного й платіжного балансів, фінансових ресурсів на макро- й мікрорівні, зростанні інфляції, бюджетного дефіциту та державного боргу. Для виходу з гострої кризи, реформування та реструктуризації економіки й фінансів, макрофінансової стабілізації необхідні рішучі дії, відповідні обсяги грошових ресурсів. У цих умовах потрібно задіяти всі реальні джерела фінансування [1, с. 8].

Виникнення державного боргу будь-якої країни здійснюється кількома вагомими причинами - суб'єктивними та об'єктивними. Об'єктивними вважаються:

- погіршення світової економічної кон'юнктури, що негативно впливає на вітчизняне виробництво;
- боргові зобов'язання, що виникли у зв'язку із зміною суспільного ладу та переходом прав правонаступництва і пов'язані з попередніми запозиченнями;

- утворення нових країн у зв'язку з розпадом світових імперій, які накопичили борги;
- застосування нових виробничих технологій в передових індустріальних країнах та багато ін.

До суб'єктивних відносять:

- невірна курсова політика Національного банку України;
- невірно спроектований та затверджений головний бюджетний закон країни;
- нецільове використання бюджетних коштів;
- недостатня підготовка та непрозоре проведення тендерів з державних закупівель;
- несвоєчасне фінансування та виконання інфраструктурних, будівельних проектів, що зумовлює потребу у залученні додаткових коштів для консервації та зберігання об'єктів [2, с. 311].

Державні запозичення є інструментом фінансування бюджету країни. Використання цього інструменту залежить від реалізації бюджетних завдань у частині як доходів, так і видатків. Забезпечити зростаючі потреби підприємств і населення лише за рахунок податкових надходжень зазвичай дуже складно. Тому дефіцит державного бюджету досить часто фінансується за рахунок боргових інструментів. При цьому збільшуються й обсяги боргових операцій.

Розрізняють два основних види фінансування: монетарне й боргове, кожен із котрих має свої переваги та недоліки. Так, використання монетарного фінансування призводить до нарощення грошової маси та зрештою - до зростання інфляції. А застосування боргових інструментів спричиняє підвищення рівня витрат, пов'язаних із обслуговуванням державного боргу, отже, збільшення дефіциту державного бюджету.

Як правило, під час фінансово-економічної кризи уряд вдається до обох видів фінансування, адже вартість фінансових ресурсів для такої країни зазвичай зростає. Це пояснюється зниженням упевненості щодо економічних успіхів її уряду, зростанням інфляції та виникненням фінансових ризиків для інвесторів [3].

Затяжне негативне фінансове становище в Україні розпочалося ще у 2008 році, в той час, коли відбулася Світова економічна криза, яка мала величезний вплив на економіку нашої держави. Саме через неї розпочалося стрімке збільшення зовнішніх боргів, а вже з 2014 року і по сьогоднішній день дійшло свого апогею (табл. 1).

Таблиця 1

Структура державного та гарантованого державного боргу в Україні протягом 2008 - 2016 рр.[4]

Роки	Державний внутрішній борг		Державний зовнішній борг		Гарантований державою борг		Державний і гарантований державою борг		Курс долара до гривні
	млрд. грн.	млрд. дол.	млрд. грн.	млрд. дол.	млрд. грн.	млрд. дол.	млрд. грн.	млрд. дол.	100 дол.
2008	44,7	8,5	86,0	16,3	58,7	11,1	189,4	36,0	526,7
2009	91,1	11,7	135,9	17,4	90,9	11,7	317,9	40,8	779,1
2010	141,7	17,9	181,8	22,9	108,8	13,7	432,3	54,5	793,6
2011	161,5	20,3	195,8	24,6	115,8	14,5	473,1	59,4	796,8
2012	190,5	24,5	208,9	26,8	116,3	14,9	515,5	66,2	779,1
2013	257,0	32,2	223,3	28,0	104,6	13,1	584,9	73,2	799,0
2014	461,0	29,3	486,0	30,8	153,8	9,8	1100,8	69,9	1576,0
2015	508,0	24,1	825,9	39,5	237,9	11,3	1571,7	74,5	2109,6
2016	670,6	24,6	980,2	60,7	278,9	10,3	1929,7	70,9	2719,0

Виходячи з даних, наведених у табл. 1, можна зробити висновки, що ситуація між 2008 роком та 2016 роком кардинально змінилась. У 2008 році державний і гарантований державою борг разом становив 189,4 млрд. грн., або 36,0 млрд. дол., а в 2016 році цей показник становив колосальну суму - 1929,7 млрд., або 70,9 млрд. дол., що на 51% більше.

Останні кілька років (з 2014 р. по 2016 р.) показники державних зобов'язань, як внутрішні, так і зовнішні є абсолютно невітніми і мають стрімку тенденцію до збільшення. Державний зовнішній борг збільшився на 494,2 млрд. грн., або на 29,9 млрд. дол., що являє собою величезне збільшення боргової суми перед зовнішніми позичальниками. При цьому внутрішній державний борг зріс на 209,6 млрд. грн., але у доларовому еквіваленті він зменшився на 4,7 млрд. дол. Це пов'язано з постійною гіперінфляцією, яка присутня на сьогоднішній день в Україні. Таким чином можна простежити курс національної валюти за НБУ протягом досліджуваних років.

Погіршення рейтингових оцінок для України обмежує можливості запозичень на зовнішніх ринках та прискорює вплив іноземного капіталу. У короткостроковій перспективі боргове навантаження зберігатиметься на високому рівні через необхідність фінансування дефіциту бюджету та оборонної галузі, зростання розміру субсидій для захисту найуразливіших верств населення від підвищення тарифів на газ і теплопостачання, потребу в наданні допомоги переселенцям зі Східної України, збільшення видатків на обслуговування державного боргу України внаслідок девальвації гривні тощо.

Для подолання негативних тенденцій у сфері державного боргу вже зроблено ряд кроків. Зокрема, урядом України спільно з Міжнародним валютним фондом у лютому 2015 р. було започатковано нову програму взаємодії в рамках «Механізму розширеного фінансування» (EFF) на загальну суму близько 17,5 млрд. дол. США, яка передбачає ряд ключових реформ - ефективних рішень в управлінні економікою, боротьбі з корупцією, наведення порядку в енергетиці, оптимізацію і скорочення державних видатків, збільшення до 3% ВВП витрат на інвестиції, скорочення числа чиновників. Крім того, метою нової програми є стабілізація банківської системи і валютного курсу.

Вважаємо, що для поліпшення ситуації у сфері управління державним боргом нашої державі необхідно й надалі тісно співпрацювати з Міжнародним валютним фондом, а також проводити консультації з власниками українського суверенного боргу стосовно можливості його реструктуризації з метою забезпечення прийнятного рівня боргового навантаження в середньостроковій перспективі.

Варто зауважити, що Міжнародний валютний фонд відіграє важливу роль у процесі реформування глобальної фінансової системи та подоланні проблем, пов'язаних із суверенним боргом. Досвід, напрацьований цією інституцією впродовж багатьох десятиліть, дає змогу надати вірогідніший прогноз щодо наближення фінансової кризи та розробити комплекс заходів задля зменшення її негативного впливу. За допомогою розвинутого інструментарію Міжнародного валютного фонду можна знайти розумний баланс між ціною зниження боргових ризиків і наслідками регуляторного впливу в країнах, що опинилися в кризовому стані.

Обов'язковою умовою виконання програм взаємодії різних країн із Міжнародним валютним фондом є здійснення урядом комплексу заходів, однак їх підготовка передбачає чітку координацію дій між органами державної влади, які відповідають за формування податкової й митної політики, обіг цінних паперів, а також центральним банком [5].

Якщо уряд не проводить необхідних реформ й надалі розв'язує проблеми державного бюджету переважно за рахунок внутрішніх і зовнішніх позик, ситуація істотно погіршується. У такій країні розвивається боргова криза, тож вона, з огляду на зниження її кредитного рейтингу, вже не зможе отримувати зовнішні фінансові ресурси. У такий період уряд, як правило, не може одержати боргові ресурси навіть на внутрішньому борговому ринку, оскільки банківська система втрачає свою ефективність та сама бореться за виживання.

Згідно зі ст. 5 Угоди Міжнародного валютного фонду, країні-члену тимчасово можуть надаватися загальні ресурси Фонду за дотримання адекватних гарантій щодо створення в ній стану впевненості, що забезпечує можливість виправлення диспропорцій у платіжному балансі без використання заходів, які можуть завдати шкоди добробуту на національному або міжнародному рівні [6]. Кредит від Міжнародного валютного фонду забезпечує резервні можливості, що полегшують проведення заходів стабілізації та реформ, спрямованих на відновлення платіжного балансу і створення умов для активного економічного зростання.

Таким чином, протягом останніх восьми років так звана «боргова яма» в Україні постійно збільшується, що має негативні наслідки для фінансової системи держави в цілому. Саме такі міжнародні фінансові організації, як Міжнародний валютний фонд дозволить нашій державі вийти з критичного боргового стану, але лише після належного виконання умов, які були визначені МВФ та погоджені урядом України. До того часу, державні боргові зобов'язання будуть мати тенденцію до зростання.

Список використаних джерел:

1. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч // Фінанси України. – 2014. – № 12. – С. 7-31. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_3.
2. Черничко Т.В. Структура державного боргу України /Т.В. Черничко, С.Ф. Черничко // Науковий вісник НЛТУ України : наук. період. журнал. – 2014. – Вип. 24.2. – С. 310-315.
3. Мірошниченко І.С. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / І.С. Мірошниченко // Облік і фінанси. – 2014. – № 3. – С. 102-109. – Режим доступу :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2014_3_18.
4. Державний та гарантований державою борг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statistichni-materiali-schodo-derzhavnogo-ta-garantovanogo-derzhavno-borgu-ukraini>
5. Історія співпраці України з Міжнародним валютним фондом / М-во фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?id=388292&cat_id=353172
6. Статті Угоди Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/print1411067053625824>

Дмитрук Оксана, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Ватаманюк О.С.

Чернівецький торгово-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Бюджетна політика видатків міста Чернівців в умовах фінансової децентралізації

У статті розглянуто стан бюджетної політики видатків м. Чернівці, зазначено основні проблеми та перспективи розвитку.

Місцеве самоврядування в Україні за роки незалежності пройшло нелегкий шлях становлення та довело свою важливість, і спроможність вирішувати проблеми та забезпечувати існування територіальних громад. Водночас невирішені проблеми й неврегульовані питання щодо фінансової самостійності місцевих бюджетів свідчать про необхідність подальшого пошуку джерел підвищення якості надання послуг населенню місцевих територіальних одиниць. В більшості, громадяни нашої держави поступово інтегруються в структуровану систему місцевого самоврядування, як повноправні територіальні громади. Вони щоденно зустрічаються з правовою та фінансовою діяльністю виокремлених структур самовладдя, а отже, на підставі переважно цього досвіду в них формується ставлення до влади – як місцевої, так і центральної, а також до держави в цілому.

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню населення суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Значний внесок в осмислення нагальних проблем місцевого самоврядування та дослідження шляхів їх вирішення зробили сучасні фахівці галузі державного управління та місцевого самоврядування: О. Батанова, В. Борденюк, О. Дробота, М. Корнієнко, О. Лазор, П. Любченко та інші. Такі вчені, як Буряченко А.Є., Волохова І. С., Глущенко Ю. А. досліджували фінансовий аспект проблем місцевого самоврядування.

Фінансова незалежність місцевих органів влади полягає в можливості самостійного вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного й соціального розвитку територій. Стратегічні перетворення місцевого самоврядування мають на меті належну імплементацію положень Європейської Хартії місцевого самоврядування, що передбачає, перш за все, розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів самоврядування внаслідок чіткого розподілу функцій між рівнями влади та забезпечення їх виконання необхідними фінансовими ресурсами [2].

В умовах перехідного періоду до досконалої демократії та децентралізації, економічно-соціальний розвиток України потребує розширення управлінських прав на місцях, збільшуючи в такий спосіб можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території. У процесі місцевого фінансування розкривається перш за все спрямованість бюджету на виконання функцій органів місцевого самоврядування, визначається рівень їхньої корисності та стратегічний напрям розвитку території.

Основою фінансової незалежності є ведення самостійності у дохідній та видатковій частині бюджету. Видатки місцевих бюджетів регулюють та стимулюють розвиток сфер економіки регіонів у територіально-галузевому аспекті та задоволенні потреб населення, а також віддзеркалюють наслідки економічних і соціальних змін, що відбуваються в суспільстві. Таким чином, видатки бюджету згідно з Бюджетним кодексом - це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум. У Кодексі наводиться також термін витрати бюджету, тобто видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу [1].

Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються місцевими бюджетами цих громад; видатки, пов'язані зі здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, - відповідними районними та обласними бюджетами. Видатки місцевих бюджетів, передбачені ст. 70 Бюджетного кодексу, включають бюджетні призначення, установлені рішеннями про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією відповідних програм. Перелік програм залежить від рівня місцевого бюджету. Проте є певні суперечності між нормами Бюджетного кодексу та Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

Для оцінки структури видатків бюджету м. Чернівців за 2013 -2015 рр. проаналізуємо наступні дані (табл. 1.):

Таблиця 1

Динаміка видатків бюджету м. Чернівці за 2013-2015 рр. (тис. грн.)

Найменування	Роки			Відносне відхилення, %		
	2013	2014	2015	2014/ 2013	2015/ 2014	2015/ 2013
Державне управління	38658,9	40 668,9	49 932,8	4,9	18,5	22,5
Освіта	302987,4	309 630,7	386 433,6	2,2	19,8	21,5
Охорона здоров'я	161342,3	157 728,9	210 199,3	-2,2	24,9	23,2
Соц. зах. та соц. заб.	223329,8	237 516,4	309 204,9	5,9	23,1	27,7
Житл.-ком. господарство	51829,2	89 299,6	134 524,1	41,9	33,6	61,4
Культ. і м-цтво	27296,4	27 614,6	32 167,2	1,1	14,1	15,1
ЗМІ	628,2	645,9	643,9	2,7	-0,31	2,4
Фізична культура і спорт	6310,3	6 669,1	8 377,02	5,4	20,4	24,6
Будівництво	19660,6	17 186,3	72 635,9	-14,4	76,3	72,9
Сільське і лісове, рибне госп. та мисливство	16,4	15,6	317,5	-5,1	95,0	94,8
Транспорт, дорожнє госп., зв'язок, телеком. та інформатика	46204	48 537,1	94 297,1	4,8	48,5	51
Інші послуги, пов'яз. з екон. д-стю	144,9	140,4	691,1	-3,2	79,6	79
Попередження та ліквідація надзв. ситуацій та наслідків стих. лиха	1095,6	1 168,4	1 276,4	6,2	8,4	14,1
Цільові фонди	10895,7	7 435,7	7 885,9	-31,7	5,7	-27,6
Видатки не віднесені до основних груп	102774,7	9 685,7	19 355,7	-90,6	49,9	-81,2
Разом видатків	993174,4	953 682	1 327 963,2	-3,9	28,2	25,2

Проаналізувавши наведені дані, відмітимо, що за період 2013-2015 рр. відбулося зростання видатків на 334 788,8 тис. грн. або на 25,2 %. Причому, позитивне відхилення у 2015 р. порівняно із 2014 р. становило 374 281,2 тис. грн. (28,2 %), а у 2014 р. відносно 2013 р. відбувся спад видаткової частини бюджету м. Чернівці на суму -39 492,4 тис. грн., або на -3,9%.

Позитивна тенденція зумовлена зміною питомої ваги видатків в загальному протягом досліджуваних років. Так, у 2015 році, видаткова частина бюджету, в загальному збільшилась на 40,5%, у 2014 році, вона складала - 29,1%, що на 1,2% менше від 2013 року (30,3%).

За аналітичними даними таблиці 1, можна зробити висновки, що видаткова частина бюджету коливається, але все таки має позитивну тенденцію до зростання. Так, за 2014 р. спостерігалось зменшення таких груп видатків, як видатки на: охорона здоров'я - 157 728,9 тис. грн., будівництво -17 186,3 тис. грн.; сільське, лісове, рибальство та мисливство - 15,6 тис. грн.; ін. послуги пов'язані з економічною діяльністю - 140,4 тис. грн.; цільові фонди -7 435,7 тис. грн.

При цьому, позитивна динаміка росту видатків у 2014 році вказана у кількості видатків на державне управління – 40 668,9 тис. грн.; на освіту – 309 630,7 тис. грн.; соціальний захист та соціальне забезпечення – 237 516,4 тис. грн.; культуру і мистецтво – 27 614,6 тис. грн.; ЗМІ – 645,9 тис. грн.; фізична культура і спорт – 6 669,1 тис. грн.; транспорт – 48 537,1 тис. грн. тощо.

У 2015 році, всі групи видаткової частини бюджету збільшилися приблизно на 25-30% без винятку і мають найбільші показники протягом досліджуваних років.

Важливим показником є також структура видатків бюджету. Проаналізуємо її, використавши наявні дані (табл. 2.).

Таблиця 2

Структура видатків бюджету м. Чернівців у 2013-2015 рр.

Найменування	2013 р.		2014 р.		2015 р.	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Державне управління	38658,9	3,89	40 668,9	4,26	49 932,8	3,76
Освіта	302987,4	30,51	309 630,7	32,47	386 433,6	29,10
Охорона здоров'я	161342,3	16,25	157 728,9	16,54	210 199,3	15,83
Соц. захист та соц. забезпечення	223329,8	22,49	237 516,4	24,91	309 204,9	23,28
Житл-комун. господарство	51829,2	5,22	89 299,6	9,36	134 524,1	10,13
Культ. і м-цтво	27296,4	2,75	27 614,6	2,90	32 167,2	2,42
ЗМІ	628,2	0,06	645,9	0,07	643,9	0,05
Фізична культура і спорт	6310,3	0,64	6 669,1	0,70	8 377,02	0,63
Будівництво	19660,6	1,98	17 186,3	1,80	72 635,9	5,47
Сільське і лісове, рибне госп. та мисливство	16,4	0,00	15,6	0,00	317,5	0,02
Транспорт, дорожнє госп., зв'язок, телеком. та інформатика	46204	4,65	48 537,1	5,09	94 297,1	7,10
Інші послуги, пов'яз. з екон. д-стю	144,9	0,01	140,4	0,01	691,1	0,05
Попер-ня та ліквідація надзв. ситуацій та наслідків стих. лиха	1095,6	0,11	1 168,4	0,12	1 276,4	0,10
Цільові фонди	10895,7	1,10	7 435,7	0,78	7 885,9	0,59
Видатки не віднесені до основних груп	102774,7	10,35	9 685,7	1,02	19 355,7	1,46
Разом видатків	993174,4	100,00	953 682	100,00	1 327 963,2	100,00

Розглянувши наведені показники, робимо висновок, що найбільшу питому вагу у видатках займають видатки на освіту, вони складають, відповідно, 30,51% у 2013 році, 32,47% у 2014 році і у 2015 році – 29,1%. Трохи меншу питому вагу складають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення – від 22,49% у 2013 р. до 24,91% у 2014 р. та 23,28% у 2015 р. Відносно значуща питома вага притаманна також видаткам на охорону здоров'я. Її значення сягали 16,25% у 2013 р., 16,54% у 2014 р. та 15,83% у 2015 р. Питома вага видатків на державне управління, житлово-комунальне господарство, а також на будівництво коливається приблизно в однакових межах, а частка інших видатків у загальному обсязі є значно меншою.

Таким чином, можна підбити підсумок, що у 2015 році, видаткова частина бюджету міста Чернівці достатньо скорочувалась і зменшувалась в розмірах, свої безпосередні виплати усім групам.

Зважаючи на останні зміни у веденні фінансової децентралізації, проблема раціонального використання та розподілення видатків місцевих бюджетів є важливим у забезпеченні діяльності ефективного місцевого самоврядування. Неналежний стан забезпечення фінансовими ресурсами видатків органів місцевого самоврядування призводить до додаткового навантаження на їхні бюджети, змушуючи спрямовувати на цю мету власні ресурси, що негативно впливає на якість виконання власних повноважень.

Зважаючи на всі здійснені шляхи покращення та вдосконалення процесу фінансової децентралізації можна визначити, що реформа, яка була проведена в державі, успішно вплинула на розподіл видаткової частини, а саме можливість на самостійне фінансування заходів за рахунок власних коштів.

У даному напрямі необхідним є перш за все розроблення нормативів та соціальних стандартів та забезпечення проведення інвентаризації всіх нормативно-правових актів, що регламентують їх застосування.

Таким чином, основна тенденція структурного розподілу видатків бюджету міста Чернівці, що описана вище, зберігалася з достатніми відхиленнями протягом всього досліджуваного періоду. Так, можна спрогнозувати, що і в наступних періодах такий структурний розподіл видатків збережеться, отже варто враховувати це на стадії бюджетного планування.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Верховна Рада України від 8 липня 2010 року N 2456-VI. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування . Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036

Особливості розміщення страхових резервів в Україні

У статті розглянуто та проаналізовано особливості розміщення страхових резервів, систематизовано нормативно-правові акти, що регулюють процес розміщення страхових резервів, наведено принципи розміщення коштів страхових резервів: безпечність, ліквідність, прибутковість та диверсифікованість.

Ринкові зміни економіки України, яка зазнала впливу кризи, значно підвищують роль страхування. Інвестиційна діяльність страхових компаній, джерелом якої є тимчасово вільні залучені кошти, досить жорстко регулюється державою. Це пояснюється відсутністю у фактичних власників цих грошових коштів (страхувальників), об'єктивної можливості контролювати, наскільки ефективно страховик розпоряджається наданими йому коштами. Велике значення для ефективної діяльності страхового ринку відіграють страхові резерви та управління ними.

Метою даної статті є визначення поняття розміщення страхових резервів, систематизація нормативно-правових актів, що регулюють процес розміщення страхових резервів та розгляд принципів розміщення коштів страхових резервів.

Дослідженню розміщення страхових резервів присвячені роботи як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: З. Боді, Є. Жукова, Г. Насирової, Р. Родрігеса, Ф. Фабоцці, В. Базилевича, О. Барановського, Н. Внукової, О. Гаманкової, С. Осадця, В. Шелудько.

Найбільш важливими у фінансових ресурсах страховика є страхові резерви, які формуються за рахунок страхових премій. Основним джерелом інвестицій страхової компанії є страхові резерви, держава встановлює певні обмеження на форми і умови розміщення цих коштів. При цьому спостерігається постійне зростання фінансового потенціалу страховиків, що зумовлює необхідність державного регулювання їх інвестиційної діяльності.

У вітчизняному законодавстві основним документом, який визначає сутність страхових резервів, є Закон України «Про страхування», в якому визначено, що страхові резерви не є власністю страховика [1].

Відповідно до Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України страхові резерви – величина, яка визначає грошову оцінку зобов'язань страховика за договорами страхування (перестрахування), розрахована відповідно до вимог законодавства з метою забезпечення майбутніх страхових виплат залежно від видів страхування (перестрахування) [2].

Розміщення страхових резервів – це вкладення коштів сформованих резервів у дозволені активи.

Державне регулювання розміщення коштів страхових резервів здійснюється на основі наступних нормативно-правових актів:

- Закону України «Про страхування» (розділ III «Забезпечення платоспроможності страховиків» ст. 31) від 07.03.1996 року № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями;

- «Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя» від 17.12.2004 року № 3104 зі змінами та доповненнями;

- «Порядку і правил формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду» від 13.11.2003 року № 123 зі змінами та доповненнями [3];

- «Правил розміщення страхових резервів із страхування життя», затверджених розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України від 26.11.2004 року № 2875 зі змінами та доповненнями [4];

- Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів» від 17 серпня 2002 року № 1211 зі змінами та доповненнями.

Нормативно-правовими актами визначені напрями розміщення коштів страхових резервів як для страхових компаній, що здійснюють страхування життя, так і для тих страховиків, що займаються іншими видами страхування, ніж страхування життя.

В страховій практиці особливої уваги потребує процес розміщення (чи інвестування) страхових резервів і власних коштів страховика. Згідно Закону України «Про страхування» (ст. 31), кошти страховика повинні розміщуватись за наступними принципами:

- безпечності;
- прибутковості;
- ліквідності;
- диверсифікованості [1].

Положення «Про порядок формування, розміщення та обліку страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя», затверджене наказом Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю» від 26.05.1997 р. № 41 передбачає, що 90 % резервів страховика повинні бути розміщені на території України.

Охарактеризуємо вказані принципи:

1. Принцип безпечності - передбачається максимально можлива надійність розміщення активів, мінімізація інвестиційного ризику страховика за рахунок вкладень в державні цінні папери, та в облигації, акції великих компаній з позитивною їх оцінкою та високим рейтингом. Він ставить перед страховиком задачу зведення до мінімуму інвестиційного ризику, як ймовірності того, що фактичний інвестиційний дохід виявиться нижче розрахункового.

2. Принцип прибутковості - страхові резерви необхідно розміщувати з урахуванням фінансової ситуації на ринку капіталів, приносити постійний та достатньо високий дохід. Хоча прибутковість розміщення активів не є домінуючим чинником тоді, коли виробляється стратегія страхової організації, проте, як і в будь-який іншій галузі економіки, одержання прибутку – це мета діяльності комерційних страхових організацій.

3. Принцип ліквідності - загальна структура розміщення активів повинна бути такою, щоб у будь-який час активи швидко і без втрат для їхнього власника могли бути обернені у гроші. Безперечно, що абсолютною ліквідністю володіють тільки готівкові кошти, проте вони не приносять дохід без відповідних вкладень. Страховик повинен сформувати достатньо стійкий портфель з вирівняними ризиками та з жорсткими вимогами щодо його ліквідності.

4. Принцип диверсифікації - він забезпечує розподіл інвестиційного ризику на різноманітні види вкладень, не припускається превалювання того чи іншого виду вкладень. Структура розміщення активів не повинна бути однобічною, а також не повинна припускатися регіональна концентрація капіталу.

Згідно Закону України про страхування і кошти страховика повинні бути представлені наступними активами:

- грошові кошти на поточному рахунку;
- банківські вклади (депозити);
- валютні вкладення згідно з валютою страхування;
- нерухоме майно;
- акції, облігації;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права вимоги до перестраховиків;
- інвестиції в економіку України за напрямками, що визначає Кабінет Міністрів України;
- банківські метали;
- кредити страхувальникам-громадянам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми

на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми;

- готівка в касі в межах встановлених лімітів.

Здійснення інших видів діяльності страховикам категорично забороняється.

В Україні нормативно встановлена певна структура розміщення активів:

- на банківський депозит – у одному банку не більше 30%;
- в нерухомість – не більше 10%;
- права та вимоги до перестраховиків – не більше 50%;
- в цінні папери – не більше 40% у тому числі в акції, що не котируються на фондовій біржі – не більше 15%, з них в акції одного емітента – не більше 2%; в акції, що котируються на фондовій біржі – не більше 5% одного емітента; в облігації – не більше 5%, з них в облігації одного підприємства – не більше 2%. [5]

Інвестування страхових резервів вимагає детальної розробки нормативних коефіцієнтів за напрямками розміщення. Закордонний досвід рекомендує для оцінки відповідності інвестиційної діяльності розраховувати спеціальний норматив відповідності (N) за наступною формулою:

$$\sum_{i=1}^n V_{fi} N_i$$

, де:

N – норматив відповідності інвестиційної діяльності страховика;

Σ – сума страхових вкладень;

V_{fi} – фактична сума вкладень по "i" напрямку;

N_i – нормативний коефіцієнт по "i" напрямку розміщення вкладень;

i – напрямки вкладення фінансових ресурсів страховика;

n – кількість напрямків вкладення. [6]

Страховики мають постійно аналізувати інвестиційну діяльність в частині розміщення страхових резервів і вживати необхідних заходів щодо покращення становища за фінансовими вкладеннями.

Коли виявлено порушення страховиком перелічених вимог, Національна комісія видає приписи про їх усунення, а якщо приписи не виконуються, то зупиняє чи обмежує дію ліцензій цього страховика до усунення виявлених порушень або приймає рішення про відкликання ліцензії у страховика.

Питання розміщення коштів страхових резервів є для страхової компанії не менш важливим, ніж їх формування. Страхові резерви є залученими коштами. Але залучивши кошти за допомогою страхування, страхова компанія має подбати про їх збереження та примноження. Збереження вартості залучених коштів і отримання достатніх доходів від їх розміщення та інвестування є надзвичайно складним завданням, а ефективне управління коштами страхових резервів є однією з найважливіших умов забезпечення платоспроможності страховиків. [7].

Список використаних джерел :

1. Про страхування: Закон України (від 07.03.1996 №85/96 – ВР) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr/page>
2. Про затвердження "Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя" (від 08.10.2009 №741) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1099-09>
3. Порядок і правила формування, розміщення та обліку страхових резервів з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду від 13.11.2003 року № 123 зі змінами та доповненнями - [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1107-03/conv>
4. Правила розміщення страхових резервів зі страхування життя : затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 26.11.2004 року № 2875 зі змінами та доповненнями - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1626-04/conv>
5. Про інститути спільного інвестування: Закон України (від 05.06.2012 № 5080-VI) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17/page>
6. Наказ Державного комітету статистики України 29.12.2010 № 537 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2010/537/metod.htm
7. Плиса В. Й. - Страхування: підручник для студ. вузів / В. Й. Плиса . – Київ : Каравела, 2010 . – 367 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/14261116/strahova_sprava/strahovi_rezervi

Страхування професійної відповідальності медичних працівників

Дана стаття присвячена дослідженню проблеми розвитку страхування професійної відповідальності у сфері медичної діяльності, запропоновані шляхи удосконалення системи страхування професійної відповідальності медичних працівників та проаналізовано стан даної галузі страхування в Україні.

Реформування економіки України в умовах становлення ринкових відносин потребує відповідних змін у системі соціального захисту населення. Перш за все це стосується охорони здоров'я громадян. Право людини на охорону здоров'я, згідно зі ст. 11 Європейської соціальної хартії, зобов'язує Україну, як і інші держави, створити відповідні умови для його реалізації [1].

Конституція України проголошує, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Відповідно, професійна діяльність, яка пов'язана із забезпеченням, збереженням та продовженням життя і здоров'я людини і громадянина потребує особливої уваги з боку держави, а особи, які здійснюють зазначену діяльність, мають бути нормативно захищені [2].

На сьогодні як теоретичні, так і практичні аспекти запровадження страхування лікарської відповідальності залишаються недостатньо вивченими. Так, серед опрацьованої нами наукової літератури у більшості досліджень акцентовано увагу на перспективах введення в Україні загальнообов'язкового медичного соціального страхування та на напрямках розвитку добровільного медичного страхування, зокрема, в дослідженнях відомих фахівців Т. М. Артюх, В. Д. Базилевича, Н. М. Внукової, О. О. Гаманкової, О. М. Залєтова, В. В. Руденя, С. С. Осадеця, С. Є. Шпильового, С. І. Юрія.

Водночас, окремі аспекти проблеми страхування професійної відповідальності медичних працівників знайшли відображення в працях В. В. Горачук, В. С. Єрмилова, С. І. Шумелди, О. А. Файер. Проте, відсутність достатнього забезпечення методичних та організаційно-правових засад страхового захисту професійної відповідальності медичних працівників, обумовлює необхідність подальшого наукового пошуку.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку страхування професійної відповідальності медичних працівників в Україні.

Робота лікаря пов'язана зі значними ризиками, у тому числі ризиками заподіяння ненавмисної шкоди життю та здоров'ю пацієнта. На сьогодні в Україні немає єдиного нормативно-правового документу, який би регулював питання забезпечення належного захисту медичних і фармацевтичних працівників та їх відповідальності під час здійснення ними професійної діяльності. Права пацієнта захищаються окремими положеннями Кримінального кодексу України, а також положеннями Цивільного кодексу України (якщо пацієнтові було завдано майнової та моральної шкоди). Водночас, інший головний суб'єкт медичної діяльності – лікар – залишається професійно незахищеним. Саме тому актуальним видається прийняття Закону України «Про страхування професійної відповідальності медичних і фармацевтичних працівників», який би визначив механізми правового захисту вказаних категорій працівників під час здійснення ними професійної діяльності.

Медична діяльність, як і будь-яка професійна діяльність містить в собі потенційний ризик нанесення шкоди внаслідок випадкової помилки. В той же час, особливої уваги заслуговує саме медична діяльність, яка характеризується непередбачуваністю наслідків втручання, зокрема реакції організму на той чи інший препарат, оперативне втручання і інші.

Аналіз світової практики свідчить, що кількість скарг пацієнтів на медичних працівників, зокрема про допущення ними медичних помилок, збільшилась у всіх країнах, а суми, що сплачувались як компенсація були досить великими. Все це свідчило про необхідність лікарів з одного боку, захистити себе від необґрунтованих претензій пацієнтів, а з іншого боку, гарантувати пацієнтам належне відшкодування в разі заподіяння шкоди [4, с. 89].

За даними ВООЗ, які були широкого оприлюднені у пресі, в Україні від лікарських помилок щоденно вмирає 6 - 7 осіб, 20 осіб стають інвалідами. Для порівняння, у США частка медичних помилок складає 3 - 4%, у Великобританії - 5%, у Франції - 3%. Значні суми сплачуються у вигляді компенсації пацієнтам, так, в США виплати за кількома десятками судових позовів лише протягом року перевищують один мільйон доларів [5].

Необхідність запровадження системи страхування професійної відповідальності медичних працівників обумовлена, передусім, зростанням кількості випадків заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян (пацієнтів) внаслідок неналежного забезпечення якості надання медичних і фармацевтичних послуг. Це відбувається на тлі розширення спектру та зростання кількості медичних послуг, які пропонують відповідні заклади, і пов'язано, передусім, із впровадженням нових технологій у лікувально-діагностичний процес та процес фармацевтичного забезпечення населення. Стурбованість викликає, перш за все, якість цих послуг в умовах недосконалої системи контролю якості медичних і фармацевтичних послуг.

Сьогодні, в умовах підготовки до запровадження в Україні системи загальнообов'язкового державного медичного страхування все гостріше відчувається потреба у побудові такої системи взаємовідносин між пацієнтом і лікарем, коли вони набудуть ознак рівноправних відносин, що передбачає, з одного боку, захищеність пацієнта від необґрунтованих та невинуватених втручань, які можуть нанести шкоду, а з іншого – відповідальність лікаря за свої дії та його захист від упереджених претензій щодо шкоди здоров'ю в результаті його ненавмисних помилкових дій під час виконання своїх професійних обов'язків.

Головна причина відсутності зацікавленості в страхуванні професійної відповідальності та гальмування відповідного процесу серед тих, хто впливає на формування та реалізацію державної політики в сфері охорони здоров'я – це відсутність ефективного, відповідального власника та професійного менеджменту лікувальних

закладів, загальна низька культура та нерозуміння необхідності цього процесу, недовіра до будь-яких новацій, заснованих на страхових принципах.

Систему страхування професійної відповідальності медичних працівників треба впроваджувати та вдосконалювати ще й тому, що:

- все більше ускладнюються та стають високовартісними сучасні технології діагностики та лікування пацієнтів;

- зростає рівень обізнаності пацієнтів та їх знань щодо власних прав;

- позови про відшкодування шкоди, які подають пацієнти, як правило, значно перевищують заробітну платню медичних (фармацевтичних) працівників.

Ст. 7 Закону України «Про страхування» визначає перелік обов'язкових видів страхування. Серед цих видів декілька мають безпосереднє відношення до сфери медичної та фармацевтичної професійної діяльності, зокрема: 1) медичне страхування; 2) особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків; 3) страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади; 4) страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб; 5) страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України [3].

В Україні до переліку обов'язкових видів включено 44 види страхування. Водночас лише менше половини з них реалізовані та діють. Така ситуація свідчить про те, що уряд не має можливості запроваджувати всі регламентовані законом види страхування, оскільки запровадження обов'язкового страхування, як правило, тягне за собою підвищення цін на продукцію та послуги.

Страхування професійної відповідальності працівників в Україні перебуває в зародковому стані, тобто немає механізмів його запровадження урядом в обов'язковому порядку. Лікар (або медичний заклад), щоб застрахувати свою професійну відповідальність, звертається до страхової компанії і укладає договір добровільного медичного страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю і здоров'ю пацієнтів під час здійснення медичної практики. За згодою сторін визначається розмір страхової суми, яку буде сплачено у разі настання страхового випадку, а також страховий платіж (страхові тарифи відповідальності становлять 1 - 4% страхової суми), який також залежить від спеціальності лікаря, кваліфікації, стажу роботи за фахом та інших факторів. На сьогоднішній день вартість такого страхування складає у середньому 2,5 - 3,5 тис. грн. Уклавши договір, лікар страхує свою відповідальність за наслідки випадкових помилок, без ознак навмисного злочину. Актуальною проблемою даного виду страхування є відсутність в Україні значної судової практики з цього питання, яка б дозволила напрацювати визначенні умови страхування та тарифну політику.

Переважно, страховий захист пропонується: медичним закладам, які страхують дії усього медичного персоналу (найбільш поширено) або медичних працівників найбільш ризикованого фаху (наприклад, хірургів, стоматологів, офтальмологів та ін.), а також окремим лікарям, які здійснюють приватну практику або працюють у медичному закладі.

Страхування професійної відповідальності медичних працівників на сьогоднішній день практично не використовуються медичними установами, які знаходяться на бюджетному фінансуванні. Договори такого виду страхування іноді укладають госпрозрахункові медичні установи, приватно практикуючі лікарі та приватні установи. Тому необхідним є у законодавчому порядку передбачити включення до кошторису бюджетних медичних установ витрати на сплату страхових послуг із страхування професійної відповідальності медичних працівників.

За твердженнями представників страхових компаній, страхові поліси в Україні переважно купують стоматологи, пластичні хірурги та медичні клініки, які обслуговують працівників іноземних фірм.

Отже, професійна діяльність медичних працівників потребує створення системи соціального, економічного та правового захисту. Цивілізоване вирішення даного питання на сучасному етапі цілком можливе шляхом подальшого розвитку страхування професійної відповідальності лікарів, що однаково задовольняє як інтереси медичних працівників, так і їхніх пацієнтів.

Страхування професійної відповідальності є досить позитивним і необхідним явищем, яке необхідно впровадити в Україні, як в інтересах пацієнтів, так і в інтересах лікарів. Саме тому безперечним пріоритетом державного управління у сфері охорони здоров'я найближчим часом має стати розробка та впровадження Закону України « Про страхування професійної відповідальності медичних працівників ».

Список використаних джерел:

1. Європейська Соціальна Хартія [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу : <http://news.liga.net/news/politics/311690-ukraina-prisoedinilas-k-evropeyskoy-sotsialnoy-khartii.htm>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85 / 96-ВР (з наст. змінами) // Законодавство України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
4. Тихомирова Т. Відомча медицина МВС України : проблеми страхування професійної відповідальності медичних працівників / Т. Тихомирова. // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2008. – С. 250-254.
5. Черніков Є. Е. Лікарська помилка : неосвіченість чи халатність? [Електронний ресурс] / Є. Е. Черніков, М. М. Зарецький, Н. М. Чернікова // Український медичний часопис. – 2009. – №2 . – Режим доступу : http://www.umj.com.ua/wp/wp-content/uploads/archive/70/pdf/1402_rus.pdf?upload=

Фінансово-кредитна система Італії

Дана стаття присвячена особливостям функціонування фінансово-кредитної системи Італії, проаналізовано структуру банківської системи та виділено ключових учасників італійського ринку фінансово-кредитних послуг.

Ринкова економіка являє собою соціально-орієнтоване господарство, що функціонує в умовах державного регулювання [3, с. 15].

Важливу роль в структурі ринкових відносин, в механізмі їх регулювання державою відіграє саме фінансово-кредитна система, що є важливим елементом процесу реалізації державної політики. З огляду на зазначене, дуже важливо на даний час осмислити економічну природу фінансово-кредитної системи, узагальнити особливості її функціонування та можливості її використання в інтересах ефективного розвитку суспільства.

Відзначимо, що нині існує велика кількість наукових робіт, що зосереджені на вивченні сутності фінансово-кредитної політики, зокрема в Італії. Особливості функціонування фінансово-кредитної системи зарубіжних країн висвітлено в наукових працях таких вітчизняних науковців як: О. Д. Гордей, В. М. Іванов, Т. А. Коротка, Ю. М. Лисенков, П. В. Мельник, В. В. Прядко, С. К. Реверчук, В. В. Рисін, М. М. Сайко, І. Я. Софіщенко, Л. Л. Тарангул, І. В. Шамова та інші.

Вважаємо, що важливість даної проблематики спонукає до подальших наукових та прикладних досліджень, оскільки вивчення досвіду Італії, як однієї з передових країн світу щодо діяльності фінансово-кредитних установ, буде доцільним з метою порівняння або застосування його у вітчизняній практиці функціонування ринку фінансово-кредитних послуг.

Зауважимо, що фінансово-кредитна система Італії являється однією із найдавніших серед фінансово-кредитних систем Європейських країн. Основи сучасної фінансово-кредитної системи Італії були закладені на грошових системах міст-держав середньовічної Італії - Флоренції, Генуї, Венеції та інших, в яких діяли перші в світі банки, обмінні пункти, кредитні установи та інші первинні елементи фінансової системи та їх інструменти [5, с. 346].

Щодо банківської системи Італії, то як і більшість країн Європи, заснована на дворівневому принципі побудови банківської системи, а саме:

Перший рівень фінансово-кредитної системи займають два органи, а саме:

- Центральний банк – Банк Італії, який створений у 1893 р., з 1926 р. став єдиним емісійним центром країни. Зауважимо, що нині Банк Італії є публічно-правовою установою з капіталом, що складається з 300 000 іменних паїв, які поділені між державними і напівдержавними установами, такими, як ощадні каси, публічно-правові інститути, банки національних інтересів, інститути соціального забезпечення, страхові установи. Крім того, Банк Італії є виконавчим інструментом у грошово-кредитній сфері і є впливовою фінансовою установою в сфері державного регулювання економіки. Адміністративно Центральний банк країни підлеглий казначейству. Проте, у сфері кредитної політики підпорядковується Міжвідомчому комітету з кредитів і заощаджень (МККЗ).

- Міжвідомчий комітет з кредитів і заощаджень є державним інститутом, який створений у 1947 р., та є так званим міні-урядом, що наділений великими повноваженнями в фінансово-кредитній сфері.

Другий рівень фінансово-кредитної системи Італії включає: комерційні банки і спеціалізовані фінансово-кредитні установи. Комерційні банки Італії відносять до групи інститутів короткострокового кредитування (до 18 місяців) і складають основу кредитної системи країни. За формою власності зазначені фінансові установи є в основному державними і поділяються на:

- державні кредитні установи, що є прямою власністю держави (серед них виділяють «Банко націоале дел Лаворо»; «Інституто Сан Паолоді Торіно»);

- регіональні банки, у створенні яких велику роль відіграють зобов'язання держави зі стимулювання розвитку окремих регіонів (відомими є «БанкодїНаполї», «Банкодї Сицилія», «Монтедел Пашї ді Сіенна», «Банкодї Сардинія»);

- банки, у яких держава бере опосередковану участь «Банко комерціале Італьяно», Банк Риму і «Кредіто Італьяно».

Зазвичай, комерційні банки Італії носять універсальний характер, проте у 1936 р. було зроблено спробу їх спеціалізації, у результаті якої з'явилися банки рухомого майна, інвестиційні та депозитні [3, с.246].

До депозитних банків відносять, перш за все, три банки національних інтересів зі своїми філіями, які є власністю Інституту реконструкції промисловості. На них припадає близько 11,0% депозитів та 12,0% кредитів кредитного сектору. Депозитні банки поділяються на 5 категорій: найбільші (5 банків); великі (5 банків); середні (11 банків); дрібні (20 банків) і найдрібніші (194 банки) [1, с. 91].

До інвестиційних банків належать державні і напівдержавні банки, що здійснюють середньо- і довгострокове кредитування промислових підприємств, дрібних і середніх фірм, а також інфраструктури країни. Серед них виділяють «ІнститутоМобільяреІтальяно», «Ефібанк», «Ісвеймер», «Медіокредіто», «Ірбіс» та «Чіс». Для Італії характерними є інвестиційні банки другого типу, що базуються на державній або змішаній формах власності та які кредитують, крім промисловості, і урядові програми [4, с. 92].

Банки рухомого майна є приватними установами. До них належать 4 банки, які конкурують безпосередньо зі своїми державними аналогами. Відомими серед них є «Сеціоне», «Едіфіціо», «Інституто ді кредіто фондарио» та «Аграріо мобільяне».

Аналіз статистичних даних щодо функціонування капіталу комерційних банків Італії дозволяє стверджувати, про те, що лідируюче місце належить UniCredit, загальний обсяг активів якого більш як у 1,3 рази більший за загальний обсяг активів Intesa Sanpaolo, що є наступним після лідируючого UniCredit (табл. 1) [2].

Найбільші комерційні банки Італії за 2016 рік

№	Назва банку	Загальні активи (Млрд. €)	Примітки
1	UniCredit	838,655	системно важливий банк у світі
2	Intesa Sanpaolo	639,157	системно важливий банк в країні
3	Cassa Depositi e Prestiti	350,198	національний інвестиційний банк, головна частка власності якого належить Уряду Італії
4	Banca Monte dei Paschi di Siena	183,002	системно важливий банк в країні, найстаріший у світі
5	Banco BPM	169,195	один з найбільших кооперативних банків Італії
6	UBI Banca	120,009	одна з п'яти провідних банківських груп Італії
7	Banca Nazionale del Lavoro	80,203	входить в групу BNP Paribas
8	Mediobanca	70,054	провідний інвестиційний банк Італії.
9	Banca Popolare dell' Emilia Romagna	60,154	системно важливий банк в країні, складається з 12 банків і різних фінансових компаній.

На даний час в групі комерційних банків Італії відбуваються великі зміни, які на жаль пов'язані з проблемами банківської та державної заборгованості, в тому числі укрупнення через процеси злиття та поглинання. Обумовлено це насамперед тим, що більшість цих банків тісно пов'язані з банками Греції, банківська система якої наразі переживає системні кризові явища.

Італійська кредитна система досить різноманітна і включає, крім комерційних банків, ряд спеціалізованих банків до яких належать:

1. Публічно-правові інститути, що включають 6 банків «Банк Неаполя», «Банк Сицилії», «Національний банк праці» та інші.

2. Банки національних інтересів, до яких відносяться 3 найбільших банки Італії, а саме: «Банк Рима», «Комерційний банк Італії» та «Італійський кредит»

3. Звичайні кредитні банки як юридичні особи приватного права («Банк св. Духа», «Банк Амброзіано» тощо).

4. Народні (кооперативні) банки, які обслуговують, як правило, місцевих клієнтів, та на даний час об'єднані в два синдикати: Національну асоціацію народних банків (Associazione Nazionale fra le Banche Popolari) і Технічну асоціацію народних банків. Діяльність даних синдикатів координує Італійський центральний інститут народних банків.

5. Ощадні каси є державними закладами, що підпорядковуються «Кредитному інституту ощадних кас Італії» (здійснює консультаційні послуги і послуги загального характеру) або Федеральному інституту ощадних кас (координує і рефінансує діяльність кас у цій сфері). Ощадні каси є в усіх провінціях Італії. Найбільша з них - це CARIPLO «Ощадна каса Ломбардії», яка є одночасно й найбільшою у світі (нараховує 440 філій, третина з яких має прямий зв'язок із закордонними установами).

6. Сільськогосподарські і ремісничі банки - це місцеві банки з обмеженою чи необмеженою відповідальністю, які розташовані в невеликих містечках і здійснюють цільове спеціалізоване кредитування [6].

Крім того, в Італії здійснюють діяльність небанківські фінансово - кредитні установи: пенсійні фонди та страхові компанії.

Щодо пенсійних фондів, то їх існує два типи, а саме: інституційний та контрактний тип (фонд складається з юридично відокремленої сукупності активів без право- і дієздатності).

Страхові компанії, на відміну від банків, не відіграють суттєвої ролі в економіці Італії, оскільки ефективно функціонує розвинута система соціального забезпечення. Найбільшою страховою компанією в Італії є «Генеральна страхова компанія» - як універсальна компанія, яка займається різними видами страхування, в тому числі страхуванням життя, майна й перестрахуванням [4, с. 98].

Із усього вищесказаного можна зробити висновок, що банківська система Італії сильно подрібнена. Варто зазначити, що жоден з італійських банків не входить в десятку найбільших банків Європи. На три найбільші банки країни доводиться лише 20% місцевого ринку порівняно з більш ніж 80% в Голландії і 50% в Англії та Швейцарії [6].

На сучасному етапі розвитку для італійських банків характерні: низька рентабельність або навіть збитковість та величезні суми прострочених і безнадійних до повернення сум, особливо на півдні країни. Крім того, італійську кредитну систему відрізняє значна участь в ній держави. Лише приблизно 100 банків є приватними, при цьому їх число постійно зменшується. Крім того, з року в рік спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ, які здійснюють діяльність на території Італії.

Сьогодні італійська економіка переживає піднесення після трирічної рецесії. Для прискорення виходу країни з рецесії, планується скорочення податків, що має передбачати бюджет на наступний рік, та запровадження інших заходів.

Список використаних джерел:

1. Златіна Н. Особливості банківських систем зарубіжних країн (на прикладі Франції, Німеччини, Італії та Швейцарії) / Н. Златіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Серія «Юридичні науки». - Випуск 84. - К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2010. - С. 90-93.
2. Італійська економіка [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://ua.euronews.com/tag/italian-economy/>
3. Мельник П. В. Банківські системи зарубіжних країн : Підручник / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, О. Д. Гордей. - К. : Алерта, Центр навчальної літератури, 2010. - С. 246-276

4. Пантелеймоненко А. О. Досвід кооперативних банків Італії : загальна характеристика та практичне значення для розвитку фінансово-кредитної системи України / А. О. Пантелеймоненко // Українська кооперація. – Серія «Міжнародна кооперація». – 2015. – №3. – С. 92-98.
5. Прядко В. В. Історія грошей і кредиту : підручник / В. В. Прядко, М. М. Сайко. – К. : Кондор, 2011. – 508 с. – С. 345-351
6. Фінансова система Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stud.com.ua/33356/finansi/finansova_sistema_italiyi

Сморжанюк Олексій, Кирилова Тетяна, 2 курс, спец. «Фінанси та кредит»,
Наук. кер. – Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Соціальне страхування в Китаї та схожість розвитку з Україною

Проаналізовано системи соціального захисту в Китаю. Поставлено проблему реформування соціального страхування в Україні на прикладі Китаю.

Сучасний етап розвитку світової економіки та міжнародних відносин, процеси ринкової трансформації національної економіки, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей.

Метою даної статті є ознайомитися з основними показниками соціального страхування в країнах, які розвиваються для порівняння з Україною.

Соціальне страхування є найважливішим елементом системи соціального захисту, практично її організаційною основою в більшості розвинутих країн світу. Соціальне страхування, як зазначалося раніше, є організаційно-фінансовою системою, чия діяльність спрямована на захист втрат від соціальних ризиків (тобто необхідності оплати певних послуг чи інших видатків, пов'язаних із втратою здоров'я, працездатності або настанням безробіття) за рахунок спеціальних фондів, які формуються шляхом сплати внесків працюючими, роботодавцями та державою.

Розвиток страхового ринку можна визначити як одне з пріоритетних завдань економіки кожної країни, оскільки через систему страхування підвищується інвестиційний потенціал країни, покращується добробут населення, що в свою чергу знижує соціальне та економічне навантаження в суспільстві [5].

Рушійною силою сучасного розвитку міжнародного страхового ринку є зсув лідерства від розвинених країн (США, Велика Британія, Франція, Німеччина) у бік країн, що розвиваються (Китай, Індія, Бразилія, ПАР). У 2013 р. китайська страхова компанія China Life Insurance Co. увійшла до Топ-10 найдорожчих компаній світу за показником ринкової капіталізації (вартість компанії 256,8 млрд. дол.) і цим вийшла на міжнародний страховий ринок, показавши, що так звані «країни, що розвиваються» дійсно рухаються вперед і розвиваються.

В кожній з країн соціальне страхування є державним або колективним, проте існує різниця між можливістю забезпечення громадян, тобто те, як формуються кошти.

В Китаї соціальне страхування доступне не для всіх, так склалося історично. Жителі країни були поділені на селян і громадян, що у відсотковому співвідношенні становить 80% і 20%. І навіть сьогодні, хоч Китай виробляє більшість світової продукції, але за його розвитком та рівнем доходів не може конкурувати з країнами БРІК. Лише у великих містах люди можуть собі дозволити соціальне страхування, всі ж інші живуть на досить мізерний заробіток не можуть дозволити собі таку розкіш.

У сучасному Китаї страхування розглядається як ядро всієї системи соцзабезпечення. Воно включає в себе пенсійне страхування, страхування медичного обслуговування, від безробіття і виробничих травм, материнства і дитинства. Соціальним страхуванням передбачені гарантії в разі основних ризиків, можливих серед активного населення. Поширюється воно перш за все на міських жителів, найбільш залучених в ринкове господарство. На думку фахівців, сфера дії соціального страхування в достатній мірі охопить сільське населення країни приблизно років через 30 [2].

Модель пенсійного забезпечення, що формується в сучасному Китаї, не є ні розподільною, ні накопичувальною в чистому їх вигляді. Вона являє собою змішаний варіант пенсійної системи. У ній, за справедливим зауваженням китайського професора Хоу Веньжо, перший обов'язковий розподільний рівень доповнюється другим, заснованим на накопичувальному фінансуванні, і третім, знову ж накопичувальним рівнем, не чинним на добровільних засадах. При цьому розподільчий рівень забезпечує відрахування підприємств від фонду заробітної плати, а накопичувальний – відрахування підприємств на особисті рахунки працівників та добровільні відрахування самих громадян. Основні принципи китайської системи соціального забезпечення вказані в Законі про соціальне страхування.

Основна структура пенсійної системи Китаю була визначена в 1997 році відповідно до рішення Державної Ради про створення Єдиної пенсійної системи для працівників підприємств. Згідно чинному законодавству, працівник і роботодавець зобов'язані робити внески в пенсійний фонд. Працівник відраховує 8% від окладу, в той час як роботодавець вносить відсоток від загального обсягу заробітної плати всієї своєї робочої сили, як правило, близько 20%. Існують обмеження на внески як для роботодавців, так і для працівників, точні ставки варіюються в залежності від регіону [3].

Працівник робить накопичувальні внески на особистий рахунок. По виходу на пенсію, баланс рахунку, включаючи відсотки, ділиться на 120 частин і виплачується щомісяця, протягом десяти років. На додаток до цього, пенсіонер отримує базову пенсію до кінця життя. Базова пенсія розраховується на основі трудового стажу, середньої заробітної плати в даній місцевості і тривалості життя. Ці загальні пенсійні виплати теоретично фінансуються за рахунок внесків роботодавця, але уряд за законом зобов'язана покрити будь-які недоїмки.

Працівник отримує право на виплати тільки по досягненню пенсійного віку (див. нижче) і тільки в тому випадку, якщо він як мінімум 15 років платив внески. Інакше доведеться відкласти вихід на пенсію, або доплатити внески, або отримати всю суму, включаючи відсотки, одноразовою виплатою. Безробітних і селян

цей закон теж стосується. Як правило, їх пенсійні фонди субсидуються державою, але рівень пенсій, особливо в сільській місцевості, вкрай низький.

Пенсійний вік в Китаї – 60 років для чоловіків, 50 років для жінок, що працюють на підприємствах, 55 років для жінок-державних службовців. Вік встановлений в 1950-х роках і в даний час чітких планів по його підвищенню немає. Уряд, ймовірно, розглядає таку можливість, якщо пенсійна система КНР буде стійкою в довгостроковій перспективі, і ставлення роботодавців до літніх співробітників стане більш лояльним. Зараз в Китаї близько 200 млн. чоловік у віці старше 60 років, а середня тривалість життя – 75 років.

В даний час доходи пенсійного фонду як і раніше перевищують витрати в більшості провінцій, особливо в прибережній Гуандун, де річний профіцит майже 80 млрд. Юанів (2013 рік), проте, в провінціях на північному сході Китаю, де кількість пенсіонерів велика вже відчувається напруженість[4].

Тобто, можна стверджувати, що пенсійне страхування Китаю дуже відрізняється від України. В Китаї діє накопичувальна система де кожен відповідає сам за себе. Дехто вважає цю систему жорстокою, адже урізаються можливості селян на працевлаштування, а отже і на отримання пенсій. Але система є ефективною і справедливою. Натомість в Україні кожен громадянин може отримувати мінімальну пенсію не залежно від того чи сплачував внески до Пенсійного фонду. Немає справедливого ефекту, таким чином зростає тінізація і громадянин може не сплачувати податки і відрахування, але всеодно отримувати пенсію. Різниця між мінімальною і середньою пенсією є невеликою, а отже соціальний ефект є низький [1].

У 1999 році було прийнято положення про страхові виплати по безробіттю. І працівник, і роботодавець роблять внески до страхового фонду, як правило, 1% і 2% відповідно. Втративши роботу, громадянин має право на пільги, в тому числі на медичну страховку. Тривалість виплат залежить від того, скільки років працівник робив внески – максимум посібник можна отримувати 24 місяці, якщо до цього пропрацював 10 років і більше.

Згідно з положенням, допомогу з безробіття має бути менше мінімального окладу праці, який і без того встановлено на низькому рівні і не може вважатися прожитковим мінімумом. У сільській місцевості цей закон взагалі не працює, максимум, що роблять там – видають невелику одноразову допомогу.

По даному показнику, можна стверджувати, що в Україні ситуація краща. Кожному громадянину гарантовано виплату по безробіттю в розмірі 544 гривні протягом 180 днів, у випадку, якщо ти вперше шукаєш роботу, і в розмірі середньомісячного втраченого доходу, який буде виплачуватися протягом двох років, але в меншому розмірі поступово. Також в Україні діють центри зайнятості, які допомагають знайти роботу безробітнім. Тобто в Україні більш лояльно ставляться до незахищених верств населення ніж в Китаї. Однак по загальним статистичним показникам рівень безробіття в Китаї нижчий, ніж в Україні. Постає питання – що ефективніше: лояльність чи дисципліна?

Рішення Державної Ради про створення базової системи медичного страхування для міських робітників і службовців від 1998 року визначило правила медичної страховки в КНР в той час коли в Україні цей вид страхування тільки на етапі розробки. Внески до страхового фонду розділені точно так же, як в пенсійний, різниця лише в цифрах: працівник відраховує 2% від окладу, роботодавець – 6-12% від заробітної плати своїх співробітників. Після певної кількості років працівник має право на пільгове медичне обслуговування без потреби доплачувати додатково.

Медична страховка працівника зобов'язана покривати витрати на будь-яке лікування вартістю до 10% або менше від місцевої середньорічної заробітної плати. Об'єднані страхові фонди покривають будь-які витрати вище 10% від середньої річної заробітної плати (максимум п'ять середніх річних зарплат). Якщо на страховому рахунку працівника не вистачає коштів, він повинен заповнити дефіцит з власної кишені. На накопичення необхідної суми у низькооплачуваного співробітника йде кілька років.

Закон про соціальне страхування підкреслює, що медична страховка повинна покривати витрати працівників на медичні послуги безпосередньо. Проте, в більшості випадків, працівники повинні платити авансом і вимагати відшкодування від влади пізніше.

Страхування виробничих травм: внески до страхового фонду платять виключно роботодавець, ставка варіюється від 0,5% до 2% фонду заробітної плати і залежить від чинників ризику для здоров'я на конкретних підприємствах і об'єктах.

Роботодавець під час лікування співробітника як і раніше зобов'язаний виплачувати йому заробітну плату та допомогу, залежно від характеру травм, в т.ч. по інвалідності, а також відшкодувати витрати на медичні послуги [6].

В Україні цей вид страхування називається як страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання. Фонд окрім зарплати, допомоги та коштів на медичні послуги (як в Китаї) виплачує одноразову допомогу потерпілому або членам сім'ї та страхової виплати пенсії у зв'язку з утратою годувальника. Таким чином держава зобов'язує роботодавців дотримуватися норм умов праці і зменшити ризик нещасних випадків на виробництві.

Страхування по материнству: в даний страховий фонд внески робить лише роботодавець за ставками, визначеними органами місцевого самоврядування. Наприклад, в Пекіні це 0,8% від загального обсягу заробітної плати, в Гуанчжоу - 1%, в Ченду - 0,6%. Страховка по материнству покриває всі медичні витрати, в тому числі процедури контролю за народжуваністю, пренатальні перевірки, посібники протягом декретної відпустки.

Згідно особливому постановою про захист жінок-співробітників, яке вона набула чинності 28 квітня 2012 року, жінки мають право на 98 днів відпустки у зв'язку з вагітністю та допомога у розмірі, що дорівнює принаймні, середню заробітну плату на поточному місці роботи. Крім того, деякі місцеві органи влади вимагають від роботодавців надавати додаткові пільги для робітниць, які заробляють більше, ніж середня заробітна плата.

В Україні такий вид страхування визначається як соціальна допомога по вагітності та пологах та допомога по догляду за дитиною до трьох років. Встановлюється фіксована сума, яка виплачується при народженні дитини в розмірі 25% від загальної та помісячно протягом трьох років решта суми.

Житловий фонд також відомий як Фонд забезпечення житлом, офіційно не частина системи соціального страхування Китаю: він знаходиться у веденні Міністерства житлового будівництва і розвитку міських і сільських районів, а не Міністерства трудових ресурсів і соціального забезпечення. Тим не менш, він часто об'єднується разом з п'ятьма офіційними програмами соціального страхування, так як діє в подібній манері, з користю, що фінансується за рахунок внесків, що сплачують роботодавці та їх співробітниками.

Фонд був створений в 1999 році, за часів, коли десятки мільйонів робочих скорочувалися з державних підприємств (ДП) по всій території Китаю. ДП більше не могли допомогти в отриманні власного житла, для цієї мети був створений спеціальний житловий фонд. Виплати житлового фонду можуть використовуватися для фінансування пільгової іпотеки, покриття витрат на ремонт і технічне обслуговування житла та отримання житлових субсидій. У разі незатребуваності, фонд можна використовувати як другу пенсію. Крім того, недавні поправки дозволили використовувати кошти житлових фондів на невідкладні витрати, такі, як серйозне лікування [2].

У положення про житлових фондах говориться, що ставка внесків для працівника і роботодавця повинна визначатися органами місцевого самоврядування і не може бути нижче 5% від середньої заробітної плати на підприємстві. У Пекіні, наприклад, роботодавець повинен вносити 12% від середньої заробітної плати протягом попереднього року, а співробітник - 12% від середньомісячної заробітної плати за попередній рік. У Шанхаї ця цифра дорівнює 7%. У всіх випадках відрахування проводяться щомісячно і виключаються з підлягає обкладенню прибутковим податком суми.

В Україні немає аналогів цьому виду страхування та він є хорошим прикладом для оновлення бази соціального страхування в Україні.

Аналізуючи систему соціального страхування в Китаї досить складно виокремити щось особливе для впровадження в Україні. Економіка Китаю і України знаходяться на різних етапах розвитку і соціальне страхування є одним з багатьох показників, що характеризують відмінності між країнами. Варто відзначити, що в Китаю поняття соціальне страхування введено в дію зовсім недавно, та вже бачиться прогрес завдяки дисципліні та відповідальності з боку громадян по сплаті страхових внесків.

Єдина значна відмінність нашої держави – це відсутність обов'язкового медичного страхування. Проте виникає питання, чи воно є потрібним, адже воно стане додатковим навантаженням на підприємства, і чи не буде наслідком таких кардинальних дій зростання рівня тонізації економіки. В нашій країні це досить популярна та актуальна тема для обговорення. Тому за умови впровадження обов'язкового соціального страхування необхідно зменшити навантаження на підприємства таким чином, щоб вони сплачували більшу частину, а все інше розподілялось між самим працівником та державою, що є зацікавленою стороною в укладанні такої угоди [5].

Список використаних джерел:

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України від 05.06.1998 р. – № 23, стаття 121.
2. Васечко Л. Система соціального страхування в закордонних країнах: корисний досвід для України / Л. Васечко // Вісник КНУТД. – 2003. – № 3. – С. 37–43.
3. Гордій О. Вплив фінансових важелів на рівень життя населення / О. Гордій // Фінанси України. – 2008. – № 7. – С. 78–83.
4. Григораш Г. Системи соціального страхування зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Г. Григораш. – К.: Центр учбової л-ри, 2008. – 144с.
5. Москаленко О.В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки: монографія / О.В. Москаленко. – Х.: Юрайт, 2012. – 400 с.
6. Павлова Л. Особливості практики фінансування соціального захисту в різних країнах світу / Л. Павлова // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – К., 2013. – № 4(143). – С. 246–250.

Перепелюк Денис, 4 курс, спец. «Державні фінанси»,
Наук. кер.- Юрій С.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Становлення та перспективи розвитку казначейської системи виконання бюджетів в Україні

Стаття присвячена теоретичному дослідженню становлення казначейської системи України. Приділена увага бюджетним повноваженням органам Казначейства. Визначено перспективи розвитку казначейської системи шляхом запровадження новітніх технологій при виконанні бюджетів всіх рівнів.

В сучасних умовах органи Державної казначейської служби України (далі – органи Казначейства) є одними з найактивніших учасників у процесі управління державними та місцевими фінансовими ресурсами. На сьогоднішній день постає питання щодо підвищення дієвості й ефективності функціонування казначейської системи виконання державного та місцевих бюджетів, спрямованої на зміцнення державної фінансової системи, дотримання принципів повноти, ефективності та результативності, цільового використання бюджетних коштів, покращення якості послуг, що надаються органами Казначейства.

Мета статті полягає у визначенні основних етапів розвитку та трансформації казначейської системи в Україні, обґрунтуванні напрямів подальшого розвитку системи виконання бюджетів з метою забезпечення ефективного, результативного та прозорого їх виконання.

Тему становлення та перспективи розвитку казначейської системи виконання бюджетів в Україні вивчали такі сучасні вчені як: С. Булгакова, Т. Кублікова, Е. Курганська, К. Опалко, П. Петрашко, Л. Попова, В. Стоян, А. Чечуліна, С. Харченко, С. Юрій та ін. Розвиток національної економіки в умовах євроінтеграційних процесів, необхідності адаптації до міжнародних вимог і стандартів, активного впровадження сучасних інформаційних технологій, вимагає подальшого удосконалення казначейської системи виконання державного та місцевих бюджетів в Україні.

Історія зародження, становлення і розвитку казначейства надзвичайно багата і тривала. Термін "казначейство" походить від поняття казна, що в перекладі з англійської (the Treasury) означає скарб, цінність. Терміни "казна" і "казначейство" мають різні тлумачення в різних країнах. Це можна пояснити розвитком та еволюцією казни як суспільного фінансового інституту, який є частиною спадку, традицій і культури різних держав.

Традиції Державного казначейства України зародилися ще за часів Київської Русі. Прообразом казначейства можна вважати княжу казну Ярослава Мудрого і його спадкоємців, яка слугувала сховищем матеріальних цінностей князівств. Тут також писалися укази, складалися грамоти, велося поточне листування.

Одним із перших у світі конституційне визначення державної казни (військової скарбниці) зробив Пилип Орлик (1710-1742) у так званій Бендеревській конституції. Статтю 9 цієї конституції передбачалось, що військова скарбниця (генеральний скарб) - то є державний скарб і фінанси гетьманській державі [1].

Історично казначейство виконувало декілька функцій: відповідало за збереження багатства держави; було місцем, де збиралися платежі держави і з якого держава здійснювала виплати; відповідало (під королівським наглядом) за чеканку монет; а також виконувало функцію облікового відомства. Наявність окремого уповноваженого органу в системі виконавчої влади держави, який відповідає за розробку та здійснення державної фінансової політики, є закономірністю для всіх епох і держав [2-3].

З часу створення Державного казначейства України можна виділити такі основні етапи його розвитку залежно від економічної ситуації, що складалася у державі [1]:

Жовтень 1992 – жовтень 1995 р. Цей етап характеризується створенням на базі підрозділів Головного бюджетного управління Міністерства фінансів України Управління виконання Державного бюджету. Це дозволило починаючи з 1 липня 1993 р. перейти на нову систему виконання видаткової частини державного бюджету і забезпечити здійснення Міністерством фінансів України функції обліку видатків державного бюджету, яка раніше забезпечувалась банківською системою. Протягом цього періоду було розроблено концептуальні засади системи Державного казначейства, які знайшли своє віддзеркалення в Указі Президента України "Про Державне казначейство України" та "Положення про Державне казначейство України".

Листопад 1995 – грудень 1997 р. На цьому етапі на базі Управління виконання Державного бюджету України Міністерства фінансів та відповідних підрозділів місцевих фінансових органів у листопаді 1995 р. створено систему Державного казначейства, до якої увійшли Головне управління Державного казначейства України, Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районні (міські) відділення. За цей час було завершено передачу функцій фінансування від галузевих управлінь Міністерства фінансів Головному управлінню Державного казначейства; впроваджено Єдиний казначейський рахунок у Національному банку України та уповноважених комерційних банках для зарахування доходів Державного бюджету та проведення видатків; підготовлено і впроваджено порядок оплати витрат з Єдиного казначейського рахунку. Саме цей період слід вважати якісно новим у розвитку і впровадженні казначейських принципів в Україні. На цьому етапі відбувається також:

- впровадження нової бюджетної класифікації щомісячного розпису видатків держбюджету;
- лімітування видатків бюджету;
- початковий етап встановлення контролю за зобов'язаннями розпорядників коштів;
- розповсюдження казначейських принципів контролю за видатками на установи "закритого" типу;
- експеримент щодо касового виконання державного бюджету за доходами паралельно з банківськими установами.

1996 рік став роком завершення створення трирівневої організаційної структури органів Державного казначейства, яка нараховує нині близько 13 тисяч працівників. 1997 рік став роком початку запровадження казначейської системи виконання державного бюджету за видатками, яка передбачала відкриття рахунків розпорядникам коштів у системі органів Казначейства. На казначейську систему виконання видаткової частини бюджету, принциповою ознакою якої є здійснення видатків шляхом оплати рахунків, переведено практично всі установи, що отримують і використовують у своїй діяльності кошти державного бюджету. З квітня 1997 року розпочато експеримент з оплати рахунків Національного університету ім. Тараса Шевченка, до складу якого входило 8 бюджетних одиниць. Починаючи з травня цього ж року на казначейське виконання кошторисів перейшли установи Міністерства охорони здоров'я, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення, потерпілого від Чорнобильської катастрофи, Державного фонду сприяння зайнятості населення, розташовані в Івано-Франківській, Львівській і Полтавській областях. З 1 липня набутий досвід з оплати рахунків по зазначених установах було розповсюджено в межах України. З червня 1997 року від фінансування видатків до оплати рахунків на користь суб'єктів господарської діяльності, що виконали роботи чи надали послуги бюджетним установам, перейшли органи центральної виконавчої влади та їх підвідомчі органи на місцях. Таким чином, станом на 1 серпня 1997 р. на казначейське виконання кошторисів видатків було переведено близько 3,3 тисячі установ, підприємств і організацій, міністерств (тобто 24% від загальної кількості), що утримувалися за рахунок коштів державного бюджету, не враховуючи оплати рахунків з держзамовлення і відшкодування компенсаційних виплат потерпілим від аварії на ЧАЕС. А вже у жовтні 1997 року органами Державного казначейства переведено на оплату рахунків 10,5 тисяч бюджетних установ і організацій. У процесі переведення підприємств, установ та організацій від фінансування видатків на оплату рахунків закрито близько 30 тис. поточних бюджетних рахунків в обслуговуючих установах банків. Натомість відкрито 10,6 тис. реєстраційних рахунків в органах Державного казначейства. Загальна сума кошторисів установ і організацій, що перейшли за цей період від фінансування видатків до оплати рахунків, становила 9634 млн. грн., або 35% до суми затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України на 1997 рік. На кінець 1997 року через органи Державного казначейства 18,4 тис. установ і організацій перейшли на обслуговування до органів казначейства, на ім'я яких було відкрито 21 тис. реєстраційних рахунків, що складало біля 45 відсотків операцій по виконанню державного бюджету. У 1997 р. Кабінетом Міністрів України

було прийнято декілька постанов: "Про впровадження казначейської системи виконання Державного бюджету" від 14.01.97 р. № 13, "Про казначейське виконання кошторисів видатків на утримання апарату органів виконавчої влади" від 09.05.97 р. № 437, "Про стан впровадження казначейського виконання кошторисів видатків" від 01.09.97 р. № 963, спрямованих на перехід установ, підприємств, організацій від відомчого на казначейський принцип виконання кошторисів видатків, що значною мірою сприяло передачі функцій перерахування коштів від Центрального апарату Міністерства фінансів Державному казначейству України.

1998 рік і по теперішній час. Характеризується завершенням переведення на казначейську систему виконання державного бюджету практично всіх розпорядників коштів міністерств і відомств, проведення підготовчої роботи по переведенню на казначейське обслуговування силових міністерств і відомств, які мали свої особливості, що вимагало структурних перебудов у галузевій фінансовій системі. Так, наприклад, Міністерство оборони України скоротило підпорядкованість розпорядників коштів з п'яти ланок до трьох

Одним з основних кроків для розвитку казначейської системи виконання бюджетів стало запровадження програмно-цільового методу виконання місцевих бюджетів. Програмно-цільовий метод є одним з найдієвіших інструментів бюджетування, який полягає в розподілі фінансових ресурсів за програмами, що мають визначені цілі або низки середньострокових чи довгострокових цілей, яких потрібно досягти. Обов'язковими елементами методу є відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм та результативні показники бюджетних програм, які включають: показники затрат, продукту, ефективності, якості. Даний метод бюджетування забезпечує комплексний підхід до формування бюджету [4].

Ще один не менш важливим кроком стало те, що органами Казначейства проводиться повномасштабне впровадження Системи дистанційного обслуговування (СДО) клієнтів через програмно-технічний комплекс "Клієнт Казначейства – Казначейство" (ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство") яке надає доступ до ресурсів інформаційного середовища Казначейства в частині формування та передачі до органів Казначейства платіжних документів з використанням електронного цифрового підпису, обміну плановими бюджетними документами (річний розпис призначень державного бюджету, розписи місцевих бюджетів, планові показники, розподіли, кошториси тощо), завантаження інформації щодо бюджетних зобов'язань і бюджетних фінансових зобов'язань, завантаження розподілів відкритих асигнувань і розпоряджень на виділення асигнувань місцевого бюджету, формування та отримання клієнтами Казначейства електронних виписок по рахунках. Однак процес підключення до СДО клієнтів через ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство" йде досить повільно про що свідчать наступні дані: кількість установ та організацій, включених до Єдиного реєстру розпорядників та одержувачів бюджетних коштів на сьогодні складає 77 626; а кількість установ та організацій, підключених до СДО клієнтів через ПТК "Клієнт Казначейства – Казначейство" складає лише 2230 [5].

Виокремлення етапів і механізмів впровадження казначейської системи виконання бюджетів свідчить, що система Казначейства поступово набирала нової функціональної визначеності.

Упровадження новітніх технологій у системі органів Казначейства на сучасному етапі розвитку національної економіки надає можливість пошуку більш досконалих методів управління фінансовими ресурсами, а також забезпечує ефективне, результативне та прозоре виконання бюджетів. В епоху інформаційних технологій органи Казначейства продовжують запроваджувати новітні технології при виконанні бюджетів, проте є необхідність активізації залучення клієнтів задля досягнення ефективності таких процесів.

Список використаних джерел:

1. Казначейська система : підручник / Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. - Тернопіль: 2014. – 686 с.
2. Державне казначейство України у документах, цифрах та особах 1995 – 2010 : зб. матеріалів, присвячений 15-й річниці створення Державного казначейства України / [С. І. Харченко, О. С. Даневич, Н. І. Сушко та ін.]. – К.: Піраміда, 2010. – 416 с.
3. Історичні передумови виникнення системи казначейства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/92669>.
4. Сергієнко Н. В. Програмно-цільовий метод і проблематика його впровадження в бюджетний процес місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Н. В. Сергієнко // Державне будівництво. – 2013. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/index.html>.
5. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://treasury.gov.ua>.

Попович Володимир, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»
Наук. кер. – Ватаманюк О.С.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Напрями підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів у системі казначейського обслуговування

Стаття присвячена визначенню особливостей казначейського обслуговування місцевих бюджетів та обґрунтуванню напрямів підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації. Визначено економічну сутність та призначення видатків місцевих бюджетів, розглянуто функції казначейських органів у виконанні місцевих бюджетів, розкрито проблемні аспекти казначейського обслуговування місцевих бюджетів та напрями їх вирішення.

Поглиблення децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування є одним із пріоритетних векторів розвитку України в умовах сьогодення. Місцеві органи влади виконують функції, направлені на вирішення питань місцевого значення, підвищення рівня життя населення, соціально-економічного розвитку регіонів тощо. Однак, для України все ще актуальним залишається питання хронічної нестачі фінансових ресурсів. Основні аспекти здійснення видатків місцевих бюджетів досліджувались такими науковцями як Єпіфанов А., Кириленко О., Кравченко В., Слухай С., Луніна І., Павлюк К., Огонь Ц., Полозенко Д., Федосов В., Юрій С. та інші. Питання підвищення ефективності використання бюджетних коштів шляхом запровадження програмно-цільового методу бюджетування в своїх працях розглядали: Криворучко О., Кульчицький М., Огонь Ц., Пасічник Ю., Чугунов І., Щербина І. та інші. Безумовно, внесок згаданих науковців у дослідження проблематики, пов'язаної з функціонуванням місцевих бюджетів, є вагомим, проте є актуальним дослідження

напрямів підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів, враховуючи наявність багатьох проблем, що потребують свого вирішення.

Фінансування видатків із місцевих бюджетів зачіпає інтереси всіх верств населення, адже вони справляють суттєвий вплив на соціальний, культурний, економічний розвиток конкретних територій та держави загалом. При забезпеченні суспільних потреб мешканців певної території за рахунок місцевого бюджету є можливість більш повно враховувати їх інтереси, оскільки саме місцева влада володіє інформацією про потреби та вподобання громадян і може створити необхідні умови для надання тих благ і послуг, яких вони найбільше потребують [1, с.13].

При цьому для місцевих бюджетів характерна переважно соціальна спрямованість, адже значна кількість повноважень саме соціального характеру передається на місцевий рівень з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання відповідно до принципу субсидіарності. Надзвичайно важливим питанням є забезпечення функціонування соціальної інфраструктури з метою надання послуг соціального характеру не нижче рівня, що встановлений державою, для гарантування соціально-економічних та соціально-культурних прав громадян.

Тільки через місцевий бюджет, що приймається безпосередньо населенням або вибраним органом представників територіальної громади, можна забезпечити найбільшу ефективність, прозорість, достовірність, контрольованість формування і розподілу фінансових ресурсів на мікрорівні управління, який є однією з найважливіших складових сучасних демократичних держав – місцеве самоврядування [2, с. 40].

На підставі узагальнення наукових підходів до визначення сутності видатків місцевих бюджетів можемо виокремити такі їх ключові характеристики:

- видатки бюджету – це відносини, пов'язані з рухом вартості, тобто економічні відносини, які виникають на стадії перерозподілу та вторинного розподілу внутрішнього валового продукту;
- вони пов'язані з розподілом і використанням ресурсів бюджетного фонду;
- кінцевою метою бюджетних видатків є усестороннє задоволення потреб громадян і забезпечення на цій основі підвищення суспільного добробуту [3, с. 20].

Переведення на казначейське обслуговування місцевих бюджетів стало правильним кроком і мало позитивний результат, адже забезпечило, по-перше, можливість оперативно надавати фінансову інформацію органам державного управління та місцевого самоврядування, по-друге, ефективно перерозподіляти бюджетні ресурси для реалізації соціальної політики й забезпечення своєчасного та повного фінансування бюджетів; а також удосконалити механізми та методи державного фінансового контролю; підвищити прозорість бюджетного процесу й ефективність використання бюджетних коштів. Із запровадженням в органах казначейства обліку зобов'язань розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, впровадженням програмно-технічного комплексу АС «Казна-Видатки» з'явилася можливість розпочати перехід до сучасних методів здійснення видатків та управління єдиним казначейським рахунком через інструмент контролю зобов'язань.

З одного боку, із введенням казначейського обслуговування бюджетів, реалізувалася функція управління бюджетними ресурсами через акумуляцію коштів місцевих бюджетів в єдиній структурі органів системи державного казначейства і на єдиному казначейському рахунку, з іншого боку – відбулася реалізація принципу єдності бюджетної системи у частині дотримання єдиних правил здійснення контролю, бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності та контролю за виконанням бюджетів, кошторисів доходів і видатків бюджетних установ [4, с. 132].

Разом із цим, слід зазначити, що можливості казначейської системи обслуговування бюджетів використовуються не сповна. Про це свідчить той факт, що на рахунках розпорядників коштів місцевих бюджетів, відкритих в органах казначейства, залишаються значні суми невикористаних бюджетних коштів. Великою мірою осідання залишків коштів на рахунках розпорядників коштів сприяє незбігання в часі між моментом виділення асигнувань головними розпорядниками бюджетних коштів розпорядникам коштів нижчого рівня та взяття останніми зобов'язань перед суб'єктами господарювання, які виконали для них роботи чи надали послуги.

При цьому серед причин, які негативно впливають на ефективність виконання видаткової частини бюджету в Україні можна виділити такі:

- відсутність чіткого розмежування повноважень, а також відповідальності за виконання бюджету між розпорядниками коштів та державними органами;
- недостатня ефективність системи управління зобов'язаннями розпорядників коштів бюджету;
- відсутність належної узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу;
- надмірно високе функціональне навантаження на працівників органів Казначейства;
- відсутність у фінансовому апараті держави належної системи матеріального стимулювання, внаслідок чого має місце істотний відтік із системи висококваліфікованих кадрів, незацікавленість у залученні до роботи у цьому апараті фахівців високої кваліфікації;
- відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету, особливо стосовно його видаткової частини, внаслідок чого обсяг недофінансованих заходів за наявності бюджетних коштів лише зростає [5, с. 444].

Крім цього, негативними факторами, що значною мірою знижують ефективність використання коштів місцевих бюджетів є відсутність:

- 1) стимулів у головних розпорядників коштів щодо ефективного використання коштів місцевих бюджетів;
- 2) науково обґрунтованих підходів до проведення оцінки ефективності використання коштів місцевих бюджетів;
- 3) науково обґрунтованих способів прийняття рішень з питань бюджету для вибору оптимального напрямку використання коштів місцевих бюджетів в процесі їх виконання.

Відповідно, основними напрямками підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів вважаємо:

- розробку стимулів та мотивацію головних розпорядників коштів щодо ефективного використання коштів місцевих бюджетів;
- визначення науково обґрунтованих підходів до проведення послідовної оцінки ефективності використання коштів місцевих бюджетів;
- застосування інноваційних підходів щодо прийняття рішень з питань бюджету для вибору оптимального напрямку використання коштів місцевих бюджетів в процесі їх виконання.

Для мотивації головних розпорядників коштів щодо результативного використання коштів місцевих бюджетів з максимальною віддачею слід неефективне використання бюджетних коштів вважати порушенням, в результаті якого для установ, які неефективно використовують бюджетні кошти, має призначатись міра відповідальності. Застосування суворих заходів за перевитрати та не результативне використання коштів, притягнення до відповідальності осіб, що винні у фінансових правопорушеннях, посилить вимогливість та відповідальність керівників установ і організацій щодо забезпечення раціонального і економного витрачання коштів [6, с. 100].

Зауважимо, що дотримання певних процедур бюджетного процесу та повне виконання зобов'язань органами місцевого самоврядування не буде гарантом ефективного використання коштів місцевих бюджетів. Для оцінки ефективності використання коштів місцевих бюджетів акцент має перенестись з контролю за виконанням зобов'язань на забезпечення ефективності, коли увага зосереджується на вирішенні таких питань:

- що одержує суспільство за ті кошти, які воно витрачає;
- чи витрачання бюджетних коштів відповідає поставленим задачам;
- наскільки ефективно витрачаються кошти при досягненні цілей місцевої та державної політики.

Оцінка ефективності використання коштів місцевих бюджетів може ускладнитися відсутністю методики для визначення пріоритетів здійснення видатків для того, щоб законодавчо встановити, які статті видатків на сьогодні є пріоритетними, які проблеми на сьогодні є найбільш гострими для певного бюджету, адже завжди в процесі реалізації бюджетної політики існують суперечності, що є найголовнішим на сьогодні: досягнення високої якості життя населення або стимулювання економічного розвитку регіонів. Для цього при виконанні завдань місцевих бюджетів органам місцевого самоврядування необхідно звернути увагу на визначення пріоритетних питань та узгодження напрямків місцевої та державної бюджетної політики. Із метою ефективного використання коштів місцевих бюджетів напрямки бюджетних витрат місцевих бюджетів мають бути узгодженими з напрямками бюджетної політики держави [7, с. 232-233].

Отже, в Україні існує об'єктивна потреба у створенні нової системи управління місцевими фінансами в умовах становлення фінансової автономії місцевого самоврядування. Разом із цим, органи казначейської служби у процесі удосконалення механізму управління бюджетними ресурсами повинні забезпечити мобільність бюджетних ресурсів, їх залежність від результативності діяльності і якості управління бюджетними коштами, обмежити зростання витрат та забезпечити реалізацію ефективної бюджетної політики.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О.П. Теорія і практика бюджетних інвестицій: [монографія] / О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк. – Т: Економічна думка, 2007. – 288 с.
2. Луніна І. Місцеві бюджети України: пошук нових підходів проведення реформ / І. Луніна // Економіка України. – 2008 - № 3. – С. 35-41.
3. Казюк Я. М. Проблеми удосконалення механізму казначейського обслуговування місцевих бюджетів / Я. М. Казюк // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 3. – С. 130-136.
4. Булавинець В. М. Видатки місцевих бюджетів соціального призначення: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Вікторія Михайлівна Булавинець. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 227 с.
5. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
6. Лисяк Л.В. Напрями підвищення ефективного використання коштів місцевих бюджетів України / Л. В. Лисяк, К. М. Роменська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2014. – № 156. – С. 100 – 104.
7. Роменська К.М. Оцінка ефективності використання коштів місцевих бюджетів України / К.М. Роменська // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 4 (16). – С. 228-335.

Ризюк Юлія, 4 курс, спец. «Державні фінанси»,
Наук. кер. – Юрій С.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Сучасний стан та перспективи розвитку Державної казначейської служби України

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів функціонування, проблемам та перспективам подальшого розвитку Державної казначейської служби України. Здійснено аналіз виконання державного бюджету казначейською службою, а також факторів, які характеризують діяльність та проблеми розвитку ДКСУ. Сформуовані пропозиції щодо покращення діяльності та подальшого розвитку Державної казначейської служби України.

В умовах політичної, і, як наслідок, економічної кризи, підвищується роль бюджетних установ, які акумулюють державні фінансові ресурси та здійснюють контроль за їх цільовим використанням. Однією з таких установ є Державна казначейська служба, створення якої було викликане потребою у ефективному управлінні значними грошовими коштами держави. Практика свідчить, що в сучасних умовах органи Державної казначейської служби постають одними з найактивніших учасників у процесі управління державними та регіональними фінансовими ресурсами завдяки використанню законодавчо прийнятих механізмів та процедур виконання державного і місцевих бюджетів відповідно до вимог бюджетного законодавства.

Дослідженнями у сфері казначейської системи займаються такі вітчизняні науковці як: С.О. Булгакова, П.Г. Петрашко, О.В. Охрімівський, В.І. Стоян, О.С. Даневич, М.Й. Мац, С.І. Юрій, О.О. Чечуліна, В.Я. Чугунов та інші вчені.

Проаналізувати сучасний стан Державної казначейської служби України як одну з провідних ролей у розвитку економіки держави, та розглянути ефективні методи її вдосконалення в умовах нестабільної економічної ситуації в державі.

На сучасному етапі розвитку казначейська система обслуговування державного та місцевих бюджетів забезпечується повноваженнями, наданими органам Державної казначейської служби України для організації й проведення роботи, пов'язаної з прийманням і зарахуванням на відповідні рахунки бюджетних коштів, їх зберіганням та використанням на заходи, що передбачені бюджетом на відповідний рік, здійсненням обліку бюджетних коштів і складанням звітності про виконання бюджету.

За Державною казначейською службою України закріплені процедури касового обслуговування бюджетів за доходами та видатками, ведення бухгалтерського обліку всіх операцій у процесі виконання бюджетів та складання звітності.

Від того, яка система касового виконання бюджету використовується, яким чином організовується діяльність органів державної і місцевої влади, залежить стан виконання бюджету, як наслідок – макроекономічні процеси в державі, соціально-економічний розвиток регіонів [1, с. 129].

Головним призначенням Державної казначейської служби України є сприяння оптимальному управлінню державними фінансовими ресурсами. Сьогоднішні проблеми виконання бюджетів усіх рівнів віддзеркалюють складну соціально-економічну ситуацію в Україні. Скорочення реальних доходів бюджетів, погіршення платіжної дисципліни ускладнили ситуацію із забезпеченням їх збалансованості та фінансуванням запланованих заходів.

Казначейська система обслуговування державного та місцевих бюджетів забезпечує всі процедури касового виконання бюджетів, а також відображення всіх операцій в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Основним завданням Державної казначейської служби України є удосконалення системи ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів і процедур попереднього контролю за їх витратами, розробка нової системи бухгалтерського контролю і звітності, чітке визначення й розподіл функцій між учасниками бюджетного процесу, створення єдиного комплексу технічних і програмних засобів інформаційної системи Державного казначейства [2].

Одним з важливих завдань органів ДКСУ є забезпечення виконання бюджетної політики та ефективне управління бюджетними ресурсами. Саме тому держава потребує створення оптимальної системи оперативного управління державними фінансами, а також здійснення швидких розрахунків по поточних зобов'язаннях.

На даному етапі розвитку економіки держави значну увагу приділяють факту децентралізації та передання більших повноважень органам місцевого самоврядування. Одну з найважливіших ролей відіграють територіальні органи Державної казначейської служби України, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, а також фінансуються різноманітні молодіжні програми та здійснюються видатки на соціальний захист населення.

На всіх етапах виконання бюджету Державна казначейська служба України виконує цілу низку важливої роботи, проводить попередній та поточний контроль за фінансовими операціями, а також веде бухгалтерський облік та складає звітність про виконання бюджетів та кошторисів бюджетних установ. За допомогою інформації, що передають місцеві органи ДКСУ на центральний рівень, можна побачити фінансові результати згрупованої звітності про виконання дохідної та видаткової частини бюджетів.

На основі звітності Державної казначейської служби України, проведемо аналіз касового виконання Державного бюджету України. Розглянемо видаткову частину бюджету за 2014-2016 роки в розрізі економічної класифікації видатків бюджету (табл.1).

Таблиця 1.

**Динаміка видаткової частини Державного бюджету України
за 2014-2016 роки в розрізі економічної класифікації видатків бюджету (млн. грн.)**

Назва	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	93169455214,21	105711082758,23	105351429470,10
Використання товарів і послуг	42518156852,05	55370550091,36	95827683679,75
Обслуговування боргових зобов'язань	1465259453,70	1675682657,04	97374459454,86
Поточні трансферти	22001545337,20	18341755366,46	199606447542,80
Соціальне забезпечення	52333460253,82	66359510036,44	153282489952,84

З поданої в таблиці інформації бачимо, що видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату у 2016 році порівняно з 2014 роком збільшилися на 12,2 млн. грн., або на 13,1%, а в порівнянні з 2015 роком зменшилися на 0,3 млн. грн., або на 0,28%.

Фінансування використання товарів і послуг у видатковій частині державного бюджету у 2016 році збільшилось на 53,3 млн. грн., або на 125,4% відносно 2014 року, і на 40,4 млн. грн., або на 72,9% в порівнянні з 2015 роком.

Особливу увагу потрібно приділити видаткам на обслуговування боргових зобов'язань. В 2016 році Державна казначейська служба України провела операцій у сумі 95,5 млн. грн., або на 6393,3% більше як у 2014 році, і на 95,6 млн. грн., або на 5311,1% більше, ніж у 2015 році.

Також значно збільшився обсяг видатків з державного бюджету на поточні трансферти у 2016 році порівняно з 2014 роком та 2015 роком на 177,6 млн. грн., або на 807,3%, та на 181,3 млн. грн., або на 990,7% відповідно.

Видатки на соціальне страхування у 2016 році порівняно з попередніми роками теж мають тенденцію до збільшення. Так, у 2016 році було проведено операцій на 101 млн. грн., або на 193,1% більше 2014 року, та на 86,9 млн. грн., або на 130,9% більше 2015 року.

Бюджетна політика у сфері державних видатків є вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток, особливо на перехідному етапі економічних реформ за обмеженості фінансових ресурсів держави [3].

Однією з проблем Державної казначейської служби України є питання про персонал, що працює в ній. В даній сфері спостерігається постійна плінність кадрів. Високі кваліфікаційні вимоги, високе виробниче навантаження, низький рівень мотивації до праці через відносно низький рівень заробітної плати – основні чинники, які впливають на плінність кадрів.

Особливе занепокоєння викликає та обставина, що найбільша плінність кадрів характерна для категорії спеціалістів із високих технологій – платіжних систем, інформаційних технологій, захисту інформації, які забезпечують функціонування інформаційно-обчислювальної системи казначейської служби. По деяких територіальних управліннях цей показник досягає 20% за рік. Як правило, ці працівники після роботи в системі Державної казначейської служби, набувши відповідного рівня підготовки, стають стабільним кадровим ресурсом для комерційних банків та приватного сектора [4, с. 26].

Для подальшого перспективного розвитку, отримання ще більш точної та захищеної інформації, для виведення Державної казначейської служби України на новий, модернізований та професіональний рівень, можна запропонувати здійснення таких заходів:

1. Вивчення казначейських систем розвинутих держав, запозичення у них нових програм обліку інформації та здійснення більш швидких операцій по розрахунках та перечисленні відшкодованого ПДВ.

2. Створення підготовчої школи короткого терміну навчання для майбутніх спеціалістів-казначей. Такі заклади необхідні для того, щоб швидко зорієнтувати працівника на той потік операцій, який буде чекати його на роботі. Вищі навчальні заклади дають більш теоретичні знання і коли спеціаліст вперше стикається з завданням покладеним на нього як на працівника в ДКСУ, від відсутності практичних навичок появляється страх, невпевненість, а в подальшому і можлива відраза до серйозної цілеспрямованої роботи.

3. Технологічний розвиток діяльності ДКСУ. Робота в органах казначейської служби є досить важкою і відповідальною, це пов'язано з тим, що на кінець кожного дня, тижня, місяця, кварталу казначей повинні складати звітність і надсилати її на центральний рівень. Особливо клопітка робота здійснюється на кінець року, адже підсумовуються дані за весь бюджетний період, і помилки тут не допустимі. Через те, що технології в ДКСУ є застарілими, вони не справляються з таким потоком інформації, і працівникам доводиться самим перевіряти чи не відбувся збій, чи інформація надійшла в повному обсязі. Розвиток та вдосконалення нових технологій є необхідним. Фахівців, що займаються розробкою даного виду програмного забезпечення держава повинна заохочувати та підтримувати фінансово.

4. Висока заробітна плата є одним з найвпливовіших факторів для заохочення до навчання нових спеціалістів. Державна казначейська служба України виконує досить серйозну і потрібну роботу. Саме через неї відбувається перерахунок та облік всіх доходів та видатків держави й місцевих бюджетів, і для того, щоб інформація була достовірною, перерахунки були правильними, звітність точною і вчасною, а сама система дієвою і заслужувала на світове визнання, потрібно приймати тільки висококваліфікованих працівників, які змогли б самовдосконалюватись та підвищувати знання в даній сфері як в Україні так і закордоном. Таких спеціалістів потрібно заохочувати і відповідно до їхньої клопіткої роботи виплачувати належного рівня зарплатню.

Таким чином Державну казначейську службу України можна вивести на новий рівень діяльності та продуктивності.

Отже, на сучасному етапі Державна казначейська служба України виконує значну роль у розвитку економіки держави. Як і у більшості інших сфер ДКСУ має свої переваги та недоліки. Держава повинна бути зацікавлена у вдосконаленні роботи технічних рахунків та й загалом цілої системи. Казначейська система виконання бюджету є ефективною функціональною системою касового виконання бюджетів. Однак, в сучасних умовах децентралізації державних фінансів, перед Державною казначейською службою України ще стоїть безліч організаційних та технічних завдань, необхідність розробки нових підходів щодо виконання бюджетів і нормативно-методичних документів з питань бухгалтерського обліку та звітності та покращення механізму казначейського обслуговування бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Блощинська Ю.А. Казначейська система касового виконання Державного бюджету України та напрями її вдосконалення / Ю.А. Блощинська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Економічні науки. – 2008. – №7. – С. 127-132.
2. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент [Електронний ресурс] : підручник / Л. Є. Клець: навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/79180/finansii/kaznacheyaska_sistema_obslogovuvannya_mistsevih_byudzhetiv
3. Ковалевич Д. А. Казначейське обслуговування бюджетів у сучасних умовах [Електронний ресурс] : наук. стаття. – Режим доступу: https://vk.com/doc21638110_444567460?hash=0f65f34f6ad53ff20c&dl=43540d9ce0cf9de99a
4. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов // Казна. – 2014. – № 6(33). – С. 25–28.

Ризук Юлія, 4 курс, спец. «Фінанси і кредит»,
Наук. кер. – Каспрук А.Ю.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Ринок страхування життя в Україні: огляд та проблеми

В статті досліджується стан та перспективи розвитку страхування життя. Здійснено аналіз показників, які характеризують розвиток діяльності «лайфових» страхових компаній в Україні. На основі даного аналізу сформуовано пропозиції щодо покращення стану страхування життя на страховому ринку України та їх позитивний вплив на майбутній розвиток страхових компаній в сфері «Life».

На сьогоднішній день спостерігається важке економічне становище в державі, зміни в законодавстві, необізнаність громадян в сфері страхування життя, що в свою чергу негативно впливає на тенденцію розвитку даного виду страхування.

У розвинутих країнах страховий бізнес забезпечує дієвий захист соціальних і майнових прав та інтересів громадян від ризиків, сприяє підтриманню соціальної стабільності суспільства та економічної безпеки держави; він є потужним засобом акумулювання коштів для інвестування в економіку.

Загальновідомо, що у розвинутих країнах частка страхових компаній в інвестуванні економіки становить біля 30%. Таке значення страхування життя визначає необхідність дослідження його ринку і в Україні.

Відповідно до даної проблеми виникає потреба у розгляді сучасного стану страхування життя в Україні та знаходженні ефективних рішень щодо його розвитку та вдосконалення.

Вивченню розвитку страхування життя присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких М. Клапкін, В. Баранова, Є. Андрієвський та інші. Однак, у їхніх дослідженнях розглядаються теоретичні аспекти розвитку страхування життя за минулі періоди без врахування сучасного впливу на нього нових економічних умов.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану страхування життя як однієї з важливих ланок страхового ринку, та розгляд ефективних методів його поширення та розвитку в умовах необізнаності в даній сфері українців.

На даному етапі розвитку світової економіки та міжнародних відносин, входження України до системи світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність розвитку вітчизняного страхового ринку з урахуванням світового досвіду та національних особливостей.

В Україні існує система соціального страхування та захисту населення, однак через її недосконалість та певні протиріччя у більшості людей виникає бажання довірити своє здоров'я та життя більш кваліфікованим спеціалістам, саме тут і має місце позиція страхування життя на страховому ринку.

Згідно з Законом України „Про страхування”, страхування життя - це вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку. Умови договору страхування життя можуть також передбачати обов'язок страховика здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та (або) хвороби застрахованої особи [1].

Хоча про можливість страхування життя знає більшість громадян країни, та зрозуміти його сутність, а тим більше застрахувати його, довелося лише дуже малій частині населення.

Головна відмінна особливість ринку страхування життя в нашій країні – низький рівень проникнення. Причин декілька: відсутність культури страхування, нестабільність національної валюти, що зводить нанівець інвестиційну привабливість страхування, відсутність довіри населення до гравців фінансового ринку [2].

Сьогодні в Україні практикуються три основні програми страхування життя:

1) строкове (ризикове) страхування життя - страхування життя на випадок смерті на певний строк - зазначена в договорі страхова сума виплачується у разі смерті застрахованої особи протягом строку дії договору;

2) довічне страхування - страхування на випадок смерті протягом усього життя застрахованого - страхова сума виплачується у разі смерті застрахованої особи, коли б вона не сталася;

3) змішане страхування життя - страхування на випадок смерті і на дожиття протягом певного періоду часу - страхова сума виплачується як у разі смерті застрахованої особи, якщо вона настає до закінчення терміну дії договору, так і після закінчення строку дії договору у встановлений термін, якщо застрахований залишається живий [3].

Існують такі види страхування життя:

1) страхування на дожиття застрахованої особи до зазначеного в договорі віку з одноразовою виплатою капіталу;

2) страхування життя на випадок смерті;

3) змішане страхування життя;

4) страхування дітей до вступу до шлюбу;

5) страхування життя з виплатою анuitету;

6) довгострокове страхування життя працівників підприємств, установ за рахунок коштів роботодавців;

7) страхування життя позичальника кредиту та ін.

Суб'єктами страхування від нещасного випадку є:

1) застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їх сімей та інші особи, передбачені законодавством;

2) страхувальники;

3) страховик.

Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування.

На даний момент в Україні існує 45 компаній зі страхування життя.

При виборі страховика потрібно звертати увагу на певні критерії:

- надійність - страхова компанія повинна працювати на фінансовому ринку мінімум 100 років — це, відповідно, досвід роботи під час двох світових воєн і безлічі економічних і фінансових криз. Маючи такий багатий досвід, компанія зможе успішно пережити і інші подібні події, які і зараз є, і можуть виникнути в майбутньому;

- рейтинг групи – якщо компанія відповідає достатньому рівню надійності, вона зможе бути учасником міжнародних рейтингових агентств, таких як Standard & Poor's, Moody's, Fitch Ratings;

- прозорість діяльності – якщо фінансова група пройшла IPO, то це вже свідчить про певний рівень надійності. При цьому компанією володіє не одна особа, а група акціонерів і відповідно прийняття одноосібних рішень власників вже виключається. Також по курсу акцій можна визначити поточний стан справ. Пройти IPO під силу лише самим конкурентоспроможним компаніям.

- надання гарантій клієнтам – сьогодні у нашій країні ви можете отримати гарантії свого накопичувального страхування мінімум з трьох сторін: держави, страхової компанії і компанії з перестрахування.

Держава веде активний моніторинг щодо діяльності страхових компаній, їх інвестиційних інструментів, а також їх пропорційний розподіл.

Страхова компанія здійснює розподіл фінансових коштів страхувальників за різними інвестиційними напрямками.

Компанія-перестраховик гарантує повернення ризикової частини внеску страхувальника на той випадок, якщо відбудеться якийсь масштабний страховий випадок, наприклад, техногенна або природна катастрофа.

Важливим є і масштаб діяльності – бажано, щоб страхова компанія працювала на світових ринках мінімум в 20 країнах. Якщо в одній з країн виникнуть тимчасові несприятливі ситуації, то для міжнародної фінансової групи легше пережити такі часи, ніж для компанії з присутністю виключно в одній країні [4].

Серед страхових компаній зі страхування життя в Україні є 4 лідери по кількості заключених договорів, що статистично зобразимо на рис. 1. [5].

№	Страхові компанії	К-сть договорів за 2015 рік, тис.	Громадян-резидентів, тис.	Юридичні особи-резиденти, тис.
1.	АСКА-ЖИТТЯ	161 133	94,90	5,10
2.	УНІКА ЖИТТЯ	80 638	86,28	13,72
3.	ТАС	49 515	98,14	1,24
4.	МЕТ ЛАЙФ	47 041	95,97	4,03
5.	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	25 972	82,84	17,15
6.	ЕЙГОН ЛАЙФ УКРАЇНА	11 399	93,72	5,37
7.	ІЛЬІЧЕВСЬКА	909	61,02	38,98
8.	ІНГО УКРАЇНА ЖИТТЯ	640	18,04	81,96
9.	ТЕКОМ-ЖИТТЯ	291	51,49	48,51

Рис. 1. Лідери страхування життя в Україні по кількості страхових договорів за 2015 рік.

З представлених даних бачимо, що перше місце по укладанню договорів зі страхування життя належить АСКА-ЖИТТЯ, компанія діє в Україні з 1996 року, починаючи з 2010 року вона посідає перше місце в дослідженні «Найбільш клієнтоорієнтована страхова компанія» серед компаній, які займаються страхуванням життя, на думку рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг».

На другому місці стоїть страхова компанія «Уніка», що вийшла на ринок України у 2006 році. Регіональна мережа УНІКА налічує 26 дирекцій у всіх областях України, вона є однією з провідних страхових груп на основних ринках Австрії, Центральної та Східної Європи, а також представлена 40 компаніями у 19 країнах.

За динамікою кількості компаній зі страхування життя в Україні можемо прослідкувати на рис. 2.

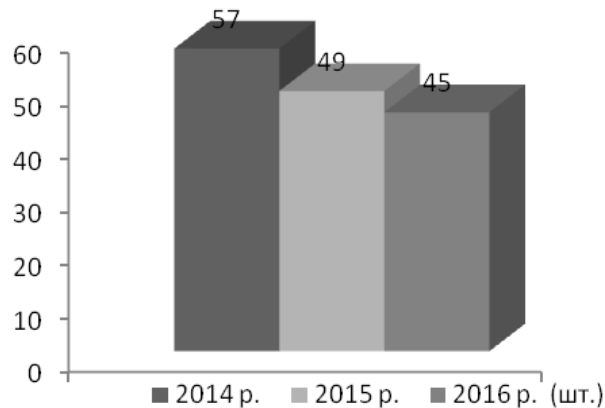

Рис. 2. Кількість страхових компаній «Life» в Україні за 2014-2016 роки.

Бачимо, що впродовж трьох останніх років кількість страхових компаній зі страхування життя зменшилась. Це відбулось внаслідок деяких реформ в законодавстві країни, а також і тому, що страховики, які не в змозі витримати здорову конкуренцію, та вчасно здійснити страхові виплати, зійшли з дистанції на фінансовому ринку.

Незважаючи на тенденцію зменшення кількості страховиків у сфері «Life», даний вид страхування все ж розвивається та стає популярним, з кожним роком збільшується кількість страхувальників та застрахованих

осіб, про що свідчить збільшення чистих страхових премій протягом 2015-2016 рр., що можна відобразити на рис. 3.

	I півріччя 2015р. (млн. грн.)	I півріччя 2016р. (млн. грн.)	Темп приросту	
			I півріччя 2015 р.	I півріччя 2016 р.
Страхові премії	939,9	1 312,8	-	39,7%
Страхові виплати	282,4	198,0	-29,9%	-29,9%

Рис. 3. Динаміка основних показників «Life» страхування за 2015-2016 роки.

Чисті страхові премії станом на 30.06.2016 р. становили 1312, 8 млн. грн., що в порівнянні з цим періодом у 2015 році збільшились на 372,1 млн. грн., або на 39,7%. З наведених даних можна говорити про тенденцію збільшення кількості страхувальників у страхуванні життя, а це означає, що довіра до страхових компаній збільшується, а рівень їх обслуговування покращується та удосконалюється.

Отже, страхування життя на страховому ринку розвивається і має тенденцію до покращення якості надання страхових послуг та обслуговування, незважаючи на скорочення кількості страхових компаній «Life».

Хоча кількість застрахованих поступово збільшується, страхування життя потребує інтенсивного просування в маси та удосконалення. У громадян попри деяку обізнаність, залишається ще багато питань та недовіри до страхування такого типу. Мова йде як про культуру страхування, так і про звичайні методи реклами певного виду страхування.

Для того, щоб кількість таких страховиків активно збільшувались і вони покращували свою роботу, можна запропонувати такі заходи:

1) проведення тематичних заходів у всіх сферах діяльності – активне інформування громадян про такий вид послуг. Раз на рік здійснювати збори в організаціях та установах, на яких буде продемонстровано реальні, цікаві ситуації, що будуть заохочувати до укладання договору страхування;

2) культурне виховання з дитинства – в більшості країн світу страхування життя є популярним і необхідним, а все тому, що з самого малку дітей привчають до того, щоб дбати про своє життя та здоров'я. Проведення цікавих ігор з тематики охорони власного життя та випадків, при яких можна отримати шкоду для здоров'я та життя, будуть особливо корисними та відкладатимуть у підсвідомості людей інстинкт самозбереження, а також приведуть до виховання культури страхування;

3) доведення інформації щодо статистики настання страхових випадків – в сучасному світі є чимало комунікацій, через які можна поширювати інформацію для громадян, навіть тих, що не є обізнаними в сфері сучасної електроніки. Ведення статистики кількості застрахованих в країні та кількості страхових виплат, а потім висвітлення результатів на широкий загаль, приведуть до збільшення обізнаних та бажаючих застрахувати своє життя осіб, тим паче, що такий вид страхування дає перспективи на забезпечену старість.

В свою чергу компаніям, що займаються страхуванням життя можна порекомендувати вивчати досвід страхування прогресивних країн світу та запозичувати найперспективніші моделі в даній сфері.

Основною причиною стримування розвитку страхування життя в Україні є недовіра до страхових компаній. Після розпаду радянського Держстату та Ощадбанку, громадяни України втратили величезні гроші, які були заощаджені ними через банківську систему та систему страхування. Як наслідок, у суспільстві сформувався досить значний рівень недовіри до страховиків [6].

Важливим чинником для розвитку страхування життя є рівень добробуту і заробітної плати населення. Формування добровільного ринку страхування життя в розвинутих країнах почався із заробітної платні на рівні 500 доларів на місяць. Якщо середньомісячна зарплата громадян становить менше зазначеної суми, то масового страхування життя не відбуватиметься, адже потрібно за щось жити в даний момент часу, а на сплату страхових премій зовсім не залишається коштів. В Україні цей показник не досяг навіть 200 доларів. Тож розширенню ринку сприятиме збільшення заробітної плати та рівня життя населення.

Отже, страхування життя є універсальним інструментом для вирішення багатьох соціальних завдань. Насамперед, це матеріальне забезпечення особи після досягнення пенсійного віку чи у випадку втрати працездатності через нещасний випадок.

Розвиток страхування життя на страховому ринку залежить як від обізнаності та страхової культури громадян, так і від рівня розвитку та благополуччя держави.

Важливою складовою політики держави є створення сприятливих умов для розвитку страхування життя, адже воно є потужним джерелом довгострокових інвестицій в економіку країни.

Список використаних джерел:

1. Березецька Г. Ринок страхування життя в Україні : життя ледве жевріє [Електронний ресурс] : Finance. UA Про гроші. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/349965/rynok-strahuvannya-zhyttya-v-ukrayini-zhyttya-ledve-zhevriye>
2. Власенко К. Ринок страхування життя в Україні : сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] : наук. стаття. – Режим доступу : <http://intkonf.org/vlasenko-kv-limar-of-rinok-strahuvannya-zhittya-v-ukrayini-suchasnyi-stan-problemi-ta-perspektivi-rozvitku/>
3. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 4 жовтня 2001, ВВР, 2002, № 7, ст. 50. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
4. Рейтинг страхових компаній в Україні 2017 [Електронний ресурс] : Kriza.Com. Ua. – Режим доступу : <http://www.kriza.com.ua/rejting-straxovyh-kompanij-ukrainy-2016/>
5. Унку К. Становлення та розвиток страхування життя в Україні [Електронний ресурс] : наук. стаття. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=59053>
6. Юрків Р. Рейтинг надійних страхових компаній 2015 року [Електронний ресурс] : Все PRO гроші. – Режим доступу : <http://vseprogroshi.com.ua/rejting-nadiynix-straxovix-kompanij-2015-roku.html>

Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

В даній статті досліджено особливості застосування нетарифних методів регулювання імпортової та експортної діяльності суб'єктів господарювання. Наведено види нетарифних обмежень, а також розглянуто переваги застосування цього інструменту регулювання міжнародної торгівлі.

На сучасній стадії розвитку, економіка України за ступенем відкритості досягнула рівня країн Західної Європи. Втім, залишаючись недостатньо інтегрованою у міжнародну господарську систему, уряд повинен приділяти надзвичайну увагу зовнішнім джерелам надходжень до державного бюджету країни. Одним із важелів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності виступає митна політика, яка реалізується у формі тарифних та нетарифних інструментів. В усьому світі країни поступово знизили тарифні ставки та перейшли на систему нетарифного регулювання, що призвело до формування в системі світової торгівлі більш гнучкого та ефективного протекціонізму. У своїй митній політиці наша держава повинна рухатись у такому ж напрямі, вдосконалюючи національне законодавство з урахуванням досвіду розвинених країн світу.

Метою даної статті є дослідження особливостей нетарифного регулювання в Україні, визначення основних проблем зовнішньоекономічної діяльності та основних напрямів розвитку країни.

З приводу застосування нетарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності висловлювали свою думку такі вчені: Т. О. Власюк [3], С. Гончуков [4], А. М. Гуд [5], Р. Заяць [6], Е. О. Ковтун, І. В. Поліщук, Ю. М. Турець [7], О. І. Табенська, Л. В. Побережна [8].

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1]. Головними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виступають підприємства, що безпосередньо здійснюють експорт та імпорт товарів та послуг.

Для розвитку зовнішньоекономічної діяльності Україна має природні конкурентні переваги, такі як сприятливі кліматичні умови, вдале географічне розташування (на перетині торговельних шляхів між Європою та Азією), родючі ґрунти, забезпеченість водними ресурсами, а також висококваліфіковані трудові ресурси. Маючи високий експортний потенціал, Україна використовує його недостатньо ефективно. На сьогодні спостерігається зменшення вартісних обсягів експорту, що свідчить про кризу виробництва. Основні експортоорієнтовані галузі залишаються надзвичайно енергоємними, що робить їх критично залежними від імпортованих енергоносіїв та обмежує можливості нарощування експорту за рахунок девальвації національної валюти.

До основних недоліків сучасного стану здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні можна віднести:

- переважання експорту сировинної групи товарів (майже 70%);
- високу залежність від практично одного імпортера таких енергоносіїв, як нафта та газ;
- імпорт невиправдано великої кількості товарів споживчого призначення, незважаючи на складний економічний стан у державі [3, с. 173].

У сучасній світовій економіці, в епоху поглиблення зовнішньоекономічних відносин, активного міжнародного товарообміну, на фоні загострення конкуренції і пов'язаних з нею торговельних конфліктів, все частіше виникає потреба в диверсифікації заходів регулювання зовнішньої торгівлі країни. Нові умови розвитку світової економіки призвели до формування в системі світової торгівлі більш ефективного і гнучкого протекціонізму, основу якого складають нетарифні інструменти регулювання.

Особливістю використання нетарифних заходів регулювання є те, що вони застосовуються, як правило, органами державної влади країни і мають автономний характер, тобто не пов'язані з міжнародними зобов'язаннями країни. Тому їхні обсяги і методика застосування повністю регулюються національними органами і національними правилами. Це свідчить про підвищення ролі національного законодавства як регулятора міжнародних економічних зв'язків [4, с. 97].

У Митному кодексі України зазначено, що заходи нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності – не пов'язані із застосуванням мита до товарів, що переміщуються через митний кордон України, встановлені відповідно до закону заборони та/або обмеження, спрямовані на захист внутрішнього ринку, громадського порядку та безпеки, суспільної моралі, на охорону здоров'я та життя людей і тварин, охорону навколишнього природного середовища, захист прав споживачів товарів, що ввозяться в Україну, а також на охорону національної культурної та історичної спадщини [2].

За своєю суттю заходи нетарифного регулювання є досить багатоманітними. Їх перелік практично невичерпний, тому не дивно, що практично кожен науковець класифікує ці заходи по-різному. Зрозуміло, що однак до класифікації заходів нетарифного регулювання в зовнішньоекономічних відносинах немає, проте і відмінності не досить суттєві. Іноді одна й та ж назва має інший зміст [8, с. 97].

Незважаючи на те, що чинним законодавством прямо не вказуються форми нетарифного регулювання, аналіз деяких нормативних актів зазначеної сфери дозволяє виділити з них наступні основні групи:

- 1) ліцензійні (кількісні) обмеження експорту та імпорту окремих видів товарів: квотування (глобальна квота, індивідуальна квота, сезонна квота, тарифна квота; ліцензування; добровільне обмеження експорту);
- 2) стандарти та вимоги до товарів: технічні бар'єри безпеки імпортованих товарів (сертифікація якості; санітарно-ветеринарні вимоги; екологічні вимоги; вимоги щодо пакування та маркування, тощо);

3) заборонні заходи щодо експорту та імпорту окремих видів товарів: антимонопольні засоби регулювання зовнішньоекономічної діяльності; державні замовлення товарів експорту та імпорту; адміністративні правила обміну зовнішньоекономічних операцій;

4) особливі вимоги щодо ведення зовнішньоекономічного діловодства: технічні та інформаційні вимоги до товаросупроводжувальних документів; витрати на додаткові документи, довідки, посвідчення тощо.

У названих формах нетарифного регулювання зацікавлена особа одержує дозвіл на здійснення певних дій зовнішньоекономічного характеру (документ встановленого зразка)[5, с. 27]. Зазначимо, що найбільш розповсюдженою формою нетарифних обмежень, є квота -граничний обсяг товарів, що дозволено експортувати чи імпортувати протягом встановленого терміну. Квота, яка рівна нулю, означає ембарго, тобто заборона на імпорт чи експорт товару.

В Україні квотування також проводиться за допомогою видачі ліцензій. Ліцензія – це дозвіл, виданий державними органами на експорт чи імпорт товару у встановлених кількостях за визначений проміжок часу. Ліцензування може виступати у вигляді:

– складової частини процесу квотування. У цьому випадку ліцензія є документом, що підтверджує право ввезти чи вивезти товар у рамках отриманої квоти;

– самостійного інструмента державного регулювання [6, с. 34].

Сучасна практика нетарифних обмежень характеризується найбільшою частотою вжиття санітарних і фітосанітарних заходів (використовуються переважно для продовольчої продукції), технічних бар'єрів і кількісних обмежень. Застосування в міжнародній торгівлі технічних бар'єрів створює перешкоди для доступу до внутрішнього ринку іноземних постачальників, що забезпечує підтримку та захист національних товаровиробників [7, с.52].

Нетарифні заходи застосовуються державою у випадках:

– різкого погіршення платіжного балансу країни, якщо від'ємне сальдо його перевищує 25% від загальної суми валютних зобов'язань країни;

– як джерело поповнення державного бюджету країни;

– досягнення максимального рівня зовнішньої заборгованості, встановленого урядом країни (понад 50% валового внутрішнього продукту);

– значного порушення рівноваги з певних груп товарів на національному ринку;

– необхідності забезпечення певних пропорцій між імпортною і експортною сировиною у виробництві;

– великої різниці між цінами на національному та світовому ринках;

– необхідності здійснення заходів у відповідь на дискримінаційні дії інших держав;

– порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності правових норм даної діяльності, що встановлено законодавством країни;

– укладення міжнародних угод щодо добровільного обмеження експорту чи імпорту[8, с. 48].

У контексті завдань модернізації державної митної політики варто також згадати, що відповідно до умов посилення євроінтеграції України протягом десяти наступних років відбуватиметься створення Глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, а отже, понад 90 % митних ставок будуть дорівнювати 0 %. Україна повинна скасувати понад 98 % мит (з боку ЄС – понад 96,3 %). Основними проблемами, що супроводжуватимуть трансформації у цій сфері, для внутрішнього ринку є морально та фізично застарілий технологічний процес виробництва, а також зношені основні фонди; необхідність докорінної зміни законодавства та адміністративної й судової практики; регулювання лише базових питань (для прикладу, контроль безпеки продукції замість регламентування порядку виробництва); необхідність прийняття регламентів замість державних стандартів. При цьому тарифні й нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають бути спрямовані на стимулювання підприємницької активності й макроекономічної динаміки [7, с.55].

На нашу думку, основними перевагами застосування нетарифних обмежень є: простота їх застосування, висока ефективність та відсутність необхідності узгоджувати обмежувальні заходи з іншими державами. З входженням України в СОТ (Світова Організація Торгівлі), країною повинні дотримуватись вимоги даної організації, а саме використання політики протекціонізму, тобто перехід від митного тарифу до нетарифних заходів обмеження експорту та імпорту, а саме підтримання таким чином національного виробника (підвищення якості продукції). Такі радикальні зміни в економічній політиці повинні дозволити вийти українським підприємствам на європейський рівень та ефективно співпрацювати.

Список використаних джерел:

1. Митний Кодекс України від 13.03.12 зі змінами та доповненнями - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність[Електронний ресурс]: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XI.– Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
3. Власюк Т. О.Регулювання імпорту як механізм захисту внутрішнього ринку / Т. О. Власюк // Стратегічні пріоритети. - 2015. - № 2. - С. 49-57.
4. Гончуков С. Теоретичні основи нетарифних методів регулювання / С. Гончуков // Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів : зб. тез доп. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 47-48.
5. Гуд А. М.Структура та шляхи модернізації нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні/ А. М. Гуд //Митна справа. - 2015. - № 2. - С. 22-28.
6. Заяць Р. Нетарифні бар'єри як форма державного регулювання виходу підприємств України на зовнішні ринки / Р. Заяць // Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку : вітчизняний та зарубіжний досвід : зб. тез доп. IX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів - Тернопіль : ТНЕУ, 2016. - С. 34-35.
7. Ковтун Е. О. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств / Е. О. Ковтун, І. В. Полішук, Ю. М. Турець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(1). - С. 172-174.
8. Табенська О. І.Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / О. І. Табенська, Л. В. Побережна// *Науково-практичний журнал «Економічні студії»*. - 2014 - 1(01). Частина 2. - С. 96-99.

Бюджетна децентралізація в Україні

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів бюджетної децентралізації України. Здійснено дослідження провідної ідеї децентралізації щодо передачі органам місцевого самоврядування компетенції для розв'язання питань, пов'язаних із місцевими потребами. Подано основні практичні шляхи щодо подальшого реформування бюджетних відносин на місцевому рівні.

На сучасному етапі розвитку економіка нашої країни потребує вирішення важливого питання забезпечення ефективності роботи місцевого самоврядування через здійснення результативної бюджетної децентралізації. Теперішня модель бюджетних відносин в Україні перебуває на стадії централізації більшої частини податкових надходжень та надання незначної частини доходів місцевим бюджетам. Місцевий бюджет є найбільш вагомим фондом фінансових ресурсів місцевого самоврядування та є базисним джерелом доведення кінцевих результатів суспільного виробництва на задоволення потреб громадян у різних сферах життєзабезпечення, а також надання публічних послуг. Раціональне розмежування податків між бюджетами, а також надання місцевим органам влади більших повноважень є актуальною проблемою в Україні в умовах реформування бюджетної системи.

Метою даної статті є дослідження процесу бюджетної децентралізації в Україні, визначення основних проблем та напрямів розвитку країни із впровадженням адміністративно-територіальної реформи.

Питанням щодо децентралізації фінансових ресурсів країни та ефективного їх використання приділяли увагу в своїх працях такі вітчизняні вчені: Д. Серебрянська, Н. Проць, М. Данилишин, О. Кириленко, Ю. Шпильова, О. Крайник, Р. Демчак та інші дослідники.

Бюджетна децентралізація багатьма фахівцями визнається найскладнішим аспектом децентралізації публічної влади. Світова література розкриває суть даного поняття через призму трьох визначників:

- децентралізація в видатковій сфері – факт уповноваження місцевого самоврядування правом розпоряджатися фінансовими ресурсами, необхідними для провадження їх діяльності, виконання поставлених йому завдань;
- децентралізація в доходній сфері – надання місцевому самоврядуванню права на отримання власного доходу за закріпленням переліком в розмірі (встановлюється самостійно), достатньому для належної і якісної їх роботи;
- право на процесуальну і організаційну самостійність – формування, затвердження, виконання фінансових планів, кошторисів, бюджетів, забезпечення звітності і контролю під відповідальність певного органу, тої чи іншої посадової особи на місцях [4, с. 72].

Провідна ідея децентралізації полягає в передачі органам місцевого самоврядування компетенції для розв'язання питань, пов'язаних із місцевими потребами. Місцеві інтереси набагато краще можуть бути оцінені на місцях, ніж центральною владою, яка задовольняє останні за вищу ціну, ніж при забезпеченні їх місцевою владою. Відомий російський фінансист початку ХХ ст. Д.П. Боголепов, зауважував, що окрім тих функцій, які держава виконує як єдине ціле, у кожній її частині існує цілий ряд потреб, що не мають загальнодержавного інтересу, але є суттєво важливими для окремої території. З одного боку, забезпечити задоволення таких інтересів держава не в змозі. З другого – на місцях краще знають потреби й уподобання населення, тому передача окремих функцій держави на локальний рівень сприяє задоволенню інтересів жителів окремих територій [8, с. 122].

Проведення реформи, що пов'язана з децентралізацією державних фінансових ресурсів неможлива без реалізації адміністративно-територіальної реформи, яка покликана для забезпечення розвитку фінансово незалежних громад, що будуть здатні забезпечити не тільки соціальні потреби населення, а й розвиток регіонів.

Необхідно зазначити, що в Україні є багато адміністративно-територіальних одиниць, які мають окремий бюджет, але не мають власної доходної бази і не можуть її мати, оскільки кількість населення надто мала. Такі адміністративно-територіальні одиниці живуть винятково за рахунок трансфертів, їх укрупнення дозволило б зменшити обсяги міжбюджетних трансфертів і посилити контроль за їх використанням.

Існуюча схема адміністративно-територіального устрою гальмує процеси бюджетної децентралізації. Наявна система також суперечить Європейській хартії місцевого самоврядування, оскільки має більше трьох рівнів устрою, а базові адміністративно-територіальні одиниці не є рівноправними, оскільки одні базові одиниці можуть входити до складу інших. Якщо адміністративно-територіальний устрій України не змінити, то немає сенсу тоді здійснювати подальшу бюджетну децентралізацію [7, с. 62].

У 2014 р. було розпочато масштабну підготовку законодавчої бази процесів децентралізації влади в Україні та, протягом 2014-2016 рр., прийнято ряд законодавчих ініціатив у цьому напрямку. Зокрема, ухвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної влади в Україні, прийнято зміни до Бюджетного кодексу України та Податкового кодексу України; затверджено Методику формування спроможних територіальних громад; прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та інші законодавчі акти [9].

Зміни, що відбулись в податковому та бюджетному законодавстві й пов'язані з децентралізацією, наступні:

- змінено процедуру затвердження місцевих бюджетів;
- змінено перелік місцевих податків і зборів;
- розширено джерела надходжень до місцевих бюджетів;
- затверджено нові види міжбюджетних трансфертів;
- скасовано «кошики» доходів та видатків місцевих бюджетів;
- змінено підхід до вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів;

- диверсифіковано напрями розміщення коштів місцевих бюджетів;
- змінено напрями розміщення коштів місцевих бюджетів;
- затверджено новий перелік доходів та видатків сіл, селищ, міст районного значення;
- змінено джерела надходжень до бюджету розвитку;
- розширено право місцевих органів влади здійснювати місцеві зовнішні запозичення.

Отже, відбулися суттєві зміни в законодавчій базі для сприяння децентралізації влади. Місцевим органам влади надано більше повноважень у сфері зовнішніх запозичень, також до бюджетів нижчого рівня буде надходити більша частка доходів, це означає, що місцеві органи влади зможуть ефективніше розпорядитись доходами та визначити ті соціальні, економічні та інші галузі, що найбільше потребують фінансування.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то в постсоціалістичних країнах Європейського Союзу спостерігалася тенденція до зростання частки власних доходів місцевих бюджетів (Словенія, Естонія – 62%, Чехія – 73%) і зменшення трансфертів з центрального бюджету (їх частка у більшості країн не перевищує 50%), а в Україні частка власних доходів місцевих бюджетів невпинно зменшувалася (із 56,5% у 2005 р. до 43,6% у 2016 р.), а трансферти перетворилися на головне джерело надходжень до місцевих бюджетів (52-56%), що означає зростання фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центру.

Місцеві органи влади проголошено самостійними при формуванні своїх бюджетів, однак у структурі їх видатків значну частину (близько 63%) становлять видатки на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, які фінансуються за рахунок субвенцій, тобто фактично визначаються рішеннями центральних органів влади. Висока частка субвенцій у видатках місцевих бюджетів свідчить про те, що їх розподіл між державним і місцевими бюджетами потребує перегляду. До речі, у місцевих бюджетах постсоціалістичних країн Європи частка видатків на охорону здоров'я та соціальне забезпечення населення є удвічі нижчою, ніж в Україні [3, с. 22].

У деяких країнах система міжбюджетних трансфертів доповнюється горизонтальними бюджетними трансфертами, що характеризують відносини між бюджетами одного рівня (найбільш поширені у Німеччині та Швеції). В Україні також поруч із трансфертами, які передаються між Державним та місцевими бюджетами, Бюджетний Кодекс України визначає існування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами (ст. 101 Бюджетного кодексу). Збереження вказаного інституту міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами є похідним від закріплених у ст. 93 Бюджетного кодексу можливостей кооперації місцевих бюджетів щодо спільного вирішення питань, які найбільш оптимально розв'язувати за рахунок бюджетних коштів на наступному з рівнів бюджетної системи (як вищому, так і нижчому) або ж у випадку, коли без такої кооперації надати відповідні бюджетні послуги взагалі неможливо. Їхнім правовим підґрунтям є теорія делегування повноважень, що за принципом субсидіарності найбільш ефективно можуть бути реалізовані на одному з рівнів бюджетної системи. Відповідно, ч. 3 ст. 93 Бюджетного кодексу України визначає, що передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору.

Збережені міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами слід розглядати не лише як елемент системи вирівнювання, а як форму співпраці між місцевими бюджетами одного чи різних рівнів бюджетної системи з метою досягнення цілей задоволення інтересів громадян у отриманні максимального обсягу соціальних послуг [6, с. 131].

Загалом, рівень децентралізації у публічному секторі повинен відповідати співвідношенню двох показників якими є:

- свобода органів місцевої влади у прийнятті рішень;
- адекватність політичної відповідальності місцевих органів влади за прийняті нею рішення.

Ґрунтуючись на завданнях, що стоять перед бюджетною системою в умовах посткризового відновлення економіки систематизовано основні практичні кроки щодо подальшого реформування бюджетних відносин на місцевому рівні:

1. Продовження процесу децентралізації бюджетних коштів, що має стати реальним механізмом ефективного перерозподілу публічних фінансів. Реалізація даного завдання потребує не лише формальної передачі коштів на місцевий рівень, а й одночасного розширення обсягу делегованих повноважень. Це потребує чіткої структуризації та перегляду власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

2. Запровадження механізмів стимулювання економічної активності органів місцевої влади з метою самозабезпечення та збільшення фінансової стійкості місцевих бюджетів. У межах реалізації даного завдання, можна цілком погодитись з практиками бюджетної сфери, які пропонують для стимулювання реалізації фіскального потенціалу адміністративно-територіальних одиниць, по-перше, закріпити 50% від перевищення прогнозованого обсягу надходжень першого кошику за переліком доходних статей місцевих бюджетів, що не враховуються при розрахунку міжбюджетних трансфертів, а, по-друге, розширити перелік дотацій.

3. Вирішення питання неузгодженості моделі бюджетних відносин та адміністративно-територіального устрою. У даному контексті об'єктивно необхідним є проведення адекватної адміністративно-територіальної реформи, що дозволить визначити функціональні співвідношення між повноваженнями органів місцевого самоврядування областей, районів та місцевими державними адміністраціями. Це у свою чергу дозволить вирішити проблему поверховості проведення реформи міжбюджетних відносин [5, с. 166].

Отже, ми можемо зробити висновок, що заходи щодо децентралізації в Україні в перспективі повинні мати успішний результат. Уряд держави повинен активно не лише контролювати місцеві органи влади з приводу якості виконання основних суспільних послуг, але й надавати широке коло повноважень, адже тільки на місцях можна побачити ефективність використання фінансових ресурсів місцевого рівня. Має місце і проведення

адміністративно-територіальної реформи, що дозволить чіткіше розподілити повноваження органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 08.07.2010 р. № 2456-VI – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 02.12. 2010 р. № 2755-VI – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Баранова В. Г. Бюджетная децентрализация: состояние и перспектива / В. Г. Баранова, А. Немченко // Научный вестник Одесского национального экономического университета. - 2016. - №6 (238). - С. 19-28.
4. Демчак Р. Є. Формування моделей бюджетної децентралізації: досвід зарубіжних країн / Р. Є. Демчак // Економічний форум. - 2015. - № 3. - С. 70-77.
5. Євтушенко Н. М. Формування місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н. М. Євтушенко // Економічний вісник університету. - 2015. - Вип. 27(1). - С. 162-168.
6. Ільницький О. В. Реформа міжбюджетних відносин на шляху до бюджетної (фіскальної) децентралізації в Україні / О.В. Ільницький // Публічне право. - 2016. - № 1. - С. 126-134.
7. Нехайчук Д. В. Фінансові ресурси місцевих органів влади / Д.В. Нехайчук, Є.О. Чос // Культура народів Причорномор'я: науч.журнал. - 2012. - № 223. - С. 61-65.
8. Нечипоренко А. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації місцевого самоврядування в Україні / А. В. Нечипоренко // Научный вестник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 122-125.
9. Серебрянська Д. Першочерговий крок бюджетної децентралізації: реформа дохідної чи видаткової частини місцевих бюджетів? [Електронний ресурс] / Д. Серебрянська. – Режим доступу : <http://fem.sumdu.edu.ua/images/stories/conf/out/23.pdf>

Ступницький Дмитро, 2 курс спец. «Фінанси, банківська справа і страхування»,
Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціального захисту громадян

Стаття присвячена аналізу перспективи накопичувальної пенсійної системи. Здійснено аналіз перспектив його введення та порівняння з поточною вітчизняною солідарною системою. На основі проведеного аналізу, визначені перспективи її введення та вплив на пенсійну систему.

Пенсійне забезпечення – важлива складова системи соціального захисту населення як нинішніх пенсіонерів, так і працюючих громадян, які повинні в процесі трудової діяльності заробити гідну пенсію. Сьогодні частка пенсіонерів у складі населення України становить 29%,. Соціальна значущість ефективного функціонування пенсійної системи настільки велика, що реформування її не може бути предметом розгляду лише вузьких спеціалістів. Розвиток та реформування системи пенсійного забезпечення мають критичне значення для соціального розвитку держави, забезпечення соціальної стабільності в суспільстві. Водночас реформування пенсійної системи є складним процесом, насиченим соціальними ризиками.

Функціонування вітчизняної солідарної пенсійної системи в умовах трансформаційних процесів негативно позначилося на соціальній справедливості пенсіонерів, зокрема має місце велика розбіжність у розмірі пенсій – від занадто великих для окремих категорій громадян до загальної зрівнялівки (майже на рівні мінімальної) для всіх інших пенсіонерів; пенсія неадекватна трудовому внеску, тобто розмір трудових пенсій практично не залежить від трудового стажу і сплачених пенсійних внесків; відсутні рівноправні умови пенсійного забезпечення для всіх громадян, існує чимало різних пільг на одержання спеціальних пенсій тощо.

Криза вітчизняної солідарної системи пенсійного забезпечення зумовлює прискорення запровадження обов'язкової накопичувальної складової пенсійної реформи. Як відомо, в Україні визначено трирівневу систему пенсійного забезпечення, де перший рівень – солідарна система; другий рівень – обов'язкова накопичувальна система і третій рівень – добровільна накопичувальна система (або система недержавного пенсійного забезпечення).

Солідарна пенсійна система самостійно вже не може адекватно протистояти соціально-економічним та демографічним викликам, найвищий рівень соціального захисту пенсіонерів забезпечують ті країни, де функціонують кілька рівнів (складових) пенсійного забезпечення. Економісти вважають, що поєднання солідарних пенсійних систем першого рівня та накопичувальних пенсійних систем другого та третього рівнів може значно підвищити захист громадян від різкого зменшення розміру їхніх пенсій у майбутньому. Адже накопичувальні пенсійні системи, на відміну від солідарних, мають елемент інвестування первинних пенсійних внесків. Відповідно, накопичувальна складова системи пенсійного забезпечення створена насамперед як інструмент соціального захисту громадян в частині примноження пенсійних заощаджень.

Упровадження другого рівня пенсійного забезпечення в Україні планується лише після формування необхідних економічних передумов та створення відлагодженої й ефективної системи державного нагляду та регулювання у цій сфері, а також необхідної інфраструктури. Отже, маємо суперечність: оскільки запровадження другого рівня створюється з метою посилення соціального захисту майбутніх пенсіонерів, то, з одного боку, це потребує серйозної інституційної, технічної та законодавчої підготовки, а з другого – найшорішого ефективного функціонування накопичувальної складової пенсійної системи.

Серед вітчизняних учених, які приділяють значну увагу теоретико-методологічним та практичним аспектам пенсійного забезпечення, варто виділити: Б.Зайчука, І.Гнибіденка, В.Бессараба, Е.Лібанову, А.Нечай, В.Яценко та інші. Питання реформування української пенсійної системи висвітлюють й іноземні експерти, серед яких найбільш активними є Грег Мак Таггарт, старший міжнародний радник з питань пенсійної реформи проекту USAID "Розвиток ринків капіталу", та Марчін Свенціцькі, директор Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки ЄС/ПРООН, який консультує уряд України.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз наукових публікацій свідчить, що ступінь вивчення проблеми запровадження в Україні обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в умовах фінансово-економічної кризи не можна вважати достатнім і тому вона потребує подальших досліджень.

Мета статті – обґрунтувати переваги запровадження обов'язкової накопичувальної системи як інструменту соціального захисту громадян в частині підвищення рівня пенсійного забезпечення.

Основною метою запровадження другого рівня пенсійної системи є підвищення розміру пенсій за рахунок доходу, одержаного від інвестування пенсійних внесків громадян у цінні папери, купівля-продаж яких здійснюватиметься на фондовому ринку.

Обов'язкова накопичувальна складова пенсійної системи дасть змогу:

- посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи, а отже, посилити зацікавленість громадян та їхніх роботодавців у сплаті пенсійних внесків;
- зменшити "податковий тиск" на фонд оплати праці роботодавців за рахунок перерахування частини обов'язкових пенсійних внесків до Накопичувального фонду, що здійснюватиметься із заробітку працівника;
- усадковувати кошти, обліковані на персональному пенсійному накопичувальному рахунку, спадкоємцями застрахованої особи, а також сприятиме поступовому виходу з тіньової економіки громадян з високими доходами завдяки встановленню права власності та спадкоємства на кошти, внесені в Накопичувальний фонд;
- створити потужне джерело інвестиційних ресурсів для зростання національної економіки, що сприятиме розвитку національного фондового ринку завдяки інвестуванню коштів накопичувального фонду в економіку країни;
- розподілити ризики виплати низьких розмірів пенсій між першим та другим рівнями пенсійної системи, таким чином застрахувавши майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій та коливань в економічному розвитку держави;
- підвищити ефективність управління системою пенсійного забезпечення за рахунок передачі недержавним компаніям функції управління пенсійними активами;
- залучити населення до активної участі у функціонуванні фондового ринку, підвищити рівень відповідних знань та особистої відповідальності громадян за забезпечення власного добробуту та підвищення соціального захисту.

Виходячи з важливості та соціальної, політичної й економічної значущості запровадження в Україні обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, необхідно врахувати міжнародний досвід, а також вітчизняні реалії створення недержавного пенсійного забезпечення, поточну і середньострокову соціально- економічну ситуацію в державі та результати впливу світової фінансово-економічної кризи.

Міжнародний досвід мінімізації наслідків фінансово-економічної кризи для накопичувальної складової пенсійного забезпечення свідчить про необхідність перегляду підходів до пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди зазнали значних збитків у зв'язку з ризиками, пов'язаними з фінансовими ринками. Пенсійні фонди розвинених країн демонструють реальну дохідність на рівні від мінус 2,5 до мінус 33,4% [4]. У країнах, де покладаються головним чином на накопичувальні пенсійні фонди, фінансова криза має прямі негативні наслідки для значної частини населення передпенсійного віку. Тому країни здійснюють низку запобіжних заходів.

Зокрема, пенсійні фонди Угорщини надають перевагу консервативному інвестуванню пенсійних активів. Пенсійний регулятор Італії наполягає на тому, щоб пенсійні фонди повідомляли своїх учасників, що ті можуть відкласти свій вихід з пенсійного плану, навіть якщо вони досягли пенсійного віку. Такий захід має на меті вирівнювання "недоотримання прибутків" у роки фінансово-економічної кризи та їхнім компенсуванням прибутками у роки, коли економіка розвивається стабільно. Одночасно має бути забезпечена максимальна публічність та прозорість діяльності кожного суб'єкта цієї системи. Крім того, у результаті поглиблення економічного спаду виникає загроза зменшення сплати пенсійних внесків, тому питання підвищення пенсійного віку стоїть на порядку денному пенсійної реформи багатьох країн.

Говорячи про причини, що гальмують становлення і розвиток накопичувальної системи в Україні, насамперед необхідно проаналізувати сучасний стан недержавного пенсійного забезпечення. Слід зазначити, що вітчизняна система добровільного пенсійного забезпечення поступово розвивається. Загальна кількість офіційно зареєстрованих НПФ – 66 і 22 адміністратори НПФ. Сумарна вартість активів недержавних пенсійних фондів на 1 жовтня 2016 р. становила 2000,3 млн грн. [1].

У період фінансово-економічної кризи відбулося зменшення обсягів виробництва основних видів промислової продукції та послуг, що значно погіршило умови інвестиційної діяльності, у тому числі недержавних пенсійних фондів, а це негативно вплинуло на рівень дохідності пенсійних активів.

Отже, наслідки фінансово-економічної кризи загальмували і без того повільний розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, кризові явища в економіці створили додаткові ризики як державним, так і недержавним пенсійним фінансам, загострили зазначені суперечності. До основних причин недостатнього розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні фахівці та експерти відносять:

- низький рівень дохідності пенсійних активів;
- законодавчу неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення;
- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, банківської системи та інших фінансових установ;
- недостатню заінтересованість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;
- низький фінансовий рівень спроможності громадян для участі у системі недержавного пенсійного забезпечення;

- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, унаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність її фінансування.

Незадовільне функціонування накопичувального пенсійного забезпечення, на думку міжнародного експерта з питань пенсійної реформи А.Нечай, містить інституційну причину [3]. За державне регулювання накопичувальної складової пенсійної системи в Україні відповідають три державних регулятори – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг), Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) та Національний банк України (НБУ). Однак на сьогодні НБУ самоусунувся від участі у регулюванні та контролі ринку накопичувального пенсійного забезпечення, а Держфінпослуг та ДКЦПФР не можуть узгодити свої позиції з багатьох важливих питань, тому необхідність спільно приймати нормативно-правові акти породжує додаткові проблеми замість того, щоб сприяти їх розв'язанню.

У цьому зв'язку можна погодитися з А.Нечай у тому, що доцільно визначити єдиний державний орган, який би забезпечував реалізацію державної політики у сфері накопичувального пенсійного забезпечення, сприяв би правильному розвитку нової системи і при цьому опікувався захистом законних інтересів учасників недержавних пенсійних фондів [3]. За логікою та сферою компетенції таким органом має виступити Міністерство соціальної політики України, яке здійснює, у тому числі функції контролю за проведенням пенсійної реформи. Водночас передача у сферу компетенції профільного міністерства питань, пов'язаних з регулюванням системи накопичувального пенсійного забезпечення, також потребує інституційного розвитку зазначеного міністерства, збільшення фінансування та приведення у відповідність нормативно-правової бази в цій сфері, та, насамперед, політичної волі керівництва держави щодо активного здійснення пенсійної реформи.

На нашу думку, крім інституційних, варто врахувати фінансові, адміністративні та кадрові можливості запровадження другого рівня, а також питання консолідації регуляторної та фінансової діяльності. Важливою умовою запровадження другого рівня пенсійної системи є збалансованість бюджету Пенсійного фонду України, тому багато уваги необхідно приділили параметричним змінам першого рівня. Важливо визначити фінансові інструменти, необхідні для діяльності недержавних пенсійних фондів, що обслуговуватимуть другий рівень, зокрема коротко- і середньострокові, а також можливості й терміни орієнтації переважно на державні цінні папери. Беручи до уваги недостатню розвиненість в Україні третього рівня пенсійної системи, необхідно встановити доволі жорсткі вимоги до всіх гравців другого рівня та створити відповідні гарантійні механізми.

Необхідність активізації підготовки до запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи зумовлена також тим, що навіть після прийняття Верховною Радою України необхідних законів до початку повномасштабної роботи потрібен певний час. Ефективному запровадженню та функціонуванню накопичувальної складової пенсійного забезпечення має передувати підготовчий етап, який включатиме низку заходів. Зокрема, необхідно здійснити розрахунки та моніторинг з метою чіткого визначення обсягу коштів, необхідних для запровадження другого етапу пенсійної реформи. Актуальною вбачається розробка макроекономічних прогнозів під час реалізації різних сценаріїв здійснення пенсійної реформи в Україні. Також необхідно узгодити запровадження другого рівня та введення єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. У рамках підготовки до впровадження другого рівня доцільно розробити напрями трансформації системи оплати праці в Україні, оскільки основним джерелом коштів пенсійного страхування і водночас базою обчислення страхових пенсій є заробітна плата. Отже, доцільно розробити модель запуску другого рівня пенсійної системи, а також організувати його експериментальне впровадження в окремих територіальних одиницях.

Обґрунтовуючи про проблеми та перспективи впровадження накопичувальної складової нової пенсійної системи України, окремо необхідно виокремити питання перегляду пенсійного віку. Досвід багатьох країн засвідчує, що низький пенсійний вік негативно позначатиметься на пенсійному забезпеченні українців. Для першого рівня пенсійного забезпечення відбуватиметься поглиблення несприятливого співвідношення працездатних осіб і пенсіонерів що вимагатиме збільшення норм відрахувань до Пенсійного фонду. Для другого та третього рівнів – обов'язкової та додаткової накопичувальній системі – більш ранній вихід на пенсію зменшує кількість років, протягом яких особа могла би примножувати обсяги пенсійних накопичень.

Крім того, вікова різниця у виході на пенсію чоловіків і жінок створюватиме менш вигідне пенсійне накопичення для жінок, тобто має місце прихований гендерний конфлікт. В Україні дві третини пенсіонерів – жінки, які на п'ять років виходять на пенсію раніше за чоловіків, а живуть у середньому на 15 років довше від них, при цьому середня пенсія жінки становить лише 57% середньої пенсії чоловіка. В умовах солідарної системи пенсійного забезпечення ця суперечність частково нейтралізується "зрівняльним підходом". Однак розміри страхового і накопичувального фондів у новій пенсійній системі будуть безпосередньо залежати від тривалості трудового стажу і розміру заробітної плати. Таким чином, жінки-пенсіонери можуть опинитися у нерівних умовах порівняно з пенсіонерами-чоловіками, якщо не передбачити механізмів виправлення цієї потенційно конфліктної ситуації, не стимулювати більш пізній вихід жінок на пенсію та не впроваджувати гнучкі умови зайнятості людей пенсійного віку [4].

Запровадження другого рівня пенсійної системи неможливо без перегляду віку виходу на пенсію у бік збільшення. Слід зазначити, що це питання в Україні перетворилося на предмет гострих політичних спекуляцій, тоді як до нього потрібно ставитися з позиції соціальної та економічної доцільності. Пропозиція щодо збільшення віку виходу на пенсію стосується лише жінок, зважаючи на високий рівень смертності чоловіків працездатного віку. Водночас системна фінансово-економічна криза, що неминуче відбивається у зменшенні попиту на робочу силу та зниженні доходів населення, ставить під сумнів доцільність зазначених дій саме сьогодні. Директор Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України Е.М.Лібанова зазначає, що економічний вигравш від збільшення пенсійного віку значним не буде, якщо тільки не піти на руйнівне для

ринку праці рішення одномоментного підвищення пенсійного віку на кілька років. Натомість соціальна напруженість значно посилюється [4].

Висновки. Для того, щоб запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи стало дієвим інструментом соціального захисту українських громадян, необхідна практична реалізація пенсійної реформи, яка містить соціальні, економічні, демографічні, фінансові та політичні складові. Вирішення зазначеного питання неможливе без комплексного підходу, коли темпи і параметри пенсійної реформи мають бути узгоджені з темпами економічного розвитку держави, реформами рівня життя і доходів населення, податкової реформи, розвитком фондового ринку тощо. На мою думку, здійснення пенсійної реформи насамперед потребує державно-управлінського впливу на інституційну сферу (створення та розвиток відповідної нормативно-правової бази й окремих суб'єктів процесу, посилення їхньої відповідальності, підвищення рівня професійної підготовки працівників системи недержавного пенсійного забезпечення тощо); у фінансово-економічній сфері (забезпечення поступу економіки, функціонування та розвитку фондового ринку, підвищення надійності інвестиційних інструментів для пенсійних фондів тощо); у соціальній сфері (проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи для різних вікових груп населення щодо прав і обов'язків учасників нової пенсійної системи, підвищення фінансової та правової обізнаності населення у питаннях пенсійного забезпечення, подолання недовіри до недержавного сегмента пенсійної системи тощо).

Список використаних джерел:

1. Накопичувальна система пенсійного забезпечення - другий рівень пенсійної системи [Електронний ресурс] // Адміністратор пенсійного резерву – Режим доступу: <http://www.18-60.com.ua/pensiyna-reforma/nakopichuvalna-sistema-pensijnogo-zabezpechennja.html>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV, Станом на 06.02.2017р.
3. Нечай А. Накопичувальна система: коли запрацює другий рівень? // Уряд. кур'єр. – 2009. – 26 верес. – № 177. – С. 10.
4. Накопичувальна пенсійна система в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvszg.pdf>

Труш Олександра, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. - Ковалевич Д.А.

Чернівецький торгово-економічний інститут КНЕУ, м. Чернівці

Необхідність додержання трудових прав працівників та легалізація заробітної плати

В статті розглянуті проблеми легалізації заробітної плати, тіньової зайнятості в Україні, зокрема, передумови порушення трудового законодавства, які виражаються: по-перше, це – виплата заробітної плати найманим робітникам «в конвертах»; по – друге, це приймання робітників на роботу без належного оформлення з ними трудових договорів. Пенсійним фондом в Чернівецькій області запропоновано заходи щодо легалізації заробітної плати та соціально- трудових відносин працівників.

Боротьба з виплатою заробітної плати у «конвертах», реалізація гарантій оплати праці та організація заходів з недопущення виникнення заборгованості з виплати заробітної плати. Підприємства, установи, організації та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, при виплаті заробітної плати повинні дотримуватись чинного законодавства, нести відповідальність за навмисне ухилення від сплати податків і порушення норм законодавства щодо виплати заробітної плати.

Метою статті є аналіз проблем легалізації заробітної плати та роль Пенсійного фонду в Чернівецькій області у їх вирішенні. Характеристика основних передумов порушень законодавства з питань оплати праці. Вивчення особливостей оплати праці найманих працівників та оформлення з ними легальних трудових договорів.

Цю проблему досліджували видатні вітчизняні науковці: Олієвська М.Г., З. Варналія, Т. Паєнтко, О. Засянської, В. Цвиха тощо.

Досвід показує, що значна частина громадян, не знаючи чинного законодавства про працю та пенсійне забезпечення, вважає, що запис в трудовій книжці дасть можливість отримати пенсію за весь період трудової діяльності. Однак, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено, що страховий стаж – це період, протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, та за який щомісяця сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Тобто, якщо працівнику нарахована заробітна плата не менше законодавчо встановленого мінімального рівня і з неї сплачено страхові внески до Пенсійного фонду України (а з 01.01.2011 року – єдиний соціальний внесок відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»), то такий місяць повністю зараховується до страхового стажу і заробітна плата за цей місяць враховується для обчислення пенсії.

Свідомість українських роботодавців щодо сплати належних сум податків до бюджету, все ще залишається на низькому рівні. Працівник, який отримує зарплатню в «конверті», виявляється повністю беззахисним перед роботодавцем. Основними передумовами порушень законодавства з питань оплати праці є:

1) недосконалість законодавства з питань оплати праці;

2) високий податковий тиск на заробітну плату;

3) необізнаність працівників, які хочуть отримувати зароблені гроші, при цьому не замислюючись про майбутнє.

З метою захисту конституційного права працюючих осіб на соціальне та пенсійне забезпечення, та враховуючи те, що подолання негативних тенденцій можливе за умови скоординованих дій усіх гілок влади, органами Пенсійного фонду в Чернівецькій області налагоджена співпраця з соціальними партнерами, територіальними органами Державної фіскальної служби, Держпраці та органами влади з питань забезпечення надходжень власних доходів до бюджету Фонду; за рахунок виведення з «тіні» заробітної плати, на постійній основі здійснюється аналіз динаміки зміни фонду оплати праці та чисельності найманих працівників, про результати якого інформуються місцеві органи влади, галузеві профспілкові організації області.

Проводиться робота щодо виявлення суб'єктів господарювання, які не забезпечують найманим працівникам мінімальних соціальних гарантій з оплати праці. Результати аналізу звітності страхувальників та переліки роботодавців, які виплачують заробітну плату найманим працівникам менше законодавчо встановленого мінімального рівня, щомісяця надсилаються до органів влади для відповідного реагування і заслуховування керівників таких підприємств на засіданнях робочих груп з питань легалізації виплати заробітної плати і зайнятості населення.

Питання легалізації зайнятості і заробітної плати залишається пріоритетним напрямком в роботі Пенсійного фонду в Чернівецькій області, з цією метою працівниками управлінь Фонду протягом 2016 року підготовлено матеріали та взято участь у 123 спільних нарадах з соціальними партнерами з питань дотримання роботодавцями законодавства про працю, де заслухано 504 роботодавці, які мінімізують зарплату найманим працівникам, чим порушують їх гарантоване законодавством право на соціальний захист. Результатом співпраці з органами влади та контролюючими органами є зменшення в області порівняно з початком року кількості роботодавців, які нараховують заробітну плату найманим працівникам менше мінімального розміру, на 1,2 тис. роботодавців, а працівників – на 5,2 тис. осіб.

Вживаються заходи щодо недопущення та погашення заборгованості з платежів до бюджету Пенсійного фонду в Чернівецькій області. За участю працівників управлінь Фонду та боржників проведено 62 розширені наради при районних державних адміністраціях, підготовлено матеріали та взято участь у 134 засіданнях комісій з питань погашення заборгованості.

Завдання органів Пенсійного фонду України в Чернівецькій області є захист прав застрахованих осіб, дотримання гарантій прав наданих Конституцією України та забезпечення реалізації рішень Уряду спрямованих на підвищення рівня оплати праці та дотримання норм законодавства в частині мінімальної заробітної плати.

В Конституції зазначено, що кожен громадянин України має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» встановлено мінімальну заробітну плату у місячному розмірі - 3200 гривень, у погодинному розмірі - 19,34 гривні.

Конституцією забезпечено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості, яке гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення.

Відповідно до чинного пенсійного законодавства встановлена пряма залежність розмірів пенсій від страхового стажу та заробітку, з якого сплачено єдиний соціальний внесок. Тобто, до страхового стажу при виході на пенсію зараховують лише ті періоди, за які повністю сплачені внески із заробітної плати не менше мінімального розміру.

З січня 2017 року розмір мінімальної заробітної плати підвищено до рівня 3200 грн. При обчисленні розміру заробітної плати працівника для забезпечення її мінімального розміру не враховуються доплати за роботу в несприятливих умовах праці та підвищеного ризику для здоров'я, за роботу в нічний та надурочний час, роз'їзний характер робіт, премії до святкових і ювілейних дат.

У випадку, коли працівнику встановлені доплати за роботу у шкідливих умовах праці, зазначені доплати мають виплачуватись понад розмір мінімальної заробітної плати.

Для вжиття заходів, спрямованих на підвищення рівня оплати праці, дотримання норм законодавства про працю в частині мінімальної заробітної плати та відносин у сфері зайнятості населення, щодо роботодавців, по звітності яких виявлені ознаки мінімізації заробітної плати, з початку року органами Пенсійного фонду в області надіслані інформаційні матеріали для вжиття заходів у межах чинного законодавства, а саме до: органів місцевого самоврядування – щодо 951 роботодавця, Управління Держпраці у Чернівецькій області – 4180, соціальних партнерів – 520, Головного управління Державної фіскальної служби у Чернівецькій області – 3734.

Крім цього, аналізуються відомості щодо роботодавців, які намагаються застосовувати такі схеми тінізації зарплати, як: переведення працівників на неповний робочий час, укладання договорів за цивільно-правовими відносинами та таким чином припиняючи трудові відносини з найманими працівниками. Переліки таких роботодавців щомісяця передаються до Управління Держпраці у Чернівецькій області для врахування при здійсненні контрольних заходів.

Основну увагу Пенсійного фонду в Чернівецькій області приділено роботі, спрямованій на соціальний захист майбутніх пенсіонерів, а нині працюючих офіційно чи нелегально. З цією метою та для виявлення ознак тінізації заробітної плати та зайнятості проводиться кропітка робота щодо аналізу звітності страхувальників на предмет виявлення тих, які нараховують зарплату найманим працівникам менше мінімального розміру, відправляли працівників у відпустку без збереження заробітної плати більше 15 календарних днів, не підвищували заробітну плату працівникам у зв'язку із зростанням мінімального розміру та ін. За надісланими органами Фонду матеріалами на засіданнях робочих груп з питань легалізації виплати зарплати та детінізації зайнятості заслухано 126 роботодавців, які нараховують зарплату найманим працівникам менше мінімального рівня. Загалом в області зменшилася кількість роботодавців, які нараховують зарплату найманим працівникам за умови повної зайнятості менше мінімального рівня, до 600, а працівників – до 1,9 тисячі. Крім цього, працівники Фонду у складі робочих груп з питань легалізації виплати заробітної плати і зайнятості населення взяли участь у 198 обстеженнях суб'єктів господарювання, де до працівників доведені зміни в законодавстві з 01.01.2017 щодо оплати праці, а до роботодавців – щодо відповідальності за порушення законодавства в оплаті праці.

Усвідомлюючи необхідність донесення до населення області негативних наслідків нелегальної зайнятості, вимог законодавства щодо залежності страхового стажу від сплати страхових внесків у розмірі не меншому за

мінімальний, працівниками управління Фонду проведено 304 зустрічі з трудовими колективами, надруковано 31 статтю у місцевій пресі, розміщено 131 інформацію на веб-ресурсах, здійснено 24 виступи на місцевих радіо та телеканалах, проведено 9 флешмобів, розповсюджено понад 1,5 тис. листівок, здійснено понад 2,0 тис. озвучень по вуличному радіо, понад 0,9 тис. раз озвучено соціальну рекламу на радіо та телебаченні, проведено 15 зустрічей з учнівською та студентською молоддю.

Застосування нелегальних схем виплати заробітної плати перешкоджає проведенню соціальних реформ та негативно впливає на добробут кожного мешканця нашої області. Пенсійний фонд в Чернівецькій області в свою чергу здійснює активний соціальний захист застрахованих осіб з питань легалізації заробітної плати.

Список використаних джерел:

1. Конституція України
2. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік»
4. <http://djerela.com.ua/news/ukraine/legal-zats-ya-zarob-tno-plati-naymanikh-prats-vnik-v>
5. <http://oda.zt.gov.ua/legalizacziya-viplati-zarobitnoi-plati-ta-zajnyatosti-naselennya.html>
6. <http://pfu-cv.gov.ua/index.php>
7. <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/index>

Уткін Віталій, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. – Рошило В.І.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Особливості формування та резерви зростання доходів державного бюджету України

У статті розглянуто особливості формування дохідної частини Державного бюджету України, проведено аналіз виконання доходів бюджету держави та визначено резерви їх зростання.

Державний бюджет впливає на всі процеси, які відбуваються у соціальній та економічній сферах суспільства. Він фактично забезпечує існування країни, розвиток її економіки і культури, соціальний захист населення. Через бюджет держава акумулює кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва, соціального розвитку, активізує заходи щодо збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також цільового і економного витрачання державних коштів. Специфіка доходів бюджету полягає у тому, що правильне їх формування, організація та використання зумовлюють підвищення ефективності соціально - економічного розвитку країни та подальшу його стабілізацію. В сучасних економічних реаліях проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливої уваги. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці ускладнюють наповнення бюджету. Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Через Державний бюджет органи державної виконавчої влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої політики, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансування соціальної політики з врахуванням довгострокових інтересів країни. Збільшення асигнувань з Державного бюджету сприяє зростанню сукупного попиту в економіці і, відповідно, збільшенню випуску продукції і зайнятості. У свою чергу, можливість утримувати соціальну сферу, забезпечувати соціальні гарантії населенню залежить від стану надходжень до бюджету.

Проблеми теорії, методології та практики управління дохідною частиною Державного бюджету висвітлені у працях таких вчених, як Пасічник Ю. В., Базилевич В. Д., Василик О. Д., Опарін В. М., Огонь Ц. Г., Ковальчук С. В., Булгакова С. О., Сафонова Л. Д., Старосенко Г. Г., Романенко О. В., Єпіфанов А. О. та інших.

Формування Державного бюджету – досить складний і тривалий процес. У зарубіжних державах існує практика складання бюджетів на 3-5 років наперед з відповідним уточненням на конкретний рік, який буде виконуватися [7, с. 65].

Доходи державного бюджету – це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. Доходи бюджету відображають економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів [5, с.362].

Залежно від конституційного устрою держави може бути кілька рівнів доходів бюджету — від загальнодержавного до нижчих адміністративно-територіальних угруповань. Україна згідно з Конституцією є унітарною державою, і тому доходи бюджету мають два рівні — державний та місцеві. До місцевих відносять бюджети Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, обласні, міські, районні, сільські та селищні.

Джерела доходів Державного бюджету України визначені Бюджетним кодексом та іншими нормативними актами. Конкретизація доходів та ставок відрахувань уточнюється в Законі про Державний бюджет на поточний рік.

Основними джерелами доходу бюджету України є:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- офіційні трансферти;
- цільові фонди

Податкові надходження — це передбачені податковими законами України загальнодержавні та місцеві податки, збори й інші обов'язкові платежі.

Неподаткові надходження включають усі безповоротні надходження, крім доходів від продажу капіталу, всі надходження від штрафів і санкцій, крім штрафів за порушення податкового законодавства, а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел.

Доходи від операцій з капіталом охоплюють реалізацію основного капіталу, державних запасів, землі та нематеріальних активів і включають:

- надходження від продажу основного капіталу;
- надходження від реалізації державних запасів товарів;
- надходження від продажу землі та нематеріальних активів;
- податки на фінансові операції та операції з капіталом.

Офіційні трансферти включають невідплатні, безповоротні платежі, отримані від інших органів державного управління, недержавних джерел або міжнародних організацій. Офіційні трансферти можуть надходити від:

- органів державного управління;
- урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій;
- іншої частини бюджету.

Планові надходження до Державного бюджету України (надалі ДБУ) в 2016 році становитимуть 595,16 млрд. грн., що на 78,18 млрд. грн. більше ніж у 2015 році — 516,98 млрд. грн. і на 238 млрд. грн. більше ніж у 2014 році — 357,16 млрд. грн.

Таблиця 1

Структура дохідної частини Державного бюджету України за 2014 -2016 роки**млрд. грн.**

Показники	Роки		
	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Податкові надходження	280,18	411,1	494,6
Неподаткові надходження	68,3	95,98	82,73
Доходи від операції з капіталом	0,88	0,75	1,27
Трансферти	7,5	8,61	8,62
Цільові фонди	0,16	1,67	7,88

Найбільшу частку в доходах Державного бюджету України 2016 року складають податкові надходження — 494,66 млрд. грн., що у порівнянні з 2015 роком більше на 84,69 млрд. грн. — 409,97 млрд. грн. і на 214,48 більше ніж у 2014 році — 280,18 млрд. грн., їх частка в загальному розмірі доходів Державного бюджету збільшиться з 78,4 % до 83,1 %.

Неподаткові надходження є другою за розміром часткою в доходах Державного бюджету України. В 2016 році їх розмір складав 82,73 млрд. грн., що на 13,25 млрд. грн. менше ніж у 2015 році — 95,98 млрд. грн. і на 14,43 млрд. грн. більше ніж у 2014 році — 68,3 млрд. грн., їх частка в загальному розмірі доходів Державного бюджету збільшиться з 13,2% до 16% [1,2,3].

Зниження неподаткових надходжень до бюджету на 2016 р. пояснюється політикою уряду, яка спрямована на послаблення регуляторного тиску на бізнес, що відповідно супроводжується зменшенням кількості дозвільних процедур, ліцензованих видів підприємницької діяльності, перевірок, а відповідно і штрафних санкцій та надходжень від них.

Планові доходи Державного бюджету від операцій із капіталом у 2016 році складатимуть 1,27 млрд. грн., що на 0,52 млрд. грн. більше ніж у 2015 р.—0,75млрд грн. і на 0,39 млрд. грн. більше ніж у 2014 р. — 0,88 млрд. грн., їх частка в загальному розмірі доходів Державного бюджету знизиться з 0,25% до 0,21% [1,2,3].

Низькі обсяги доходів від операцій з капіталом у загальній структурі доходів бюджету зумовлені відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних так і нематеріальних активів.

Планові обсяги офіційних трансфертів у 2016 році склали 8,62 млрд. грн., що на 0,01 млрд. грн. більше ніж у 2015 р. — 8,61 млрд. грн. і на 1,12 млрд. грн. більше ніж у 2014 р. — 7,5 млрд. грн., проте їх частка в загальних обсягах доходів Державного бюджету знизиться з 2,1% до 1,45% [1,2,3].

Найбільшу частку надходжень у структурі офіційних трансфертів становитимуть трансферти урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій, яка відповідно зросте на 6,09% — з 57,72% до 63,81%. Темпи приросту обсягу трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій становитимуть 10,66%. Загальний обсяг таких трансфертів зросте на 0,53 млрд грн, з 4,97 млрд грн до 5,5 млрд грн.

Планові обсяги доходів цільових фондів у 2016 р. склали 7,88 млрд. грн., що на 6,21 млрд. грн. більше ніж у 2015 р. — 1,67 млрд. грн. і на 7,72 млрд. грн. більше ніж у 2014 р. — 0,16 млрд. грн., їх частки в загальних обсягах доходів Державного бюджету збільшились — з 0,04% в 2015 р. до 1,32% в 2016 р[1,2,3].

Найбільше зростатимуть надходження Фонду для забезпечення оборони і безпеки держави. Їх обсяг зросте на 7,75 млрд. грн., а саме з 0,13 млрд. грн. у 2014 р. до 7,75 млрд. грн. у 2016 р. Темпи приросту надходжень відповідно складатимуть 5961,63%. Частка надходжень до цього фонду в загальній структурі надходжень до цільових фондів зросте на 17,1% — з 81,25% до 98,35%.

Причиною суттєвого збільшення надходжень до Фонду для забезпечення оборони і безпеки держави є тривалий військовий конфлікт на сході країни. Незважаючи на Мінські угоди про припинення вогню, бойовики постійно порушують домовленості, відкриваючи вогонь по українським позиціям.

Найбільшою статтею доходу в 2016 році стало ПДВ його держава запланувала зібрати 230 млрд. грн. Переважання ПДВ у структурі доходів Державного бюджету зумовлено тим, що від сплати податку важко

ухилитись. Також ПДВ є найбільш сучасною і досконалою формою надходження коштів осіб до Державного бюджету України, що робить його надзвичайно важливим елементом розвитку національної економіки.

Ще одним важливим високодохідним елементом Державного бюджету є акцизний збір, дохідна частина якого склала 81,9 млрд. грн.. Основною перевагою ПДВ над акцизним збором є те, що під сплату акцизу підпадає тільки певна група товарів (алкогольні та тютюнові вироби).

Також досить необхідними елементами дохідної частини Державного бюджету України є ПДФО (55,8 млрд. грн.) і рентна плата (58,8 млрд. грн.), які відносяться до податкових надходжень. Ці елементи є прямими податками, сплату яких набагато легше уникнути ніж у непрямих податків, що є початком тінізації економіки. Саме ця характеристика показує дані види податку як недосконалі і нерозвинені, хоча дохід, який вони приносять в бюджет є досить вагомим.

Отже, доходи Державного бюджету України є досить вагомим показником, який впливає на ефективне функціонування всього народного господарства країни та проведення державою зовнішніх відносин. Головним джерелом доходів бюджету є національний дохід. Основними методами, які використовуються органами державної влади для перерозподілу національного доходу і утворення бюджетних доходів, є податки, збори, неподаткові платежі, позики, емісія грошей. Податкові надходження є найбільш дохідною частиною Державного бюджету, бо вони формуються за рахунок мобілізації до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів, сукупність яких утворює систему оподаткування. Тенденції суспільного розвитку свідчать, що сьогодення вимагає від усіх учасників бюджетного процесу нових підходів до форм і методів роботи. Передусім треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави з метою досягнення цілей у найбільш економічній, ефективній і результативній спосіб, щоб повною мірою забезпечити соціально - економічні потреби і прагнення громадян України.

Усі фактори впливу на обсяг доходів Держбюджету можна розділити на фактори внутрішнього і зовнішнього характеру, які мають економічне, соціальне і політичне спрямування. У ході проведеного дослідження було виявлено, що на доходи Державного бюджету впливає велика сукупність факторів, але різною мірою. Серед показників, які впливають на обсяг доходів Державного бюджету наступні: ВВП, індекс споживчих цін, середня заробітна платня, експорт, імпорт, обсяг прямих іноземних інвестицій та обсяг державного і гарантованого державою боргу тощо. До заходів удосконалення надходжень до Державного бюджету України слід віднести: здійснення моніторингу із застосуванням аудиту, аналізу та постійного контролю за стягненням податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету; своєчасна розробка, експертиза, всебічне обговорення й затвердження Верховною Радою проекту «Закону про Державний бюджет» не пізніше грудня кожного поточного року на черговий рік; інвестування бюджетних коштів у розвиток галузей, які втілюють у виробництво наукові досягнення та визначають рівень економічної потужності держави; залучення іноземного капіталу до України; впровадження цивільно-правових методів державного контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними і юридичними особами; забезпечення стабільності, простоти й однозначності в трактуванні податкового законодавства; проведення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів з метою оцінки їх ефективності та доцільності; переорієнтація податкової політики із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про Державний бюджет України на 2014 рік".
2. Закон України "Про Державний бюджет України на 2015 рік".
3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2016 рік".
4. Ганіч А.Є. Суть державного бюджету та його вплив на соціально-економічний розвиток України //Науковий вісник НЛТУ. 2010.
5. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. 2ге вид., перероб. і доп. К.: Знання Прес, 2013. 523с.
6. Старостенко Г.Г., Булгаков Ю.В. Бюджетна система: Навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006.240с.
7. Чугунов І.Я., Лондар С.Л. Фінансово-бюджетні відносини: аналіз тенденцій розвитку в умовах трансформації економіки. - К.; Львів: Компанія "Аліот", 2012. - 203 с.
8. Бюджетна система держави [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://lubbook.org/book_539_glava_29_Tema_8.1_Bjudzhetna_sistema_d.html
9. Бюджетна система України [Електронний ресурс] – Режим доступу :http://www.ereading.club/chapter.php/1002290/9/Byudzhetniy_Kodeks_Ukraini.html

Уткін Віталій, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Докаш О.Ю.

Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці

Органи державного фінансового контролю в Україні

У статті розглянуто сутність органів державного фінансового контролю України, проаналізовано їх основні завдання та функції.

Сучасний етап суспільного та економічного розвитку України потребує чіткої керованості процесів трансформування національної економіки з боку органів державного управління. В умовах запровадження ринкових відносин важливо оптимально поєднати притаманні ринку регулятори економіки з належно організованим управлінням державним господарством. Адже реформування економічних відносин у напрямку ринкових перетворень в Україні охоплює тією чи іншою мірою всі сфери діяльності суспільства.

За умов розбалансованості економіки, росту тіньового капіталу в усіх сферах діяльності, неефективного витрачання коштів бюджетів усіх рівнів та коштів централізованих державних цільових фондів актуального значення набуває фінансовий контроль з боку органів державної влади та управління.

За своєю економічною сутністю фінансовий контроль - це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ, для забезпечення законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів з метою захисту фінансових

інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, а також успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів [1].

Дане питання розглядається науковцями, деякі аспекти викладені у наукових та практичних роботах вітчизняних учених, таких як: С. Буковинський, С. Булгакова, О. Зварич, В. Каленська, О. Колодій, В. Стоян, О. Чечуліна та ін. Однак питання державного фінансового контролю потребують подальшого дослідження та наукового обґрунтування.

Метою статті є визначення системи основних органів державного фінансового контролю в Україні, характеристика їх повноважень і завдань, адже ці органи здійснюють вагомий вплив на розвиток фінансової сфери України, роблячи її більш сучасною і конкурентоспроможною.

Призначення органів державного фінансового контролю полягає в сприянні реалізації фінансової політики держави, забезпеченні процесу формування й ефективного використання фінансових ресурсів у всіх ланках фінансової системи. Об'єктом фінансового контролю є всі господарські операції, які здійснюються з використанням коштів на цілі економічного і соціального розвитку.

Оскільки фінансові ресурси не є невичерпними, то виникає органічна необхідність у існуванні фінансового контролю, який спрямований, передусім, на раціональне використання бюджетних коштів і коштів централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення.

Державний фінансовий контроль здійснюється уповноваженими центральними органами законодавчої й виконавчої влади та підрозділами внутрішнього аудиту та контролю, що функціонують у структурі міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Основними органами державного фінансового контролю в Україні є: Верховна Рада України, Рахункова палата України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба, Держстандарт України, Національний банк України, Фонд державного майна України, Державна податкова служба, Державна казначейська служба.

Верховна Рада України наділена такими повноваженнями як : заслуховування звітів про стан виконання державного бюджету, а також звітів розпорядників бюджетних коштів про використання коштів державного бюджету; контроль за використанням коштів резервного фонду державного бюджету.

Комітети Верховної Ради беруть участь у підготовці до розгляду Верховною Радою проекту закону про Державний бюджет України, готують і попередньо розглядають питання щодо контролю за формуванням звіту про виконання державного бюджету в частині, що віднесена до їх компетенції.

До повноважень Комітету Верховної Ради з питань бюджету по контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить контроль за відповідністю поданого Кабінетом Міністрів проекту закону про Державний бюджет України Основним напрямом бюджетної політики на наступний бюджетний період та підготовка відповідного висновку; контроль за відповідністю законопроектів, поданих на розгляд до Верховної Ради, бюджетному законодавству.

Підзвітним органом Верховної Ради України, який здійснює фінансовий контроль є Рахункова палата України. Даний орган фінансового контролю має такі повноваження: використання коштів державного бюджету відповідно до закону про Державний бюджет України; утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу; ефективністю використання та управління коштами державного бюджету; фінансуванням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального й культурного розвитку, охорони довкілля.

Рахункова палата уповноважена контролювати весь цикл бюджетного процесу, проводити аналіз відхилень від показників державного бюджету, надавати пропозиції щодо вдосконалення бюджетного процесу, інформувати Верховну Раду України про виконання бюджету, здійснювати інші контрольні функції [6].

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної фінансової, бюджетної, податкової, митної політики, а також політики в сфері державного фінансового контролю є Міністерство фінансів України. Перед Міністерством фінансів стоять такі основні завдання:

- формування і забезпечення у межах повноважень реалізації державної політики в сфері державного фінансового контролю;
- координації та спрямування діяльності органів виконавчої влади, уповноважених на проведення контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Важливим органом фінансового контролю є Кабінет Міністрів України, основними завданнями якого в сфері фінансового контролю є: державний контроль за фінансами міністерств і відомств, організація і забезпечення здійснення митної справи [4].

Місце Президента України в здійсненні фінансового контролю визначається його статусом глави держави. Зокрема Президент видає укази і розпорядження, підписує закони, прийняті Верховною Радою України, а також має право вето відносно прийнятих Верховною Радою законів з поверненням їх на повторний розгляд.

Держстандарт України є центральним органом виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів України. У межах своєї компетенції він здійснює заходи щодо стандартизації, забезпечення єдності та вірогідності вимірювань і сертифікації продукції, а також координує роботу інших органів державного управління з цих питань.

Головними завданнями Держстандарту України є: створення та забезпечення функціонування державної системи сертифікації продукції; організація науково-технічної інформації в галузі стандартизації, метрології та сертифікації.

Національний банк України згідно із статутом і Законом України про банки і банківську діяльність контролює наявність грошей в обігу, використання кредитів за цільовим призначенням, додержання касової дисципліни, правил розрахунків у народному господарстві та інших операцій підприємцями, покладених на банки в умовах

ринкових відносин, а також витрачання коштів з державного бюджету, здійснює емісію грошей та регулює грошові відносини в державі[2].

Фонд державного майна України (далі Фонд) є державним органом, який здійснює державну політику в сфері приватизації державного майна, виступає орендодавцем майнових комплексів, що є загальнодержавною власністю. Підпорядкований він у своїй діяльності і підзвітний Верховній Раді України.

Основними завданнями Фонду є: захист майнових прав України на її території та за кордоном; реалізація прав розпорядження майном державних підприємств у процесі приватизації їх, створення спільних підприємств; сприяння процесу демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників[5].

Фінансовий контроль є однією із завершальних стадій управління фінансами. Водночас він є необхідною умовою ефективності управління фінансовими відносинами в цілому. Складність розуміння фінансового контролю зумовлена складністю самих фінансів. Так само, як фінанси є основою суспільної діяльності в будь-якій сфері і водночас відображають її матеріальну результативність, так і фінансовий контроль виступає в ролі свого роду лакмусового папірця, за допомогою якого проявляється весь процес руху фінансових ресурсів, починаючи зі стадії їх формування, що необхідно для початку здійснення діяльності в будь-якій сфері публічного життя, і завершуючи одержанням фінансових результатів цієї діяльності [3].

Загалом діяльність органів державного фінансового контролю полягає у забезпеченні раціонального застосування державою економічних методів регулювання суспільних процесів, які в умовах ринкових трансформацій і поширення ринкових відносин на всі сфери суспільного життя є найбільш виправданими, динамічними й ефективними.

Список використаних джерел:

1. Березовська Н. І. Державний фінансовий контроль в Україні та шляхи його вдосконалення [Текст] / Н. І. Березовська // Фінанси України. - 2009. - № 8. - С. 118.
2. Дмитренко Г. В. Модернізація державного фінансового контролю в Україні [Текст] / Г. В. Дмитренко // Статистика України. - № 3. - 2009. - С. 118-123.
3. Мних Є. Пріоритетні напрямки вдосконалення фінансового контролю на новому етапі розвитку ринкових відносин в Україні [Текст] / Є. Мних // Фінансовий контроль. - № 4. - 2009. - С. 56-59.
4. Чугунов І. Я. Державний внутрішній фінансовий контроль: стратегія розвитку [Текст] / І. Я. Чугунов // Фінанси України. - № 4. - 2009. - С. 3-12.
5. Постанова Верховної Ради України 07. 07. 1992 р. № 2558 – XII «Про Тимчасове положення про Фонд державного майна України» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-12>
6. Участь Рахункової палати у здійсненні контролю у бюджетному процесі [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://radnuk.info/komentar/bydjet/655-glava17/19708--110-----html>

Хохун Ольга, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Докаш О.Ю.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Порядок розподілу коштів між ланками бюджетної системи України

Розглянуто діючий порядок розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи як основний елемент організації міжбюджетних відносин. Визначено основні проблеми та запропоновано їх рішення задля послаблення рівня централізації бюджетних ресурсів.

Ефективність бюджетного механізму держави багато в чому залежить від якості розподілу коштів між ланками бюджетної системи. В Україні це питання є особливо актуальним, оскільки стійкість нашої бюджетної системи знаходиться в постійному резонансі. Це, в свою чергу, прямо впливає на якість життя населення та характер вольових настроїв у суспільстві.

Метою даної роботи є дослідження проблем розподілу державних доходів та видатків між різними ланками бюджетної системи та обґрунтування оптимальних напрямків їх розв'язання в умовах сьогодення.

Дослідженням цього питання займалися такі українські науковці, як Л. Воронова, Н. Пришва, С. Кадькаленко, О. Заверуха, А. Монаєнко, А. Нечай та інші. Проте, на даний момент, воно потребує подальшого розгляду.

Структура бюджетної системи України визначається ст. 5 Бюджетного кодексу, за якою вона будується за двома, характерними для унітарних країн рівнями, коли на першому рівні – центральний, тобто Державний бюджет України, а на другому – місцеві бюджети, які теж поділяються на окремі підрівні. Державний, адміністративно-територіальний і бюджетний устрої визначають організацію і принципи побудови бюджетної системи України, її структуру, розподіл доходів і видатків між окремими ланками, правові основи функціонування бюджетів, встановлення характеру взаємовідносин між бюджетами, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи. Зокрема принципи бюджетної системивизначаються у ст. 7 Бюджетного кодексу України - єдність, збалансованість, самостійність, повнота, обґрунтованість, ефективність та результативність, субсидіарність, цільове використання бюджетних коштів, справедливості і неупередженість, публічність та прозорість [1].

Доходи і видатки всіх бюджетів відповідно розподіляються, оскільки держава намагається виділити для всіх суб'єктів бюджетного права необхідні для виконання їх функцій обсяги доходів. При цьому мають бути забезпечені збалансованість усіх бюджетів, зацікавленість місцевих органів у збільшенні бюджетних надходжень, запобігання касовим розривам, збалансованість бюджетів тощо. Крім того, доходи й видатки кожного бюджету мають бути найбільшою мірою пов'язані з підвідомчим господарством і соціальною сферою [2].

Склад доходів Державного бюджету України визначається Бюджетним кодексом України та Законами «Про Державний бюджет» на відповідний бюджетний період. Державний бюджет включає дві складові: загальний фонд та спеціальний фонд. Такий поділ Державного бюджету має на меті забезпечення прозорості та реальності системи оцінки усіх джерел доходів і визначення пріоритетів фінансування витрат [3].

Доходи загального фонду Державного бюджету призначені для фінансування загальних видатків і не мають визначеного спрямування на конкретну мету (Рис. 1) [7]. Водночас доходи спеціального фонду державного бюджету включають доходи, призначені на забезпечення фінансовими ресурсами передбаченої мети.

Рис. 1. Виконання надходжень до загального бюджету України за січень 2017 року, %

Необхідно відзначити, що найбільшу частину надходжень на січень 2017 року становлять рентна плата за користування надрами та ПДВ, значну частину займають і інші надходження, проте можна збільшити надходження від акцизного податку, як це практикується в іноземних країнах.

У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Доходи місцевих бюджетів районних рад у містах (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами [4].

З державного бюджету України здійснюються видатки на забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, та видатки, що мають виключне державне значення і не можуть бути передані на виконання органам місцевого самоврядування.

Рис. 2. Виконання видатків державним бюджетом України за січень 2017 року, % [6].

Можемо побачити, що найбільша частина видатків з державного бюджету спрямована на соціальний захист, що говорить про малозабезпеченість населення, нестабільність економіки в цілому. Варто звернути увагу на те, що витрати на чиновницький апарат перевищують витрати на збройні сили та правоохоронні органи, що свідчить про недосконалість законодавства та самого чиновницького апарату.

До видатків, які здійснюються з бюджетів областей, міст, сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань і враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, належать видатки на органи місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районного значення, освіти (школи, дитячі садки), місцеву міліцію. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти відповідних бюджетів для виконання власних повноважень.

В адміністративно-територіальних одиницях обсяг власних доходів місцевих бюджетів останніми роками скоротився наполовину. Зниження відбувається через скорочення питомої ваги місцевих податків та зборів, що збираються на підвідомчій території адміністративно-територіальних одиниць. При цьому якість податкових доходів також змінилася.

За діючого порядку розмежування доходів і видатків між окремими бюджетами склалась ситуація, при якій бюджетам всіх регіонів надаються трансферти з державного бюджету. Міжбюджетні трансферти перетворились із важеля бюджетного регулювання і надання фінансової допомоги бідним регіонам на інструмент перерозподільчих процесів. За 2016 рік з державного та місцевих бюджетів було передано 150 621 млн. грн.. міжбюджетних трансфертів. Причину такого становища слід шукати не в самій системі міжбюджетних відносин, а в недосконалості розмежування доходів між ланками бюджетної системи і рівнями влади [5].

Бідність бюджетів регіонів, їх висока залежність від отриманих трансфертів з центру обумовлені високим рівнем концентрації бюджетних ресурсів у бюджеті центрального уряду. Зниження рівня централізації можливе за умови передачі частки загальнодержавних податків до місцевих бюджетів. Отже, подальше реформування бюджетної системи, на нашу думку, повинно здійснюватися в напрямі децентралізації й забезпечення місцевих органів влади додатковими дохідними джерелами, що залежать від результативності функціонування економіки регіону. Також необхідно переглянути чинний підхід до визначення розмірів міжбюджетних трансфертів. Він має бути доповнений механізмами, які б враховували власні зусилля регіонів з нарощування податкової бази, з тим, щоб цей приріст не вилучався при перегляді індексів податкоспроможності територій.

Що ж стосується питання про розмежування доходів між ланками бюджетної системи, то воно, на нашу думку, в чинному законодавстві не є завершеним в частині розподілу доходів між державним і місцевими бюджетами. В Бюджетному кодексі наведено перелік власних і закріплених доходів, які формують місцеві бюджети, а доходами державного бюджету визнаються всі інші доходи, за винятком тих, які наповнюють

місцеві бюджети. Ми вважаємо, що в Бюджетному кодексі повинен бути наведений перелік всіх податків і зборів, які формують державний бюджет, названі всі неподаткові надходження і доходи від операцій з капіталом, а не окремі з них.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 20.04.2017 р. 176 с.
2. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга. 2006. – 448 с.
3. Доходи державного бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5225.html> -
4. Закон України. Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 № 280/97-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
5. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин [Текст]/ І.О.Луніна/ Наукове видання. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
6. Ціна держави. Видатки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/expenditure/>
7. Ціна держави. Доходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>

Хохун Ольга, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Голик М.М.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Грошово-кредитні системи країн, що розвиваються: проблеми та пропозиції щодо їх рішення

У статті охарактеризовано грошово-кредитні системи країн, що розвиваються, а саме Індії та Мексики. Досліджено рівень грошової маси цих країн та причини її збільшення. Проаналізовано основні проблеми країн, що розвиваються в грошово-кредитній сфері та запропоновано їх рішення.

Грошово-кредитні системи країн, що розвиваються, перебувають в зародковому стані. На даний момент ці країни не здатні самостійно покращити своє фінансове становище через недостатню законодавчу базу та ряд інших факторів. Тому зазначається як крайне необхідним застосування нових методів управління в економічній політиці держави.

У зв'язку з цим, метою цієї статті є аналіз грошово-кредитних систем Індії та Мексики, а також можливості щодо їх покращення з метою суттєвого прискорення соціально-економічного розвитку держав та значного підвищення рівня життя населення.

Актуальність теми дослідження підтверджується недостатністю наукових робіт, присвячених питанням побудови та розвитку грошово-кредитних систем країн Азії і Латинської Америки. Деякі аспекти цієї проблеми розглядалися в наукових працях В. І. Відсоти, В. О. Данилова, А. М. Звонової, Є. Ф. Жукова, І. П. Мерзлякова, Л. В. Панової, В. І. Сидоренка, Є. П. Сичоватош. Проте, наразі об'єктивно необхідним є подальше дослідження цієї проблематики.

Зауважимо, що у більшості країн, що розвиваються, грошова система складається з двох секторів. Перший - організований сектор грошової системи та організований грошовий ринок. Другий сектор - значний, але хаотичний і неорганізований грошовий ринок, неконтрольований, незаконний і здебільшого лихварський [1].

Основною валютою грошової системи Індії, є індійська рупія. Одна індійська рупія становить 100 пайс. Рупії являють собою як паперові гроші, так і металеві монети. Серед паперових банкнот в обігу знаходяться 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 500 і 1000 рупій. Монети випускаються номіналом 5, 10, 20, 50 пайсів, 1, 2, 5 рупій. Емітентом готівкової маси в країні виступає Резервний Банк Індії (РБІ).

Головні напрямки грошової політики в Індії - забезпечення ліквідності банків для задоволення постійно росту кредитного попиту, підтримка високої інвестиційної кон'юнктури в економіці і контроль за інфляційними процесами. Аналіз стану грошово-кредитної системи Індії засвідчив, що грошова маса в країні з кінця 2005 року до 2007 року росла щорічно на 1-6%, її швидкий приріст частково обслуговував пришвидшений ріст ВВП і господарських операцій в країні (рис. 1). З 2008 року спостерігається позитивна тенденція до її зменшення в середньому на 1% щороку, проте з 2013 року показники знову збільшуються [2], що обумовлено неконтрольованим ростом інфляції в країні.

Щодо кредитної системи Індії, то вона складається з центрального банку, представленого Резервним Банком Індії, та комерційних банків (до їх складу входять державні, приватні і іноземні банки), спеціалізованих кредитно-інвестиційних установ, кредитних кооперативів і іпотечних банків. Іноземний капітал в банківській системі Індії представлений 45 філіалами іноземних банків і 177 їх відділеннями в різних регіонах країни [2]. Зокрема, до найбільших банків в Індії відносяться: State Bank of India, ICICI Bank, HDFC Bank, Punjab National Bank, Axis Bank, Bank of Baroda, Bank of India, Canara Bank [4].

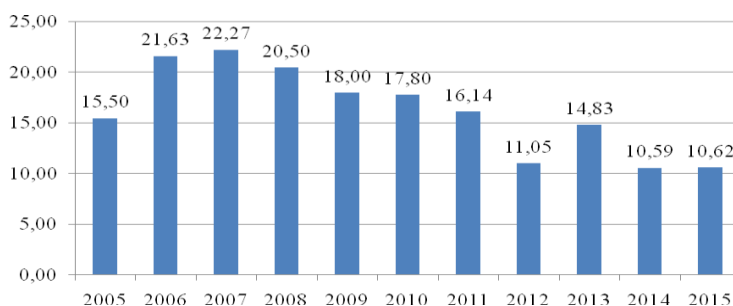

Рис. 1. Рівень грошової маси в обігу Індії у 2005-2015 рр., % [3].

Національна грошова одиниця Мексиканських Сполучених Штатів – песо, який містить у собі 100 сентаво (центів). В обігу знаходяться банкноти номіналом 500, 200, 100, 50, 20, 10 песо і монети в 50, 20, 10, 5

сентаво. Єдиним емісійним центром є центральний банк Мексики – Банк Мексики. Він має право на затвердження нормативно-правових актів про грошово-кредитну систему чи валютне регулювання, розвиток фінансової системи, разом з Міністерством Фінансів веде нагляд за грошовою масою, яка постійно коливається (рис. 2)[5].

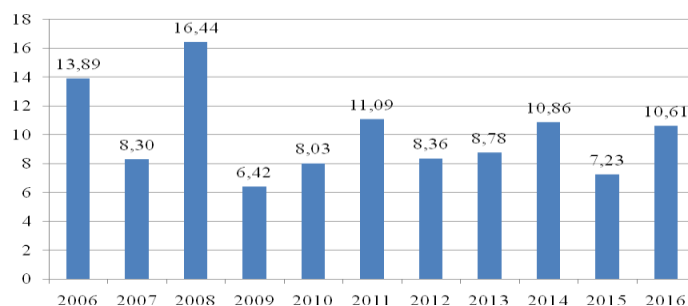

Рис. 2. Рівень грошової маси в обігу Мексики у 2006-2016 рр., % [7].

Основу кредитної системи складають так звану багатoproфільні банки. Найбільшим з них є BBVABancomer, контролює близько 20 % ринку; другим за величиною є Banamex (Banco Nacional de Mexico), далі HSBC Mexico, Banorte та інші. Основною гальмуючою причиною розвитку кредитної мексиканської системи Мексики є недостатня кількість потенційних позичальників, що виникає за рахунок низького рівня населення країни[6].

Узагальнюючи, зазначаємо. Що центральні банки проаналізованих країн обмежено контролюють надійність їх валют. Це зумовлене передусім такими факторами, як здійснення урядом фіскальної політики та великий бюджетний дефіцит, який фінансувався або за допомогою додаткової емісії або за допомогою іноземних і внутрішніх позик. Цілком очевидно, що дефіцит неминує призводити до збільшення інфляції і втрати довіри до місцевої валюти.

Для переважної більшості країн, що розвиваються, характерним є те, що центральні банки не мають необхідної гнучкості й незалежності для виконання макроекономічних та регулюючих функцій, властивих центральним банкам розвинених країн.

Для вирішення зазначених проблем, перш за все, необхідно вдосконалити законодавчу базу, яка б чітко регламентувала грошово-кредитну систему в досліджуваних країнах та зберегла б можливість розвиватись приватним комерційним банкам та фінансово-кредитним установам. Також пропонується створити стратегію розвитку банківської діяльності, та крім того, доцільним вбачається створення органу на зразок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для залучення депозитів до кредитної системи.

Насамкінець, підсумуємо, що в сфері грошового регулювання країн, що розвиваються, слід обов'язково врівноважувати рівень інфляції та грошової маси в обігу, задля стабільності національної одиниці та підвищення рівня життя населення.

Список використаних джерел:

1. Економічна характеристика країн Третього світу. Нові тенденції розвитку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrreferat.com/chapters/ekonomichna-teoriya/ekonomichna-harakteristika-krain-tretogo-svitu-novi-tendencii-rozvitku.html>
2. Валютная и денежно-кредитная система Индии: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catalog.fmb.ru/india2011-4.shtml>
3. Мировой атлас данных. Индия – финансовый сектор: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/%>
4. Банки мира. Банки Индии: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wbanks.ru/asia/india.html>
5. Bancode Mexico: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.banxico.org.mx/servicios/index.html>
6. Банки мира. Банки Мексики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wbanks.ru/north-america/mexico.html>
7. Мировой атлас данных. Мексика – финансовый сектор: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.ru/atlas/Mexico/M2>

Хохун Ольга, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»

Наук. кер. – Рошило В.І.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Аналіз видатків Державного бюджету на соціальний захист населення

У статті проаналізовано видатки Державного бюджету України на соціальний захист населення. Визначено основні проблеми, які призводять до збільшення видатків на соціальний захист. Запропоновано заходи, які зможуть покращити ефективність системи соціального захисту населення.

В умовах ринкової економіки виникає потреба дослідження проблем соціального захисту, це пов'язано з суттєвим зниженням рівня дохідності значної частини населення в Україні. Кризові явища та недосконалість нормативно-правових актів негативно впливають на соціальну сферу. В результаті чого, одночасно зі зниженням соціального захисту населення знецінився трудовий потенціал. Отже, на сьогоднішній день є актуальним питання щодо розв'язання проблеми функціонування ефективної системи соціального захисту населення.

Найбільш відомими вченими-економістами, котрі досліджували проблеми соціального захисту населення в Україні є Д. Богиня, Н. Болотіна, Н. Борецька, С. Вегера, С. Гончарова, І. Гнибіденко, Д. Дема, Т. Косова, Е. Лібанова, В. Мандибуря, О. Новикова, В. Онікієнко, П. Пилипенко, С. Романенко, І. Сахань, С. Синчук, В. Скуратівський. Однак, на нашу думку, в сучасних умовах ринкової економіки необхідно приділити більше уваги для визначення основних проблем соціального захисту в Україні та шляхів їх вирішення.

Метою дослідження є аналіз фінансового забезпечення соціального захисту населення, визначення основних проблем та шляхів покращення.

Соціальний захист — це державна підтримка верств населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, з метою забезпечення відповідного життєвого рівня, тобто заходи, що включають надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення; комплекс законодавчо закріплених гарантій, що протидіють дестабілізуючим життєвим факторам (інфляція, спад виробництва, економічна криза, безробіття тощо) [1].

В Україні бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення направляються на фінансування:

- соціальний захист у випадку непрацездатності;
- соціальний захист пенсіонерів;
- соціальний захист ветеранів війни та праці;
- соціальний захист сім'ї, дітей та молоді;
- соціальний захист безробітних;
- допомога у вирішенні житлового питання;
- соціальний захист інших категорій населення;
- фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту;
- інша діяльність у сфері соціального захисту [4].

Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення становили: на 2016 рік – 251 227,7 млн. грн (30%), на 2015 рік – 176 339,8 млн. грн (25,9%), на 2014 рік – 138 004,7 млн. грн (26,4%) [3].

Протягом аналізованих 3 років, видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення не перевищують 30%, але в структурі загального бюджету стрімко збільшуються. Це пояснюється нестабільною ситуацією в країні, та обов'язком влади, за таких умов, гарантувати мінімальні державні гарантії.

Проте обсяг видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, що відображається у державному бюджеті, не розкриває реального обсягу всього бюджетного фінансування, яке спрямовується в Україні на сферу соціального захисту та соціального забезпечення. Це пояснюється тим, що відповідно до діючої системи бухгалтерського обліку, деякі складові видатків на фінансування соціальних послуг, соціальних виплат та інших заходів соціального захисту включаються до інших видаткових статей бюджету, а саме: видатків на житлово-комунальне господарство, освіту, духовний і фізичний розвиток, охорону здоров'я, громадський порядок та оборону тощо [5].

У Законі України «Про Державний бюджет на 2017 рік» було прийнято встановити прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2017 року – 1544 гривні, з 1 травня – 1624 гривні, з 1 грудня 1700 гривень. А мінімальну заробітну плату у місячному розмірі з 1 січня – 3200 гривень. Вперше за роки незалежності розмір мінімальної зарплати зрівняється з прожитковим мінімумом для працездатних осіб. А вже порівняно з 2016 роком Законом «Про Державний бюджет» було передбачено прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2016 року – 1330 гривень, з 1 травня – 1399 гривень, з 1 грудня – 1544 гривень. А мінімальна заробітна плата у місячному розмірі з 1 січня – 1378 гривень, з 1 травня – 1450 гривень, з 1 грудня – 1600 гривень. Що стосується 2015 року, то тут було передбачено прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2015 року – 1176 гривень, з 1 вересня – 1330 гривень. А мінімальна заробітна плата у місячному розмірі з 1 січня – 1218 гривень, з 1 вересня – 1378 гривень [2].

Оскільки, мляве зростання соціальних стандартів виштовхувало все більше працюючих українців за межу бідності, звужувало споживчі можливості населення. Тому Уряд запропонував Верховній Раді підвищити одразу вдвічі мінімальну заробітну плату з метою встановлення соціальної рівності та справедливості. Проте, таке нововведення в сфері соціальної політики потребує подальшого вдосконалення, оскільки нова система працює зі збоями та не виконує свою основну функцію соціальної справедливості.

Іншим державним соціальним стандартом є мінімальна пенсія за віком, яка встановлюється у визначеному законом розмірі прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність. Проте, незважаючи на поступове збільшення рівня мінімальної пенсії, пенсіонери залишаються однією із найменш соціально захищених категорій населення. Найкраще співвідношення у відсотках мінімальної пенсії і прожиткового мінімуму спостерігалось у 2010 році: коефіцієнт складав 84,2% [6].

Одним із пріоритетних завдань реформування системи соціального захисту є вдосконалення управління державними видатками на соціальні послуги з метою їх раціонального використання. Для цього необхідно впроваджувати ефективні фінансові механізми, а саме:

1. Обсяги фінансування соціальних послуг слід визначати на основі аналізу потреб населення у них;
2. Запровадження системного підходу до планування соціальних послуг на місцевому рівні;
3. Проблеми фінансового забезпечення закладів соціального обслуговування можна вирішити шляхом залучення недержавних джерел фінансування.

Необхідно вжити такі заходи, для покращення ефективності системи соціального захисту населення:

- зменшення переліку соціальних виплат, тобто відмов від тих видів допомоги, що не забезпечують значного соціального ефекту;
- удосконалення моніторингу системи соціальних виплат, спрямованих на подолання бідності;
- для працездатного населення створити додаткові робочі місця, це забезпечить збільшення доходів як до фондів державного бюджету, так і до фондів соціального забезпечення;
- забезпечити стійкість та надійність інституту соціального страхування.

Отже система соціального захисту потребує реформування, впровадження нових шляхів та методів, котрі без додаткових затрат коштів, матеріальних засобів дозволять працювати більш результативно на користь тих,

хто потребує соціального захисту. Реформування системи соціального захисту допоможе зменшити видатки державного бюджету та покращить добробут незахищених верств населення.

Список використаних джерел:

1. Державне регулювання економіки: [навчальний посібник]// Стеченко Д. М. – К.: Знання. – 2006.
2. Міністерство фінансів України. Закон України «Про державний бюджет України на 2017 рік»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/bjudzhet-ukrainy-?category=bjudzhet&subcategory=bjudzhet-nastupnogo-roku>
3. Міністерство фінансів України. Статистичний збірник: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Міністерство фінансів України. Соціальний захист та соціальне забезпечення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja>
5. Скуратівський В. А. Управління соціальним і гуманітарним розвитком [Текст]/ Скуратівський В.А. Трощинський В. П., Лебанова Е. М. //навч. посіб. у 2 ч. – К.: НАДУ, 2010. – Ч. 1. – 456 с.
6. Шаваріна М. Соціальний захист населення: реалії та перспективи [Текст]/ М.Шаваріна, Н.Шаманська//Фінанси України. 2011-С.34-43.

Яковлев Андрій, 5 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер.- Ковалевич Д.А.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ м. Чернівці

Пенсійне забезпечення в Україні

Стаття присвячена пенсійному забезпеченню в Україні. Наведена характеристика пенсійного забезпечення та принципи яким має відповідати система пенсійного забезпечення. Охарактеризовано Пенсійний фонд і наведено завдання які він має виконувати. Показані дані пенсійного забезпечення в Україні на 2017 рік.

Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою частиною системи соціального захисту населення і охоплює непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким здійснюють у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій та державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію та інвалідам.

Актуальність статті полягає в тому, що сьогодні дуже болючим є питання забезпечення соціальних гарантій населенню. Сьогоднішня пенсійна система не в змозі забезпечити пенсіонерам гідне життя і тому потребує перегляду і реформування.

Мета статті полягає в дослідженні питань, пов'язаних з сучасним станом, проблемами та перспективами розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні.

Питанням вивчення різних аспектів реформування пенсійної системи і питань розвитку страхових відносин присвятили свої роботи багато науковців і практиків, зокрема С. Погорелова, М. Мних, В. Максимчук, А. Колосок, Т. Кір, А.Бахмач, О. Рядно, О. Піскунова, Л. Рибальченко та інші.

Розвиток та реформування пенсійної системи відбуваються під впливом тих трансформаційних перетворень, які притаманні всій системі суспільних відносин нашої держави. Проте не вирішеність деяких вагомих питань і загострення проблеми цієї сфері - значною мірою є відбитком у якому перебуває економіка та політична система нашої країни. Відсутність науково обґрунтованої та дослідженої на прикладах концепції реформування пенсійного забезпечення не дає змоги негайно вирішити ці проблеми, які уповільнюють процес реформування пенсійної системи і зумовлюють збереження старих, не адекватних сучасним умовам принципам солідарної пенсійної системи країни. Для України, як і для інших країн, актуальною є проблема скорочення населення, його старіння і зростання навантаження на Пенсійний фонд України.

Відносини у сфері пенсійного забезпечення є самостійним видом суспільних відносин. Вони є простими та конкретними, оскільки обов'язки та права розподілені між усіма суб'єктами. Економічна теорія і світовий досвід дають змогу сформулювати головні принципи, на яких повинна бути побудована система пенсійного забезпечення. Вони зводяться до таких принципів:

- принцип законності (забезпечує функціонування системи пенсійного забезпечення на основі законодавчої бази даної країни);
- принципи стабільності (пенсійні виплати виплачуються періодично у визначений термін, що забезпечує стабільний дохід пенсіонерам);
- принцип обов'язкової участі у системі (кожен працездатний громадянин повинен сплачувати пенсійні внески та вибирати систему, якщо це передбачено законодавством);
- принцип прозорості;
- принцип загальнодоступності (інформація про систему пенсійного забезпечення та її використання є доступними для усіх громадян);
- принцип справедливості;
- принцип достойного рівня забезпечення у випадку непрацездатності;
- принцип диверсифікації (інвестування коштів у різні види цінних паперів, атакож розширення переліку послуг з метою мінімізації ризику);
- принцип відповідальності держави за організацію пенсійного забезпечення;
- принцип відповідальності системи пенсійного забезпечення національними особливостям, традиціям і менталітету суспільства.

Отже, на сьогодні система пенсійного забезпечення є важливою та необхідною ланкою економіки будь якої держави. Завдяки їй забезпечується матеріальний захист населення за рахунок самих працівників, роботодавців та держави на випадок втрати працездатності.

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України та Положенням про Пенсійний фонд України.

Згідно з Положенням про Пенсійний фонд України на нього покладені наступні завдання [7]:

1) реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення персоналізованого обліку надходжень від сплати єдиного внеску;

2) внесення пропозицій Міністру щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;

3) солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

4) призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати;

5) забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;

6) ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів;

7) забезпечення надходжень від сплати збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, ведення обліку цих надходжень, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою, забезпечення ведення реєстру застрахованих осіб;

8) виконання інших завдань, визначених законами України та покладених на Пенсійний фонд України Президентом України.

Функції Пенсійного фонду України відповідно до покладених на нього завдань наступні:

1) бере у межах своєї компетенції участь у розробленні прогностичних показників економічного і соціального розвитку України та проекту Державного бюджету України;

2) планує доходи та видатки Пенсійного фонду України, розробляє проект бюджету Пенсійного фонду України та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України, складає звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України;

3) прогнозує і моделює надходження коштів до бюджету Пенсійного фонду України та ефективний розподіл фінансових ресурсів для забезпечення соціальних виплат;

4) розробляє і в установленому порядку подає пропозиції щодо встановлення або зміни ставок збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

5) організовує, координує та контролює роботу органів Пенсійного фонду України щодо:

- забезпечення дотримання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про пенсійне страхування;

- повного та своєчасного обліку платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

- стягнення у передбаченому законодавством порядку своєчасно не сплачених сум збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

- забезпечення повного та своєчасного фінансування витрат на виплату пенсій та інших соціальних виплат, що здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

- проведення перевірок правильності сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, призначення та виплати пенсій, інших виплат, що фінансуються за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

6) здійснює у межах своїх повноважень контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України.

Згідно з статтею 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» прожитковий мінімум для зазначеної категорії осіб становить:

- з 1 січня 2017 року – 1247 грн. (з 1 січня мінімальний розмір пенсії за віком не змінюється, оскільки цей розмір був встановлений з 1 грудня 2016 року);

- з 1 травня 2017 року – 1312 грн.;

- з 1 грудня 2017 року – 1373 грн.

У зв'язку з цим з 1 травня і з 1 грудня 2017 року підвищуватиметься мінімальний розмір пенсії (крім працюючих пенсіонерів), обчислений відповідно до статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (у т.ч. підвищення до пенсій за понаднормовий стаж).

Пенсіонерам, які працюють (провадять діяльність, пов'язану з отриманням доходу, що є базою нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування), після звільнення з роботи або припинення такої діяльності пенсія перераховуватиметься з урахуванням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом на дату звільнення з роботи або припинення такої діяльності.

Що стосується інших пенсійних виплат, надбавок і підвищень до пенсії, які встановлені у відсотках до прожиткового мінімуму, то вони також перераховуватимуться із збільшенням прожиткового мінімуму. Зокрема, це:

- мінімальні розміри пенсій по інвалідності учасникам ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

- мінімальні розміри пенсій шахтарям;

- мінімальні пенсійні виплати особам з інвалідністю - учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, та інвалідам війни й учасникам бойових дій;

- підвищення до пенсій ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань;

- надбавки особам, які мають статус Почесного донора України;

- надбавки на утриманців відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»;

- пенсійні виплати відповідно до Закону України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною».

При цьому слід зазначити, що затверджений Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» розмір прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, не відповідає фактичному розміру прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, який є майже вдвічі вищим (у листопаді 2016 року - 2389 грн.). Тому прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», від 06.12.2016 р. №1774-VIII, Кабінету Міністрів України доручено у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом опрацювати питання щодо підвищення соціальних стандартів у системі пенсійного забезпечення.

При призначенні пенсій протягом 2017 року максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) збережено на рівні 2016 року - 10740 гривень. Цей розмір не переглядатиметься у зв'язку із збільшенням прожиткового мінімуму з 1 травня і з 1 грудня 2017 року.

При призначенні пенсій у 2017 році для обчислення пенсій враховуватиметься заробіток працівника за даними персоналізованого обліку, тобто за періоди страхового стажу з 1 липня 2000 року до моменту звернення за призначенням пенсії.

За бажанням особи при призначенні пенсії, крім заробітку за зазначений вище період, може також додатково враховуватися її заробіток за будь-які 60 календарних місяців роботи підряд у період до 30 червня 2000 року, за умови, що зазначений заробіток підтверджений первинними документами (особовими рахунками, платіжними відомостями або іншими документами про нарахування та сплату заробітної плати).

Тим особам, у кого страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії враховується заробітна плата (дохід) за весь страховий стаж після 1 липня 2000 року та за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 30 червня 2000 року незалежно від перерв.

При призначенні пенсій у 2017 році для обчислення заробітку, з якого визначатиметься розмір пенсії, застосовуватиметься усереднений показник середньої заробітної плати в країні за останні три роки - 2014, 2015 і 2016 роки (зазначений показник буде відомий, як зазвичай, у лютому - березні).

У період до визначення зазначеного показника при призначенні пенсій застосовуватиметься усереднений показник середньої заробітної плати, який враховувався у 2016 році (3263,44 грн.). Після визначення показника середньої заробітної плати за 2014-2016 роки всі пенсії, призначені за зверненнями з 1 січня 2017 року, будуть перераховані з урахуванням нового показника середньої заробітної плати. Також буде проведено відповідну доплату недоодержаного розміру пенсії. Зазначений перерахунок пенсії та доплата здійснюватимуться автоматичним способом без звернення пенсіонера.

У 2017 році відновлюється щорічний перерахунок пенсій у зв'язку із зростанням середньої заробітної плати в Україні. Частиною другою статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено, що щорічний перерахунок раніше призначених пенсій здійснюється шляхом збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, на коефіцієнт, що відповідає не менш як 20 відсоткам показника зростання середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, порівняно з попереднім роком.

Законом не визначено з якої дати буде проводитися перерахунок пенсій. Розмір та порядок такого підвищення пенсії визначатиметься за рішенням Кабінету Міністрів України, виходячи із можливостей бюджету Пенсійного фонду.

У період до 2014 року пенсії щорічно підвищувалися з 1 березня, а протягом 2014-2016 р.р. пенсії не підвищувалися, оскільки частину другу статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» було зупинено до стабілізації економічного становища в країні.

Відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» індексація пенсій здійснюється у разі, коли величина індексу споживчих цін перевищила поріг індексації - 103 відсотка, у межах фінансових ресурсів бюджету Пенсійного фонду України на відповідний рік.

Зважаючи на наявність дефіциту бюджету Пенсійного фонду, який на 2017 рік прогнозується на рівні 71,7 млрд. грн., коштів на індексацію пенсій бюджетом Фонду у поточному році не передбачено.

По перерахунку пенсій працюючим пенсіонерам змін немає. І надалі пенсії можуть перераховувати відповідно до чинних норм частини четвертої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» через кожні два роки страхового стажу після призначення (попереднього перерахунку) пенсії незалежно від перерв у роботі.

Податок з доходів фізичних осіб та військовий збір.

У 2017 році продовжує утримуватися військовий збір (1,5%) та оподатковується (18%) сума пенсії, що перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, встановленого на 1 січня звітного податкового року - 12 470 грн. (1247 грн. x 10). Сума пенсії для оподаткування не перераховується протягом поточного року.

Оподаткування не застосовується до пенсій, призначених учасникам бойових дій у період Другої світової війни, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (сім'ї загиблих і померлих інвалідів війни та ін.).

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР
2. Закон Про Державний бюджет України на 2017 рік від 21.12.2016 № 1801-VIII.
3. Закон України Про пенсійне забезпечення: від 05.11.1991 № 1788-XII
4. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: від 09.07.2003 № 1058-VI
5. Закон Про внесення змін до деяких законодавчих актів України ВРУ від 06.12.2016 №1774-VIII
6. Закон Про індексацію грошових доходів населення від 03.07.1991 №1282-XII
7. Постанова Кабінет Міністрів України Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України від 23.07.2014 № 280

Акцизний податок 2017 – новації в законодавстві

Статтю присвячено новаціям у справлянні акцизного податку в Україні у 2017 році. Охарактеризовано основні особливості механізму акцизного оподаткування в Україні Розглянуто зміни в оподаткуванні, а також у складанні акцизних накладних.

Акцизний податок – це один із різновидів непрямих податків, який справляється при споживанні підакцизних товарів, адже включається до їх ціни. Цим податком оподатковуються, як правило, високорентабельні та монополійні товари [1]. Акцизний податок поєднує у собі як фіскальну так і регулюючу функції. Фіскальна функція наповнює державний бюджет, а регулююча – коректує попит та пропозицію, збільшуючи ціну товару за рахунок акцизу або зменшуючи її шляхом виключення з переліку оподатковуваних товарів.

Акцизний податок – це платіж, який об'єднує декілька специфічних, своєрідних каналів надходження коштів у дохідну частину бюджетів. Надходження від реалізації алкогольної продукції, тютюнових виробів, нафтопродуктів, транспортних засобів, будучи традиційно і безумовно виявами акцизів, відрізняються кожний деякою своєрідністю, що, безумовно вимагає й адекватного законодавчого регулювання [7, с.207]. При цьому необхідність коректування й зміни одного з різновидів зовсім не вимагає обов'язкового вдосконалення й іншої форми акцизного податку. Специфіка даних різновидів певною мірою потребує окремого реагування законодавця при справлянні акцизного податку щодо реалізації алкогольної продукції або тютюнових виробів[1].

Підакцизні товари включають:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;
- пальне;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електричну енергію [1].

20 грудня 2016 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» [2], а 21 грудня – Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо покращення інвестиційного клімату в Україні)»[4]. Звичайно, внесені законом зміни були і в частині акцизного податку, які набрали чинності з 1 січня 2017 року.

У даній статті ми розглянемо такі питання:

1. Скасування роздрібного акцизу.
2. Складання акцизних накладних.
3. Ставки акцизного податку.
4. Зміни ставок податку на алкогольні напої.
5. Підвищення ставок податку на тютюнову сировину/вироби.
6. Підвищення ставок податку на пальне та нафтопродукти.
7. Які відбулися інші зміни в оподаткуванні.

Отже, перше наше питання стосується скасування роздрібного акцизу. Згідно вищезазначеного закону, акцизний податок з роздрібного продажу пального скасовано. З 1 січня цей податок не нараховується і не сплачується. Акцизний податок з продажу пального оподатковувався у 2015 році за ставкою 5%, а у 2016 – за ставкою 0,042 євро за кожний літр реалізованого (відпущеного) товару. Однак роздрібний продаж алкогольних напоїв та тютюнових виробів у 2017 році оподатковується за ставкою 5%. Водночас значно зросли ставки акцизного податку на пальне – на 12-44% в залежності від товару[2].

До набрання чинності відповідним законом 5-ти відсотковий податок з продажу підакцизів сплачується до місцевих бюджетів.

Починаючи з 1 січня 2017 року суб'єкти господарювання, які отримали ліцензію на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та/або тютюновими виробами не подають звітність за формами №91-РА та 1-РТ. Тепер звітність подаватимуть виробники і продавці в оптовій мережі. Законом №1791 внесено відповідні зміни до статей 16 та 18 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [5].

Складання акцизних накладних. Система електронного адміністрування реалізації пального (СЕАРП) функціонує з 1 березня 2016 року, проте на практиці виникають проблемні ситуації, зокрема щодо порядку складання акцизних накладних та необхідності поповнювати спеціальний рахунок для реєстрації таких накладних.

Безперечно, позитивною правкою є норма, в якій прописано, що з реалізації та/або використання підакцизних товарів для виробництва непідакцизної продукції на умовах, встановлених статтею 229 ПК України [1], оформлюються акцизними накладними. У даній статті прописано, що реалізація пального здійснюється за нульовою ставкою.

Також у проекті передбачено для реалізації акцизних накладних, складених за такими операціями, можливість реєстрації в межах ліміту квот, встановлених Кабінетом Міністрів України [3] для отримувачів такого пального.

З 1 січня у 2017 року ставки акцизного податку зросли і становлять на:

- пиво – 2,78 грн. за 1 л;
- вина – від 0,01 до 11,65 за 1 л;

- спирт — 126,96 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту;
- тютюнові вироби — 596,05 за 1 тис.штук;
- пальне — 213,5 євро за 1000 кг.

Також відбулися зміни щодо ставок податку на алкогольні напої.

1. Підвищення специфічних ставок:

- Пиво, міцне вино (з доданням алкоголю), ігристі вина, вермути – на 12%;
- Сидр та перрі (без додання алкоголю), інші зброджені напої(із вмістом спирту менш 8,5%) – на 11,5%;
- Спирт етиловий та міцні алкогольні напої, інші зброджені напої, а також напої за кодами згідно УКТЗЕД

[3] 2103 90 30 00 та 2106 90 із вмістом спирту більше 8,5% – на 20%.

2. Зниження ставок:

- Легкі алкогольні напої (із вмістом спирту менше 8,5%) за кодами згідно УКТЗЕД [3] 2208 90 69 00 та 2208 90 78 00 – ставку знижено на 40%.

Зміни у підвищенню ставок податку на тютюнову сировину/вироби. Специфічна ставка підвищується на 40% для всіх видів продукції:

- Тютюнова сировина, тютюнові відходи, тютюн готовий для вживання, сигари та сигарилли;
- Сигарети (з фільтром та без), при цьому адвалерну (вартісну) ставку податку залишено на тому ж рівні – 12%;

- Мінімальне акцизне податкове зобов'язання збільшено – з 425,75 до 596,05 грн.

Підвищення ставок податку на пальне та нафтопродукти:

- Легкі дистилати, бензини моторні, ефіри та антидетонатори – на 25%;
- Важкі дистилати та мазути – на 40-50%;
- Скраплений газ (пропан-бутан) – на 68%;
- Бензол, толуол, ксилол – на 27%;
- Біодизель – на 9%;
- Альтернативне моторне паливо – на 35%.

Оскільки частина вуглеводнів ациклічних насичених (а саме бутан та ізобутан) використовується як сировина для виробництва скрапленого газу, який є підакцизним товаром, бутан та ізобутан у Митному кодексі [6] виділено за окремими кодами УКТ ЗЕД [3], і у Податковому кодексі [1] встановлено окремі ставки, а саме:

- для вуглеводнів ациклічних насичених (крім бутану та ізобутану) ставки збільшено з 171,50 до 213,50 євро за 1 000 л;

- для бутану та ізобутану ставки зменшено зі 171,50 до 52 євро за 1 000 л.

Відбулися і інші зміни в оподаткуванні, а саме:

1. Сплачувати податок дозволяється впродовж 5 днів після придбання акцизних марок. За несвоєчасну сплату надається штраф у розмірі 20% від розміру податкового зобов'язання.

2. Сума акцизного податку на марці має відповідати сумі, визначеній на основі показників (міцність продукції, місткість тари, розмір ставок), діючих на момент виробництва марки.

3. Акцизні накладні мають складатися та реєструватися у всіх випадках використання пального (в тому числі, але не виключно, при власному споживанні пального).

4. Згідно з прийнятими змінами, передача (відпуск, відвантаження) пального в споживчій тарі ємністю до 2 літрів (включно) не вважається реалізацією пального, а отже, суб'єктам, які здійснюють такі операції не потрібно реєструватися в СЕАРП. Водночас, це положення не стосується виробників, які реалізують пальне в такій тарі.

Отже, ми бачимо що на 2017 рік припали великі зміни в законодавстві щодо оподаткування. Дуже суттєві зміни відбулися щодо ставок акцизного податку, а саме на:

- Алкогольні напої;
- Тютюнові вироби та сировину;
- Пальне та нафто продукцію.

Позитивною є норма, в якій прописано, що з реалізації та використання підакцизних товарів для виробництва непідакцизної продукції на умовах, встановлених статтею 229 ПК України [1], оформлюються акцизними накладними. А також, законом було скасовано роздрібний акцизний податок з пального.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-IV, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» від 20.12.2016 р. № 1791-VIII, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1791-19>.
3. Постанова КМУ від 21 травня 2012 р. № 428 «Про затвердження Порядку ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428-2012-п>.
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21.12.2016 № 1797-VIII, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>.
5. Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19.12.1995 № 481/95-ВР, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.
6. Митний кодекс України: від 13.03.2012 № 4495-VI, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
7. Податкове право: Підручник / за ред. С.Г. Пепеляєва. - М., 2009. - 591с.

Система оподаткування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення

У статті визначено поняття податкової системи, її структуру, проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників й позиціонування України серед інших країн світу, обсяг податкових надходжень до зведеного бюджету, виділено основні проблеми в оподаткуванні, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

Проблема оподаткування була актуальна в усі часи, адже податки є одним із основних джерел надходжень коштів до державного бюджету, без якого не можливо уявити розвинену країну зі стабільною економікою. Відповідно важливо зазначити, що податки, з одного боку, є фінансовим підґрунтям для існування держави, критерієм її можливостей у світовому економічному просторі. З іншого боку – це знаряддя перерозподілу коштів фізичних та юридичних осіб, сплачених у вигляді податків, у процесі мобілізації яких зачіпаються інтереси цілих соціальних груп та верств населення. Держава не може існувати лише за рахунок добровільних та благодійних внесків, повинен існувати бюджет зі стабільним джерелом надходжень, одним із яких є податки. Податкові надходження займають найбільшу частку серед інших методів централізації бюджетних ресурсів, а також посідають провідне місце серед інструментів регулювання економіки державою. Тому актуальним є питання реформування податкової системи України в сучасних умовах економічної та політичної кризи задля можливості виконання державою покладених на неї функцій.

Широке обговорення цього питання вченими, політиками і громадськістю зумовило спрямованість більшості наукових розробок на визначення доцільності окремих податків, величини прийнятих ставок, напрямків удосконалення механізму обчислення та стягнення податків, можливостей розширення податкової бази, а також прогнозування наслідків податкової реформи для бюджетів різних рівнів. В наш час проблематиці податків присвячуються праці таких відомих в Україні вчених, як Л. Демиденко, О. Слатвінської, І. Лютого, В. Федосової, В. Баранової, О. Дубовика, В. Мінкович та інших. Але існує потреба в подальшому дослідженні проблем реформування податкової системи задля покращення економічного стану в країні та соціального рівня життя суспільства, оскільки існують прогалини в податковому законодавстві.

Метою статті є визначення поняття податкової системи, аналіз динаміки основних макроекономічних показників й позиціонування України серед інших країн світу, обсяг податкових надходжень до зведеного бюджету задля оцінки складності податкової системи країни, виділено основні проблеми в оподаткуванні, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

В процесі євроінтеграції Україна поступово здійснює життєво необхідне реформування держави з метою приведення її у відповідність із загальноприйнятими стандартами Європейського Союзу, що не оминувло і сферу оподаткування нашої країни. Одним із першочергових напрямів є реформування податкової системи України, оскільки вона відіграє важливу роль в економіці країни, особливо в сучасних умовах.

Підходів до трактування податкової системи є багато. Так, на думку І. Лютого, податкова система – це сукупність встановлених у країні податків, які взаємопов'язані між собою, органічно доповнюють один одного, не заходять у суперечність із системою в цілому та іншими її елементами [5, с. 23].

В. Баранова трактує податкову систему як сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, які справляються в установленому законодавством порядку; регламентована нормами фінансового права, закріпленими в законах та інших нормативно-правових актах з питань оподаткування, сукупність податкових відносин, що опосередковуються фінансовими органами, які забезпечують адміністрування податків і проявляються в конкретних формах оподаткування [4, с. 47].

В Україні існує дворівнева система оподаткування підприємств, організацій та фізичних осіб. Перший рівень складають загальнодержавні податки, а другий – місцеві податки і збори. Зокрема, до загальнодержавних податків належать податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито. До місцевих податків та зборів належать податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Сучасні податкові системи країни мають складну структуру, яка включає в себе різні види податків. Диференціація форм податків пов'язана із необхідністю врахування можливості платоспроможності в економічних суб'єктів, полегшення соціальної та психологічної напруги від оподаткування в цілому, впливу на споживання та нагромадження. Зрозуміти проблеми, які існують у податковій системі та податковій політиці держави можна на основі аналізу динаміки макроекономічних показників й позиціонування України серед інших країн світу.

Так, у межах дослідження «Doing business 2017» фахівці Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації детально проаналізували механізм оподаткування в 190 країн світу. Оцінювали податки та обов'язкові відрахування, встановлені урядом на державному та місцевому рівні, які має сплачувати кожне підприємство. У дослідженні розглядали такі податки: податок на прибуток, відрахування до соціального фонду, податок на майно, податок на дивіденди, податок на приріст додаткового капіталу та інші. Аби виміряти податки та відрахування, які сплачує середня компанія, а також оцінити складність податкової системи країни, проводять ситуаційні дослідження фінансової звітності за останній рік. Експерти в кожній окремій країні підраховували розмір податків та відрахувань. Також збирали інформацію про частоту перевірок компаній податковими службами.

Згідно зі звітом Україна займає 80 місце серед 190 країн світу за рейтингом «Doing business 2017», це на три позиції вище у порівнянні з рейтингом «Doing business 2016». Наближеність до передових практик відбулася

завдяки методологічним змінам, зокрема введенню гендерного компоненту та розширенню показників в сфері оподаткування [8].

За результатами міжнародного рейтингу глобальної конкурентоспроможності, що наведені у таблиці 1, Україна у 2016-2017 роках посіла 35 місце серед 138 країн[2].

Основними негативними факторами для ведення бізнесу в нашій країні визначено: корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці.

Таблиця 1.

Рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017

Позиції України та деяких інших країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 144 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

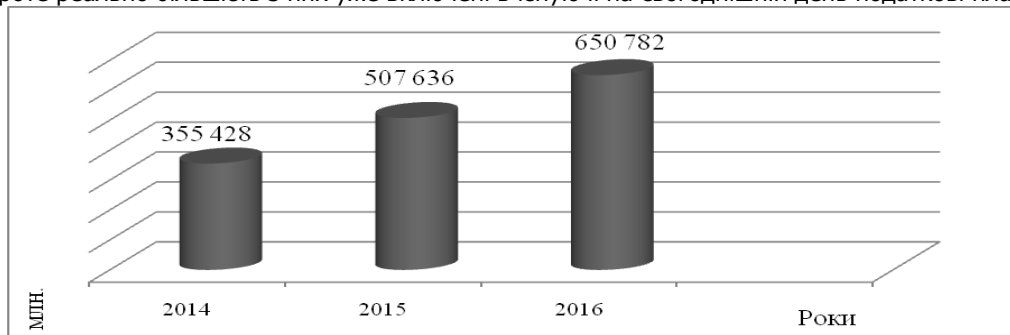
Джерело: [2].

Відповідно сучасний стан податкової системи згідно з наведеною статистикою є недосконалим. Відносинам між органами державної влади та органами місцевого самоврядування щодо розподілу податкових доходів між державними та місцевими бюджетами України притаманний ряд негативних аспектів:

- система місцевих податків та зборів є нерозвиненою, що призводить до присутності недостатньої доходної бази для виконання власних та делегованих повноважень;

- постійний перегляд переліку і пропозицій розподілу загальнодержавних податків і зборів між державним і місцевими бюджетами, що спричиняє нестабільність відносин між органами державної влади і місцевого самоврядування.

Ще одним недоліком податкової політики є стримування економічного розвитку країни, зокрема внаслідок великого навантаження на малий бізнес. Хоча за реформи, проведеної у 2015 році, відбулося зменшення податків, проте реально більшість з них уже включені в існуючі на сьогоднішній день податкові платежі.

Рис 1. Обсяг податкових надходжень в системі формування доходів зведеного бюджету

Джерело: [7].

Суб'єкти малого підприємництва не здатні існувати в таких важких умовах і єдиним виходом з такої ситуації є згортання виробництва, що має негативну тенденцію, оскільки податкові надходження є основними бюджетотворюючими елементами зведеного бюджету держави, обсяг яких зображений на рисунку 1. На нашу думку, саме недосконалість системи місцевих податків і зборів є основним гальмом сталого розвитку регіонів.

Податкова система характеризується передусім фіскальною спрямованістю, що є основою для змін в податковому законодавстві. Фіскальний тягар країни тісно пов'язаний з рівнем її доходу (ВВП чи ВВП на душу населення), і є дуже низьким в Україні, щоб підтримувати рівень податків у 35 та 55 %, в той час як в країнах з низьким рівнем доходу має місце тенденція до набагато меншого їх рівня – 15-30% [1].

Також недосконалість податкового законодавства характеризується в певних випадках двозначністю трактування прав та обов'язків платників податків. У свою чергу, це дозволяє податковим органам обмежувати права платників податків, а недобросовісним платникам – знаходити способи і схеми для ухилення від сплату податку. Останнє призводить до втрати державою величезних потенційних доходів [3, с.225].

Відповідно, єдиним логічним варіантом усунення зазначених проблем є вироблення й впровадження низки важливих рішень щодо подальшого реформування податкової системи.

Першочерговим завданням повинно стати максимально можливе спрямування податкової політики держави на пожвавлення економічної діяльності. Зокрема, позитивно б оцінювались такі дії, як зменшення податкових ставок та «реальне» скорочення кількості податків. Вони б сприяли виведенню з тіні суб'єктів господарювання та сприяли б добровільній сплаті податку. Запровадження рівномірного розподілу податкового навантаження

серед платників податків, ураховуючи їхню платоспроможність, теж сприяло б зменшенню рівня ухилянь від сплати податків.

Досягнення оптимального рівня оподаткування виконання податковою системою функції регулювання економічних процесів можливе за умови використання всього комплексу методів податкового регулювання, при чому структура податкового механізму повинна відповідати особливостям розвитку національної економіки. В системі податкових інструментів регулювання соціально-економічних процесів важливу роль, крім безпосередньо податкових пільг, відіграє застосування альтернативних систем оподаткування.

В широкому розумінні альтернативна система оподаткування – це сукупність таких спрощених режимів оподаткування, як: спрощена система оподаткування, фіксований податок, фіксований сільськогосподарський податок; тобто альтернативними системами оподаткування є сукупність податків та зборів, які справляються до бюджету з окремих груп суб'єктів господарювання (переважно представників малого бізнесу), котрі введені державою з метою спрощення механізму їхнього справляння, ведення обліку результатів господарської діяльності та формування звітності, а також податкового стимулювання розвитку зазначених суб'єктів підприємництва [6, с. 266].

Одним з визначальних моментів у застосуванні спрощеної системи оподаткування для малого бізнесу є зменшення часу на «спілкування» з контролюючими органами, а в практичних реаліях – безпосередньо веде до зниження ймовірності виникнення «корупційного» ризику.

Таким чином з метою вирішення актуальних проблем та удосконалення податкової системи необхідно виділити такі основні завдання та цілі податкової реформи, як побудова стабільної, зрозумілої і цілісної податкової системи з метою визначення збалансованих підходів до фінансового перерозподілу в межах країни й обґрунтування норм оподаткування; послаблення податкового тиску та спрощення податкової системи шляхом скасування неефективних податків з адміністративної точки зору; розширення податкової бази завдяки скасуванню непрозорих податкових пільг, розширення кола платників податків й оподатковуваних доходів відповідно до критерію «доцільності» й принципу «соціальної справедливості»; розв'язання ряду проблем, пов'язаних із стягненням податків і контролем за дотриманням податкового законодавства; узгодженість усіх елементів у межах єдиного податково-правового простору (формування єдиної нормативно-правової бази оподаткування); уніфікація системи оподаткування, уникнення подвійного оподаткування з однієї і тієї ж бази оподаткування; простота та зрозумілість податкових норм для суб'єктів господарювання; підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу; гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного та цивільного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Александрова М. Оцінка гранично допустимого фіскального тягаря для національної економіки України / М. Александрова // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2014. – №3. – С. 105–111.
2. Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>.
3. Мінкович В. Т. Реформування податкової системи України як необхідна умова для розбудови провідної держави / В. Т. Мінкович, В. В. Свадебя // Серія «Економіка». – 2015. – № 1. – С. 224–226.
4. Податкова система: навч. посіб. / В. Г. Баранова, О. Ю. Дубовик, В. П. Хомутенко та ін.; за ред. В. Г. Баранової. – Одеса : БМВ, 2014. – 344 с.
5. Податкова система: навч. посіб. / І. О. Лютий, Л. М. Демиденко, М. В. Романюк та ін.; за ред. І. О. Лютого. – К. : ЦУЛ, 2009. – 454 с.
6. Слатвінська М. О. Теоретичні засади альтернативних систем оподаткування / М. О. Слатвінська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – С. 264–271.
7. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cost.ua/budget/revenue/>.
8. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017>.

Іванків Оксана, 3 курс, спец. «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Наук. кер. – Томнюк Т.Л.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці,

Розвиток податкового контролю в Україні: основні проблеми та шляхи його удосконалення

У статті розглянуто проблеми сутності, організації, принципів та методів податкового контролю. Вивчені основні проблеми податкового законодавства в Україні та окреслені напрямки його вдосконалення. Запропоновані шляхи реформування системи податкового контролю, проведення яких підвищать ефективність контролю та зменшать масштаби тіньової економіки в Україні.

Головним джерелом наповнення бюджету будь-якої країни є податки та збори, відповідно, повна та своєчасна сплата податкових платежів є основним чинником, який визначає результативність діяльності державних органів. Від ефективної діяльності органів, що здійснюють податковий контроль, безпосередньо залежить рівень доходів бюджетів та державних цільових фондів. Податковий контроль виступає гарантією задоволення публічних майнових інтересів та впливовим важелем соціально-економічної стабільності держави, її фінансової безпеки.

Ефективний податковий контроль є необхідною умовою успішного функціонування державних фінансів в цілому, оскільки охоплює всю податкову систему, а також здійснюється в розрізі окремих податків, податкових груп та груп платників податків.

На сьогодні, Україна, з точки зору контролю за виконанням платниками податків законодавства, характеризується такими основними факторами: низька фінансова дисципліна платників податків, як наслідок низька податкова культура суспільства; завищена фіскальна орієнтація податкової політики; недосконала законодавча база у податковій сфері.

Проблематиці та напрямам удосконалення податкового контролю присвячені роботи таких вчених, як Волкова Ю., Залуцька Н., Маринець В., Скрипник А., Хмільовська К., Ярема Б. та інші. Але в умовах постійних змін зовнішнього середовища реформування законодавства окреслені питання залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Природа контролю розглядається багатьма науковцями з різних боків: як функція органів управління; як сукупність прийомів і засобів відстеження діяльності суб'єктів господарювання; як завершальна стадія управлінського процесу; як форма зворотного зв'язку між суб'єктом та об'єктом управління.

У Податковому кодексі України податковий контроль визначено як систему заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи. Він здійснюється шляхом:

- ведення обліку платників податків;
- інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної податкової служби;
- перевірок та звірок відповідно до вимог Кодексу, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин [4].

Податковий контроль є функцією органів фіскальної служби. Майже 60% функцій податкових інспекцій полягають у здійсненні податкового контролю щодо своєчасності подання платниками податків податкової звітності (декларацій і розрахунків), правильності визначення об'єктів оподаткування, обчислення і сплати податків [2, с.125].

Особливістю податкового контролю є те, що він не тільки надає інформаційне забезпечення органам державного управління, а виконує ще й такі особливі функції, як нарахування сум податків і зборів, штрафних санкцій під час проведення контрольних дій органами фіскальної служби та їх стягнення. Але головна мета податкового контролю полягає не лише в контролі дотримання вимог податкового законодавства, а у наданні пропозицій щодо удосконалення податкового, господарського, адміністративного, кримінального права з метою усунення правових основ навмисного ухилення від оподаткування.

Неточності, встановленні під час контролю, можна розподілити за такими категоріями:

- помилки як наслідок похибки або недбалості;
- неточності через розходження в розумінні податкових законів;
- навмисне застосування невідповідностей у податковому законодавстві, правових «лазівок».

Основними видами нелегальних (незаконних) ухилень у сфері оподаткування є приховування та заниження об'єктів оподаткування у вигляді:

- 1) спотворення звітних даних;
- 2) фальсифікація первинних бухгалтерських документів шляхом ведення «подвійної» бухгалтерії або не відображення в бухгалтерському обліку операцій із метою зменшення об'єкта оподаткування;
- 3) нелегального виробництва товарів і надання послуг;
- 4) реалізація імпортованих товарів, що не пройшли митне оформлення (контрабанди);
- 5) операції з використанням «фіктивних» фірм [5, с.247].

Слід зазначити, що значна частина правових актів у сфері оподаткування є складною та незрозумілою широкому і різноманітному колу платників податків, існує дуже багато упущень у податковому законодавстві, суперечностей. Внаслідок цього виникає дуже велика кількість порушень. Така політика держави не тільки не створює умов для розвитку економіки, а й мимоволі заганає платника податків у глухий кут, здійснювати неправильні дії у сфері оподаткування [3, с.129].

Дуже важливим є розуміння необхідності податкової реформи, яка має вирішити зазначену суперечність, забезпечити раціональний баланс між фіскальною та регуляторною функціями податків. Для цього необхідно перейти від суто фіскального принципу побудови податкової системи до принципу податкового партнерства; забезпечити несуперечливість дії податкового і мотиваційного механізму в реальному секторі економіки; диференціювати податки для стимулювання інноваційних процесів; переорієнтувати українську систему оподаткування виробництва на оподаткування споживання та майна громадян [5, с.149].

Однією із форм вдосконалення податкового контролю є взаємодія органів податкової служби з аудиторськими фірмами при здійсненні перевірок. Аудитори мають досить широкі знання обліку, господарської діяльності, практичні навички, що дозволить при здійсненні перевірок легше й повніше відобразити стан об'єкта що перевіряється [3, с.131].

Сучасні напрями розвитку державного податкового контролю невід'ємно пов'язані з боротьбою з незаконним ухиленням від оподаткування, рівень якого в нашій державі дуже високий. Внаслідок прогресивного розвитку тіньової економіки, бюджети усіх рівнів не дотримують адекватних грошових надходжень від заходів з податкового контролю, що в результаті призводить до постійного обмеження державних витрат, насамперед, у соціальній сфері.

Основним напрямком в роботі контролюючих органів для зняття соціальної напруги в суспільстві та сприяння у вихованні правової свідомості серед населення - є спрямування зусиль на забезпечення добровільної сплати податків та встановлення партнерських взаємовідносин з платниками податків, проведення масово-роз'яснювальної роботи[1].

Отже, для здійснення результативного податкового контролю в Україні, необхідно удосконалити організацію податкової роботи шляхом:

- чіткого роз'яснення та конкретизації норм податкового законодавства та нормативно-правових актів регулювання контрольної діяльності;
- зосередження уваги на якості перевірок, а не на кількості, методом аналізу, недопущення однакових помилок в майбутніх перевірочних діях;
- активного підняття податкової культури, свідомості та рівня добровільної сплати податків шляхом проведення семінарів серед платників, запровадження податкового навчання;
- підвищення відповідальності за порушення вимог законодавства, зокрема, встановлення штрафних сум таких розмірів, які б відбивали бажання здійснення таких порушень.
- усунення суперечностей у законодавчо-нормативній базі;
- більш ефективне використання комп'ютерних технологій обробки баз даних з метою підвищення автоматизації роботи податкових органів;
- регламентування в порядку здійснення податкової перевірки та її етапів на законодавчому рівні;
- підвищення рівня інформатизації податкової служби;
- надання послуг і складання податкової звітності великих платників податків;
- введення нових прогресивних технологій і процедур та ін.

Всі ці чинники позитивно вплинуть на динаміку економічного зростання в Україні та підвищать соціальну і політичну стабільність в державі.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: станом на 13 березня 2015 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 08.07.2010 р. № 2456 - VI. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=2456-17>.
2. Дяченко О. С. Податковий контроль: напрям удосконалення [Електронний ресурс] / О. С. Дяченко.- Режим доступу: <http://conference.nuos.edu.ua/catalog/pdf.C.125>.
3. Заболотнікова В. С. Податковий контроль як невід'ємний інструмент ДПС / В. С. Заболотнікова, О. В. Соломатіна // Економічні науки. - 2012. - №3(7). С. 129-131.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI(Редакція від 21.04.2015, підстава 1690-18) // Відомості Верховної Ради України (ВВР).-2011. -№13-14, № 15-16, №17, ст.. 112 [Електронний ресурс] //ВРУ: [сайт]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/law/show/2755-17>
5. Ткаченко А. В. Теоретичні основи податкового контролю та практичні рекомендації щодо його покращення / А.В. Ткаченко//ЧДІУ. -2013. -№3(15). С.149- 247.

Костенюк Юлія, 3 курс, спец. «Облік та оподаткування»

Наук. кер. – Ватаманюк О.С.

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м.Чернівці

Податок на доходи фізичних осіб: елементи та механізм справляння

У статті розкриваються особливості механізму стягнення податку на доходи фізичних осіб в Україні. Розглянуто економічну сутність та значення податку на доходи фізичних осіб, проаналізовано основні проблемні аспекти справляння ПДФО.

Податок на доходи фізичних осіб є однією з основних складових податкової системи України, оскільки виконує важливу роль у формуванні державного бюджету та безпосередньо стосується кожного члена суспільства. ПДФО є загальнодержавним податком, який встановлюється Верховною Радою та справляється на всій території України.

Проблемами оподаткування доходів фізичних осіб присвячені праці В. Вишневського, О.І. Коблянської, Т.Д. Даценко [2], П.А. Лайко [3], Н. Прокопенко, І. Луніної, М.Г. Перерви [4] та ін. Вчені у своїх роботах вивчають основні позитивні та негативні зміни у законодавстві про податок на доходи фізичних осіб, доцільність та їх ефективність у стягненні даного податку. Проте, незважаючи на розробки ряду науковців, необхідно більш детально дослідити питання адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Метою статті є дослідження механізму справляння податку на доходи фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб — це загальнодержавний податок, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян — резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні [5].

Платниками податку є[1]:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерел їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерел їх походження в Україні;
- податковий агент.

В свою чергу не є платником податку нерезидент, який отримує доходи з джерел їх походження в Україні і має дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які він отримує безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності.

Об'єктом оподаткування резидента є:

- Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи з джерел їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);
- іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Об'єктом оподаткування нерезидента є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерел його походження в Україні;
- доходи з джерел їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання)

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід, тобто це будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду. У разі використання права на податкову знижку базою оподаткування є чистий річний оподаткований дохід, який визначений шляхом зменшення загального оподаткованого доходу на суму податкової знижки на суму звітного року.

До загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку включаються[1]:

- 1) доходи у вигляді заробітної плати, нараховані (виплачені) платнику податку відповідно до умов трудового договору (контракту);
- 2) суми винагород та інших виплат, нарахованих (виплачених) платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору;
- 3) доходи від продажу об'єктів майнових і немайнових прав;
- 4) частина доходів від операцій з майном, розмір якої визначається згідно з положеннями;
- 5) дохід від надання майна в лізинг, оренду або суборенду;
- 6) оподатковуваний дохід (прибуток), не включений до розрахунку загальних оподатковуваних доходів минулих податкових періодів та самостійно виявлений у звітному періоді платником податку або нарахований контролюючим органом;
- 7) дохід у вигляді дивідендів, вигащів, призів (крім вигащів та призів у державну грошову лотерею вартість, яких не перевищує 50 мінімальних заробітних плат);
- 8) інвестиційний прибуток від проведення платником податку операцій з цінними паперами, деривативами та корпоративними правами;
- 9) дохід у вигляді вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна у межах, що оподатковується згідно з цим розділом;
- 10) кошти або майно, отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно із законом, у сумах, які визначені обвинувальним вироком суду незалежно від призначеної ним міри покарання;
- 11) дохід у вигляді неустойки (штрафів, пені), відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди тощо;

Платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати на суму податкової соціальної пільги.

На 1 січня 2017 рік податкову соціальну пільгу встановлено в таких розмірах:

- I. 50 % розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, а це 800 грн. – для будь-якого платника податку, якщо сума нарахованої заробітної плати за календарний місяць не перевищує 2240 грн. Також 50 % застосовується для платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років, – у розрахунку на кожну таку дитину
- II. 150 % – 1200 грн. – для платника податку, який
 - є одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником - у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;
 - утримує дитину-інваліда - у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років;
 - є особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;
 - є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом;
 - є інвалідом I або II групи, у тому числі з дитинства (крім інвалідів I і II групи з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни);
 - є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів;
 - є учасником бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на якого поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (крім учасників бойових дій під час Другої світової війни або осіб, які у той час працювали в тилу).
- III. 200 % – для платника податку, який є:

- Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або кавалером ордена Славичи ордена Трудової Слави, особою, нагородженою чотирма і більше медалями «За відвагу»;
- Учасником бойових дій під час Другої світової війни або особою, яка у той час працювала в тилу, та інвалідом I і II групи з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та інше.

Таким чином, узагальнюючи вище викладене можна сказати, що податок на доходи фізичних осіб виконує важливу роль у фінансових та соціально-регуляторних функціях. Реформування податкового законодавства сприяло збільшенню податкових надходжень до бюджету та створило умови для підвищення впливу податку на рівень соціального верства населення. Законодавча база у даній сфері має зменшити податкове навантаження на соціально незахищені верства населення та здійснювати контроль за добросовісними виплатами по податках.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI. – [електронний ресурс]. – доступ. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Коблянська О. Утримання ПДФО із заробітної плати за новими правилами / О.І. Коблянська, Т.Д. Даценко // Облік і фінанси АПК, 2011.— №2.— с.48-52

3. Лайко П.А. Фіскальна роль оподаткування доходів фізичних осіб і напрямки її зміцнення/ П.А. Лайко, І.В. Шевчук // Економіка, менеджмент, агробізнес. — 2010.—Том 2, №1-2
4. Перерва М.Г. Податок на доходи фізичних осіб / М.Г.Перерва // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». — 2011.— №8(29).— Ч.4.
5. Руда М.І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування / М.І. Рудая // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. – №1 (48). – С. 123-130.

Метрусь-Марущак Тетяна, 3 курс, спец. «Облік і оподаткування»,
Наук. кер.- Мустаца І.В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці

Оцінка основних засобів в бухгалтерському обліку

У статті розглянуті основні засоби бухгалтерського обліку, вказані основні види оцінок основних засобів та проаналізовано основні методи оцінок основних засобів бухгалтерського обліку

Основою господарської діяльності підприємства є його необоротні активи зокрема основні засоби. Адже вони є одним із ключових елементів процесу виробництва продукції, а отже одним із найважливіших об'єктів обліку і звітності, що характеризує загальний майновий стан підприємства, його економічний потенціал та інвестиційну привабливість. У системі обліку основних засобів, важливу роль відіграє їх оцінка, яка повинна забезпечувати виконання принципу об'єктивності та відповідно правильне формування фінансової звітності підприємства, що і підтверджує актуальність її дослідження.

Питанням оцінки основних засобів присвячена велика кількість праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Слід зазначити, що значний внесок в удосконалення питань оцінки основних засобів зробили такі відомі в Україні та за кордоном вчені, як В.В. Лангазова, О.С.Бородкін, В.Т. Бусел. М.Э. Джангірова. та інші. Зокрема, питання вартісного вираження необоротних матеріальних активів досліджувались у дисертаціях наступних науковців: М.І.Бондаря, І.В. Мустаца та ін. Однак, незважаючи на значний доробок, дослідник досі залишаються не вирішеними важливі моменти обліку основних засобів, що стосуються питань їх оцінки.

Підхід до тлумачення оцінки як до процесу вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку і як до процесу створення якісних характеристик облікової інформації втілено у двох принципах підготовки фінансової звітності, сформульованих у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] та в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [6]. Це принципи історичної (фактичної) собівартості та обачності. Принцип історичної (фактичної) собівартості визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання. Принцип обачності передбачає, що в бухгалтерському обліку повинні застосовуватися методи оцінки, які запобігають заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів та доходів підприємства.

Основні засоби використовуються у діяльності практично всіх підприємств і є особливою частиною майна підприємства, яка використовується у якості засобів праці при виробництві продукції (робіт, послуг) або для управлінських потреб підприємства протягом тривалого часу. Відповідно до П(С)БО 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або для постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам, або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [2]. А також відповідно до ПКУ, дослідивши законодавче регулювання бухгалтерського обліку основних засобів, можемо виокремити наступні критерії (умови) визнання засобу праці необоротним матеріальним активом:

- матеріально-речова форма;
- використовуються більше одного року;
- вартість може бути достовірно визначена;
- не передбачається перепродаж.

Отже, одним з основних критеріїв визнання необоротних матеріальних активів є можливість достовірного визначення їх вартості, тому дослідження поняття оцінки активів в бухгалтерському обліку та методики її проведення для основних засобів є важливим.

Необхідною умовою правильного обліку основних засобів є єдиний принцип їх оцінки.

Розрізняють такі види оцінки основних засобів:

- 1) первісна;
- 2) залишкова;
- 3) відновна або переоцінена;
- 4) ринкова;
- 5) ліквідаційна.

Придбані (виготовлені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. Первісна вартість об'єкта основних засобів складається з наступних витрат:

- сум, які сплачуються постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційних зборів, державного мита, які стягуються в зв'язку з придбанням (Отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- сум ввізного мита;
- сум непрямих податків в зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);

- витрат на страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрат на установку, монтаж, наладку основних засобів;
- інших витрат, безпосередньо пов'язаних з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання в запланованих цілях.

Витрати на сплату відсотків за користування кредитом не включаються до первісної вартості основних засобів, які придбані (створені) повністю або частково за рахунок запозиченого капіталу. Порядок формування первісної вартості об'єктів, отриманих у межах бартерних договорів, залежить від виду обмінної операції: обмін на подібний об'єкт і обмін на неподібний об'єкт.

Подібними об'єктами вважаються об'єкти, які мають однакову функціональну залежність з об'єктом, отриманим у результаті обміну. До них можна віднести об'єкти основних засобів, які за своїми технічними характеристиками відносяться до однієї з 9 груп, до якої належить отриманий об'єкт основних засобів у результаті обміну подібними об'єктами. Крім того, подібні об'єкти повинні мати однакову справедливую вартість.

Під справедливою вартістю розуміється сума, за якою може бути здійснено обмін активу в результаті операції між поінформованими, зацікавленими і незалежними сторонами.

Для основних засобів визначено, що справедливою вартістю є:

- 1) для будівель і землі – ринкова вартість;
- 2) для машин і обладнання – ринкова вартість, а в разі відсутності таких даних – відновна вартість (сучасна вартість придбання) за вирахуванням зносу;
- 3) для інших об'єктів основних засобів – відновна вартість;

Первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в межах операції з обміну подібними об'єктами, визначається залишкова вартість переданого об'єкта основних засобів. Якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів, що передається перевищує справедливую вартість, то первісною вартістю отриманого об'єкта основних засобів буде вважатися справедлива вартість. Сума перевищення залишкової вартості переданого об'єкта основних засобів над справедливою вартістю включається до складу витрат відповідного періоду.

Якщо справедлива вартість перевищує залишкову вартість об'єкта, що передається то первісна вартість отриманого об'єкта основних засобів дорівнюватиме залишковій вартості об'єкта основних засобів, що передається. Сума перевищення справедливої (договірної) вартості обміну над залишковою вартістю об'єкту основних засобів, що передається, до доходу не включається.

Первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в межах обміну неподібними об'єктами, є справедлива вартість переданого неподібного об'єкта. Доречно буде припустити, що справедливою вартістю переданого неподібного активу є вартість, застережена в договорі, тобто договірна ціна. Якщо при обміні здійснюється доплата за отриманий об'єкт основних засобів, то сума такої доплати включається до первісної вартості такого об'єкта. В цій ситуації придбавається об'єкт основних засобів, оплатою вартості якого є подібний об'єкт і грошова доплата.

Якщо ж разом з об'єктом основних засобів отримано доплату (за передані об'єкти), то сума такої доплати до складу первісної вартості отриманих об'єктів основних засобів не включається, а зменшує справедливую вартість переданого об'єкта. Іншими словами, в цій ситуації продається неподібний об'єкт з компенсацією у вигляді об'єкта основних засобів і грошових коштів.

Первісна вартість безоплатно отриманого об'єкта основних засобів являє собою справедливую вартість об'єкта. У цьому випадку при визначенні справедливої вартості слід керуватися вимогами, викладеними в П(С)БО 19.

Застосовуючи порядок формування первісної вартості безоплатно отриманого об'єкта основних засобів, при якому до первісної вартості такого об'єкта включається сума обов'язкових платежів і витрат, можна виявити. Сума нарахованої амортизації передусім залежить від первісної вартості об'єкта основних засобів, яка включає до себе суму обов'язкових платежів і витрат.

Первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого як внесок до статутного капіталу підприємства, є вартість, визначена у засновницьких документах

Залишкова вартість основних засобів є вартістю, за якою вони відображаються у валюті балансу підприємства. Вона розраховується шляхом віднімання від первісної вартості об'єкта основних засобів суми нарахованого зносу. Знос основних засобів – це сума амортизації об'єкта основних засобів з початку їх корисного використання.

Відновна або переоцінена вартість основних засобів представляє собою вартість основних засобів після їх переоцінки. Причинами переоцінки основних засобів може бути їх капітальний ремонт, модернізація тощо.

Ринкова вартість основних засобів визначається вартістю їх аналогів на певний момент на ринку.

Ліквідаційна вартість – сума засобів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) основних засобів по закінченні строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, які пов'язані з продажем (ліквідацією).

Оцінка активів є важливою частиною бухгалтерського обліку, оскільки наявність ряду концепцій вартісного вимірювання об'єктів дозволяє вільно трактувати основні поняття обліку. Оцінка необоротних активів – це грошове вираження первісної (облікової, інвентарної) вартості об'єктів, які згодом будуть прийняті в бухгалтерському обліку в якості основних засобів, в тому числі земельних ділянок і об'єктів природо – користування, продуктивної і робочої худоби, а також нематеріальних активів [3].

Також методи оцінки визначаються Міжнародні стандартами фінансової звітності [1], виділяють чотири методи оцінки активів за:

- 1) фактичною собівартістю придбання;
- 2) оновленою вартістю;

- 3) можливою ціною продажу;
- 4) дисконтною вартістю.

Перший метод оцінки базується на оцінці активу за історичною собівартістю. При оцінці активу за методом дисконтної вартості, активи відображаються по дисконтній вартості майбутнього надходження коштів, що, як можна очікувати, будуть створюватися даним активом при нормальній господарській діяльності. Інші два методи оцінки базуються на поточній ринковій вартості активів [5].

Отже, від вибору того чи іншого варіанта оцінки основних засобів залежать і вартість майна, і фінансовий результат діяльності підприємства. Не існує універсального методу оцінки, який би не мав недоліків та задовольняв би всіх користувачів фінансової звітності. Тому вибір методу оцінки основних засобів передбачає досконале вивчення цілей оцінки у бухгалтерському обліку. Для отримання достовірних результатів оцінки основних засобів, необхідно дотримуватись певного алгоритму: визначити цілі та конкретні завдання оцінки, накреслити план проведення оцінки, підготувати необхідну інформаційну базу, проаналізувати ступінь використання машин і обладнання, які оцінюються, виявити надлишкові одиниці обладнання, вибрати найбільш оптимальні методи оцінки, зробити відповідні розрахунки, проаналізувати отримані результати і визначити найбільш ймовірну вартість об'єкта на дату оцінки та скласти звіт з необхідними рекомендаціями. Для проведення оцінки необхідно створити на підприємстві суб'єкт оцінки – оціночну комісію, яка буде діяти на період проведення оцінки (по аналогії з інвентаризаційною комісією). До складу оціночної комісії мають входити головний бухгалтер, керівник підприємства або його заступник, юрист та особа, що компетентна у питаннях, пов'язаних з використанням об'єкта оцінки. Регулювання внутрішньої оцінки повинно здійснюватись низкою внутрішніх розпорядчих документів.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info>.
2. МСБО №16 «Основні засоби» від 1982р. зі змінами від 01.01.2009 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
3. Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
5. Джангирова М.Э. Выбор метода оценки активов при формировании показателей финансовой отчетности.
6. Лангазова В.В. Проблемні питання оцінки основних засобів та інших необоротних матеріальних активів / В.В Лангазова // Вісник Луганського національного аграрного університету. – № 2. – 2010. 35с.

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ВИПУСК XX

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
58002, м. Чернівці, Центральна площа, 7

Відповідальні за випуск: *Кравчук Р.В.*
Туркина Н.М.

Комп'ютерна верстка та макетування *Туркина Н.М.*
Макет обкладинки *Галамашевич С.О.*

Підписано до друку 02.06.2017
Тираж 100.

Віддруковано ПП Глібка О.В.
(0372) 585-454; (0372) 585-196